This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

+ *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
+ *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
+ *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
+ *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at http://books.google.com/

1817
ARTES SCIENTIA VERITAS
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMOENAM
CIRCUMSPICE

1817
ARTES VERITAS SCIENTIA
LIBRARY OF THE
UNIVERSITY OF MICHIGAN
TUEBOR
SI QUÆRIS PENINSULAM AMŒNAM
CIRCUMSPICE

H. W. Kelsey

878
L90
P77
1748

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA.

TOMUS PRIMUS.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM.

EMINENTISSIMI S. R. E. CARDINALIS

MELCHIORIS DE POLIGNAC

OPUS POSTHUMUM;

Illuſt. Abb. CAROLI D'ORLEANS DE ROTHELIN
curâ & ſtudio editioni mandatum.

TOMUS PRIMUS.

AMSTELAEDAMI,

APUD M. M. REY,

MDCCXLVIII.

[illegible]

Latin
E. Kelsey
3-18-3?

SUMMO PONTIFICI

BENEDICTO XIV.

BEATISSIME PATER!

QUÆ duo plurimum habent apud Deum hominesque ſanctitatis, Religio & amicitia, ea me ad proferendum in lucem ſacrum hunc Poëſeos fœtum impulerunt, & eundem nunc

 com-

commendant benevolentiæ Tuæ, Tuæque pietati. Totum hujusce Poëmatis opus Religio concepit ac peperit: hæc amœniſſimos ſplendidi ingenii lepores conſecravit ſupremo Numini; hæc auctoris pectus inflammavit divino quodam afflatu ardoris, qui, ut in ipſius animo diuturnæ vitæ decurſu debilitatus nunquam eſt, ita in opere vivit flagratque ſemper, longo tanti laboris tractu nunquam extinctus. Eadem etiam majores mihi fecit ſpiritus, ut natum ſuis auſpiciis Carmen, in quo lineamenta quædam imperfecta reliquerat magni artificis impetus, quaſi Apelleam tabulam aliquâ ex parte conformare auderem; eadem nunc jubet munus hoc ſibi pretioſiſſimum ad pedes Tuos deferri. Semper enim Te, Sanctissime Pater, *Religio tulit in oculis; ipſa Tibi primis ab annis tenerum pectus imbuit amore ſuî. Te ſuo ſtatim impoſitum ſinu fingere ſtuduit ad eas artes, quæ ſupremam hanc, quam nunc obtines, digni-*

ta-

tatem decent. Ideo Te collocavit in excelſo Sionis monte ſublimem, ut omnibus iis, qui pro Iſraële præliantur, ſignum exemplumque dares: atque adeò Te ipſius Dei Legatum in terris, Chriſtique Vicarium, ultro ſibi patronum depoſcit is liber, in quo Cardinalis, unus ex electis viris ſtrenuis de cuncto Iſraël, *qui Moyſis Chriſtiani vigiliarum laborumque partem in ſe ſuſcipiant, cauſam ſupremi Numinis adversùs Atheos tuetur, & ad tuendam adversùs Deiſtas Chriſti cauſam ſe ſe accingit.*

Sed & alio jure Sanctitati Tuæ *debetur pium hoc clientelæ vectigal. Quem auctori amorem reverentiæ plenum injecerant cognitæ* Sanctitatis Tuæ *virtutes, is hujusce frontem operis alio nomine, præter quàm Tuo, non ſineret honeſtari. Omnium & Naturæ & artis Miraculorum ſpectator elegans, ſagacior etiam animorum æſtimator,*

cùm Italiam longo uſu perſpectam habere ſtuduiſſet, inter plurima pulcherrimæ Regionis ornamenta, nihil ipſum & amore devinxerat magis, & admiratione commoverat, quàm conſpicua in Te, excellentis ingenii altitudo, priſca integritas, bonarum artium ſtudium ingens, ſubactum litteris ac ſubtile judicium, tenerrima eadem & animoſa pietas, ardor in Religionem generoſus, omnes denique egregiæ dotes, quas intelligenti viro in SANCTITATE TUA, *patefecerat conjuncta Tecum neceſſitudo: quem ſanè maximum ex Tranſalpinis itineribus fructum retuliſſe ſibi videbatur. Me verò quem in intimos animi ſinus penitùs admiſerat, hos de Te ſenſus inter permultas magnificæ indolis opes, in illo ſæpe deprehendiſſe profiteor. O Virum, & Tibi,* SANCTISSIME PATER, *& Eccleſiæ toti, & Patriæ, & mihi quoque eheu deſiderabilem! quorum omnium gloriæ conſulere me arbitror, dum illius conſulo memoriæ. Hoc illuſtre monu-*

nu-

numentum ex quo depoſuit in manus meas morientis amici manus, ipſius quidem animus & in Poëmate ſpirans, & toto meo pectore acceptus, meque in opere perpoliendo adjuvans, ſuadere mihi non deſiit, ut hunc ſui ingenii partum Tuo potiſſimùm patrocinio committerem. Hanc quam ex ipſo mihi videbar audire vocem, ſecutus ſum eo libentiùs, quòd Tuarum ego quoque virtutum teſtis, & alloquii Tui benignitate non ſemel perfuſus, ſummâ erga SANCTITATEM TUAM *obſervantiâ, ac religioſiſſimâ veneratione cum præſtanti Viro maximè conſentirem.*

DUM Tu igitur, BEATISSIME PATER, *non moribus ſolùm Tuis ac legibus, ſed ſcriptis etiam puriſſimo Chriſtianæ eruditionis ſucco imbutis, Eccleſiam exornas, accipe teſtimonium hoc ſanctiſſimæ noſtræ Religioni redditum ab Eminentiſſimo Cardinali, quem amabas, ab eo quem ipſe amavit nunc oblatum*

TUÆ SANCTITATI, *curaſque meas velis Apoſtolicâ benedictione conſecratas. Hanc unam laborum his in terris mercedem toto animo concupivit*

SANCTITATIS TUÆ

Obſequentiſſimus, humillimus
& addictiſſimus ſervus
CAROLUS D'ORLEANS DE ROTHELIN,
Presbyter & Abbas.

PRÆ-

PRÆFATIO.

TANDEM exit in lucem multis ab annis efflagitatum opus, cujus per totam Litterarum Rempublicam fama latè pervagata eſt. Quod enim in principum virorum liberis publica exſpectatio facit, ut eos vixdum ex incunabulis egreſſos multorum aures oculique proſequantur, eorum facta explorent, dicta omnia excipiant, ſpargantque in vulgus, affingant etiam aliquid aliquando; id in magni Cardinalis Poëmate, ex quo primùm inchoatum eſt, eveniſſe mirum videri non debet. Nec ſanè obſcurum eſſe poterat, quod in manibus tamdiu verſa-

ret Vir in tantâ luce collocatus: ac præterea, c
id poſtulabat & ipſius rei natura & diligentia :
ctoris, ut in conſilium adhiberet homines in ma
mis artibus, de quibus diſputatio erat, præſt
tiſſimos; tum ſi quæ forte carmina recitavera
eorum vis in audientium animos altiùs penetra
eos relinquebat aculeos, ut continere ipſi ſe ne
poſſent, quin eadem quoque, quantum memor
conſequi poterant, proponerent aliorum admira
tioni. Hinc quaſi ſubreptas auctori gemmas, i
ut opera ſua diſtinguerent, multi protulerunt
cùm Anti-Lucretium noſſe pars urbanitatis puta
retur. Itaque, quod neceſſe erat, factum eſt, ut
dum per ora manusque multorum verſus illi vo
verentur, attrita quædam, quædam aucta, ali
perturbata aut variè depravata in publicum perve
nerint; nonnulla etiam, quæ deinde auctor ipſ
maturiore judicio perpenſa immutavit. Quæ igi
tur hactenus ex Anti-Lucretio derivata, nec ſati
ſincera, paſſim emanarunt; ea jam integritati ſu
reddita, nunc in ipſo fonte haurienda proferimus

QUANQUAM autem, qui libros alicujus poſ
mortem auctoris edunt, de vitâ ipſius ſolent ali
quid præfari, ut aut ab homine commendationem
operi, aut ab opere laudem homini concilient
id nos tamen hoc in loco ſupervacaneum for
duximus. Talis ille Vir fuit, ut tot inter eju
decora vel minimum ſit floruiſſe maximâ glori
Poëſeos: opus autem eſt ejusmodi, ut aliorum
ein

ejus factorum claritate non indigeat. Neque verò magnarum rerum, quas geſſit, memoria unquam intercidet, & gentis Gallicæ conſignata faſtis, & politiſſimorum ingeniorum præconio teſtata *. Nam in utrâque Regiâ & Inſcriptionum ac Litterarum & Scientiarum Academiâ vitam ipſius moresque eximiâ dicendi facultate perſecuti ſunt Viri iisdem doctrinarum artibus, quibus ipſe præſtitit, excellentes Bozius & Mairanius, qui quam laudis mercedem illuſtribus ingeniis poſt obitum perſolverunt, eâdem ſibi mercede præclaram quoque famam paravere.

Ex duabus his laudationibus, quarum altera jam in manibus hominum verſatur, altera hactenus audita tantùm ſummum legendi deſiderium reliquit, petenda eſt magni Cardinalis virtutum expreſſa effigies. Ibi octoginta annorum vita ſic oculis ſubjicitur, ut in tam longo curriculo pars omnino nulla ſit proprio ſuo ſplendore non inſignis. Ibi debitam ſibi admirationem vindicat ut à primâ ſtatim ætate maturos fructus efferens, ſic in extremâ virens adhuc, vigensque ingenium: animus ingens, in maximis negotiis exercitatus, ac variis Euro-

* Eloge de M. le Cardinal DE POLIGNAC, prononcé dans l'Académie Royale des Inſcriptions & Belles-Lettres, par M. De Boze.

Eloge de M. le Cardinal DE POLIGNAC, prononcé dans l'Académie Royale des Sciences, par M. De Mairan.

Europæ gentibus ad patriæ ſuæ gloriam oſtentatus; in proſperis non elatus, non demiſſus in adverſis, ſed utriſque altior & par ſibi: quanta mentis celeritas! quanta excogitandi vis! quanta facilitas ac mollities ad omnium animos fingendi ſe ſe ac flectendi! Neſtorea ut ſenectus, ſic ab ipſâ juventute facundia, quæ ad ſenſus audientium cum ſuavitate affluerer & illaberetur. Hæc & alia, quæ vel in occulto majora ſunt, lenitas, humanitas, natum ad amicitiam pectus, deſpicientia divitiarum, quarum pretium nullum noverat niſi quatenus ad largiendum ſuppeterent, ſtudium tuendæ Religionis, quam ex ipſius cogitatione nunquam removit aut otii voluptas, aut tumultus negotiorum, jam diſertiſſimè tractata ſunt. Nos quibus tantum hunc Virum, quantus fuit, complecti totum non licet, ea duntaxat quæ ad Anti-Lucretii hiſtoriam pertinent, explicanda ſuſcipimus.

Cùm è Poloniâ rediens anno 1697 Abbas Poliniacus in Bataviâ aliquandiu commoraretur, plurimis in colloquiis cum acutiſſimo viro Petro Ba lio, ſed qui in cauſâ Religionis tanquam in S caligaret, de iis quæ ſpectant ad Religionem v tatus eſt. Igitur incenſus ſtudio veritatis atq virtutis, concepit animo magnitudinem hujus o ris, quo Lucretium Atheorum antiſtitem atq raculum collato pede profligaret. Itaque poſt in Boni Portûs Abbatiæ receſſu ſecluſus gotiis ac ſibi redditus, quinque Anti-Lucretii

conſcripſit. Hoc primum fuit Poëmatis rudimentum. Poſt quatuor annos Lutetiam reverſus de iis quæ chartis mandaverat, cum Malebranchio Metaphyſicorum principe communicavit. Is & propoſitum operis, & magis etiam opus ipſum admiratus, quædam tamen reprehendit: id enim impunè licebat apud eum, qui moneri ſe quàm laudari mallet: & ex perſpicaciſſimi Philoſophi monitis, nonnulla, auctor ipſe, emendavit.

Vigebat tunc temporis diſciplina Carteſii. Hanc Poliniacus, dum primam Philoſophiæ navaret operam adoleſcens, in ſcholas advenientem viderat; hanc ipſe alacriter exceperat ſinu, adhuc à plerisque & à magiſtro etiam ſuo repudiatam, ac publicâ diſputatione fuerat magnâ cum ingenii laude tutatus. Eam igitur quaſi filiolam ſuam amplexabatur: cúmque ex Carteſii ſententiâ ſuam ipſe ſententiam inſtitueret, celeberrimos ætatis ſuæ Carteſianos conſuluit, quos familiari cum ipſo conſuetudine junxerat conſenſio ſtudiorum. Adhibuit etiam Bolæi cenſoris aures, teretes illas & ſuperbas: is & annotavit quædam; & univerſum Poëma, quod variis temporibus perlegit, prorſus conſonum eſſe judicavit incorruptæ antiquitati. Denique haud fere quemquam præteriit Poliniacus aut doctrinæ, aut ingenii laude cognitum ſibi, quin ejus, cùm facultas tulit, judicium periclitaretur.

Ex privatis doctorum hominum colloquiis in Aulam celeriter Anti-Lucretii fama perlata eſt.

Exarſit repentè apud omnes cupiditas ingens audiendi, legendi, exſcribendi. Quinetiam eos Principes, quorum oculos & aures vel paulisper detinere magnum erat, tanta ceperat Anti-Lucretii admiratio, ut apud eos ex eleganti oblectatione in ſtudium verteretur. Nam & Cenomanenſium Dux primum librum in Gallicum ſermonem transtulit; & eamdem operam in plurimis Poëmatis partibus collocavit Sereniſſimus Dux Burgundiæ; nec puduit natas ad ſceptrum manus transferre ſe ad illud opus, quo pertractando ipſa Religionis arma tractari viderentur. Hos ſobolis ſuæ luſus egregios cognoſcere concupivit LUDOVICUS DECIMUS-QUARTUS, qui ut erat ingenio magno, & acerrimo rerum optimarum ſenſu excellens lectione mirum in modum delectatus, plurima memoriter complexus eſt; & ex iis quædam interdum palàm Abbati Poliniaco è re natâ alludens appoſitè proferebat.

ANNO 1706. Romam à Rege miſſus Poliniacus, ut in Tremolii jam Cardinalis locum Auditor Rotæ ſuccederet, ſuſcepti laboris meditationem trans Alpes ſecum tulit. Nam ipſe ſibi Muſeum in mentis receſſu condiderat omni litterarum elegantiâ cultiſſimum, quò ſe ſe libentiſſimè proriperet, ſi nihil officii moraretur. Itaque in rhedâ, in ſtrepitu, in ipſâ turbâ facilè ſecum ipſe commentabatur.

POSTQUAM ab erudito viro Lancizio medico ſuo

ſuo multa de Anti-Lucretio præclara audiviſſet Clemens Undecimus, ejus ut cognoſcendi copiam ſibi faceret, ab Abbate Poliniaco poſtulavit: cui pluribus in colloquiis recitanti, cùm attentas aures præberet, vi Poëſeos & Latini eloquii nitore mirificè capiebatur Summus Pontifex, qui maximis virtutibus eximiam litterarùm intelligentiam addiderat. Ipſi quidem placebat minùs doctrina Carteſii; ſed eam tamen quânam arte Religioni quaſi miniſtram ac famulam auctor adjungeret, mirari ſe fatebatur.

Nec deinde Ultrajecti, dum graviſſimas totius Europæ curas agitaret Poliniacus, ipſi tamen ſuſcepta ad tuendam Religionem ſtudia exciderunt: quippe & ſubciſivis horis ſermones eâ de re conferebat cum eruditis Batavis; & primum operis librum recitavit doctiſſimo Clerico; qui cùm multos verſus mirabili memoriæ celeritate arripuiſſet, eos in menſtrua ſcripta conjectos in publicum effudit: quo facto Poliniacum à pluribus recitandis abſterruit.

Crescebat interim opus, cùm quidquid progrederetur auctor, in vaſtiorem ſe altitudinem ac velut profundum invehi ſentiret. Affluebat enim fecundiſſimum ingenium nacta uberrima materies: dumque cum Epicuro præliabatur, in ceteros etiam Atheos Epicuro velut auxiliares arma convertebat. Spinoſam igitur obiter proculcavit: in Hobbeſium ex transverſo impetum fecit. Quin & in cauſâ

Religionis ſuſpicioſus, atque *omnia tuta timens*, Lockium & Neutonum perſtrinxit: quamvis hunc maximè ob Mathematicarum artium præſtantiam admiraretur, & novam ejus de coloribus opinionem unus omnium maximè approbaret: quam etiam, ubi ea primùm in Galliam appulit, à quibusdam doctis hominibus minùs benignè exceptam publicis experimentis confirmavit. Et ipſi quidem gratias egit Neutonus plenâ urbanitatis epiſtolâ, quâ ſe affirmabat maximo cum deſiderio moriturum, ſi Anti-Lucretium totius Europæ votis tantopere expetitum legere ſibi non contigiſſet.

Comparata igitur magnâ ſylvâ rerum ac ſententiarum, ita decreverat, abſolutis adverſùs Atheos decem libris, novum adverſùs Deiſtas, quos vocant, certamen inſtaurare libris duobus, quibus & Religionis ab ipſo traditæ neceſſitatem, & propagatam ad nos à primo parente labem, & Chriſti divinitatem demonſtraret. Id & in hoc ipſo Poëmate pollicetur; & in calce hujus oper ad alterum illud jam flectere currum videtur. Ha bebat etiam in animo, id declarare fuſiùs; nih aliud fuiſſe Idololatriam, niſi quamdam *hæreſi* quæ à primariâ Religione in pravum deflexer quod paucis delibat, Libro nono verſ. 885.

Has magno Cardinali dignas cogitationes, diuturnæ vitæ ſpatio negotiorum moles non preſſerat, non ultimus etiam morbus & pro mortis afflatus excuſſit. Nec profectò nef

Chriſtiano morienti, reſpectare paulisper fœtum hunc ſuum, qui præſertim cœleſtium rerum, quibus jam propior erat, imaginem objiceret. Cùm igitur affectum dolore corpus in cubili verſans, nihil usquam levamenti inveniret, mente adhuc integer, recordatus eſt carminum aliquot ſuorum, quibus Libro primo verſu 1047, ægrotantem animum & rerum terreſtrium cupidine jactatum ac nusquam quieſcentem cum ægro corpore comparat. Hos ſcilicet verſus, & omnis litteraturæ peritus, & in Italicâ verſatiſſimus, imitatus erat ex his egregii Poëtæ Dantis * Alighieri verſibus,

- - - - Simigliante a quella' nferma
Che non può trovar poſa in ſu le piume,
Ma con dar volta ſuo dolore ſcherma.

Hîc autem à multo acriore magiſtro, proprio ſenſu incitatus, eamdem ſententiam verſibus, cecinit aliquot pulcherrimis, quos à familiaribus quibusdam, qui aderant, exceptos ex eorum memoriâ delevit dolor, præter hunc ultimum Virgiliano affectu imbutum,

Quæſivit ſtrato requiem, ingemuitque negatâ.

Fuit hæc facundi ſenis, ut Tullii verbis utar, quaſi cygnea vox; ac paulò pòſt à rerum divinarum contemplatione ad res ipſas perfruendas evolavit.

RE-

* Dante, Purgat. Canto 6°.

Relinquebatur jam celeberrimum Poëma; ſed cujus varias partes variis temporibus perpoliendo, diſſolutas ac diſſipatas in unum corpus revocare nunquam curaverat. Hoc ut ederetur, opus erat amico, qualem Plinius * Octavio ſuo contingere exoptat, *& fideli, & erudito, & laborioſo, qui tantum curæ intentionisque ſuſcipere & poſſet & vellet.* Talem ipſi, blanda amicitiæ conciliatrix, conjunctio voluntatum atque virtutum paraverat illuſtriſſimum Abbatem Rothelinum; quem cùm & ingenio ſagaci præditum, & in omni vitæ officio imprimis diligentem longo ſuaviſſimæ familiaritatis uſu fuerat expertus; tum præterea noverat tam amicum ſibi, ut quidquid à ſe commendatum foret, id ille habiturus eſſet ſuis rebus ſanctius & antiquius; tam ſtudioſum Religionis, ut ipſius defenſionem vel à quolibet alio profectam promovere ac tueri maximè paratus eſſet.

Huic igitur Cardinalis paucis ante obitum diebus Anti-Lucretium, pretioſiſſimam hereditatis ſuæ partem, in manus tradidit: ac ſedulò recognitum ederet-ne an ſupprimeret, liberum ipſi de totâ re arbitrium permiſit. Is unus recenti Virgilio pro Tuccâ & Vario fuit. In medio dolore, quem ejusmodi amici funus inuſſerat, hoc unum ſolatii nactus eſt, ut creditum ſibi cariſſimi Viri ſœ-

* Plin. lib. 2°. epiſt. 10*.

fœtum omni curâ foveret. Itaque rem vel ipſi Scriptori moleſtam ac difficilem impigrè ſtatim aggreſſus eſt. Quæcumque exemplaria paſſim abierant, inveſtigare; ea tum inter ſe, tum cum iis quæ ab ipſo Cardinali acceperat, comparare; locos eosdem ſæpius ac variè ab auctore retractatos penſitare etiam atque etiam, ut poſtremam ipſius manum agnoſceret; totum Poëma crebrâ lectione concoquere, ac mente & memoriâ comprehendere univerſum; tum conciſa minutatim ac ſine ullâ notâ confuſa innumerabilia fere additamenta, quaſi disjecta tantæ molis membra, ad quem quodque locum natum eſſet, in eo ſic includere, ut quadrarent: hæc & alia ejusmodi eo plus habuerunt laboris, quo magis tacitum & obſcurum. Id autem ut efficeret, induendus illi fuit ipſe Scriptoris animus: quod quidem aſſequi nullo negotio poterat, propter eximiæ indolis cognationem. Nam germana in utroque ingenii facilitas, elegantia, ubertas: ita ut opus ipſum tractari ſe non ſentiret alienâ manu; nec tam amicus auctoris, quàm auctor ipſe ſibi ſuperſtes edendo Anti-Lucretio incumbere videretur.

Nec tamen ſuo unius arbitrio ſtetit Rothelinus. Peropportunè in Galliam adduxerat ſtrenua doctos homines pernoſcendi cupiditas illuſtriſſimum Abbatem Cerati, perpetuum Univerſitatis Piſanæ Rectorem; qui cùm plurimas Europæ gentes, nobili doctrinæ commercio circumiret, quam

ſecum magnam virtutis, humanitatis, ſcientiæ litterarumque famam attulerat, ubique reliquit ampliorem. Hujus limatiſſimo judicio, quod olim ipſe Cardinalis in opere conficiendo perſpexerat, in eodem digerendo plurimùm uſus eſt Rothelinus. Quinetiam quoscumque noverat, qui aut de rebus ipſis, aut de poëſeos præſtantiâ judicare poſſent, eos omnes, quos potuit, modò adire ſingulos, modò congregare plures; recitandoque Poëmate eorum ſententiam explorare: quam deinde ſecum ipſe diligenter expendebat, ne quid vel pertinaciâ, vel obſequio peccaret. Hos tam multos nominare longum eſſet, partim aut ſplendore honorum maximorum, aut litterarum titulis jam inſignes; partim eâ modeſtiâ, ut cum eo qui nomina eorum efferret, ferè proditionis agerent. Supererant etiam pauci, neque illi quidem infimi inter eruditos ordinis, quibus Anti-Lucretium recitare in animo habèbat: quorum omnium ſuffragiis, quod amicis ſæpe teſtificatus eſt, ultimum quaſi punctum addere decreverat ejus ſententiam Viri, quem ut ſummum juris in Galliâ dicundi moderatorem, ita ſupremum & ſeveriſſimarum artium & politioris humanitatis judicem noverat; in quo Viro cùm omnia, quæ apud cæteros quos adierat, collecta in unum ingenii ac ſapientiæ ſubſidia reperturum ſe intelligebat, tum amantiſſimam Cardinalis, quem ille cariſſimum habuerat, recordationem. Is Anti-Lucretio, quem in ipſis olim

olim auctoris manibus naſcentem viderat, ipſe verſaverat, optimis conſiliis non ſemel ornaverat, ultimus arbiter deſtinabatur; ut quemadmodum hoc Poëma Viros non magis altiſſimo honoris gradu quàm omni doctrinâ eminentes Davias & Paſſioneos in Italiâ monitores ac patronos habuerat, ſic & haberet in Galliâ Dagueſſæos.

Verùm hanc tantam conſiliorum opportunitatem Rothelino præripuit immatura mors: quam cùm inſanabili pectoris tabe jam propiùs obrepere ſentiret, ne priùs è vitâ diſcederet, quàm debitam amico exſolviſſet fidem, conſcriptâ ad Summum Pontificem dedicatione, Anti-Lucretium nomine ſuo vulgandum, authenticâ pactione nobis commiſit. Nos aliquot difficultatibus diutiùs, quàm vellemus, retardati, opus bis poſthumum, & parente & tutore orbatum, adoptandum nunc tradimus Religioni & Litteraturæ.

Absoluta jam Poêmatis hiſtoriâ, liceat nobis conſidere parumper ad tumulum illuſtriſſimi Abbatis; & non ſine lacrymis reſpectare eum, cujus luctuoſo interitu Pietas, priſca Fides, Litteræ congemuerunt. Heu lenitas! Heu morum æquabilitas! Quis illo cum vitæ ſuavitate ſeverior? Quis cum ingenii venuſtate ſanctior? Quidquid ſupererat aut Religionis officiis, quæ prima ſemper apud eum fuerunt, aut temporibus amicorum, id totum concedebat otio erudito. Ut amans litterarum, ſic in Litteratos propenſus, & ſibi &

cæteris collegerat cùm nummos antiquos, quàm multos & elegantes! tum lautiſſimam ſuppellectilem librorum, quibus commodandis non minùs, quàm legendis delectabatur. Inoffenſo vitæ curſu ad metam, quamvis citò, tamen placidé provectus, in longo mortis ſegniter adventantis proſpectu, nullo ſuo, magno & illuſtris familiæ & amicorum gemitu, acerbo quidem fato, at æternitati maturus extinctus eſt; perpetuo virtutum Chriſtianarum tenore, ſine ullâ oſtentatione, ſibi per omnia ſimilis & conſtans; cujus ſupremus dies id unum inſigne habuit, quòd ipſi fuerit rectè factorum ultimus. Verùm ſuarum laudum ut intimum teſtem, ſic optimum interpretem habuit clariſſimum Virum Freretum *, cujus ille probitatem ac fidem non minùs, quàm immenſam penè eruditionem fuerat conjunctiſſimâ neceſſitudine proſecutus.

Sed ne tam diuturnæ exſpectationi moras etiam addere longior Præfatio videatur, pauca tantùm ſubjicientur, quæ noſſe operæ pretium eſt.

I°. Ex Libro nono, ubi Scriptor lampadem, ut ait ipſe, præferens, Lectorem in terræ marisque viſceribus circumducere in animo habebat, ut ibi quoque ſummi Artificis manum deprehenderet,

* Eloge de Monſieur l'Abbé de Rothelin, prononcé dans l'Academie Royale des Inſcriptions & Belles-Lettres, par M. Fréret.

ret, nihil exſtare repertum eſt, niſi titulum & viginti quatuor primos verſus, in quibus Auctor ad novam hanc viam ſe ſe accingit. Eos verò verſus Lectori invidere religio fuit; cúmque Libro decimo, quo collectis breviter prioribus faſtigium imponebatur univerſo Poëmati, deeſſet ipſum caput, ejus quod reliquum erat, noni Libri principio Rothelinus ſub alio titulo ſubjunxit.

II°. Vix neceſſarium videtur admonere Lectorem, in Lucretio refellendo, cujus in magnâ fœditate rerum ſincerum maximè & caſtum eſt loquendi genus, ejus etiam verba quædam aliis inſolita, veteremque ac ſingularem dicendi ſpeciem ac figuram ſæpe Poliniacum expreſſiſſe. Quòd ſi videbuntur interdum exprobrari Lucretio abſurda quædam, quæ Lucretius à ſe deditâ operâ amolitur, ex attentâ lectione patebit ea eſſe ejuſmodi, quæ Poëta ſibi minimè conſtans aliàs rejiciat quidem; alias verò quaſi manu reprehenſa aſſumat. Et ſanè optandum eſt imprimis, ut poſtea nunquam Lucretius ſine hujuſce Poëmatis antidoto attingatur.

III°. Quanquam Auctor inſiſtit plerumque Carteſii veſtigiis, ab eo tamen aliquando diſcedit. Neutonum de coloribus, de naturâ ignis Boerhaavium, de quibuſdam aliis alios audire maluit; veritati, ſi ſatis explorata eſſet, addictus uni. In

ipſo

ipſo tamen hæſiſſe reperientur opiniones quædam, quæ jam ferè obſoleverunt. Hujusmodi ſunt cùm alia nonnulla, tum quidquid affert tertio Libro, ut infinitum Atomorum numerum confutet. Reſpuit enim infinitum infinito majus aut minus; nec ſtare poſſe numerum infinitum ſtatuit. Neque tamen erat in rebus Philoſophicis ita peregrinus, ut quænam his de rebus opinio jam invaluiſſet, ignoraret. Sed ex lectione plurimâ & ex longiſſimæ ætatis uſu ſatis intellexerat, ut quamlibet liberam civitatem, ſic & artium egregiarum Rempublicam multis eſſe rerum converſionibus obnoxiam. Multas opiniones emergere viderat, quæ cùm aliquandiu floruiſſent, ejectæ poſtea & exploſæ fuerant; quasdam jampridem emortuas ac ſepultas renaſci & vigere. In eas igitur, quæ animorum potiri viderentur, non ſe ſe ſtatim juvenili properatione conjecit. Ita ſe geſſit in rebus Philoſophicis, ut in Politicis vir cautus & prudens; qui quæcumque exiſtunt ſtudia partium, ad ea non vertit ſe ſe ſubitò & circumagit, ſed eventorum maturitatem opperitur.

IV°. FORTASSE ſeverioribus viris arrideant minùs, quos ex Mythologiâ colores Poëmati ſuo, raró quidem & parcè, at interdum tamen illevit. Eos verò ita inſperſos fuiſſe advertant, ut dum delectationi conducunt, nihil officiant veritati. Mythologiam enim aut Ethnicis loquentibus accom-

commodat, aut ita opponit Epicuri & Lucretii ſomniis, ut hæc vel ipſis Fabulæ commentis ineptiora eſſe oſtendat. Cùm verò primi Libri ſtatim initio reum peragit Epicurum, qui

Cæli tonitralia templa laceſſens,
Eripuit, fulmenque Jovi Phœboque ſagittas,

Hoc ita intelligi debet, non id Epicuro crimini dari, quòd falſorum Numinum aras everterit; ſed quòd, quæ ſola tunc in Græciâ religio vigebat, eâ ſublatâ, neque ullâ aliâ ſubſtitutâ, omnem omnino Divinitatis cultum ſuſtulerit. Hanc eſſe Auctoris ſententiam patet ex his Libri noni verſibus:

Sic totum inſulſis deceptum fraudibus Orbem
Stulta Superſtitio pro Religione ſubivit.
Illam, Epicure, tuis meritò convellere dictis
Fas erat: illa tuos verſus, argute Lucreti,
Promeruit; jam tum poteras præludere Vero.
Sed furor eſt, Divûm impuras dum ſubruis aras,
Unâ ſancta Dei templa involviſſe ruinâ.

V°. Cùm hujusce Operis utilitas ad univerſos pertineat, eâ ne fraudarentur, qui Latinè neſciunt, cordi fuit illuſtriſſ. Abbati Rothelino. Itaque operæ pretium fore credidit, ſi ad id Gallicam in linguam vertendum eum impelleret, quem idoneum ſapientiæ cum tantâ venuſtate conjunctæ interpretem judicabat, clariſſimum juvenem De Bougainville, in Regiam Inſcriptionum & Litterarum Academiam ob maturiorem annis eruditio-

nem nuper aſcitum. Hæc autem interp mo ingenio ſummoque ſtudio jam con pus ipſum haud ita multo pòſt ſubſecut

His præmiſſis, jam audiendus eſ gens, dum ingentem cauſam tuetur, dem antea defenſam, ſed à libidinibus, quam ſilent, ſemper impugnatam; & primùm Latinæ Poëſeos inſignibus pro ficè decorata. Nam quæ à Paleario, S picio & aliis fortaſſe nonnullis Poëmat gione naturali ſcripta ſunt, ea cùm hu menti partem tantùm attingunt, tum tore quantùm diſtent, ipſâ lectione ape ceat hîc coronidis loco ſubjungere ver quot, quos Abbas Rothelinus ab amico tos typis mandari optavit.

Palluit, hæc legeret tremulo dum corde Vo
Languidulisque liber decidit è manibus.
Prodimur; illecebris Veri jam vincimur, inqu
Prodimur: heu! nobis abſtulit ille roſas:
Auſus & ablatas Rationi aptare ſeveræ;
Jamque meos luſus perdere, luſus erit.

E L E G I A

GER. NICOLAI HEERKENS,

Groningensis,

In Editionem hanc Anti-Lucretii, *&c.*

Ecce Poligniaci Batavæ damus otia luci,
Otia; nam magno res aliunde Viro.
Illa typis male ne Soſiorum incuria fœdet,
Cavimus; hinc ſtudiis ſæpe reviſa meis.
Sic opus egregium (quod nulla redarguet ætas,
Quod ſuperi laudant, Pieridesque colunt,)
Accipiat nullas Batavâ de luce tenebras:
Nam nimium quoties, prô dolor, illa nocet!
Sic, gratare mihi, pro Relligione quid ipſi
Fecimus, & puero jam ſacra cura fuit.
O ſua ſi Phriſium commendet Muſa Poëtam,
Aut aliàs tenuis fama paranda foret;

Hinc mihi primum illud veniat decus; annue caſtis
 Mnemoſyne votis, hinc mihi nomen amem.
Sperabam, dum nuper opus ſublime RACINI
 Verſibus Auſoniis tradere niſus eram,
Sperabam fore, Relligio tibi gratus ut eſſem,
 Nomen & hinc meritis diva benigna dares.
Sed quia ceſſamus, viresque operoſa terebat
 Cura, Poligniaci nos redimamus ope.
Forſitan & quondam, Lacheſis niſi ſæva vetabit,
 Ah, nimium miſero quam properare putant.
Forſitan albenti cingens ſibi tempora vittâ,
 Pro Dîs audebit noſtra Thalia loqui.
Tu modo, quam veneror Clarii mihi numinis inſtar
 Umbra Poligniaci, ſi vacat, affer opem.

Leidæ, v. *Julii*,
MDCCXLVIII.

ARGUMENTUM

LIBRI PRIMI.

Proponit quid hoc opere ſit acturus: divinam Sapientiam invocat: à v. 1. ad v. 33.

Quintium, quo nomine quemvis Atheum intellige, hortatur, ut, depoſitis præjudiciis, vacuas aures Rationi accommodet: à v. 33. ad v. 81.

Tum patrocinium Religionis adversùs Voluptatem aggreſſus, 1°. *oſtendit inſtitutum Epicuri de ſubvertendâ Religione, & unicè colendâ Voluptate, eſſe amicum libidini ac ſceleribus; at moribus, humanæ Societati, Virtuti & Rationi infeſtum:* à v. 81. ad v. 471.

Adversùs Epicuri defenſores oſtendit, eum non in Virtute Voluptatem, ſed in Voluptate Virtutem poſitam velle; everſâque Religione, everſam ſimul ab Epicuro eſſe regulam omnem, non Virtutis ſolùm, ſed etiam Veritatis: à v. 471. ad v. 593.

Suffragantem Epicuro Hobbeſii de juſti origine ſententiam obiter refellit: à v. 593. ad v. 647.

Concludit Doctrinam Epicuri de Voluptate exitioſam eſſe & inſanam: à v. 647. ad v. 683.

2°. *Voluptatem cum Religione comparat, oſtenditque à Religione demum petendam eſſe veram tum in hac vitâ, tum in futurâ felicitatem:* à v. 683. ad v. 1083.

Victâ Voluptate, concludit Athei intereſſe plurimùm, Deum, an ſit, inveſtigare: à v. 1083. ad finem.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER PRIMUS.

De Voluptate.

MAGNUM opus aggredior, Quinti, de Numine ſummo
Dicturus. Quid enim toto præſtantius Orbe eſt,
Quàm Sator & Princeps Orbis? Quid dignius omni
Et curâ & ſtudio & noſtræ conamine mentis?
Quid, ſi metimur vires, magis arduum & audax,
Quàm rem infinitam brevibus comprendere chartis?

Rem, cauſam rerum, veram Rem: quam ſua partim
Oſtendunt celantque opera; & caligine luci
Permixtâ, veluti Solem trans nubila monſtrant.

Inde hominum mentes ſæpe in diverſa trahuntur,
Num fati nexu, an poſitæ vi legis eant res.
Hinc alios dubitare quidem, at neſcire videmus,
Cur dubitent; optare tamen ne funditus eſſet
Arbiter humani generis, Judexque tremendus.
Quin alios pellax Epicuri dogma ſecutos,
Fortunæ arbitrio Mundum permittere, & omnem
Conculcare metum, vitæ mortisque futuræ
Securos. Tantum potuit ſuadere libido!

Hos contra bellum gerimus; Sectæque ſuperbæ
Relliquias vanâ pro libertate rebelles,
Et celebrem, quo ſe jactat mala turba, Poëtam
Obruere eſt animus, Muſasque ad vera vocare.
Sed quid ego hic Muſas? Te Cauſa & Regula Mundi
Omnipotens, æterna Dei Sapientia, Virtus,
Et Mens, & Ratio, vitæ Dux optima noſtræ,
Ipſaque Lux animi, Te ſolam in vota vocabo.
Huc ades, & Vati longum da ferre laborem.
Per Te cuncta ſuo ſtant ordine, cuncta videri
Tandem, & nativis poſſunt emergere ab umbris.
In Te diſcendi nobis innata voluntas
Paſcitur, & veri nunquam ſatiata cupido.
Incute vim dictis, propriamque ulciſcere cauſam.

Tu verò, Quinti, præceps quem fortè juventus
Incautum abripuit, legique inimica Voluptas;
Aut acris vigor ingenii, plerumque recuſans
Cum populo ſentire, jugo ſubduxit, & ævi
Impulit æterni magnum tentare periclum;
Pone modum, quæſo. Ne te auferat ebrius ardor,
Neu clauſos radiis oculos opponat apertis.
Indociles animi primùm compeſce tumultus.
Utere mente tuâ. Procul anticipata repelle

Judicia; & recto librans examine lances,
Hanc demum, auditâ cauſâ, complectere partem,
Quam mens, & ratio veri ſtudioſa probabit.

O utinam, dum te regionibus infero ſacris,
Arentem in campum liceat deducere fontes
Caſtalios, verſis læta in viridaria dumis,
Ac totam in noſtros Aganippida fundere verſus!
Non mihi, quæ veſtro quondam facundia vati,
Nec tam dulce melos, nec par eſt gratia cantûs.
Reddidit ille ſuâ Graïorum ſomnia linguâ;
Noſtra peregrinæ mandamus ſacra loquelæ.
Ille Voluptatem & Veneres, Charitumque choreas
Carmine concelebrat: nos Veri dogma ſeverum:
Triſte ſonant pulſæ noſtrâ teſtudine chordæ.
Olli ſuppeditat dives natura lepôris
Quidquid habet, lætos ſummittens prodiga flores.
Illius ad plectrum ſuſpirant molliùs auræ;
Gratior & cœlo radius deſcendit ab alto.
Si terram aſpicias, nemorum tibi porrigit umbram;
Garrula per clivos elabitur unda virentes;
Lactea fertilibus decurrunt flumina campis;
Suave canunt pictæ volucres; perque humida prata
Nil niſi fecundoſque greges, armentaque monſtrat
Læta boûm; ſaltant pecudes, pecudumque magiſtri.
Æneadûm genitrix felicibus imperat arvis,
Aëriaſque plagas recreat, pelaguſque profundum.

Sic rident Muſarum hilari fucata colore,
Quæ de Cecropio mendacia fonte propinat.
Talia & hoſpitibus præbebat pocula Circe
Littore in Auſonio, fugit quæ cautus Ulyſſes.
Cujus ad exemplum potiori jure monemus,
Quem tenet illecebris captum ſapientia mendax,
Soligenæ ſpernat fallacia munera Nymphæ;
Ne rudat in ſtabulis, demens, ſub pelle ferinâ:
Hortamur, fugiat Circen, ac ſe ſibi reddat.
Numinis hìc laudes, hìc Numinis omnia plena.

Pieridum ſi fortè lepos auſtera canentes
Deficit; eloquio victi, re vincimus ipſa.
Tu modò non ſurdam noſtris da cantibus aurem.

Quid ſtrueret, Divos olim qui finxit inertes,
Ac ſimiles nullis; confertaque ſemina rerum,
Et caſu cæcis inter ſe nexa catenis;
Æternas atomos quibus omnia nata gerantur;
Atque animos hominum pereuntes mortis ab ictu;
Ipſe libens aperit confidentiſſimus almæ
Præco Voluptatis, nulloque pudore fatetur.
Nempe gravi populos ſub Relligione jacentes,
Commoda cùm fugere ac votis pugnare videret,
Noctis ob horrorem Stygiæ, ſtrepitumque Acherontis;
Aut ævum infelix corde inter gaudia mœſto.
Ægre agitare metu Superûm; & peccare trementes;
Continuò, ſortem gentis miſeratus acerbam,
Numinis & famam & cultum convellere primus
Inſtituit: Cœli & tonitralia templa laceſſens,
Eripuit fulmenque Jovi Phœboque ſagittas;
Et mortale manumittens genus, omnia juſſit
Audere, ac leti pulſo terrore beavit.

Ipse quidem veritus ſectam infamare recentem,
Jure dato ſceleri cunctis ſi cuncta licerent,
Haud nullo voluit cohiberi pectora freno:
Quin, duce Naturâ, certum moderamen in ipſis
Deliciis, ſic fama refert, ſervare ſolebat.
Non odio Vitii tamen, aut Virtutis amore,
Cui Vitium Virtuſque nihil niſi ſomnia; tantùm
Ne dolor immodici comes, aut extrema capeſſens
Lætitiæ, placidam temeraret fortè quietem;
Aut æſtus irarum ex ambitione ſuborti,
Lictorumve metus, vel pro lictoribus ultrix
Cura ſecuta nefas, macularent præmia vitæ.

Sed non effuſos valuit componere motus;
Nec rexit, quas ipſe ſemel laxârat, habenas.
Quippe gubernator, dum perflant æquora venti,

Nutantem imprudens clavum ſi quando remiſit,
Nequicquam hortatur nautas, ut turgida vela
Colligere, ac tenſos properent ſolviſſe rudentes;
Quò venti fluctusque ferunt, volat avia puppis.
Aut ubi ſaxifrago longùm obſtitit ardua moles
Torrenti, ſubitò, ſi prima repagula frangas,
Cetera, quà data porta, furens perrumpet aquæ vis.
Ergò ſtravit iter vitiis, ſpe luſus inani,
Cùm ſemel exegit moderantes omnia Divos.
Nec generi noſtro libertas reddita; verùm
Mutati Domini: regnumque infrena cupido
Invaſit, quod erat Divûm legisque ſupremæ.

Nam quis Juſtitiæ locus, aut quæ regula morum
Eſſe poteſt, dum nil præerit quod legibus æquis
Contineat mortale genus, doceatque vel intùs
Congenito ſplendore animos, vel vocibus aures
Perſonet, ac poſſit certis oſtendere ſignis
Fasque nefasque? Boni ſiquidem jam nulla futura eſt,
Nulla mali ratio; ſed peſſima & optima quæque
Vanus opinandi mos arguet. Omnia porro
Facta hominum in ſeſe, conſpectaque mente ſagaci,
Laudis & opprobrii vacua invenientur; idemque
Prorſus erit facinus, leto eripuiſſe parentem,
Aut ferro, amplexus inter, jugulaſſe cruento.
Nam quod in his rebus genitrix Natura miniſtrat
Humano generi lumen, te judice vanum eſt;
Ipſa tibi cùm lucis inops & cæca putetur.
Hinc ſcelus in tenebris admiſſum, obſcuraque virtus
In pari erunt pretio; pendebit utrumque vagantis
Arbitrio vulgi, nec erit niſi nomen inane.

Quæ ſimul ebiberit veſtro de fonte venena
Quilibet, in vetitum per ſe jam pronus & ardens,
Cui Natura ferox, cui ſanguis pectore fervet,
Quique Deos temnens omnique timore ſolutus,
Crediderit ſibi nil melius quàm vivere lautè,
Optatisque frui; poſt funera quemque futurum,

Qualis erat nondum genitus; caſu omnia naſci,
Omnia diſſolvi; nec formidabile nobis,
Dum ſumus atque brevi mortales veſcimur aurâ,
Eſſe aliquid præter luctum infeſtosque dolores;
Ecquid eum petulantem avidumque morabitur ultrà,
Si modò conſpectus hominum fugiſſe licebit,
Quin ſtupret, rapiat, jugulet, perimatque veneno,
Dum jubet ingenitus furor, & Regina Voluptas?
Nam quocunque animi protruſerit impetus atrox,
(Quidquid in his rebus caveas, Epicure, monendo)
Illic votorum finis, ſupremaque meta eſt.
Nec Superis video demtis, quæ cauſa ſuperſit,
Quæ ratio, cur à placitis ſibi temperet unquam
Ille miſer, tantos & fruſtra comprimat æſtus.

Forte pudor, proprioque latens in pectore teſtis?
At, ſi nil peccaſſe putat, quî pœnitet ipſum?
Quî pudet? Iſte dolor ſceleris ſibi conſcia tantùm
Pectora ſollicitat, non eſt ea cura quietis;
Obtudit internos ſecura licentia morſus.
Nonne tuæ fuit artis eam obmuteſcere vocem,
Et ſacra congenitæ legis monumenta refigi;
Ne qua Voluptatis liquidos ærumna lepôres
Inficeret, neu quis veniens temerarius angor
Rumperet alterius jucunda oblivia vitæ?
Si tales acuunt igitur mihi pectora ſenſus,
Ut me peccandi vehementiùs urgeat ardor,
Quàm pudor aut metus; & nil me jam continet ultrà;
Non modò fas fuerit cunctas infringere leges,
Peccare officium eſt, unum ſcelus eſſe pudentem.

Hæc in Ariſtippum convicia fortè refundis:
Sed nec Ariſtippi fuerat ſententia pejor;
Solùm è doctrinâ quæcunque horrenda ſequuntur
Democriti atque tuâ, veracior ille profeſſus.
Quippe ubi pro ſumma rerum, pro fine ſupremo eſt
Quod me delectat, cúmque id mihi dulce videri
Non poſſit, quo comprimitur ſuccenſa libido,

Quia

Quin ego damnatam Venerem, quin furta maritis
Deteſtata ſequor, fraudes artemque Sinonum,
Et rabidos Bromii patris Evantumque furores?
Nam defraudari genium vetat alma Voluptas:
Ni potiar votis, mihi tunc dolor ingruit ingens;
Et nequeo, ſi me dolor afficit, eſſe beatus.
Quid me hominum leges, quid famæ cultus inanis,
Quid mala me tardæ revocent præviſa ſenectæ,
Forſitan & nunquam venturi incommoda morbi,
Cenſorisve ſupercilium, quem ſibilat omni
Læta joco, plaudensque ſuo ſibi flore Juventus?
Quin urbem exuro patriam, ſi paſcere flammis
Crudeles oculos juvat, & ſuperare Neronem?
Namque Voluptatem ſequitur germana Tyrannis.
Ille Voluptatis læſæ reus, ille virenti
Pungendus thyrſo, ſibimet qui infenſus & hoſtis
Abſtinuit Venere & vino, graviora ſecutus
Conſilia; atque ſui domitor ſudavit & alſit.

Hinc tua non mirum ſi te ſchola prodidit olim,
Præceptisque tuis tua per præcepta rebellans,
Se Cyrenæis gregibus commiſcuit ultro.
Nam cùm crediderit demens, quæcunque doceres,
Quo potuit vitare modo, quæcunque vetabas?
Non ſuaſi ut facerent, ais, imò vivere juſſi
Pacatos, omnemque animo ſecludere motum.
Vivere juſſiſti pacatos! Qui bene nati,
Hoc ſine te faciunt; & qui malè, ſi bene vivant,
Torquentur. Porro juſſiſti vivere lætos:
Cùmque laborando, corpusque animumque domando,
Lætitiam non inveniant, huc ſponte feruntur,
Eſt ubi lætitiæ ſeges, & fuga certa doloris;
Edocti per te ſibi nil poſt fata timendum,
Quidquid agant; ſibi nil ſperandum, quidquid omittant.

Sæpe Voluptatis causâ mittenda Voluptas,
Adjicis; interdum juvat abſtinuiſſe cupito.
Vera canis, fateor: contrarius at tibi pugnas.

Nam tu, namque tui ſimiles clamare ſoletis,
Lætitiâ melius nihil eſt, pejusque dolore.
Nonne Dionæi reſonant his vocibus horti?
Nonne, & jucundi cùm ſit jactura, dolori eſt?
Ergò, ne doleas, quodcunque placebit habendum
Jure tuo; nec honos, nec fas obſiſtere poſſunt:
Atque Voluptati laxæ immittuntur habenæ.
Sin autem abſtinuiſſe bonum eſt, illudque fateris;
Cur me infelicem, ſi Relligionis amore
Abſtineam, vocitas? Te ſum felicior ipſo.
Nam tu, ſi vincis, tua te victoria torquet,
Me mea delectat: ſi mavis denique vinci,
Quàm ſic torqueri, confeſſus es: en! data porta
Flagitio, vitiis retinacula nulla ſuperſunt.

Imo, inquis, ſuperant; pœnæ metus atque malorum
Quæ ſcelus & tandem patitur peccare libido.
At ſemel amotâ metuendi Numinis irâ,
Cur levior multo turbaret pectora terror?
An contemptor ego Superûm legisque ſupremæ,
Humanas leges & judicis ora timerem:
Aut ſi me cupidum pœnæ brevis alligat horror,
Heu! miſer in laqueos recido, quos te duce fidens
Rumpere ſperabam: jam me dolor & metus angit,
Jam moveor, curâ ſed deteriore ſubactus;
Et gravis ipſe mihi cenſor, vix liber ab omni
Relligione, novas ſubeo ſimilesque catenas;
Atque minus dignâ crucior formidine mentem.
Ah! meliora precor. Si cui mactanda Voluptas,
Eſt mactanda Deo. Neque enim peritura merentur
Sic aliis præponi alia, ut præſentia cedant
Venturis. Igitur tibi nunc hodierna libido
Imperet; aut ratio ſi qua eſt permiſſa futuri,
Si caveas, ut ſit meſius præſente futurum:
Non, ut momentis redimas momenta, ſed omne
Lucreris, parvi jacturâ temporis, ævum.
Nullus enim prudens terram verſabit arator,
Si quantum illa ſinu bis terque inverſa recepit

Frumenti, tantum poſthac ſine fœnore reddat;
Omnis quippe leves labor irritus iret in auras;
Sed verſabit, uti modico de ſemine largas
Eliciat ſegetes, ac meſſibus horrea rumpat.

Ast Epicureus quamvis timor ille ſatis ſit
Nonnullis, qui ſe ad tempus fortaſſis & ægre
Contineant; haud propterea virtutis amantes
Efficere, atque animis vitium reſtinguere poſſet.
Nam virtutis amor multùm formidine diſtat
Carnificis, vel rumorum, vel carceris atri.
Plus vitii pœnâ, vitium execratur honeſtas:
Illo etſi poſſet felix evadere, nolit.
Nec tantùm refugit maculari crimine dextram,
Aut complere nefas; etiam voluiſſe recuſat.
Et meritò: quid enim prodeſt abſiſtere factis,
Si factorum alitur radix & cauſa cupido?

Plurima præterea non ulli obnoxia legum
Crimina patrari certum eſt, quæ tu quoque damnes;
Nam faciunt hominem nequam, tortoribus etſi
Non tradunt. Super his non currit calculus ater:
Nec reus arbitrium trabeati Judicis horret.
Immemor ut ſi quis benefacti damna rependat;
Si fremat invidiâ, cùm fert ſua præmia virtus;
Non ſtet promiſſis; arcana recludat; avarus,
Mendax, conſilii maleſani ſubdolus auctor;
Aut fidei ſine teſte ſuæ concredita tollat;
Ambitione tumens & honorum ſedulus auceps,
Contendat maculis alienam aſpergere famam;
Annonæ gravitatem, ex quâ diteſcere poſſit,
Aut patriæ cladem exoptet, funusque parentùm;
Deneget auxilium rogitanti; prægravet omnes
Infra ſe poſitos, inopem viduamque gementem
Obterat; inſontem Judex pervertat iniquus
Venali trutinâ, & Dominæ ſuffragia donet;
Interea, quæ ſumma mali eſt, ſimulator honeſti.
Hæc, ſi aberit Deus ultor, in omnia proruet audax

Crimina, quem fallax trahit in tua caſtra Voluptas.
Et quidni faciat, quando nil ſanctius illi eſt?

Quòd ſi talis erit, magis illum ut mitia facta
Delectent, nec tam violento ferveat æſtu,
Ut deſiderio potiundi victus & exlex,
Humani turbare velit conſortia cœtûs;
Non ea doctrinæ laus eſt, quæ gaudia tantùm
Imperat, ac ſuadet genio indulgere procaci;
Naturæ potiùs placidæ & tranquilla petentis,
Quam fortuna dedit, non ars formavit; & unus
Materiæ parit occurſus ſine lege vagantis.
Sic manſueta bidens, lætis quæ montibus herbam
Aut fruticum teneros apices innoxia carpit,
Non habet unde lupo ſe præferat, atque leonis
Carnivoram rabiem & truculentas arguat iras:
Scilicet hanc mitem, hos fecit natura rapaces.
Credo equidem à placidis dirum nil poſſe timeri:
Sed quonam ſe more gerent, quos tetra libido
Protrahit in vetitum, magis ex obſtantibus ardens?
Ceu violenta ſitis fervore accenſa febrili,
Quam decumbentis nunquam patientia vincet
Improba, ſed lymphæ ſolo placaveris hauſtu.

Nulla quies animo Theſei, dum Phædra ſorore
Gratior inceſtum venis inſtillat amorem,
Ni Phædram abducat tacitus, pactoſque hymenæos
Deſerat. Infelix Ariadne! Nil tibi filo
Direxiſſe vias per inextricabile textum
Proderit, ac vitam immemori ſervaſſe marito!
Nec jurata fides, meritis nec præmia tantis
Debita, naſcentem poterunt extinguere flammam!
Uritur interea culpæ ſibi conſcius heros:
Quid faciet? Placitone furens pugnabit amori?
Sedatur citiùs victrix, quàm victa cupido:
Hinc animo pax alma redit; pax iſta, Voluptas.
Hæc, Epicure tibi præludens, cogitat: ergò
Exſolvit nexus omnes, jura omnia rumpit

Perſi-

Perfidus; ignotis moribundam linquit in oris,
Ac duplices fruſtra tendentem è littore palmas.

Nulla quies animo Phædræ cùm vidit agreſtem
Hippolytum, nulla eſſe poteſt, ni vicerit acre
Pectus, & in thalamos perſuaſerit ire paternos.
Usque adeò inſanit, tam diro carpitur igni
Filia Paſiphaës! Ergò contemta peribit,
Cogeturque mori! Sed non morietur inulta:
Privignum inſontem perdet. Quot crimine ab uno
Crimina? Quot pravo cumulati in corde furores?

Natus ad arma furit Macedo; ni perdomet Orbem,
Ipſe ſuî eſt impos; domitus nec ſufficit Orbis.
Dic age, dic Pellâ ceſſet regnator in urbe,
Ac dominos Aſiæ Perſas patiatur & Indos;
Quòd tibi deterior tranquillâ pace videtur
Gloria, tot curis, tam multo ſanguine parta.
Nonne vides, magni quid Cæſaris una cupido
Turbarum excivit populis, quot in Orbe tumultus?
Quot nutu quaſſata viri ſunt mœnia, gentes
Everſæ, quantis fluxit cruor undique rivis;
Cùm de Pompejo ac cæſis de civibus egit,
Et patriæ priſcâ de libertate triumphum?
Dic, ut conſiſtat potiùs Rubiconis in orâ;
Et Romæ, cives inter gentemque togatam,
Securè vivat privatâ ſorte beatus:
Reſpondent ambo: ſedeas tu, quando ſedere
Tanta tibi; nobis eſt belligerare Voluptas.

Dicere non prodeſt igitur: mihi ſola cupido
In rebus ſervare modum; infeſtare quietem
Alterius fugio, mea ne infeſtetur; honeſtis
Artibus exornare animum, & virtute beari
Maluerim, quàm deliciis, quæ corpora mulcent:
Talis erat quondam noſtræ dux ille cohortis.
Eſto: etenim tecum ſuper his contendere nolim.
At cunctos homines agitat non una cupido.

Illa tibi fortè eſt : aliis diverſa probatur.
Porro quemque trahit ſua, non aliena Voluptas,
Quam ſi quisque ſequi, ne ſit miſer, absque futuri
Debeat intuitu, fas eſt quodcunque lubebit:
Et quo jure bonas tua te direxit ad artes,
Non alio impulſu, niſi quem dabat ipſa voluntas,
Te quia progenuit caſu Natura modeſtum;
Hoc ipſo pariter mea me in ſcelus omne vocabit,
Non alio impulſu, niſi quem dabit ipſa libido,
Si pravum caſu Natura creârit eodem.
Et floccifaciam quidquid ſuadebis honeſti,
Si bona nulla mihi, niſi quæ jucunda videntur,
Aut nihil hâc vitâ melius proponere poſſis.
Nam jucunda meis hæc tantùm ſenſibus eſſe,
Quæ deſiderio ſunt convenientia, novi.
At deſiderium in nobis ex indole noſtrâ
Naſcitur, ut certis veniunt ſua ſemina terris.
En! tua lex igitur facit ut mihi, non tibi credam.

Postremò dices, ſi non formidine, ſaltem
Componi rectâ poterit Ratione Voluptas;
Quam non inſanam, non rerum extrema petentem.
Sed medio volumus contentam, ut leniter illâ
Gens humana frui valeat mortale per ævum:
Quo ſe more gerunt etiam ſine Numine gentes.
Verùm quæ nobis Ratio eſt, quam dicere rectam
Jure tibi liceat; noſtræ qui munia mentis
Omnia, quin ipſas & mentes turpiter uni
Fortunæ tribuis? Quæ certâ lege reguntur,
Hæc recta eſſe queunt; ſed in his quæ fortè cadente
Progènerant atomi, nil certum, nil quoque rectum
Nativam qui legem internaque dogmata neſcit,
Seque putat caſu factum, nihil ille profectò
Cum rectâ commune ſibi Ratione fatetur.
Nam quod percipimus, fortuna eſt; atque ita quon
Formari poterant homines, ut falſa putarent
Quæ nunc certa putant, & bis duo quinque videre
Pravum etiam & ſtultum, quod nunc laudabile duc

Tale Voluptati frenum injeciſſe quid ergò
Te jactas, quod inane jubes vanumque putari?

Nam quod apud Sinas, ubi Solis prima renati
Tela micant, ſtudio celebres, legumque peritos
Fama refert quosdam nullo mercedis amore
Virtutem colere, ac Vitium formidine nullâ
Pœnarum toto certatim excludere regno;
Non tamen eſt aliquâ ſine Relligione, nec omni
Speque metuque vacat ſpecioſa hæc Regula morum,
Et componendæ lex ferme Stoica vitæ.
Æternam ſaltem normam, Verique Bonique
Nativum exemplar non inficiantur, & Orbis
Neſcio quam veluti Rationem immotaque jura,
Quorum à legitimo minimùm deſciſcere cultu
Non modò grande nefas, ſed & irreparabile damnum.
At quæ jura tibi, quæ lex, quæ norma, quis ordo
Quem non intulerit caſus, mensve edita caſu?
Nil ſolidum tibi, nil verum, niſi ſola Voluptas.
Unde Voluptatem penes eſt adſcribere rebus
Juſtitiæ ſceleriſque notam, & jus dicere menti:
Ut ſua cuique Deus jam fiat dira cupido.
Sic & Junones proprias, Genioſque Deosque
Reſtituis, caſu nobiſcum & forte creatos.
Propria nam quidquid Natura requirit ab uno
Quoque hominum, hæc ipſi Venus eſt, Venus omnia ſubdens,
Hoc cohibenda minùs, quo quid vehementiùs ardet.
Non aliter quàm ſi patulo Neptunus hiatu
Aggeribus ruptis Batavos exundet in agros,
Clauſtraque diſſiliant valido concuſſa Tridenti:
Mergitur omnis humus: quæcunque ferocibus undis
Objicies fruſtra, Neptuni tetra vorabit
Ingluvies: rabido ſatius parere furori;
Donec ſponte ſuâ refluant, Coriſque remiſſis,
Ingentes demum liceat ſarcire ruinas.

Quòd ſi permittam rectæ rationis ut uſum
Agnoſcas, atque id nusquam variabile lumen

Præficias & judiciis & moribus, ut ſint
Ad normam; nobis ergò ſimul eſſe fateris,
Nonnihil ingenitum, quo libera facta regantur,
Ante Voluptatem; nec princeps ampliùs illa
Cenſeri poterit, nec vitæ regula noſtræ:
Imò pernicies hominum tabesque nefanda,
Illius indomitos Ratio ni temperet æſtus.
Talis ad humanos uſus convertitur ignis;
Optimus ingratum membris depellere frigus,
Extinctamque diem noctis reparare per umbram,
Et mollire cibum, & ſuccos extrudere plantis,
In calcem, in vitrum lapides mutare peruſtos,
Et ferrum coquere & nigris fornacibus aurum:
Quem ſi incauta manus tractaverit, ecce! cremantur
Tigna trabesque domûs; tectis furit excita vento
Flamma vorax; trepidi fugiunt per compita cives;
Fit clamor gemitusque; volant contagia peſtis
Horrida, quæ nullis poterunt ſuccumbere lymphis;
Templa ruunt; omni de culmine depluit imber
Torridus; everſæ fumant ſuper ædibus ædes;
Urbs ubi magna fuit, cinerum tolluntur acervi.
Fervida ſic toto bacchatur in Orbe Voluptas,
Ac genus humanum vitiis graſſantibus implet.
Hanc ſi fortè jugo ſubigas Rationis amaræ,
En! ſubverſa tibi ruit à fundamine moles;
Nilque novi profers, quod non Academia pleno
Dixerit ore tonans & porticus atque Lyceum.
Quòd ſi debuerit Rationem anteire Voluptas,
Ipſa ſuî & noſtrî domina eſt, frenumque recuſat.
Tum Ratio genitrix virtutum & regula vitæ,
Serva Voluptatis tibi, non Regina videtur.
I nunc, & vitium verbis obvolve modeſtis.

Sunt qui Gaſſendo freti duce, ſic Epicurum
Defendant, nullum ut jactent genus huicce petitum
Eſſe Voluptatis, niſi quod Virtute paratur.
Hi fraudem ignorant Virtutis nomine tectam;
Fallacique viro nimiùm patienter adhærent.

Nempè quid eſt Virtus, quid Honeſtas, judice Graio,
Quem verbis luſi tanto dignantur honore,
Tantis immeritum ſcribendo laudibus ornant?
An Recti conſtans atque obfirmata cupido,
Contra delicias, & cuncta pericula contra,
Propoſitique tenax, vel cùm maleſuada Voluptas
Obſtiterit, terrorve minantiaque ora Tyranni?
Non ita; ſed placiti, quodcunque ſit, integer uſus,
Abſque dolore, metu, vel ſollicitudinis umbrâ.
Illa ſupercilio rigidi ſit digna Catonis;
Eſt, Epicure, tibi ridens & blandula virtus,
Carpere delicias cautè, vitâque fruiſci.
Non quod honeſtum in ſe, pulchrumque eſt, hoc tibi gratum:
Nam ſi eſſet, quid Socratico, quid Pythagoreo
Tramite diſtares, quid Relligione ſeverâ?
Sed tibi quod gratum, ſejunctâ labe timoris
Et curæ, ſubitò culpâ vacat, atque decorum eſt.
Abs te non igitur poſita in Virtute Voluptas,
Aſt in eâ Virtus; tantùm ars eſt rite fruendi
Naturâ, non Naturam Ratione domandi.
Sed virtus nulla eſt, niſi cùm frenata Voluntas
Subditur imperio rectæ Rationis, & omnes
Continet affectus, noſtro qui pectore ſurgunt,
Edomitoſque jugo reprimit, ſi quando rebellant.
Et quo majores poſcit victoria curas,
Tanto nobilior, tanto magis inclyta Virtus.

Quorsum ergò tot conſiliis monitiſque ſalubres
Se primum docuiſſe vias Epicurus Athenis
Jactat, & ad mores totum applicuiſſe regendos
Ingenium, veræ ante alios Virtutis amicus;
Si, quam voce tenus laudat, re interficit ipſâ?
Demſit ubi, quidquid moderatur gaudia mentis,
Invitat cunctas moderanda ad gaudia mentes.
Non ſcelus, at ſceleri ſubjunctum ſæpe dolorem
Deteſtatur: id eſt, ſcelus ipſum diligit, imò
Commendat, ſi fortè metu aut mœrore vacabit:
Et ſtimulos acres jam ſponte ruentibus addit.

Eſt-ne igitur toties hominum inſtiganda libido,
Inviſis abſcedat uti, vel amata ſequatur?
Quam ſi præceptis arcendam à crimine cenſes,
Ne vaga prorumpat; cur hæc evertere tentas,
Quæ veſtris longè momento & robore præſtant?
Nam ſi, dum Superos tremimus, dum fulmen Olympi,
Terribileſque minas iramque Tonantis, & Orci
Supplicia, æternoſque Erebi exhorreſcimus ignes,
Peccamus tamen, ac terras ſcelera omnia mergunt;
Quid, ſi vindictæ nullus timor? Undique cædes,
Undique flagitia; atque hominem natum eſſe pigeret.

Si Virtutis eras avidus, rectique bonique
Tam ſitiens, quid Relligio tibi ſancta nocebat?
Aſpera quippe nimis viſa eſt? Aſperrima certè
Gaudenti vitiis, ſed non Virtutis amanti.
Ergò perfugium culpæ, ſoliſque benignus
Perjuris ac fœdifragis, Epicure, parabas.
Solam hominum fæcem poteras devotaque furcis
Devincire tibi capita, indignæque patronus
Nequitiæ tantùm ſceleriſque aſſertor haberi;
Cui tales animos vireſque atque arma miniſtras.
Degener ille Bonis etenim non ingruit horror
Quem perimis: ſibi nec reſtingui Tartara poſcunt,
Quos bene geſta ſatis tranquillant; ipſaque morum
Integritas; & parta quies moderamine caſto
Vindicat à miſerâ longæ formidine pœnæ.
His procul anguicomæ ſtrident crepitantque flagellis
Eumenides; procul his æterna incendia fumant.

Declamatorem, Quinti, me fortè vocabis,
Quòd Juſtum Rectumque Epicuri à mente recidam:
Illum nec patiar titulo Virtutis abuti;
Atque hilarem Sectam probrorum aſpergine tantâ
Commaculem. Verùm hancce notam ſibi ſolus inuſſit
Ipſe lubens, Mundo cùm legem, ac legis abegit
Latorem; & noſtræ lumen Rationis oriri
Ex atomis voluit cæcis, ac ſorte coactis.

Rectum

Rectum nempe quid eſt? Illud quod regula firmat:
Et Juſtum? Quod lex faciendum præcipit: ergò
Lex ubi nulla, nihil juſtum eſt; ubi regula nulla,
Nil rectum eſſe poteſt. Ratio Virtusque peribunt;
Numine ſublato, neque lex, neque regula perſtant;
Ergò nil juſti, nil recti permanet usquam:
Filia Fortunæ Ratio eſt, fictitia virtus.
Incipe nunc adeò, fallax Epicure, videri
Qualis es, ac tandem mentitos exue vultus.

At non attendis, Ratio dum innata fugatur
Moribus ex hominum, atque animis proſcribere Juſtum
Conaris, pariter Verum ſimul omne fugari.
Nam Ratio noſtros non tantùm dirigit actus,
Aſt etiam quæ ſunt nobis extraria cernit
Intuitu firmo: nec falli cauta veretur;
Nam ſilet in dubiis, donec lux clarior umbras
Diſpulerit: cùm ſplendor adeſt, teſtatur adeſſe,
Judicii tum certa ſui; & quod judicat, hoc eſt.
Nam ſi res aliter quàm clarè conſpicit, eſſent,
Mentem perfida lux & non magis tuta tenebris
Falleret æternùm; nil certi affulgeret unquam:
Quin & vis animi fœdè omnis vana jaceret;
Et nunc inter nos quæ verba cupidine Veri
Conſerimus, ſonitu in ventos ferrentur inani.
Certum igitur nobis & ineluctabile, quidquid
Perſpicuè vivâ Rationis luce videmus.
Verùm ex fortuito concurſu principiorum
Si mentes noſtras & lucem effinxeris illam,
Quo pacto, tibi quod certum eſt, verum eſſe probabis?
Caſus erit quòd jam tibi ſic appareat. Imò
Sic potuere tuæ conjungi ſemina mentis,
Ut ſe aliter, quàm ſit, res omnis præbeat ipſi;
Et quæcunque tibi jam nunc manifeſta videntur,
Quo manifeſta magis, magis hoc contraria Vero
Sint in ſe: quod ſi acciderit, temere omnia dicis.
Majus parte ſuâ totum nunc credimus omnes;
Eſt fortaſſe minus: duplicatis quatuor, octo

Confieri; fortaſſe novem gignuntur. At illud
Haud quiſquam dubitat ſe ſe, dum cogitat, eſſe:
Quidni etiam hoc falſum? Rationis lege peremtâ,
Et lucem extinguis. Tua ſi doctrina manebit,
Ut Juſtum nihil eſt, Verum nihil eſſe neceſſe eſt.
Et quo Pyrrhonem gladio jugulare ſolebas,
Hoc temet jugulas, hoc tu procumbis eodem.

Sed novus auxilio venit exſpirantis amici
Defenſor, Juſtum nativâ lege doceri
Qui negat, Hobbeſius: nam prædicat arte repertum.
Cùm cœpere homines ad propria commoda nati,
Atque ſui tantùm reverâ ſemper amantes,
Alternis certare odiis, ac vivere rapto;
Tunc, inquit, ne vis latè daret omnia peſſum,
Ut pater & natus germanique, ut vir & uxor,
Ejuſdemque loci poſſent convivere cives,
In cœtus hominum quaſdam Prudentia leges
Intulit ad commune bonum; queis publica ſenſim
Utilitas, longique mali experientia, quanquam
Invitos, timor inprimis parere coegit.
Hæc eſt, Hobbeſium ſi conſulis aut Epicurum,
Juſtitiæ, nec non & Religionis origo.

Qui de Juſtitiâ, de Religione profanus
Hæc ſine teſte refert, liquidò ſe prodit utrique
Infenſum; ſed nil aliud probat. Haud ego gratis
Fingere vana ſinam. Vileſcit origine tali,
Nec vera eſt Virtus, quam ſola creaſſe putatur
Utilitas. Tamen hoc ipſo victoria quædam
Obtigerit nobis, omen pignuſque triumphi.
Cùm ſine Juſtitiâ, ſine Religione fatetur
Non potuiſſe hominum genus à feritate nefandâ
Primitus averti, ſequitur, ſi neutra manebit,
Priſtina continuò redituram ad crimina vitam.

Protinus hic poſſem, ni quem ſequor ordo vetaret,
Pectoribus noſtris inſcriptam oſtendere legem,

Et Fas conſpicuum Rationis lumine puro,
Ante etiam Plebiſcita aut conſulta Senatûs;
Et Naturam æquè Juſti Verique magiſtram:
At ne digrediar, præſens in tempus omitto.
Hoc tantùm dicam: ſi nulla Bonique Malique
Stet natura priùs, legum quàm edicta ferantur,
Jus nil juris habet; ſed leges cæca libido
Condidit, & fluxo poſuit fundamine: vano
Juri ſervire, injuſto eſt ſervire Tyranno.
Nam cùm ex arbitrio jus pendeat omne, juberi
Id pariter potuit, poſitâ quod lege vetatur;
Quodque jubetur, idem potuit quoque lege vetari.
Jam verò commune bonum, quo nititur uno
Hobbeſius, ridenda viri commenta refellit,
Et ſua eum diſcors ludit Sententia: quippe
Si leges commune bonum genuiſſe putatur,
Ergò aliquid, nondum prognatâ lege, fatendum eſt
Eſſe boni: ſua ſunt igitur diſcrimina rebus.
Quin etiam, quò vecordem malè protrahit error
Hobbeſium! Solis ſi juſta injuſtaque dicat
Legibus enaſci, ſequitur, minùs eſſe nefandum,
Inſontis letale viri in præcordia ferrum
Ultro demerſiſſe, fidem quàm ſolvere pactam:
Cùm tunc demum hominem crudeli perdere dextrâ
Cœperit eſſe nefas, ubi pacto fœdere ſe ſe
Libera gens voluit prohibenti ſubdere legi.

Sed qui concedunt Jus Faſque fuiſſe neceſſum,
Ne propriis rueret vitiis humana propago,
Neve ſui maleſanus amor corrumperet Orbem,
Declarant quàm ſit per ſe exitioſa Voluptas,
Quâ ſcelerum inventrix alitur creſcitque cupido.
At quid ſuſceptum fuerat mihi nempe probandum,
O Quinti? Poſitâ ſemel impietate Lucreti,
Exundare nefas. Ut apertis Æolus antris
Cùm ſubitò celeres emiſit carcere ventos,
Illi obluctantes immenſa per æquora currunt,
Spumoſoſque cient horrendo murmure fluctus,

Terrorem, exitium, noctemque & fulmina portant,
Ac Cœlum & terras confertaque nubila miſcent:
Sic vitia invadunt Orbem reſoluta catenis,
Dum regnat Stygiis atque Dei ſecura Voluptas.

Dic age: ſi qua foret regio ſine legibus ullis,
Ac ſine conſilio, ſine Principe, libera qualem
Abſque Deo Terram eſſe jubes; ubi præmia nulla
Virtutem, nullæ ſequerentur crimina pœnæ;
Sed neque Virtutis nomen, neque criminis eſſet;
[illegible] quiſque ſibi Deus & Rex; hanc-ne libenter
[illegible] velles traducere vitam?
[illegible] illam, teneant Epicuri.
[illegible] genus eſt, quod lege ſolutâ
[illegible] Graius provexit in Orbem:
[illegible], hanc pacem promiſit habendam.
[illegible] munus dedit. Hæccine tantis
[illegible] lituo modulisque Camœnæ
[illegible] Sapientia: quem neque magnus
[illegible], etſi tot monſtra peremit,
[illegible] glandem ſimilâ mutavit eduli,
[illegible] pater, flavo nec Apolline natus
[illegible] domitor, Sectæ ſi credimus iſti,
[illegible] in gentem meritis æquare valebant?
[illegible] egregium ſpecimen bonitatis, iniquos
[illegible], mercede ſuâ fraudare merentes!

[illegible] humanis ergò damnoſa nocensque
[illegible] viri: ſed enim bona nulla, neque ipſa
[illegible] cupidis mendax tanto promiſit hiatu,
In mortale genus confert; ea gaudia præter,
Quæ ſine doctoris monitu ſat cognita cunctis.
Nugaces velut aurifices pro divite venâ
Fumum dant avidis, & ſpem ſine meſſe perennem:
Credulus interea, paſcit quem vana cupido,
Dum falſis inhiat, veras deceptus in ignem
Fundit opes, & avaritiâ rem decoquit ipſâ.
Tales, qui fidunt Epicuro, crede futuros:

Orna-

Ornatus animi virtutes, intima Recti
Semina, divitias humanæ gentis, amorem
Numinis & fratrum diſperdunt futilis ergo
Lætitiæ; quam ſi reverâ quisque ſequatur,
Ipſe parum ſibi, nil reliquis conferre valebit.
Nam te ſæpe monet Lucretius, ut tibi tantùm
Provideas faciasque ſatis, nec cætera cures.
Sic & Graius homo priùs hortabatur amicos,
Ne quis ab ingenti ſtudio, variisque moleſtum
Redderet officiis hoc tempus labile vitæ;
Indueretque graves collo ſubeunte catenas,
Aut aliena gerens, Populive negotia tractans,
Aut miſerans inopem, aut lacrymans in funus amici.
Sic animum Sapientis in omnibus eſſe volebat
Lentum, & vitandi cauſâ mœroris inertem,
Ut domui, patriæ, toti eſſet inutilis Orbi;
Neſcius impensè quidquam ſibi velle ſuisque;
Frigidus in cunctos & plumbeus, inque parentes;
Præcipuè memor intactam ſervare quietem,
Deque ſodalitio tantum decerpere, quantùm
Hinc propriæ augerentur opes artesve fruendi;
Uno contentus ſe ſe, ſibi deditus uni.
Ipſa nec eximitur tali de lege Voluptas.
Sic etenim conſtans in libertate tuendâ,
Quâ ſine, nil ſuave eſt, lepidum nihil atque venuſtum,
Atticus hic veſter, multo ut ſermone ſequaces
Edoceat, qui ſit mediis in floribus angor,
Spinarumque metus, nimio ſi ardore legantur.
Propterea nexus animorum & vincla perhorrens,
Volgivagam Venerem præfert unius amori:
Proh pudor! En igitur pigræ ſapientia Sectæ!

Quos verò tenet aſſiduus flagransque gubernat
Religionis amor, non detrectare laborem,
Non ſtudiis animum certant exſolvere rectis,
Non & pervigiles in publica commoda curas
Abjicere; at conſanguineis, patriæque libentes
Impendunt operam; ſolis nec ſemper amicis,

Aſt etiam ignotis. Nec tantùm pectore mœſto
Cum lugente dolent, ſed re ſolantur egenos,
Atque favent miſeris: neque enim pretioſa recuſant
Vincula, queis hominum cœtus Natura ligavit,
Quin etiam bello, cauſiſque forenſibus adſunt;
Sollicití, cùm res humeris commiſſa requirit;
Tranquilli tamen interiùs, quòd iniqua peroſi,
Nil faciant, niſi quæ Ratio ſinit, imperat, urget;
Nilque boni linquant; quoniam pietate docentur,
Quid Deus inprimis, quid mens ſibi proxima teſtis,
Fœderis humani quid jura gradusque repoſcant.
Si neſcis, habet ipſa ſuos Heroas, alitque
Relligio; ſed enim ſtimulis melioribus illos
Exacuit, quàm ſpes incertæ laudis, & auri
Exitioſa fames, ac turbidus ardor honorum,
Quæ lacerant animos cuppidine cuncta vorantes,
Et ſuadent plerumque nefas. Mortalibus autem
Nil ſuadet pietas, quod Recto abſcedere poſſit;
Cùm nil reſpiciat, præter jus fasque ſeverum.
Dic ab utro meliùs fuerit cultoribus Orbis
Conſultum, Graione viro, cui ſola Voluptas
Et lex & Deus eſt; an eo qui Numen adorat?

Sed quoniam non vi, non aſſuetudine morum,
Non caſu incerto, non ſcriptâ lege, ſed ipſo
Ducimur inſtinctu Naturæ, ut quisque putemus
Amplectendum illud quod nobis utile ſummè eſt;
(Hoc innatum homini ſaltem non eſſe negabis)
Hinc ſequitur, quo quid plus utilitatis habebit,
Per ſe naturamque ſuam, durumve placensve
Id fuerit, reliquis eſſe omnibus anteferendum.
Ergò paciferæ ſi Relligionis amore
Nil erit utilius, ſi peſtiferis Epicuri
Commentis nil pejus erit, quod utrumque probatum eſt;
Relligio vincat, noſtræ ſit regula vitæ.
Ex illâ ſiquidem venit obſervantia natis
In patres, famulis in heros, & civibus omnes
In rerum dominos: dominis venit ille viciſſim

In

In cives amor; unde quies ac firma poteſtas.
Quisquis enim verè Supremum Numen adorat,
Sentit ſe partem populi per mutua vincti
Officia; hinc alios proprium ſi vertat in uſum,
Se deberi aliis. Veſtro ſed dogmate contrà
Nil tutum ſupereſt; regnat pro jure libido;
Ridetur pietas, puerilis dicitur error;
Ipſa cadit Virtus, nativaque deſtruitur Lex;
Quam qui non audit, ſe tigribus atque leænis
Æquat, & humani cœtûs convincitur hoſtis.
Omnia namque ad ſe referens, ſe cogitat unum
Vivere, cùm vivat multis è millibus unus;
Centrum ſe mundi, rerum caput, atque Tyrannum
Fingit; & ipſe ſuo, quæ non ſunt ſubdita, ſubdit
Imperio; pariterque volens & peccat & errat.
Hinc natæ, Stygio tanquam de gurgite, voces,
Non dicto, non officio, pactisve ligari
Prudentem, ſed temporibus ſervire paratum:
Regnandi cauſâ violari poſſe ſacrum jus;
Nec parcendum illi quem læſeris. Impia ſanè
Dogmata, corruptæ præcepta nefaria Sectæ!
Hæc Epicureis aconita oriuntur in hortis.
Indomitus veluti quadrupes ubi frena momordit,
Par levibus ventis rapitur celerique ſagittæ;
Exſpatiatur agris, & foſſas tranſilit audax;
Tum ſi fortè tubam, aut equitis crepitantia flagra
Audierit, curſum ingeminat, fugit ocior Euro,
Inque leves nebulas volucri pede ſpargit arenam:
Juſſus reſtrictis tandem ſubſiſtere loris,
Non equitem ſentit, non lora; ſed impetè cæco
Fertur, anhelantem donec feſſumque relinquat
Spiritus, ac tumidos vincat labor ipſe furores.
Haud ſecus illecebris diràque cupidine raptus,
Pectore ſacrilego qui Sanctum Numen abegit,
Diſſimulat quidquid verax & conſcia Recti
Alto corde monet Natura, neque audit habenas:
Exhauſtus tandem jactante libidinis æſtu
Concidit, incaſſum ſuſpirans viribus ægris.

Et certè cùm nullus homo ſit ſolus in Orbe,
Qui datus eſt cunctis æquali jure fruendus;
Publica privatis præferri commoda debent:
Namque homines præſtat ſimul omnes eſſe beatos,
Quàm delectari, reliquis mœrentibus, unum.
Sic quivis aliena examine ponderat æquo.
At quoties res noſtra agitur, cenſere quod æquum eſt,
Haud minùs ac ſi res aliena ageretur, & ipſo
Naturæ ductu, & rectâ Ratione jubemur;
Nec monitore opus eſt, qui ſuadeat iſta docendo.
Ecce ego ſum & vivo; nil me mihi carius ipſo eſt;
Hinc vitam ſervare mihi, & ſervare beatam
Debeo, quantum in me fuerit: ſi debeo, juſtum eſt.
Aſt alii vivunt; his ſe nil carius ipſis;
Vitam adeò ſervare ſibi, & ſervare beatam
Jure pari debent: quod ſi fecere, probandi:
Si damnes, eadem faciens, injuſtus es. Ergò
Quisquis juſtitiam ſequitur, ſi judicat inter
Seque aliumque, hoc præſtet idem diſcrimine nullo,
Quod duo diſceptans inter, neque nomine notos.
Quid faceret Juſto inſiſtens & iniqua recuſans?
Haud dubiè neutri permitteret alterius rem
Aut vitam eripere. Hoc igitur ſibi ſentit & ipſi
Non licitum. Sentit partem ſe totius Orbis:
Quoque modo partem toto videt eſſe minorem,
Hoc etiam humano generi plus, quàm ſibi certè
Deberi. Lux eſt eadem quæ pandit utrumque.
(Hæc libaſſe ſatis; dicentur pluribus olim.)

Effera tantum igitur potuit ſuadere malorum
Impietas, non Relligio; quæ prava coercens
Corda metu, ſpe recta fovet; cunctiſque ſuum jus
Spondet, & humanas vetat obbruteſcere mentes.
Quòd ſi ductores Danaûm, Calchante magiſtro,
Tentarunt fato lacrymabilis Iphianaſſæ
(Grande nefas) claſſi celeres arceſſere ventos,
Ac læſum ultricis Numen placare Dianæ,
Non hæc vera Dei fecit reverentia; fecit

Cæca

Cæca ſuperſtitio & vani fallacia Vatis.
Sed talis nunquam immites cecidiſſet ad aras
Hoſtia, veſani dirâ ambitione parentis
Juſſa mori, ni cauſa mali damnoſa Voluptas
Sacrilego Paridem priùs inflammaſſet amore;
Ut jure hoſpitii violato, turpis adulter,
Raptam Helenam, bellique faces in Pergama ferret.

Verum, ne ſperes arte hac te poſſe beari,
Quæ lætis æternùm inhians & amara repellens,
Libera jucundo tentat præcordia ſenſu.
Dic mihi: num tibi res ſuccedunt, optime Quinti,
Ex animo ſemper, reſpondentque omnia votis?
Nam, ſi reſpondent, felix ſanè unus in Orbe es;
Conceſſoque hominum nulli te munere jactas.
Quanquam haud adſcribes proprio bona tanta labori,
Aut Sophiæ: neque enim rerum creat illa futuros
Eventus, at ferre monet quicunque creantur;
Nec dat Fortunæ legem, ſed dogmata menti.
Sin tibi difficilem vitam ſors dura paravit,
Continuò jam te miſerum nimis eſſe neceſſe eſt;
Qui lenociniis rerum ac dulcedine captus,
Mœroremque ſoles & quæque moleſta vereri.
Namque parem ærumnis mala inexpectata ferendis
Te non invenient: fracto, luxuque fluenti
Non aderit, quæ præſtet opem, conſtantia firma
Pectoris adversùm caſus quoſcunque parati,
Prorſus ut impavidum ferſant ſtantemque ruinæ.
Nec ſolamen erit, Superûm tibi nota voluntas.
Pluribus ille malis obnoxius eſſe videtur,
Qui mala perpetuò formidat, avensque bonorum
Non didicit curis animum durare ferendo.
Ceu tener arboribus cùm flos adoleſcere cœpit,
Quem verni humectant rores, ac ſole tepenti
Mollibus in ramis pubeſcens educat annus:
Ah! ſi poſt Zephyri flatus auraſque ſalubres,
Intempeſtivo noctes Aquilone rigeſcunt,
Uritur, & foliis inimico frigore læſis,

Ta-

Tabeſcit moriens, ac fœdo vulnere languet.

At me non animi fallit quid ad iſta reponas.
Pauca peto, dicis; non me tenet ardor habendi;
Non ego divitias, non vaſtas Regibus ædes
Invideo, nec quos miratur vulgus honores:
Non mihi regna velim curis mordacibus emta;
Non celebres magno mercari angore triumphos.
Sed, quæ juſta ſinu fundit Natura venuſto,
His fruor; abſtineo nullis; nec me pudet usquam
Sugere mellitos genitricis ab ubere ſuccos,
Obvia cùm ſteterit coràm; quosque ipſa benignè
Porrigit invitans, teneros decerpere fructus.
Non me geſta movent aliena, nec anxius error
Humani generis, cùm ſe deſævit in ipſum
Omnia percupiens avidè, metuensque viciſſim.
Deſipiant alii; caput objectare periclis
Non dubitent, atque innumeros ambire labores;
Et pretioſa terant operoſis tempora nugis;
Ipſe meâ me involvo ſatis virtute beatus;
Et mihi vivere amo, donec breve transeat ævum,
Innocuam & facilem, ſine luctu & crimine vitam.

Sic ais; at mecum, quæ ſint ea dicta, revolve,
Si vacat. Hoc primùm: non te talem eſſe negabo
Qualem te perhibes, feliciter hactenus uſum
Sorte tuâ; ſcopulos vitaſti, non tamen omnes:
Longum fortè tibi ſupereſt maris æquor arandum;
Sunt & adhuc nimbi, Scyllæ ſunt atque Charybdes.
Eſto; viam inſtiteris quæ ſit tutiſſima vitæ,
Multa quidem effugies aliis funeſta pericla;
Sed tibi quæ impendent non declinabis, & unâ
Elapſus, confeſtim aliâ mergêre procellâ.
Nusquam certa quies. Inviti, quot ſumus, alto
Volvimur Oceano; & cunctis ſuus imminet imber.

Nempe fames auri quæ turpes urit avaros,
Et quæ tecta ſolet Regales ire per aulas

Ambitio, famæque ſitis, per tela, per ignes
Heroum ſtimulus, nullo te vulnere pungunt.
Nobile ſervitium ſic te, nec dives egeſtas
Turbabunt: neque te miſerum illâ ex parte putabo,
Sed ſi, quâ frueris jam nunc, formoſa juventus,
Firma valetudo, tranquillæque otia vitæ,
Et quæ ſufficiunt genio non multa petenti,
Protinus avellentur, utì fert alea rerum;
Florida nam ſunt hæc, & florum more labaſcunt;
Si te deſuetumque pati, & nil tale timentem
Corripient morbi, lites, incendia, bella;
Aut ſubitò vinclis oneratum in carcere tetro
Includet ſævi lex imperioſa Tyranni,
Si, cui fidebas, nequam te prodet amicus;
Sive placens uxor miſero abducetur amanti;
Immatura tibi rapient ſeu funera natos;
Si premet inſontem graſſata calumnia vitam;
Morſuque invidiæ ſi ægreſcet fama vacillans;
Quid facies? Quid tunc nunquam luxiſſe juvabit?
O Quinti! Quid aget tecum Natura? Novercam
Certè, non matrem dices; fruſtraque vocabis
Multa gemens. Aderunt elapſæ gaudia vitæ
Ante oculos; memoremque animum, ceu ſpicula figent.
Tumque recrudeſcens oppreſſo in pectore vulnus
Dejiciet tandem invitum, cogetque dolere.
Et deſiderio quis erit modus, atque pudori?
Ab vobis equidem didici finem eſſe malorum,
Spes ubi tota fugit, laqueum, triſtemve cicutam:
Pulchra Voluptatis ſanè ſolatia raptæ,
Præclarum auxilium, dolor additus ipſe dolori!
Sic miſer Aſſyriûm Regnator Sardanapalus
Poſt epulas, Venerem, levium & genus omne bonorum,
Languentis vitæ impatiens ac ſortis iniquæ,
Struxit in urbe rogum, ſeque & ſua tradidit igni.
En! Epicureæ digniſſima meta palæſtræ.

NON ita, qui firmâ nixi morumque magiſtrâ
Religione ſuper. Nam prætereuntia rerum,

Jam

Jam quaſi præterita heſternoque ſimillima ſomr
Deſpiciunt: æquo pede calcant & bona vitæ,
Et mala, Fortunæque vices utriuſque caducas.
Nil breve, nil vacuum, nil quod marceſcere
Illos mente quatit ſolidâ: non aſpera frangunt,
Dulcia quos primùm non emollire valebant.
Communi quamvis hominum jactentur in undâ
Mortales, propriis quoque tempeſtatibus acti,
Stant contrà; medioque tenent vel in æquore p
Præſagi vitæ potioris: emuntque libentes
Immenſam æternamque brevi ſudore coronam,
Et ſcitè cupidi æternis fugientia mutant.

Nec tamen eſt, illos adeò ut virtutis avaræ
Inſimules, tanquam ſpes eſſet ſordida lucri,
Et quaſi damnoſæ fuga mercenaria culpæ.
Namque hominis natura bonum ſibi ſemper &
Proſequitur, quoque inſtinctu deſiderat eſſe,
Hoc etiam eſſe bene. Id fateor, ſummamque b
Eſſe Voluptatem; modò ſcilicet inde petatur,
Unde petenda venit; ſitque inconcuſſa Volupta
Sincera & vera, & nullis obnoxia damnis.
Nam quid velle poteſt homo, ni vult eſſe beatu
Aut quid amat, niſi quo ſperat ſe poſſe beari?
Hoc unum variis quærunt in moribus omnes:
Vos per delicias, & lenimenta dolorum;
In quibus, ut vento, fluviique fugacibus undis
Ut molli pelagus quam ſæpe volutat arenâ,
Ut fumo ſtipulis qui ſe flammantibus effert,
Nil ſtabile eſt; ubi ſe Veri ſpes conſcia fundet.
Illi, aſpernantes ævi quæ falce metuntur,
Quodque Deo minus eſt, non famam extendere
Contemtu rerum, atque oculos percellere plebi
Ut Cynici, cupiunt; non, ut Zenonis alumni,
Se torvis onerant virtutibus, unde ſuperbi
Incedant, & ſe tacitâ venerentur acerrâ:
In Virtute Deum, atque Deum in mercede requ

Ac velut integros fontes ducturus in hortum
Nequaquam fodies puteos in valle paluſtri,
Limus ubi, ſtagnansque lutum, graveolensque bitumen;
Sed potiùs rupem herbiferam, ſeu frigida collis
Viſcera tentabis ferro, quâ parte latentem
Juncus: & adnaſcens venam ſignabit arundo;
Limpida tunc demum quærenti ſe exerit unda:
Sic ad ſinceros tantæ mercedis amantes
Pura venit, fruſtraque aliis quæſita Voluptas;
Quam violare dolor nequit, aut corrumpere luctus:
Conſtantisque boni tot ſunt in amore ſapores,
Illecebræque, tuis ut Bacchanalibus (etſi
Vel centum vigeas juvenisque valensque per annos)
Illò pervenias nunquam aut accedere poſſis,
Nedum æquare piæ momenta breviſſima vitæ.
Nam quod amant, & ſemper habent, & ſemper habebunt;
Quoque magis redamant, magis & redamantur ab illo:
Nec finis metus eſt: neque quidquam ſurgit amari
Floribus ex iſtis, atque hoc de fonte lepôrum,
Conſcius unde animus ſe ſe ipſe remordeat unquam:
Verùm ut creſcit amor, jus cauſaque creſcit amandi.

Si tibi præterea non formidanda videtur
Mors, hominum terror, quanto hanc animoſiùs illi
Expectant? Vitæ illa tibi, poſtremaque rerum
Meta eſt: his vitæ poterunt quam ſæcula nulla
Claudere, principium. Tua ſpes, nil funditus ut ſis,
Atque omnis moriare: Fovet ſpes lætior illos,
Mercedem meritis amplam poſt fata parari.
Hæc ſpes ipſa ſibi merces, certumque ſalutis
Augurium, æternique boni præcepta Voluptas.
Ut videas, vel dum in terris hoc ducitur ævum,
Naturæ donis potiora occurrere dona;
Cultoresque Dei jam te magis eſſe beatos.

Quid ſi autem invenies quod credimus, ultima cùm te
Suſtulerit tenebrisque perennibus obruerit nox,
Nempe Deum ultorem, quem non cognoveris antè,

Vel

Vel potiùs notum famâ neglexeris? Eheu!
Horreſco reputans: tibi luditur alea, Quinti,
Magna nimis. Quoquò te vertas, fit tua pejor
Conditio noſtrâ. Neque enim, ſi fallimur, hujus
Erroris dabimus pœnas: ſors æqua manebit
Nos omnes; uno ſimul involvemur inani:
Tu, ſi deciperis, contrà; ſine fine futurus
Infelix. Cur tanta igitur diſcrimina tentas?

INJUCUNDA hæc ſunt tamen atque obſcura; reponi
Nec patior dictis me duci, ut gaudia certa
Quæ me circumſtant, & qualiacumque ſatis ſunt,
Poſthabeam dubiis; amensque horrore futuri
Obvia dimittam; juſſus quodcunque dierum eſt
Projicere, incerti ſpe fœnoris, & mihi longam
Accelerare necem, vivusque intrare ſepulchrum.
Nec ſum is, cui ſapiant peregrinæ, quas mihi jactas,
Deliciæ; non me pulcerrima ſomnia tangunt.

ET quid ſuadentus dimittas? Vincula, Quinti,
Vincula; quæ non res tibi, ſed te rebus amatis
Subjungunt. Quid projicias? Quæ tu ipſe potitus
Faſtidis plerumque, novis in rebus idipſum
Perpetuò captans, quod te jam ſæpe fefellit
Expertum, liquitque avidum, & meliora volentem.
Ceu lectum peragrat membris languentibus æger,
In latus alternis lævum dextrumque recumbens;
Nec juvat: inde oculos tollit reſupinus in altum:
Nusquam inventa quies; ſemper quæſita: quod illi
Primùm in deliciis fuerat, mox torquet & angit;
Nec morbum ſanat, nec fallit tædia morbi:
Sic tibi ſpem eluſam irritat, non corrigit error.
Hydropi ut miſero ſitis arida poſtulat undam,
Et vocat unda ſitim. Sic perdita defluit ætas:
Et vacuus rerum excedis, pertuſaque ſemper
Dolia nequicquam vexas fugientibus undis.
Tormenti genus, omnis amor: ſi fervidus optes,
Emoreris; vel ſi tepidus, nil carpis amœni.

Quid memorem curas, ipſoque in lacte venenum,
Quod mixtum illecebris dolet, invitusque fateri
Cogitur, ac tantâ deflet Lucretius arte?
Curam horreſcenti non eſt quærenda Voluptas:
Ambarum genitrix, ambarum cauſa cupido
Dulcibus illiciis captos ad triſtia ducit.
Sæpe bitumineis per ſtagna vaporibus ignes
Accenſi noctu volitant, oculoſque videntum
Alliciunt: captus maleſuadâ luce viator
It quò flamma vocat, villam ratus; inque paludem
Præcipitans, altâ miſer irretitur in ulvâ.

Hos igitur laqueos fugiens, quo denique damno
Juſtus eris, prudens, caſtus, fortiſque, piuſque?
Tanti-ne eſſe hominem conſtat? vel, ſi illa probari
Non poſſent, quæ certa voco, quæ ſomnia dicis;
Nonne bonum immenſum, purum, immutabile, præſens
Quærere pulchrius eſt, quàm turbida, parva, caduca
Sectari? Certum ſibi finem in rebus agendis
Propoſuiſſe Deum, cujus de fonte benigno
Nil non ſperare eſt, quàm caſu ſemper agentem
Fortunam, & cæcas atomos hinc inde volantes,
Atque Voluptatem fragili fundamine nixam,
Adduxit quam heſterna dies, quam craſtina tollet?

Durum opus eſt, ais. At gratis bona nulla parantur:
Nonne etiam ipſa tibi venit emta labore Voluptas?
Ignotus Deus eſt, inquis. Sed noſcere quanti eſt!
Cujus res agitur; lite hac pendente? Dei-ne;
An tua? Si obſcurum eſt vitam poſt fata futuram,
Clarius eſt-ne tibi penitus nihil eſſe futurum?
Si liquet, oſtendas; etenim vulgata neganti
Hoc incumbit onus: ſi non liquet, inde timendum.
Nil metuis; certique loco tibi ſtare videtur
Quod dubium eſt; ſequeris dulces pro luce tenebras;
Nempe placent: placet exitium: nox te illa necabit;
Et conſanguineus leti ſopor iſte profectò eſt.
Una ſalus hanc mortiferam turbare quietem,

Et malè torpentes animi compungere ſenſus.
Alterutrum quin ſit, non, ut confido, negabis:
In dubiis porro, quæ pars eſt tutior, illam
Recta ſequi ſuadet Ratio. Si fama referret
Graſſari ſylvâ in magnâ tectisque viarum
Flexibus, hoſtiles turmas agmenve latronum;
Auderes, vel in ambiguo, tentare minaces
Inſidias, atque infami te credere ſylvæ?
Rem tibi, ni fallor, priùs inclareſcere velles.
Hic major metui locus eſt. Saltem hoc ego dic
Dum caligantes diſcuſſero pleniùs umbras,
Eviciſſe putem; quàm ſit ſententia fallax
Et damnoſa, Deum noſtris quæ mentibus aufert
Quàm variis intexta dolis, quàm plena pericli:
At contrà; quàm ſint ſolatia firma piorum,
Quos bona nulla movent, niſi quæ infinita put

ARGUMENTUM
LIBRI SECUNDI.

Quid priore Libro effectum ſit, quid deinde efficere ſibi proponat, indicat: à v. 1. ad v. 24.

Totum Epicuri Philoſophiæ corpus breviter exponens, Vacuum & Atomos ex Epicuro explicat. Hæc refellere aggreditur; ac primò artem Epicuri in Diis convellendis perſtringit: à v. 24. ad v. 200.

Tum in hoc Libro ſibi aſſumit Vacui refutationem. Hoc aut Deum, aut corpus, aut nihil eſſe oſtendit: à v. 200. ad v. 329.

Spatium cum Numero ac Tempore comparat; probatque tria hæc pariter meros eſſe rerum aſpectus, non res, neque quidquam à rebus ipſis diverſum. Spatium nihil eſſe, niſi menſuram ipſam corporis; Inane, omnis omninò corporis abſentiam: à v. 329. ad v. 600.

Epicuri diſcipulis, qui tamen Deum eſſe agnoſcunt, aperit Magiſtri fraudem Vacuum aſtruentis,

ut Deum deſtruat. Retorquet adversùs eos objectionem ex hypotheſi deſtructorum repentè in aliquo loco Corporum petitam: à v. 600. ad v. 650.

Moveri Corpora poſſe ſine Inani demonſtrat: à v. 650. ad v. 719.

Explicat fluidam ac fuſilem naturam Ætheris, quæ Vacui vicem peragit in movendis Corporibus: à v. 719. ad v. 812.

Omnia plena eſſe probat: à v. 812. ad v. 865.

Newtoni Vacuum refellit: à v. 865. ad v. 992

Redit ad probandum nihil non in Mundo preſſum eſſe; quod oſtendit variis experimentis: à v. 992. ad v. 1072.

Varios Corporum affectus, qui Vacuo tribuuntur, perluciditatem, mollitiem, fluorem ac raritatem à Vacuo non oriri oſtendit: à v. 1072. ad v. 1158.

Concludit Vacuum illud Epicureum meram fabulam eſſe: à v. 1158. ad finem.

AN-

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER SECUNDUS.

De Inani.

Ne vitio vertas, quòd eos tibi fortè timores
Reddiderim, quos abſtulerat facundia Vatis
Romani, potumque in dulci nectare virus.
Non ego te miſerum volo, Quinti, ſed ſine fuco
Felicem; in tuto poſitum, expertemque pericli,
Non incautum, & per jucunda in triſtia euntem.
Propterea primo rerum ne crede colori.
Sæpe venenatus latuit ſub floribus anguis:

Sæpe ſalutiferos habuit gravis herba ſapores.
Alternant humana viceſque à tempore ſumunt:
Hærent perpetuo mærorque & gaudia nexu.
Vidi ego, nimboſum ſtringentibus aëra ventis,
Nudatos triſti ſentes horrere pruinâ;
Vere, coronari ſertis ac fronde virenti.
Vidi etiam Zephyris turgentia vela ſecundis
Exultare ſalo, & plaudentes ire per undas;
Mox ruere in ſcopulos, & cæco vortice mergi.

Nec fuit hæc mihi mens, ut pronâ credulus aure
Acciperes, tibi quæ nondum perpenſa paterent.
Hoc unum volui primùm & contendere pergo,
Ne votis blandita tuis doctrina Lucreti
Faſcinet ingenuam, magico ceu carmine, mentem;
Quin priùs experiare quibus ſit fulta columnis.

Principio geminas, exploſo numine Divûm,
Æternas, per ſe ſtantes Epicurus in Orbe
Conſtituit rerum cauſas: corpuſcula prima
Materiæ; ſpatiumque, in quo moveantur, inane.
Namque locus niſi ſit vacuus, quo pulſa recedant
Corpora, res, inquit, poſſet non ulla moveri:
Sed quantum premeret veniens, tantum altera, plenis
Omnibus, officeret venienti, & cedere nollet.
Hinc toto gravis Orbe ſopor, ſteriliſque veternus.
Inde patet ſolidis quâ re liquentia diſtent:
Pluribus hæc loculis conſperſa vacantibus; illa
Perpaucis. Et denſa pari diſcrimine pugnant
Cum raris. Vacuum magis aut minùs omnia replet.
Prætereà nullo finitum tempore, nullo
Limite vallatum, nullâ mutabile cauſâ,
Immotum & conſtans, longè latèque profundum eſt,
Quanquam incorporeum, penituſque intactile; mentem
Ut ſi tantùm habeat, jam ſit Deus. Errat in illo
Profluus ac volucris minimorum exercitus, æquè
Fine carens, numeroque; ac frontibus undique pugi
Adverſis: qui jure pari, niſi mente careret,

Vota hominum accipere, & poſſet Deus alter haberi.

Scilicet æternas, immortaleſque docebat
Eſſe Atomos: quarum conventu cuncta repentè
Surgere; diſceſſuque eadem reſoluta perire:
Cùm nihil ex nihilo fiat, poſſitve relabi
In nihilum. Solidâ quoque eas pollere volebat
Simplicitate; ſuis quòd nexibus omnia fundent
Corpora: ſed ſimplex niſi ſit quo ſingula fiunt,
Principium aſſignari aliud, ſemperque neceſſe eſt
Ipſi principio; donec veniatur ad unum,
Cui tandem primæva rei tribuatur origo.

Unde Atomos ut principio ſic ſine carentes,
Mortiſque expertes, individuaſque, perenneſque
Eſſe jubet: venit omnis enim mors corporis uno
Particularum ex diſcidio, queis conſtitit antè.
Pars itaque eſt Atomus, non Totum; at tota ſine ullis
Partibus, aut Vacuo. Quare impenetrabilis eſſe
Ponitur; atque ad eam ventum eſt cùm fortè ſecando,
Tum ceſſare labor, præcidendique poteſtas.
Et minima eſt porrò; nam ſi paulo amplior, eſſet
Non ſine particulis, ac ſimplicitate careret.
Quapropter tactus hominum fugit; ac bene multas
Unum in concilium congeſtas eſſe neceſſum eſt,
Ut feriant noſtros facto velut agmine ſenſus.

Hæc ſunt, ſi qua fides Epicuro, exordia rerum,
Semina Materiæ, quibus eſt natura creata
Omnis, & aſſiduâ renovari prole videtur.
Sic ſemel orta manet, ſuperæ nihil indiga Mentis:
Donec, utì certam caſu concreta figuram
Induit, hanc olim caſu disjecta relinquat.
Semina nil præter motum formaſque requirunt.
Namque per immenſi dum cæca vagantur Inanis
Imperium, ac celeri tranant ſpatia omnia curſu,
Accidit ut, variis cùm ſint affecta figuris,
Perpetuò varias inter ſe concita plagas

Accipiant, reddantque; ex quo pars juncta cohærent,
Et pars diſſiliunt; prout ipſo verberis ictu,
Formarumque modis potuit contingere. Sicut,
Sole per anguſtam radios mittente feneſtram,
Pulveris emoti ramenta minuta videmus
Ire, redire, leveſque diu volitare per auras,
Alternis certare occurſibus, & quaſi ludum
Sparſim agere inter ſe; donec vi denique motûs,
Cuncta ſolo depreſſa cadant, aliiſque locum dent.

Nec tamen innumeras his omnibus eſſe figuras
Credideris; finita etenim ſunt limite quodam
Formarum genera: at finitur limite nullo
Seminium cujuſque typi, cujuſque figuræ.
Nam, verbi cauſâ, ſunt infinita rotunda,
Innumerique cubi, infinita triangula, quadra,
Ceteraque id genus: at ſolùm bis mille figuræ.
Ter-ve, quater-ve: nihil nam refert quantus earum
Sit numerus; numero finitas eſſe ſatis ſit.
Qualia ſunt variis herbarum ſemina formis
Prædita; ſi fingas eſſe infinita per Orbem
Lactucæ, fœni, viciæ, lentiſque, thymique,
Et quot alunt horti, montes, ac florida prata:
Nec tamen herbarum toto viſuntur in Orbe
Innumeræ ſpecies, quibus exornata niteſcit,
Temporibuſque ſuis veſtit ſe dædala tellus.
Perpaucis ut verba ſonis diverſa creantur
Per cœtus populorum, & poſſunt plura creari
Ac prodire novis hominum ſermonibus, etſi
Necdum ſunt, nec forſan erunt. Sic tibia cantus
Omnigenos tibi parva dabit: ſic fiſtula Fauni,
Diſparibus tantùm ſeptem compacta cicutis.
Sic, dum preſſa gravi ſignatur pagina prælo,
Qui foliis inventa ſuis aliena propagant,
Bis duodena ſibi ſcripturæ elementa legendæ
Uſurpare ſolent, totidem diſtincta per arcas,
Quadratis donec veniant digeſta tabellis,
Unde leves atrata bibunt veſtigia chartæ,

Ut

Ut variis repetita modis, ac ſæpe recurrens
Innumeras eadem componit littera voces;
Concentus ſic per varios, nexusque jugales,
Paucæ perficiunt opera infinita figuræ.

Quòd ſi ita diſſultant Atomi averſæque recedun
Ut nihil arripiant, & vincla injecta recuſent
Diſcordes, nullum inde poteſt coaleſcere corpus.
Hinc odia & lites; hinc rixæ & jurgia. Verùm
Si faciles primo contactu fœdera jungunt,
Naſcitur extemplo nova res, & in Orbe renidet;
Ac ſpecimen certum concordis habetur amoris.
Jam ſi diſſiliunt partim, partimque cohærent,
Atque intercepti connexæ fortè relinquunt
Plusve minusve loci, mollis vel dura oritur res,
Aut levis aut gravis, aut liquens aut mole ſuâ ſtans;
Ramoſis è principiis quæ corpora caſus
Texuerit, ſi ſint arctè compacta, rigeſcunt;
Si laxè, minimo videas lenteſcere motu.
Sic ex hamatis fieri contingit acerba;
Dulcia ſed fiunt ex levibus atque rotundis.

Nec prætermittam quo motu hæc omnia fiant.
Nempe graves Atomos ferri omnes ſponte deorſum
Edocuit, celereſque pari deſcendere lapſu:
Cùm gravium caſus interſita ſola morentur;
Nil autem occurrat medium, per Inane, quod obſit.
Ergò Atomus præceps venit è regionibus altis;
Cùmque in diſſimilem ruit offenditque cadendo;
i renuat jungi, ſubitò reſilire coacta
ollitur in ſuperas, unde illuc venerat, oras:
ltera donec ei ſe tandem adjungere poſſit.
c Solem, Lunam, & quæ paſcit vividus æther
dera, ſive ſuis radiis immota coruſcant,
e repercuſſo palantia ſole refulgent,
tus fortunæ varios, ludibria caſûs,
nuus inventor, nata & concreta ferebat:
terras etiam, ſic undas, aëra & ignem,

Fructus omnigenos, hominesque ferasque Deosque;
(Namque ſinit ille Deos, pecus immortale, putari,
Dummodo poſſe nihil, nihil & curare putentur)
Hinc animos hominum, ceu corpora cætera naſci
Atque mori; nec Materiæ, nec motibus ullum
Eſſe genus cauſæ, poſſit quæ jure timeri.

Est operæ pretium, Quinti, myſteria tanta
Scrutari pedetentim; illaſque evolvere cauſas,
Quæ per ſe ſtantes, Epicuro judice, Numen
Funditus excludunt. Etenim ſi vera profatur,
Non eſt ut trepides vano terrore Tonantis;
At ſi falſa, Deum credas timeaſque neceſſe eſt.

Primùm oro obteſtorque velis advertere mentem,
Quanta Neoclidæ ſapientis, quo duce pugnas,
In detrectandis fuerit fallacia Divis,
Proh dolor! Hoc cives potuit deludere fuco!
Scilicet ille Deos non auſus pellere Athenis
(Socratis injuſtâ nece, Protagoræque recenti
Territus exilio) tamen ut re tolleret ipſâ,
Ridiculos fecit; rerum quæcunque geruntur
Immunes, etiam ignaros; procul omnibus Orbis
Partibus extorres; tantùm intermundia quædam
Incolere, atque illic æterna per otia lætos
Vivere permiſit, regionis inanis inanes
Indigenas. Verùm ne quis cum plebe putaret
Hæc illi perſuaſa animo, prout ore ſonabant,
His ſuper exulibus quæ non pugnantia dixit?
Mitto deſidiam & languens ſine viribus ævum.
Sed nihil eſſe poteſt in toto præter Inane,
Atque Atomos. Atomis & Inani ſingula conſtant.
Singula propterea fiunt pereuntque viciſſim,
Quòd veniant Atomi ſemper, ſemperque recedant.
Dic, Epicure, mihi; qualis natura Deorum eſt?
Ex Atomis? Ergò non immortalis. Inanes
Te voluiſſe Deos igitur fatearis oportet.
Cùmque dares illis non corpus, ſed quaſi corpus;

Et plenas humore ſacro, quaſi ſanguine, venas;
Et formam humanæ ſimilem, ſubleſtaque membra;
Has te non puduit populis obtrudere nugas?
Porro utcunque Deos Epicurus noverit, eſto:
Saltem divinæ vel ſunt ſine corpore mentes;
Noſtraque mens adeò ſine corpore ſtare valebit:
Vel ſunt corporeæ, tamen immortale per ævum
Duraturæ; igitur mens immortalis & eſſe
Noſtra poteſt, quamvis conſtaret corpore. Cernis
Quàm malè Grajus homo doctrinæ arcana nefandæ
Diſſimulet, propriique operis fundamina ſolvat.

Jam verò hoc ſpatium quod, eodem judice, per ſe eſt
Hoc Vacuum ſine quo ſuaſit nil poſſe moveri,
In quo Materies, inquit, facienda fuiſſet,
Si poſſet fieri quondam, nec ſtaret ab ævo;
Iſtud Inane quid eſt? Si per ſe corporis expers,
Tempore ſi nullo finitum, limite nullo
allatum, nullis variabile motibus, ac ſi
ſſe ſuum è propriis Naturæ viribus haurit;
ıt Deus, aut nihil eſt. Etenim cùm maxima certè
gumenta Dei jam confitearis in illo,
ſolæ deſint ipſi mens atque poteſtas,
r deſint, ego nec video, nec dicere poſſis.
dquid enim per ſe eſt, quale eſt, tale eſſe neceſſum eſt;
ue adeò ſic eſt, quia ſic non eſſe repugnat.
ſi Spatium per ſe ſe dixeris eſſe,
ſe infinitum, per ſe immutabile dicis,
è mente carens, ac per ſe viribus orbum.
gitur debet ratio certiſſima quædam,
nfinitum, immenſum, immortale, quieſcens,
us haud valeat tantis conjungere mentem,
poteſtatem; per ſeque quod obtinet ut ſit,
animâ careat, nec vi quoque polleat ullâ;
mentem illi, vel vires eſſe repugnet.

tantum, ni fallor, abeſt ut juncta repugnent,
is rear inter ſe non poſſe revelli.

Nam quidquid per ſe eſt, infinitum eſſe neceſſe eſt
Omni parte ſuî penitus, nec tempore tantùm
Atque loco, ſed & omnimodis; cunctaſque profectò
Quotquot ſunt, aut eſſe queunt, comprendere dotes.
Illius eſt natura ut ſit; quodcunque per Orbem
Eſſe poteſt, ipſum eſt, aut derivatur ab ipſo.
Quænam erit hæc igitur peregrina, vel intima cauſa,
Quæ rem infinitam reſtringat finibus ullis?
Nonne homini mens eſt aliqua, & vis inſita quædam?
Aſt homo non per ſe eſt: & quod per ſe eſſe fateris
Atque infinitum, ſine vi, ſine mente putetur?
Elige. Si Spatium per ſe eſt, Deus ipſe profectò eſt.
Si Deus eſſe nequit, nihil eſt, aut corpus idipſum eſt.
Eſſe negas corpus; nihil eſt. Quodcunque lubebit
De nihilo dicas, hoc de ipſo dicere Inani
In promptu eſt: Atomos tollas ac reſtet Inane,
Reſtabit nihil. Ex Atomis quodcunque lubebit
In vacuo facias, fiet quoque ſemper idipſum
In nihilo. Vacuum fateor non eſſe creatum;
Quidquid enim nihil eſt, per ſe nihil eſſe neceſſe eſt.
Immotum & cunctis æquè eſt penetrabile rebus;
Namque repugnaret, quod non eſt, poſſe moveri,
Aut motis obſtare. Etiam immortale fatebor;
Nam quî deſineret, quod nunquam cœperit eſſe?
Immenſum hoc ſenſu; menſurâ nam caret omni,
Quod nihil eſt. At tu pugnas tecum ipſe, Lucreti,
Cùm ſtatuis magni tenebroſo in gurgite Inanis
Currere præcipites Atomos atque ima petentes.
Nam ſpatii immenſi quænam ſint ima? Repulſam
Deinde pati, & revocare gradum, atque ad ſumma reverti:
Nam ſpatii immenſi quænam ſint ſumma? Negaſti
Quodlibet in Vacuo centrum, dextram atque ſiniſtram,
Et rides qui dant finem & quaſi mœnia Mundo:
Nonne meo potiùs digna eſt ſententia riſu,
Quæ ſuperas partes Immenſo fingit & imas?
Dicere nec poteris fundi ſeu culminis expers,
Cui fundum, culmenque, & tot tabulata dediſti.
Ni fallor ſunt hæc urgentia tela; ſed iſtud,

Si potes, inflexo declina corpore telum.
Ecce Atomus venit è regionibus infinitis;
Hanc intercipias, quæſo, jubeasque reverti
Unde venit: quanto intervallo temporis illuc
Perveniet? nunquam, dices, quia tempore nullo
Exſuperare poteſt ſpatia infinita viarum.
Non ſuperare poteſt? ergò nunquam exſuperavit;
Cùmque huc appulerit, ſpatia hæc finita fuerunt.

At verò locus ille vacans, quem ſemina rerum
Haud benè juncta ſimul, velut arcto in carcere claudu
Captivumque tenent, pars eſt totius Inanis;
Aëris ut pars eſt aër concluſus in antro.
Pars ea ſecreta eſt aliis, penitusque remota,
Quas aliæ claudunt Atomi: ergò partibus extra
Se poſitis conſtat Vacuum; ergò corporis inſtar
Omnino eſt: imò ſi res eſt, corpus idipſum eſt.
Quidquid enim è multis conſtabit partibus, illud
Corpus erit. Quòd ſi Vacuum ſine partibus eſſe
Dixeris, haud ſpatium eſt; ſpatii nam ſegmina plura
Tota Geometrice diſtinguit, & id ſtudet unum,
Menſuram ut ſpatio, & reſpectus mille figuris
Inveniat, ſcindens partes & partibus æquans;
Quas tu, ſi Vacuo tollas, nihil eſſe fateris:
Et, ſi concedas, etiam fatearis oportet
Ordine diſtingui & cunctas conſtare ſeorſum.
am quæ Solis habet corpus, non eſt ea certè
uæ Terras, aut Lunam, aliud vel continet aſtrum:
quæ læva mihi, non eſt ea quæ mihi nunc eſt
xtera. Cuique ſua eſt ſtatio & ſtationis origo.
ue loci cauſam proprii locus ipſe requirit.
propter vellem adſtrueres, quæ cauſa tot inter
retas ſpatii partes, elegerit uni
ue locum: ut variis variæ regionibus omnes
ſidant; & finitimis jungantur, & abſint
inquis. In Materiâ par cernitur ordo;
ego pariter cauſam abs te aliquando requiram.

Quòd

Quòd ſi naturâ talem contendis ubique
Partibus eſſe ſitum; ſitus ergò (cerne quid auſis)
Non jam ex eventis rerum, natura ſed ipſa eſt:
Nec magis à rebus, quàm natura ipſa revelli
Uſque poteſt. Falſum hoc demonſtrant omnia paſſim
Corpora; demonſtrant Atomi, quibus hæcce vel illa
Nil quod naturæ eſt adimit poſitura vel addit.
At ſi materiæ per ſe pars nulla repoſcit
Hunc aliumve ſitum, nativo cur ſibi jure
Hunc & non alium ſpatii pars obtinet omnis?
Immotas, equidem novi, tuus ille magiſter
Vult Spatii, non Materiæ, conſiſtere partes.
Vult Spatium per ſe quale eſt; at corpora caſu
Condita per motum, quo ſemina juncta cohærent.
At verò gratis hæc, & ſine vindice, dixit,
Ut permulta, vafer; quæ nec ratione probavit,
Nec ſine doctrinæ potuiſſet omittere damno.
Tantus eum tenuit delendi Numinis ardor!
At Spatium hoc ipſo per ſe non eſſe revici,
Quòd per ſe non ſit quale eſt: ac proinde roganti
Danda mihi ratio eſt, cur ſic ab origine primâ
Diſpoſitæ fuerint partes illius, ut eſſe
Diſpoſitas nunc vis; cur quæ mihi dextera nunc eſt,
Non ſit læva. Deum facto qui denegat Orbi,
Non habet unde rei poſſit depromere cauſam.
Quippe aliter poterant Spatii conſiſtere partes,
Incolumi Spatio. Modus eſt: ubicunque fateris
Eſſe modum, certè moderantem hîc eſſe fatendum e
Hinc ſequitur Spatium, ſi quidquam eſt, eſſe creatu
Et cauſæ majoris opus, cauſæ omnipotentis.

Verùm, ais, ut Numeri ſunt fixa elementa, neque u
Expungi valet, aut innatâ ſede moveri;
Sed cui nomen erit ſeptem, ſex inter & octo
Ex ſe naturâque ſuâ perſtare neceſſe eſt:
Temporis ut per ſe ſuus eſt quoque partibus ordo;
Nec lux heſternam prævertere craſtina lucem,
Aut hodierna poteſt: Vacuum ſic omne quieſcit;

Naturâque ſuâ tale eſt, quale eſſe videmus.

Recte cum Numero Spatium & cum Tempore confers:
Sunt etenim, veluti viſum eſt mihi ſemper, eodem
De genere; aſpectus rerum, & mera nomina, non res.
At Spatium, tu rem per ſe ſtantem eſſe volebas,
Et diverſam à Materiâ penitusque ſolutam,
Immotam, æternam, cujus penetralia corpus
Occupet, atque omni valeat pervadere motu.
Quin hæc de Numero, quin hæc de Tempore dicis?

Sed Numerus nihil eſt in ſe niſi copia rerum,
Cui partes individuas, atque ordine certo
Compoſitas damus; ut cernendi regula vera
Sit nobis, quoties unum addere ſæpius uni,
Et ſummas placuit collectas addere ſummis.
At quoniam ille modus res æquè adhibetur ad omnes,
Sive ortæ jam ſint, ſeu quondam ſint orituræ;
Creditur eſſe aliquid, quamvis re ſit nihil ipſâ.
Ingenium huc etenim noſtrum delabitur ultro,
Communis rerum ut ratio, res eſſe putetur.
Hocce modo Spatium tu rem veram eſſe putaſti,
Quinimo rem magnam, infinitéque patentem;
Corporibus cunctis Spatium quòd ineſſe videres.

Sic fugiens ac perpetuò reparabile Tempus,
Quo non viſa priùs veniunt ad luminis auras,
Quo monumenta ruunt, populi labuntur & urbes,
Dum ſeipſum renovat, nullâque ætate ſeneſcit,
Falcigerum fecere Patres, ac prolis edacem
Saturnum. Hoc autem rebus diſtinguere ab ipſis
Si cupias, nihil invenies; quanquam omne per horas,
Perque dies, annosque & ſæclis addita ſæcla
Metimur tempus: nam res diſtinguimus ipſas,
Dum ſervant illæ motum placidamve quietem,
Ac non deficiunt. Cùm verò ſemper eandem
Participent maſſam redivivi temporis omnes,
Id quod participant, ſive unâ ſive ſeorſum,

Aeternum immenſumque aliquid per ſe eſſe videtur:
Ceu grandis rota volvendo quae plurima ſurſum
Extrahit, ac deorſum volvendo plurima trudit:
Aut ingens fluvius quo partim littora circum
Fecundata nitent, partim corroſa fatiſcunt.
At ſi res eſſet, quando fixae illius omnes
Particulæ pereunt ſimul ac venêre, nec unà
Stant unquam, aſt abigunt ſe ſe excluduntque viciſſim,
Certè, quod refugis, ſemper res illa veniret
Ex nihilo; in nihilum ſemper collapſa rediret.
Quod nimis à rectâ quoniam ratione vagatur,
Hoc etiam atque etiam teneas, nihil eſſe reapſe
Temporis atque Loci ſpatium quodcunque vocamus;
Sed tantùm in noſtrâ conſiſtere mente, merosque
Ingenii, quorum Natura eſt inſcia, partus,
Si res nulla foret, nec tempus, nec locus eſſet.
Tempus uti mutabilium conſtantia rerum eſt;
Impenetrabilium locus eſt diſtantia rerum.
Sed nihil à rebus differt diſtantia rerum;
Ut nihil à rebus rerum conſtantia differt.

At cujusque rei locus à re diſcrepat ipſâ,
Continuò dices: nam corpus tollere promtum eſt
Interea remanente loco qui corpus habebat.
Nequaquam. Verùm idcirco remanere videtur
Corporis ablati locus is, quia quæ priùs illud
Cingebant, illo non ſunt abeunte remota.
Verus at ipſe locus, ſpatium ſeu corporis ipſum
Non manſit, fugiente ſimul cum corpore fugit.
Si locus interdum re ſumitur absque locatâ,
Tunc intelligitur tantùm vicinia rerum,
Quæ perſtant in circuitu; ceu fluminis alveus
Decurrentis agros inter ripasque manentes.
Sic vagina locus gladii, crater que liquoris
Dicitur. Atque adeò vox eſt, quâ nempe ſolemus
Declarare ſitus rerum; atque ubi quæque ſit, illic
Non ſimul eſſe aliam. Sed fruſtra quæritur, an ſit
Ambitus ipſarum rerum locus; an cava forſan

Illa

Illa ſuperficies, quæ corporis extima tangit:
Aut intermedium quiddam ſine nomine vanum:
Res eſt ipſa, ſuâ quæ circumſcripta figurâ eſt.

Sed quoties Vacuum à naturâ corporis omni
Secernis, corpus pariter facis; addere poſſem
Et ſolidum, quamvis vanum ac penetrabile dicas.
Nam tibi ſexcentas Atomos aut collige plures,
Quas ita diſponas ut conglomerentur in Orbem,
Atque locum in medio vacuum teretemque relinquant;
Quales, conflictu pluviæ labentis in undam,
Cernimus attolli tenues ſuper æquore bullas:
Cùm ſphæræ in faciem clauſum hoc conſiſtat Inane,
Quolibet à puncto deduci linea recta
E regione poteſt ad punctum quodlibet; ergò
Per centrum toties tranſibit, & angulus inde
Plurimus exiſtet. Metiri ſic licet unà
Cum ſolido vacuum; longè, latè atque profundè
Extenſum invenies, propriâque inſigne figurâ,
Qualem Atomi dederint quibus eſt circum undique cinctum:
Area quadrati velut eſt quadrata; rotundus
Ut quoque ſit poſitus liquor in cratere rotundo:
Ergò corpus erit. Nam quoquoverſùs habebit
Dividui naturam, & corporis appendices.
Nempe tibi radios in eo ſignare licebit
Atque ſuperficies, & ſphæram æquare cylindro.
Quidquid Carteſius, Bernullus, Leibnitiusque
Tradiderint, poſt Hippocratem Euclidemque magiſtros,
Quæque Syracoſiâ ſunt demonſtrata Matheſi;
Hæc eadem oſtendes illic, & certa probabis.
Ac velut innumeras condenſo in marmore conſtat,
Permixtasque ſimul rerum omnium ineſſe figuras,
Quæ ſcalpro educi poſſunt oculisque videri,
Saxea ſuſtulerit quoties velamina ferro
Docta ſecare manus lapidem ac reſcindere gibbos:
Haud aliter Spatii moles, quam dicis inanem,
Continet in gremio rerum ſimulachra, tametſi
Tantùm oculis animi, non corporis innoteſcant.

Imò, particulas ut Materiæ eſſe probabo
Dividuas, Spatii tales fatearis oportet.
In Spatio pars nulla poteſt ſic parvula fingi,
Quæ non vicinas, quibus undique cingitur, omnes
Contingat: dextram tangit ſimul atque ſiniſtram;
Inter utramque jacet media, & diſcludit utramque.
Ergò ni cunctas libeat confundere, duplex
Præbet utrique latus, ſuperis quoque præbet & imis:
Quotque in circuitu ſocias habet, ecce tot illi
Sunt latera. Hoc verò ſtupeas: quot ineſſe minutæ
Particulæ Spatii partes tibi fortè videntur?
Innumeræ. Centro fingas Telluris ab imo
Filum ære aut ferro directum ad ſidera duci
Per medium Solis corpus, paulumque moveri
Sic, ut ſummus apex Atomo non ampliùs unâ
Excurrat: (Spatii minimas hoc nomine dicam
Particulas) motu hoc pars omnis concita fili
Quàm longè extenſum eſt, at non æqualibus ibit
Momentis; etenim velox minùs inde futura eſt,
Quo magis eſt centro Terræ motûſque propinqua;
Et multo breviora quidem ſub corpore Solis,
Quàm ſupra Solem ſpatia explebuntur, & infrà
Decreſcent ſemper, fientque minora gradatim:
Et tandem minima in Telluris partibus imis.
En! tot habet partes Atomus peragrata ſupernè,
Quot ſunt illa viæ toto diſcrimina filo.
Quid? ſi nullus erit finis, tantumque minutam
Produces fili ſeriem, quantam eſſe putabis
Vim Spatii; qui limes erit, quæ pauſa ſecandi?
Materiem à Spatio quis jam diſcernere poſſit?

Impenetrabilitas, inquis, quam corpora ſervant,
In Vacuo non eſt. Imò eſt; eademque profectò.
Confundi partes Vacui non poſſe fateris;
Nam ſi confundas, punctum redigentur in unum,
Extenſique nihil, ſpatii nihil inde futurum eſt:
Non poſſunt igitur ſe ſe penetrare viciſſim.
Corporibus penetrantur, ais. Penetrantur Inani

Cor-

Corpora; num dices ideo penetrabile corpus?
Quidquid habet certo ſejunctas ordine partes,
Quarum aliæ diſtent aliis, quantumlibet illud
Alterius res naturæ pervadere poſſit,
Impenetrabilibus compingitur ex elementis,
Quare pro nihilo Spatium, aut pro corpore ſumas.

Et certè Spatium nihil eſt, niſi corporis ipſa
Menſura. In rebus quamvis nullum eſſet Inane,
Materies conſtare tamen, te judice, poſſet:
Nam ſunt naturæ duplices, quarum utraque per ſe eſt:
At ſpatio ſine Materies conſtare nequiret:
Per ſeſe quia Materies extenditur omnis;
Et ſpatium res omnis habet, quæ extenditur. Illud
Non habet à Vacuo, quòd conſtet partibus æquè
Impenetrabilibus: ſpatium ergò poſſidet in ſe
Materies aliud Vacuo; quodque ipſa teneret
Per ſe, vique ſuâ, ſublato prorſus Inani.
Si verò præter ſpatium, quo prædita ſemper
Materia eſt, aliud jungas quod Inane vocabis;
Jam duo ſunt ſpatia. Alterutrum excludatur oportet;
Nam fruſtra venit, & res eſt temere addita rebus;
Ex quo Materiem ſi quis tibi diceret ortam,
Protinus, è nihilo quia tunc foret orta, negares.

Si vis exemplo dignoſcere quid ſit Inane,
Aſpice menſuram fugitivi temporis albo
Pariete ſignatam; pictis ubi ductibus horæ
Nigreſcunt, & juſta per intervalla notantur.
Cernis ut adverſo conſperſum lumine Solis
Planitiem gradiens porrectæ cuſpidis umbra
Percurrat: credas ferro deſcendere opaco
Fuſci aliquid ferro ſimile, obſcurumque colorem.
Umbra tamen nihil eſt, mera tantùm abſentia lucis,
Quam rectà venientem illas acus obvia partes
Parietis illuſtrare vetat, quibus imminet: unde
Parva fit eclipſis, motûs nota certa diurni.

Sed niſi ſit Spatium & diſtinctum à corpore, dices,
Regula menſuræ nulla eſt; neque corporis unquam
Indubitata poteſt moles alicujus haberi:
Et, ſi revera fixum atque immobile non eſt,
Exemplar veræ jam deficit omne quietis,
Quîcum collatus queat innoteſcere motus.
Nulla capi poterit diſtantia certa locorum:
Mutabuntur enim ſemper; nec terminus ille
A quo diſcedunt quæ corpora cunque moventur,
Certò apparebit, veluti nec terminus alter
Ad quem perveniunt. Id ineluctabile ducis,
O Quinti, vanum tamen eſt, paucisque refellam.
Corporibus cunctis tu certam adſcribere molem
Tentares fruſtra. Quæ nobis parva videntur,
Convexo tranſpecta vitro majora pateſcunt;
Viſa Microſcopio creſcunt iterumque iterumque:
Linea fit digitus, vel pes, prout vitra ſecantur.
Unum etiam in Cœlo ſidus perſæpe videre eſt,
Quod Teleſcopio duplex reperitur: & ambo
Sidera cæruleus diſtinctè ſegregat æther.
Miſcuerat Stellas diſtantia corpus in unum,
Miſcuerat pariter ſpatium. Proſpectus ut omnes
Contrahit effigies rerum aut producit, eodem
Omnino ritu ſpatii ſimulachra. Quid ergò
Menſuram Spatio tentas adſcribere certam,
Quæ nec Materiæ eſt? Metiri ſenſile corpus
Per ſpatium, res eſt inſulſi plena laboris.
Qui magnum in ſeſe aut parvum quæſiverit, errat;
Inveniat certè nuſquam, niſi conferat unà
Cum ſpatio ſpatium, corpus cum corpore; majus
Tunc demum atque minus liquidò reperire licebit.
Haud aliter varii per concita corpora motus
Ut dignoſcantur, nullâ ratione neceſſe eſt
Fixas in Mundo & ſtabiles conſiſtere metas;
At ſatis eſt poni ſolâ vi mentis, & illa
Non mutare locum inter ſe, quæ proxima circùm
Verſantur; licet ipſa locum ſimul omnia mutent.
Ambulàt in navi puppim proramque viciſſim

Nauta

Nauta petens; greſſus totidem ſimileſque profectò
Sunt, ſeu navis eat propulſa faventibus auſtris,
Seu maneat deſes, ſeu convertatur in orbem.
Ad navim referas greſſus; ſunt unius omnes
Menſuræ, pariter procedunt ordine recto:
Ad pelagus referas; nunc recti, nunc quoque curvi,
Nunc & producti, nunc retrogradi eſſe videntur.
Quòd ſi præterea Terram tu rere moveri,
Tunc alias illis menſuras atque figuras
Attribues. Verùm ſine tot reſpectibus, illos,
Quales nauta creat, tales cognoſcere promtum eſt.
Nil igitur ſpatium refert immobile poni.

Jam tibi compertum eſt, quid Inanis nomine tandem
Signetur: nempe eſt abſentia corporis omnis,
Quam ſibi *Phantaſiæ* fingit fallacia noſtræ;
Mens quoties non rem, ſed rerum prorſus inanes
Contemplata modos, unâ in ratione moratur
Extenſi; non extenſum conſiderat ipſum:
Haud ſecus ac numeros, & ſenſim labile tempus;
Queis non ulla viget natura, nec ulla ſubeſt res.
Inde receptaclum cunctis exiſtimat ultro
Corporibus commune dari, quia perſpicit, illic
Nunc ubi corpus adeſt, aliud potuiſſe reponi.
Nimirum illud *ubi* ſecretum à corpore quovis
Immotumque putat, dum corpora cuncta moventur.
Tanquam debuerit Fabricator ſtrenuus Orbis
Quærere ponendis loca primùm commoda rebus,
Et ſtatuenda priùs fuerit rerum area, quàm res.
Hoc molitur opus ſibi mens, hoc aſtruit Orbi:
Nec rerum locus à rebus mage diſcrepat, ipſa
Quàm moles. Suus ergò ſibi ſunt corpora fundus:
Reſpectus non res Spatium eſt. Sic annulus omnis
Poſſidet in medio proprium atque immobile centrum,
Semper idem, ſemper medium, quócunque feratur.
Quid verò eſt centrum hoc? An res eſt priva, quieſcens,
Per ſe ſtans? Minimè. Locus eſt, quo ducere ab orâ
Si lubeat radios, æquales eſſe videbis.

Talibus & loculis Spatium immortale, quietum
Conflatur. Sunt hæc Vacui ficticia membra.
Commentum eſt igitur, quod tanti ducis, Inane,
Magnificumque nihil: quo dum ſua corpora doctor
Atticus infercit, fieri qui poſſe negabat
Ex nihilo quidquam, nihilis nugacibus implet
Omnia; dumque Atomis Vacuum immiſcere laborat,
Immiſcet nihil, ac nolens facit omnia plena.

Sunt qui Materiâ Spatium diſcludere certant,
Quamquam utriusque Deum ingenuè cauſam eſſe fatentur.
Miror ego illuſos Epicuri fraude, doloſus
Qui Vacuum inſtituit, Vacuo ne cauſa daretur;
Et, quibus eſſe probat Spatium, probat eſſe neceſſum.
Dicit enim: Spatium omne Deus ſi quando creaſſet
E nihilo, partem in nihilum dimittere poſſet,
Stantibus interea reliquis; hoc denique facto,
Accidet in Vacuo Vacuum, & fodietur Inane.
At verò Spatii quæ pars deſtructa putatur,
Non periit: ſiquidem planè una eademque remanſit
Servatas inter Spatii diſtantia partes
Quæ prius, atque ideò Spatium: quod proinde reverti
Si nequit in nihilum, è nihilo prodire nequivit.
Sic dum tu Vacuum, pellax Epicure, tueris,
Eſſe negas Vacuo cauſam; gaudesque malignus,
Omnem operam Divis adimendo, tollere Divos.
Tun' adeò dignus quem tantum Numinis hoſtem
Gaſſendi ingenium ſolers, multique recentes,
Pectore qui caſto Numen coluere, ſequantur?

Attamen objiciunt: Si jam Deus aëra vellet
(Velle poteſt) hujus cellæ evaneſcere totum
Protinus, ac nihilo, cellâ ſed ſoſpite, reddi;
Nonne locus cellæ interior, ſupereſſet inanis?
Nequaquam. Spatii nam ſi penetrabilis æquè
Ac pleni Deus eſt opifex, diſperdere corpus
Ut potis eſt, potis eſt etiam diſperdere Inane.
Deſtruat: en! vobis veſtra hæc objecta repono:

Quiſ

Quid de parietibus fiet? quodcunque futurum eſt
Aëre ſublato, id ſublato fiet Inani.
Propterea, qui nunc aër diſterminat oras,
Si totus pereat ſuffecto corpore nullo,
Tunc Spatium quod erat jam non erit ampliùs, etſi
Fingitis eſſe ſuper; ſed cum pereunte peribit
Corpore conſumptum; ut conſumptâ re numeratâ,
Nemo eſt qui numerum dicat ſupereſſe. Quid ergò
Oras intererit? Nihil, inquam; atque hoc Nihil ipſum
Quod foret, abſumente Deo Spatium illud inane.
Verùm oræ non ſe tangent, hic Lockius inſtat;
Dividet oppoſitas eadem diſtantia moles
Quæ priùs: immotas etenim perſiſtere dictum eſt.
Aſt etiam id dederat, Spatium ipſum poſſe revelli:
Si Spatium non intererit, nihil ampliùs ergò
Intererit. Dices; nihil hoc Vacuum eſſe futurum:
Aut igitur Vacuum penitus nihil eſſe fateris;
Aut ſi vis aliquid, ſimul & dabis eſſe neceſſum.
Ergò vel Spatium tolli non poſſe Supremi
Numinis arbitrio vult Lockius, atque Epicuro
Conſentit, paribusque volens proſternitur armis;
Vel, ſi conſentit nobis, temere iſta docebat.

Nec tibi propterea, vano hoc phantaſmate pulſo
Funditus, hinc ægrè videantur poſſe moveri
Corpora. Nam liquidi ſemel, in quo cuncta moventur
Si bene naturam perſpexeris, ilicet omnis
Ante oculos motûs ratio manifeſta patebit.
Quippe volubilibus liquentia corpora conſtant
Partibus, ac tereti circumundique fronte politis.
Nullaque, vel certè minima eſt, quæ vinciat illas,
Copula; ſed leves prælabuntur eundo:
Lubrica quandoquidem latera, ac detrita volutant.
Altera Materies liquidis ſubtilior ipſis
Intervalla tenet, citus ac diffuſilis æther.
Sit nunc te monſtrare ſatis: celebrabere quondam
Fuſiùs, ô noſtrâ toties dicenda Camœnâ,
Vivida Materies; quâ permanente geruntur,

Latè convexo quæ fiunt omnia Mundo.
Hac perfuſa, ſimul magis ac magis undique fluxa
Corpora redduntur, flectique & cedere promta;
Cùm levibus primùm fuerint exercita plagis.
Illinc mobilitas in partibus. Aſt ubi merſum
Quodlibet in fluido corpus transfertur ab unâ
Sede aliam verſùs, ſimul hanc ut deſerit, illam
Occupat; & puncto fit utrumque in temporis uno.

Rem res dum pellit, quæris quò pulſa recedat:
Huc ubi erant aliæ quas expulit ipſa viciſſim:
Hæ quoque propulſant alias, iſtæque recedunt
Huc ubi erat pellens, aut illi proxima. Qualis
Dum ſtabilem circum rota fervida volvitur axem,
Trochlea ſeu fluxos effundit ſtridula funes,
Pars partem ſequitur Vacuo ſine; nec prior ulla eſt,
Quam non poſterior junctim premat, inque ſequatur.
Non alia eſt liquidis ratio, ſeriesque movendis.
Nam licet haud ea ſit conſtantia partibus, atque
Inteſtina quies, duro quæ corpore perſtat;
Nulla tamen ſine finitimâ tangente profectò eſt,
Aut hac, aut illâ, quâ prætereunte teratur.
Nec ceſſant in perpetuo contagia motu.
Principiis quippe in ſolido ſitus unus & idem
Permanet; in fluido mutabilis & vagus errat:
Hæc genera inter ſe haud alio diſcrimine pugnant.

Aspice, ut erecto ſtet lympha incluſa canali,
Quam ſubtus retinent poſtes. Si quando recluſis
Laxetur valvis, ſubitò fluit acta ſuopte
Pondere præcipitans. At non erumpit ab imo,
Quin delapſa ſimul tantum decreſcat ab alto
Vertice, deſcendatque humentis maſſa cylindri.
Aëris huic autem propiùs conjuncta columna,
Quam ſibi cedentem proporro ſublevat humor,
Tollitur adſcendens juxtà, ſeque ipſa relictum
Deprimit in Spatium, quo decidit unda reſidens,
Non intermiſſo contactu; ſeque viciſſim

Et

Et latices infrà ſupplent, & deſuper auræ.

Sic pulſo ſemper locus eſt, Spatiumque liquori,
Quò ſe ſe, priſcâ ejectus ſtatione, receptet.
Nec momentum horæ eſt, quo non ſit tota relicti
Area plena loci: quia non ſuccedere ceſſant
Contiguæ partes, quas corpus mobile trudit.
Hoc pacto baculum ſi propulſaveris unâ
Parte movens, ibit ſimili pars altera greſſu.
Haud aliter funis longe porrectus, ab uno
Si capite excutitur, paulatim ſubſilit omnis,
Et flexu curvos imitatur mobilis angues.
Contortusque chalybs jugi vertigine thecam
Exagitat; duplici ſuſpenſam cardine cogit
Circumagi preſſo latere intus, & omnia junctim
Inſtrumenta movet; quia ſtrictè cuncta cohærent:
Unde fit impulſûs nunquam diſciſſa propago.
Jam quæ de toto liquidorum corpore dixi,
Hæc de principiis liquidorum intellige & ipſis.

Novi equidem, quicunque volunt (in verba magiſtri
Nam jurant) primas per ſe conſiſtere partes
Materiæ ſolidas, immortaliſque figuræ,
Et tamen abſimiles, velut ipſe Lucretius, illos
Nec ſolidi motum in fluido, nec particularum
Inter ſe fluidi, quamvis tenuiſſima quæque
Ponatur, quovis animi comprendere niſu;
Ni Vacuum fingant. Namque omnia corpora condunt
Talibus ex Atomis, quæ, dum in diverſa vagantur,
Deſtitui Spatio nequeant; ſemperque neceſſe eſt,
Ut variæ linquant varia intervalla figuræ,
Corpus ubi nullum eſt, ajunt. Quod linquitur ergò
Et vacat, hoc nihilum dici, Spatiumve, locumve
Non refert; ſatis eſt linqui, penituſque vacare.

Haud mirum, è falſo ſi plurima falſa ſequantur.
Sed, quod Materiæ naturam hanc, ſive figuras
Attinet (in quo uno totum fundatur Inane)

Id non rejicio tantum, ingeniique doloſi
Commentum affirmo; faciam, convictus ut ipſe
Rejicias: ubi nempe Atomos, & corporis ortum
Exſequar. Interea, quid ſit puriſſimus æther,
Quoque modo partes liquidorum interfluant, audi.
Hujus particulæ non ſimplicitate rigentes
Æternâ, non duritie, velut antè putabas,
Unius aut formæ ſemper moliſque tenaces;
At levitate ſuâ, motûſque labore perennis
Dividuæ, frangi faciles, iterumque coire,
Et quocunque loco quamcunque capeſſere formam,
Non ullo quamvis interpugnantur Inani,
Usquè valent omnes penetrando implere lacunas;
Quin-imo impediunt ne poſſint eſſe lacunæ.

Ceu globulos unà ſi quis congeſſit eburnos,
Semina triticea, aut chalybis ramenta vel æris,
Interjecta videt loca paſſim tenuia, quò non
Eſt rigidis aditus; verùm facilè influet omnis
Injectus liquor, atque ſinus penetrabit hiantes.
Aſt horum angellis non ſe inſinuaret acutis,
Si formam globuli ſervarent prima liquoris
Semina; ſed jaculi ſeſe in pungentis acumen
Producunt, modulos & componuntur ad omnes:
Flexibilis quaſi cera cavo compreſſa ſigillo.
Sic ubi Grajugenûm veſtigia docta ſecuti
Sculptores artis excudunt ænea ſigna;
Forficibus, ſimulacra ſolent effingere primùm
In gypſo, ceràque linunt; hinc tota medentis
Argillæ maſſâ tumulant; ſparſimque relicto
Tramite perfundunt liquefacti fonte metalli:
Cera fluit; ſequitur fugientem torridus humor;
Et frontem Alcidæ, nervoſaque membra capeſſit.

Ergò vices Vacui peragit ſubtilis abunde
Materies; quæ dum ſpatiis ſe accommodat æquis
Aſpera particularum inter, faciliſque receſſu
Pulſanti minus obſtat, idem eſt ac ſi nihil obſtet:

Quid

Quidquid enim minimum eſt, nihil tandem inſtar habetur.
Illapſis adeò ſaxis licet unda reſiſtat,
Attamen illa cadunt; quoniam minùs unda reſiſtit,
Quàm premitur. Sic cedit aquis labentibus aër,
Quas paulum repulit. Sic nunquam præpedit æther
Aëra, quin deorſum tendat, ventiſque feratur.

At ſi totum, inquis, plenum eſt & Inane negatur,
In cubico pede Materiæ ſubtilis erit vis
Non minor obſiſtens fodienti ſive ſecanti,
(Omnis Materies propriâ nam mole reſiſtit)
In pede quàm cubico lapidis, plumbive, vel auri.
Falleris, ô Quincti: neque enim, quod fortè putabas,
Per vim Materiæ propriam memorata reſiſtunt;
Sed per contextum, qui partes jungit in illis.
Materies, ut iners, haud per ſe motibus obſtat:
Tantùm ex affrictu & vinclis plexuque tenaci,
Aut contrà poſito motu in diverſa ferente.
Nimirum vim vi potis eſt opponere nullam:
Motibus apta quidem ſumendis, apta quieti;
Sed nec ſponte petens motum, nec ſponte quietem.

Pervia ſint igitur quòd quædam corpora, vel non,
Quòd ſuffurentur motum, ſenſimque retardent,
Aut citò reſtinguant abſorptum, ac denique tollant,
Hoc elementorum non vis, non ſumma, ſed unus
Efficit ille modus, quo ſunt elementa ſoluta,
Vel connexa ſimul; quo ſunt abraſa, vel hirta.
Eſt in aquâ plus materiæ quàm in corpore ligni;
At digito penetrabis aquam, non ligna: Metallis
Eſt aditus facilis, quando ſunt igne liquata.
Demonſtrat pondus propriæ quantùm inſit in illis
Materiæ: ſic Mercurio ſubtilior aër,
Aëriis æther longè ſubtilior auris;
Nec moles conſtans elementorum æthere in ipſo,
Cujus particulæ magis ac magis attenuantur.
Hoc unum teneas animo, paſſim eſſe liquores
Immerſos aliis alios, unàque fluentes;

At-

Atque alios aliis textos ſubtiliùs; & qui
Præ cunctis longè tenuiſſimus eſſe videtur,
Poſſe iterum minimo cauſæ advenientis ab ictu
Comminui magis atque magis, ſemperque reſolvi.

Plenum igitur motus rapidos aliquando morari
Et variare poteſt, & detorquere refractos,
Dividere, inque aliam ex aliâ transfundere partem,
Non penitus prohibere: imò per corpora ſervat,
Et regit, ut ſocio coaleſcant plurima nexu;
Quod puro in Vacuo nunquam ſperare liceret.
Corporum enim partes medium per Inane ſolutæ
Neſcirent ſervare fidem, jamque agmine rupto
Diverſæ hàc illàc fugient, & in ordia prima
Dilabentur, utì pulvis projectus in auras.
Nam niſi corporibus ſtipentur corpora, eorum
Partibus haud teneant nexas ſua vincula partes,
Singula laxa fluant. Quòd ſint plena omnia, rebus
Hinc ſua durities: durâ quæ mole cohærent,
Undique, ceu pleno Mundi cratere, premuntur.
Hoc adeò certis promtum eſt deprendere ſignis.
Dimidios pulchrè levati marmoris orbes
Si lapſu oppoſito, ne furtim interfluat aër,
Aptè inter ſe ſe jungas, jam nulla virûm vis
Diverſos poterit junctos divellere niſu:
Hos etenim preſſu valido denſata coercet
Materies, firmisque tenet complexa catenis.
Hinc quoque difficili diſcinditur unda natatu,
Atque obluctantes vix vi propulſa lacertos
Certatim reprimit, pectusque fatigat anhelum,
Et, quaſi diſcidium metuens, findentibus obſtat.
Vimineam pariter virgam ſi fortè coruſcas,
Illam incurvari modò lentarique videbis,
Tum ſtrident auræ tenues, tum ſibilat aër;
Unde repulſari pleno liquet aëre virgam.
Sic etiam, tonitru nubes quatiente fragoſas,
Prævertit fulgur ſtrepitum; quia pervolat ignis
Ocior, aëriæ ſed noſtris auribus undæ

Tardos important loca per conferta ſonores.

Denique cur ſe ſe parvo clinamine flectit,
Quæ venit ætherias à ſidere miſſa per auras
Lux oculis, etſi, quantum in ſe eſt, recta feratur?
Nempe abrumpit iter, radiosque intrata refringit
Quæ medio cœlum terrasque interluit æſtu
Materies diverſa, magisque minúsque reſiſtens;
Ac lucem exiguis amfractibus ire parumper
Detortam cogit: ſed non detorta meatus
Per vacuos, nihil eſt ubi quod detorqueat, iret.
Quippe moras nectunt, quamvis liquentia, paſſim
Corpora, circuitum propter quo mutua ſe ſe
Excipiunt, ſedes & commutare jubentur:
Quod non accideret, ſi quovis impete fractus,
Et quà percutitur liquor, illà parte dehiſcens,
Objicibusque vacans, venas aperiret inanes.
Ergò ſtant pleno, ſunt quanquam libera, Mundo
Corpora; quæ laxè in vacuo ſi ſparſa natarent,
Diffluerent paſſim; nec certo fœdere poſſent
Accipere, acceptosque aliis transmittere motus.

Propterea miror tam docto, tamque ſagaci
Neutono Vacuum placuiſſe, ut motibus aptum
Sidereis. Etenim, dum certos atque perennes
Aſtrorum curſus, cum vi obſiſtente fluenti
Conciliare nequit, diſcordantesque Planetis
Ducere transverſim per conica ſegmina curat
Communi ingenio gravitatis lege Cometas,
Nil reperit melius, quàm ſi tollatur ab omni
Æthere materies agitanda; globique ferantur
Attractu vario rapti per Inania. Dicam
Tanti pace viri, quo non ſolertior alter
Naturam rerum ad leges componere motûs,
Ac mundi partes juſtà perpendere librà,
Et radium ſolis transverſo prismate fractum
Septem in primigenos permanſurosque colores
Solvere; qui potuit Spatium ſibi fingere vanum,

Quod nihil eſt, multiſque priùs nihil eſſe probatum
Quâ ratione valent in eo denſiſſima volvi,
Et ſervare ſuam volvendo corpora molem?
Attractus mitto varios, & pondera nullis
Exponenda modis, niſi motûs vera propago
Contactu fiat, pulſumque à corpore corpus
Tendat eò ſemper, quò vis direxerit illud:
Quippe ſuus deinceps erit hic locus. Attamen urget
Me ſtudium Veri: metuo, ne ſurculus ille
Letiferi erroris, Gaſſendo nuper amatus,
Defenſore novo ſperet ſe poſſe tueri;
Atque hominis magni famâ tituliſque reſurgat.
Huic ergo liceat phyſicas opponere cauſas.

Constat enim corpus quodcunque movetur in o
Aufugere à motûs centro, ſibi cùm nihil obſtat;
Molirique fugam aſſiduè, ſi fortè quid obſtet.
Cœleſtes igitur ſphæræ, cùm ſemper in orbem
Et proprio ſuper axe, & circum immobile centru
Volvantur, Vacuo ſi currant undique cinctæ,
Scilicet à ſtatione procul, rectâque recedent,
Et centri immemores & curſûs antè peracti.
Ceu validâ emiſſus fundâ lapis exit in auras,
Et metam aſſequitur ſubitò, & prævertitur Euros:
Fortior à gyro eſt illi, & directior ictus:
At lapis erumpat, diſtento fune per orbem
Ut primùm actus erit, ſi non retinacula fundæ
Præpediant. Ergò fugient vaga ſidera, vaſti
Perque vias Nihili faciles, per aperta locorum,
Impete ſervato, penetrabunt futile regnum;
Donec in objectam, quæ motus fortè retundat,
Materiem inciderint, aut tangant mœnia Mundi.

Præterea cujuſque brevi reſoluta peribit
Maſſa globi: quoniam partes hinc inde rotatu
Disjiciet latè ſparſas per Inane quietum;
Ut rota curriculo collectas vibrat arenas.
In tenues atomos primùm Atmoſphærion ibit;

Inde ſuperficies; dehinc interiora ſequentur.
In ſubjecta ſibi radios malè prodigus aſtra
Diſperget nunquam redituros Delius ignis.
Corporibus denſis gravitas quoque nulla futura eſt.
Quin levitatis erunt majoris, & ocius ibunt
A centro: ſi quidem plus, quàm rariſſima, motûs
Accipient. Qui poſſe trahi per centripetam vim
Reſpondebit, eum quæ ſit vis illa rogabo.
Namque manus fundam exagitans, hoc miſſile ſaxum
Centripetâ non vi, ſed fundâ continet ipſâ.
Pulſantes equidem vires intelligo, nunquam
Occultas magicisque pares, tantumque valentes,
Ut non centrifugæ poſſint obſiſtere contrà,
Sed gravitas etiam creſcat, dum corpora centro
Accedunt propiùs. Videòr mihi cernere terrâ
Emergens, quidquid caliginis ac tenebrarum
Pellæi Juvenis doctor conjecerat olim
In Phyſicæ ſtudium; ſolitus dare nomina rebus
Pro cauſis, unoque ſecans problemata verbo.

Vis ea, quæ centro promanans corpora cogit
Ad centrum, ac toto circùm diffunditur Orbe,
Aut nihil eſt, aut Materiem toto Orbe requirit
Diffuſam, quâ vis à centro ad corpora tendat.
Sphærarum centris igitur nunc præfice mentes,
Quæ cum centrifugis decertent viribus, imò
Victrices propriis circumundique corpora frenis
Contineant, retrahant fugitiva, elapſa reducant,
Ellipſesque creent, non veros motibus orbes;
Atque ideo, quoties tentat deſcribere corpus
Tangentem (quoniam perimetri linea curva
Ex infinitè parvis tangentibus extat
Innumeris) toties reſtringant atque recurvent,
Interdum laxare velint, ac lora remittant.
Ceu puer intextam chartis & vimine lento
Alitis effigiem credit levioribus auris
Fune regens: aut in triviis multiplice filo
Ludicrorum hominum jocularia membra moventur.

Simplice nec filo Neutoni fabula pendet
Texentis varias vario pro tempore leges;
Hoc vel tota poteſt uno convicta refelli.
Nam ſi Materiæ venis Attractus inhæret,
Ac ſine pernicie nequit interituque revelli,
Vis ea per cunctas fluit undique prædita partes
Ingenio ſimili: ſimili regit omnia ritu:
Inſita nam toti, membris lex omnibus una eſt.
Ergò cuncta pari ratione trahentque trahunturque,
Et leges omnis Natura ſequetur easdem.
At neque corruptis turbatæ moribus urbes
Diſſona tot decreta, & tot diſcrimina legum
Effudêre unquam; tua quot doctrina profudit.
Nam, Neutone, tibi quoties vaſto æquore rerum
Res nova ſe ſe aperit; toties convertere vela
Cogeris, atque alias Attractûs fingere formas.
Ecce alio ſe more regunt per Inane Planetæ,
More alio Magnes, alioque Electrica virtus.
Sic tua circumagitur quâvis verſatilis aurâ,
Et vaga per varios errat ſententia flexus:
Atque adeò rudibus non diſcrepat inſtrumentis,
Uno quæ poſitu dant unum ſtridula carmen:
Sed quoties juvat inde novos extundere cantus
Et variare melos, toties mutare neceſſe eſt
Effœtam compagem & pauperis organa Muſæ.

Quòd ſi ridiculum eſt tales confingere cauſas,
Et vires intermedio quocunque carentes,
In vi centripetâ nil non è viribus ortum
Centrifugis agnoſce lubens. Quapropter Inanis
Abjice commentum, quo Mundi tota periret
Machina, nec poſſent ulli conſiſtere motus.
Verùm corporibus quæ ſit gravitatis origo,
Hæc, ubi labentes Atomos per Inane refellam.
Materiæ demum quî poſſit ſumma fluentis
Et volvi pulſû aſſiduo, & parere moventi,
Sic, ut nulla tamen fiant diſpendia motûs;
Quæque peregrinos adducat norma Cometas;

Hæc, ubi cœleſtes fluxus & ſidera dicam.

Nil igitur vaſto in Mundo non undique preſſum eſt.
Inverſis hærent ideo ſuſpenſa lagenis
Vina, cadoque negant ſe effundere ſubtus aperto,
Si non immiſſus laticem depreſſerit aër.
Sed mirere magis: rapido cùm turbine venti
Inflixere ſalo nubes, ac fervidus hauſit
Inter aquas nimboſque interceptum aëra vortex,
Tortilis actutum pelagi de fluctibus unda,
Tollitur, & cœlo caput inter nubila condit;
Curſitat erectum commota per æquora flumen,
Deprenſis miſere nautis, ac navibus ingens
Exitium; ni quà perrumpant arte columnam,
Et ſeriem undarum, jugi quas antlia ductu
Extrahit, aura levis propere intromiſſa recidat.
Tum cadit horrendo præceps cum murmure gurges.

Hinc etiam totis licet inſtes viribus, unda
Comprimitur nihil aut paulum: ac ſi plumbeus undæ
Plenus uter multo validè quaſſabitur ictu,
Aut nihil offendit contuſum malleus utrem,
Verberibus caſſis innoxius usquè reſultans;
Aut, ſi percutias iterum vehementior, exit
Guttatim, & ſolidi per cæca foramina plumbi
Exſudat potiùs quàm condenſetur aquæ vis,
Ac ſeipſam adſtringat ſpatio contenta minori.
Cur tamen in vacuas non ſe corpuſcula ſedes
Conjiciunt, ſi perfugiis, quot credis, abundant?
Protinus abſimilem dices obſtare figuram.
Irrita ſunt igitur ſpatia hæc, & inepta juvandis
Motibus, ingreſſum illa negant ſi partibus undæ.

Non ſic aëriæ partes, cùm fortè premuntur.
Conſtringi patiuntur enim, & ſubſidere norunt,
Et coacervari, donec vi denique magnâ
Diſſiliant, rumpantque moras, & vincula ſolvant,
Cuncta repentinis lacerantes obvia rimis;

Ac ſonitu horribili fugiant per aperta viarum,
Si modò cœperunt aliquâ ferviſcere flammâ.
Sulphureas veluti nubes, cinerumque procellas
Undique viſceribus calidis Ætnæa vorago,
Saxaque toſta vomit, nigrâ fuligine cœlum
Suffundens, aperitque novis latera ampla ruinis,
Et ferrugineos eructat faucibus ignes.

Discrimen tantum vacuis ne per aëra crebris,
Et per aquas paucis tribuas? Facit ætheris ardor,
Quo ſcatet aërius, ſed parciùs humor aquoſus
Conſeritur; fluit unde minùs, minùs unde liqueſcit.
Sic, ubi vallatas exercitus obſidet arces,
Ignivomum ſpirant fabrefacta tonitrua Martem,
Fulmineosque globos immani pondere torquent,
Pulveris accenſi tanta eſt violentia! Turres
Præcipitant, murosque & propugnacula frangunt:
Pulſa tremit reboatque procul conterrita tellus.
At ſi tam multis terebratur inanibus aër,
Non eſt, offenſus cur tam gravis intonet; ibunt
Pervia particulæ per ſpiramenta ſilentes:
Impetus eluſi vaneſcet flaccidus ignis,
Et fumum imbellem jaciet per inania cœli.
Unde ciet tantos igitur vis flammea motus?
Nempe quòd implexum priùs, adſtrictumque catenà
Solvat, & abruptis jam liberet aëra vinclis;
Cui via turgendi nulla eſt, ni corpora vibret
Cuncta procul niſu, quo dilatatur, eodem.

Tunc fit in aërii lento ſubtemine textûs,
Quod fieri planè ſinuato cernis in arcu,
Miles ubi torquet nervo pulſante ſagittam.
Nervus enim intenſus curvati cornua ligni
Contrahit; hinc adeò patulos convexa meatus
Pars aperit, ſtrictis obturat concava fibris:
Verùm æther de more vias ingreſſus hiantes
Non habet, interclusſo abitu, quò tendere poſſit.
Ergò premens valido contortas impete fibras,

Corrigere & preſſu aſſiduo producere certat.
Nervus obeſt: nervum ſedenim ſimul atque remiſit
Arcitenens, laxante manu, retinacula ceſſant.
Propterea tum liberior ſe ſe explicat arcus,
Et reſilit nervus partes diſtractus in ambas:
Quâ vi pulſa repentè fugit, rapiturque ſagitta.
Sic ventoſa ferit tenui catapulta fragore;
Sic tacitas vibrat pyrio ſine pulvere glandes.
Compreſſi ferreâ quot ſunt in arundine flocci
Aëris, en! tot habes arcus reſilire paratos.

Nec propius vero eſt quod ais, perlucida quando
Corpora ſunt quædam, tenero ſeu mollia textu,
Aut fluida, id totum vacuis compluribus inter
Conjunctas Atomos tribui, acceptumque referri.
Nam ſi res, Quinti, ſic ſe ſe, ut dicis, haberet,
Quæ perlucida ſunt, quæ mollia, quæque liqueſcunt,
Hæc leviora forent, quàm quæ transmittere lucem
Denſa negant, ſolidâque & durâ mole cohærent.
Quod tamen in molli ſecus evenit atque fluenti
Mercurio. Certè is non mobilitatis honore
Cedit aquæ; quin ſe ſe etiam calefactus in auras
Evehit, inſinuatque poris; nam cuncta minutim
Scrutator penetrat volucri corpuſcula fumo:
Tantùm humectando non eſt, neque tactus adhæret.
Multa tamen vincit, ſolido quæ corpore conſtant,
Mercurii gravitas. Auri rigor omne metallum
Vincere duritie, lapideſque, ut pondere, cunctos
Debuerat; quàm molle tamen, quàm ductile noſti.
Dura natat glacies; levior pars dura metalli
Partibus ejuſdem liquefactis, ut probat uſus.
Cera natat lymphis; ceram omnis ſorbeat humor,
Si perluciditas à multo oriatur Inani;
Non oleum nitidâ veheretur opacius undâ,
Non rigidus pumex, non lento cortice ſuber.
Foſſilium quoque rex adamas, quem parturit una
Dives opum & Phœbi radiis melioribus ardens
India, non durus ſimul ac perlucidus eſſet.

Perlucere etenim multis ab Inanibus ortum,
Duritiem excludit paucis ab Inanibus ortam.

At verò quæ ſunt directæ pervia luci
Corpora, clathrorum ritu compacta videntur,
Ac ſtrue multiplici foliorum reticulata.
Mollia ſi fuerint, laqueos imitantur Arachnes;
Ut rivi labentis aquæ, ſeu limpidus aër.
Si prædura, ſilex velut eſt cryſtallina, crates
Ferratas referunt, queis pervia ſæpe domorum
Claudimus, ut facilis detur tranſpectus in hortos.
Permeat exiles aditus pars altera lucis,
Altera cancellis offenſa retunditur; unde
Reſplendent crates partim, partimque videri
Ulteriora ſinunt, ac ſi nihil inter adeſſet:
Interea caulas puriſſimus occupat æther.
Hinc ſi pronus aquam ſpectes in margine ponti,
Protinus illa ſoli tenuem declivis arenam
Exhibet, ac nitidis conchylia mixta lapillis:
At mare ſi magnum proſpectas littore ab alto,
Luminis ingentem transverſa per æquora tractum
Aſpicies; Phœbi nam ſe radiantis imago
Projicit in planum, tremuliſque reflectitur undis.

Præterea vitrum candens, atque ipſa, rigori
Depoſito, cernis molleſcere cocta metalla;
Non interjectu Vacui diffuſilis, imò
Corporis advectu, quo vincula cæca repentè
Diſſiliunt, fitque ex geminis mixtura liqueſcens:
Quando volatilibus jaculis per ſulphura ſerpit,
Et ſalium frangit nexus, parteſque ſolutas
Diſſipat irriguus, variéque interſecat ignis.
Sæpe nec ipſa operi vis ignea ſufficit: addi
Nempe ſolent nitrum ſolvendo & alumina ferro,
Quæ referent, obeliſque viam rimentur acutis.
Quin etiam ipſe adamas ferrum qui ſpernit & ignes
Ære repercuſſa excipiat ſi ſpicula Solis,
Traditur humeſcens fluere accedente ſmaragdo.

Huc accedit, uti, quoties rareſcere corpus
Contigit, admiſſæ veniant in viſcera partes,
Quarum abitu denſum, ejecto velut hoſpite, fiet.
Sic aqua conceptis ebullit fervida flammis,
Pellitque in teretes dilatatum aëra bullas:
In glaciem concreta riget, ſimul avolat ignis
Exiguus, qui particulas agitare ſolebat.
Aſt hujus miranda quidem natura videtur,
Quòd ſalis haud æquo plus unquam ſorbeat; omne
Quod ſupereſt, fundo intactum ſatiata remittat:
Nec minùs interea fucum, varioſque colores
Ebibit: & quoties vim certam ardoris adepta eſt,
Sic ſtat, & adjunctis nihilo magis ignibus ardet.
Quare diſſimiles in ea, multoſque meatus
Abſit ut eſſe negem; ſolùm nego prorſus inanes:
Aëre nam fœtos, & partibus ætheris ajo,
Quæ non effugiunt ſemper; nam creſcere lympham
Cernimus adjectis ſalibus, quos lympha reſolvit.
Ligna quoque in ſpatium, ſi quando irrepſerit humor,
Amplius evadunt; contracta humore fugato
Areſcunt, rimiſque brevi finduntur hiulcis,
Tantum prorſus abeſt, ut corpora vana tumeſcant,
Atque incremento cava dilatentur inani.

Quos igitur Vacui tractus toto Orbe putabas
Hactenus immenſos, & non auctoris egentes,
Ut foret abſque Deo quiddam, ſaltemque creata
Non eſſent ſpatia, & velut incunabula Mundi;
Ociùs abjicias animo; loculoſque vacantes
Corporis in medio cujuſque; hæc omnia temnas,
Delirantis uti luſus & ſomnia ſectæ.
Ecce vides, ut ſit fragili malè credita fundo
Machina, quam falſâ deceptus imagine rerum,
Exſtruis in vacuo, penetrabilibuſque lacunis.

ARGUMENTUM
LIBRI TERTII.

Quintium ad capeſſendam Virtutem hortatur. Tum hoc Libro de Atomis quærendum proponit: à v. 1. ad v. 63.

Exponit Epicuri conſilium in fingendis Atomis. Deinde quæſtionis hujus hanc diſtributionem inſtituit: 1°. *Per ſe non eſſe Atomos.* 2°. *Non eſſe numero infinitas.* 3°. *Non individuas, ac proinde non immortales.* 4°. *Non propriâ gravitate præditas.* 5°. *Non eo, quo donantur motu, poſſe inter ſe coaleſcere. Hoc Libro tres primas partes exſequitur; poſtremæ duæ, quæ motum Atomorum ſpectant, ad ſequentem Librum pertinent:* à v. 63. ad v. 111.

1°. *Atomos per ſe non eſſe oſtendit, quia non omni dote ac facultate pollent; quia ſingulæ poſſunt non eſſe; quia Inane ſine Atomis eſſe poteſt:* à v. 111. ad v. 182.

2°. *Innumeras eſſe non poſſe probat, quòd majore Inani circumſcriptæ ſint; quòd earum numerus & augeri & incolumi Mundo imminui poſſit; quòd quidquid à Numero incipit, in Numerum deſinat; quòd ut Spatio, ſic Numero finitas eſſe o-*

porteat. Oſtendit quàm abſurdum ſit illud Epicuri commentum, in Atomorum claſſibus numero finitis Atomos numero infinitas collocaſſe: à v. 182. ad v. 510.

3°. *Negat immortales eſſe Atomos, & individuas; easque dividi poſſe confirmat ex eo quòd ſint figuratæ. Hic affert argumenta præcipua, quibus probatur Materiam in infinitum dividi poſſe; ſolvitque Epicureorum eâ de re objectiones:* à v. 510. ad v. 803.

Abſurdam eſſe oſtendit Spinoſæ unitatem: à v. 803. ad v. 873.

Ex eo quòd dividuæ ſint Atomi, concludit eas ex naturâ ſuâ ſolidas non eſſe, ac proinde fabro indiguiſſe ut coaleſcerent; quod conſequi quoque demonſtrat, ex eo quòd neceſſariæ non ſint Atomorum figuræ: à v. 873. ad v. 1018.

Anaxagoræ homœomeriam confert cum Atomis, nec magis abſurdam probat: à v. 1018. ad v. 1047.

Concludit Materiam è nihilo factam; Deum non conſtare è Materiâ; quod Epicurus quærit in Atomis, id in ſolo Deo ineſſe: à v. 1047. ad finem.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER TERTIUS.

De Atomis.

FELIX qui veras avidus cognoſcere cauſas,
Senſus aſſurgit ſupra, nullumque ſecutus
Ductorem, præter lumen Rationis amicum
Vimque animi, reliquis mortalibus invia tentat
Ipſe loca, explorat rerum caput, atque per omnes
Naturæ latebras ire imperterritus audet.

Illum non anceps Regum favor, aut levis aura
Fortünæ, miſeriſque bonis contenta Voluptas
Dimoveant, Veri ſanctum ut deponat amorem.
Scilicet haud ſatis eſt rivos ſpectare fluentes,
Aut herbâ in molli patulæque ſub arboris umbrâ
Proſtratum, nitido radiantes rore lapillos
Mirari, ac tremulo labentes murmure lymphas,
Et flores quos nutrit aquarum lacteus humor,
Ac bibulo ſemper viridantem ceſpite ripam:
Fontem ipſum indagare juvat, penituſque latentes
Rimari venas laticumque exordia prima.
Quorſum igitur nos corporibus circumundique ſepti,
Materiæ decus ac formam externumque nitorem
Miramur tantùm, ſummoque in cortice rerum
Ludimus? Internam cur non penetramus in ædem
Naturæ, atque adytis immitti poſcimus ipſis?
Quàm pulchrum eſt in principiis, in origine rerum
Defixiſſe oculos & nobile mentis acumen!
Pervolat huc Sapiens; nugæ ſunt cætera Vulgi.
Hinc nullus digno Vates extollere verſu
Pythagoræ magni poterit, magnique Platonis
Illuſtres animas: ingens quibus inſtitit ardor,
Se primum, auctoremque ſuî & primordia cuncta
Quærere contemplando. Hos non tenuere paterni
Deliciæ moreſque ſoli, quin protinus omnem
Ægyptum & Syrii luſtrarent littora ponti;
Incoluit primùm quas alma Scientia ſedes:
Atque viros ibi conſulerent ſapientipotentes
Longævoſque, & doctrinæ monumenta vetuſtæ:
Civibus ut tandem non vellera murice tincta,
Non aurum aut gemmas, aſt aurea dicta ferentes,
Ditarent patriam nova per commercia Veri.

Hoc animo, Quinti, Naturam inviſere tecum
Dulce mihi: dulce eſt altos intrare receſſus,
Et præferre facem, & greſſus firmare labantes.
Ne te, quæſo, viæ capiant mala tædia longæ.
Sunt rigidi, fateor, trito ſine tramite montes,

Sunt duræ cautes, ac ſpinis horrida paſſim
Virgulta, & foſſæ juga per ſalebroſa profundæ:
Macte animo tamen interea dum alludere conor,
Defeſſamque tibi rerum aſperitate moleſtâ,
Non injucundo ſolari carmine mentem.
Haud ſecus in ſylvis, ac frondes inter opacas
Ingenitum carmen modulatur muſicus ales,
Dum fovet implumes fœtus placidiſſima conjux:
Nam ramo nunc ille ſedens, nunc præpete pennâ
Huc illuc circumvolitans, noctesque diesque
Invigilat cuſtos; liquidâ tum voce canorus
Perſonat omne nemus: molli hæc abſcondita nido
Suaves aure bibit numeros, oblita laboris;
Et vix aſſiduæ ſentit faſtidia curæ.

Nunc ſupereſt Atomos ut perſpiciamus in ipſas:
Altera nam ſectæ baſis eſt. An firmior hæc ſit,
Cognoſces: vix crediderim, quia non ſibi conſtat
Ipſe parens Atomorum; & tanquam erroris amore
Ebrius, interdum proprio ſe confodit enſe.

Primùm infinitas, infinitoque natantes
In Nihilo poſuit. Nimirum utrumque volebat
Æterno è ſolio pellendi Numinis audax
Conatus. Nam ſi per ſe ſe, ac ſemper ab ævo
Stant omnes, numero quis eas includere certo,
Utque tot, haud plures eſſent decernere quivit?
Tum ſi, ut progenerent aliquid, temerarius illis
Accidere occurſus debet, quo plurima, caſu
Conciliante, cohors glomeretur corpus in unum;
Infinita foret ſparſæ niſi materiæ vis,
Fortunæ credenda joco, & concreſcere promta,
Rarò vel nunquam potuiſſent corpora gigni.
Quinimo ſi magnum adeò ſupereſſet Inane,
Undique diffugerent, ac per deſerta locorum
Usque vagarentur Naturæ elementa; nec eſſet,
Cogere qui tandem ac diſperſa reducere poſſet.
Sic Spatium immenſum Minima infinita popoſcit.

Nec tamen hìc aliquâ ſine libertate locari
Fas erat, ut quodam poſſent coaleſcere motu.
Nam ſi denſa nimis, nimis & ſtipata fuiſſent,
Non aliunde impulſa quidem & motoris egena,
Torpebant, ſomnoque gravi infecunda jacebant.
Unde ſoluta eadem ſimul atque frequentia fingi
Par fuit, & proprio gravitatis percita niſu,
Quando hic præ cunctis ultroneus eſſe videtur.

INGENIOSA quidem hæc; verùm ratione ſagaci
Si fuerint excuſſa, ruunt fundamine nullo.
Ac veluti ſcenis agitur dum fabula noſtris,
Ludificant oculos ſpectacula vana tuentes,
Et mentitarum capiunt dulcedine rerum:
Ut modò porticibus longis ſimulacra Deorum
Aurea marmoreas inter mirere columnas;
Et modò præcelſas turres, arcusque ſuperbos;
At claſſem in portu ventis dare vela parantem,
Exſtantesque mari ſcopulos, incurvaque longè
Littora fluctifrago pelagi ſpumantia rore;
Nunc impendentes ſylvarum cautibus umbras;
Inde vorax Erebi barathrum, & Plutonia regna,
Hinc placidum nemus Elyſii ſedesque beatas:
At pulchrum aſpicias poſticâ parte theatrum,
Nil præter telasque leves leviterque perunctas
Cernis, & avulſo ruit omnis machina clavo.
Sic introſpectum fallacis dogma Epicuri
Concidet, inque ſuum evaneſcens ibit Inane;
Quando nec innumeras, nec progenitore carentes,
Non individuas, immortalesve, nec ultro
Labentes Atomos, nec eo concreſcere motu
Quo dicuntur agi, mox ipſe fatebere victus.

PROTINUS in mentem revoces quod dicere nuper
Me memini, cùm de Vacuo lis orta vigeret;
Rem prorſus nullam per ſe conſtare poteſſe,
Quæ ſimul haud eſſet genere omni prædita dotum.
Deficiente aliquâ, rem cernimus eſſe creatam;

Et

Et majorem illi cauſam præcellere. Quidquid
Ex alio non eſt, nequit ullo limite claudi.
Et cur, quod per ſe eſt, non dotibus affluet illis
Cætera quas habeant queis per ſe ſtare negatum eſt?
Dii veſtri, quos in latebras Epicurus adegit,
Ut mollem ducant ſecura per otia vitam,
Dii veſtri, quos fortuito corpuscula nexu
Compegere, velut tibi res compingitur omnis,
Per ſe ſe non ſunt; felices attamen illic
Æternùm vivunt, ac lætâ pace fruuntur:
Et felix, Atomus quæ per ſe eſt, eſſe nequibit?
Multa valent homines membrorum robore partim,
Et partim ingenio; per ſe non eſſe fateris:
Si per ſe eſt Atomus, cur ipſi nulla poteſtas?
Te malè naturam rerum docuere magiſtri.
Quæ tenet æternum propriis à viribus ævum,
Atque eſt idcirco, quia per ſe debuit eſſe,
Et non eſſe nequit; res illa, utcunque vocetur,
In ſe habeat totum eſſe, ac totum poſſe, neceſſe eſt.
Numen habes, Numen tibi neſcius adſtruis ipſe.
Cur Epicurus enim numero docet innumerali
Eſſe Atomos? Quia ponit eas auctore carentes.
At ſi auctore carent, cur illas non quoque dixit
Ut numero, ſic mente, ac viribus infinitas?
Cur non eſſe Deos voluit? Nam nomine tanto
Dignior eſt Atomus, quæ per ſe ſtare putatur,
Quàm Divi ex Atomis temere incurrentibus orti.
Hanc tamen invalidam facit & Rationis egentem:
Hos ratione animi donat, vitâque beatâ.
Naturæ nihil æternæ concedit avarus,
Omnia fortuitæ. Quàm ſint hæc diſſona, ſentis?

TANDEM igitur falſi veſtigia blanda ſecutum
Ductoris te pœniteat, dulciſſime Quinti.
Divinos pudeat tam parvis rebus honores
Decreviſſe. Leves micas, tenuiſſima ſegnis
Materiæ ramenta, meri ludibria caſûs,
Per ſe naturamque ſuam conſtare putabas.

Adjungi, verùm bis, ter, quater, ampliùs, imò
Milla mille modis iterum repetita. Profectò
Craſſior eſſe poteſt globus hic Telluris & Undæ,
Quàm nunc eſt; paulo fieri quoque denſior Aër:
Partibus & cunctis Vacui ſuccedere corpus;
Nil etenim prohibet, quod nunc ſit inane repleri.
Ergò Materiæ tumefactam creſcere molem,
Perque novas Atomos augeri poſſe fatendum.
Creſcere ſi poſſit, nunc finitam eſſe neceſſe eſt.

Augeri ut poterit, poterit quoque, ſoſpite Mundo
Imminui; demtis ſiquidem ſuccedere Inane
Corporibus promtum eſt; Vacuumque ut corpora ſupplent,
Sic Vacuum, nullâ jacturâ, corpora ſupplet.
Nunc porro demas Atomorum, nam licet, unam;
En! quam jactabas immenſam, ſumma repentè
Fit minor: at centum ſi demſeris; ecce minorem
Semper habes. Immenſum ergò majusve minusve
Eſſe poteſt, quàm nunc reverâ eſt. Perge, Poëta,
Quid ſtas? Æternum pariter dic poſſe putari
Longius aut brevius. Riſum teneatis, amici!
Confutare pudet, liquidò quæ falſa videntur.
Partibus adjectis veluti res creſcere nunquam
Infinita poteſt, nequit & decreſcere demtis.

Præterea cùm quæque Atomus finita ſit in ſe,
Quotquot erunt, vel ſi plures quàm intelligis, eſſent,
Haud unquam in numerum poterunt coaleſcere tantum,
Qui non deſcriptos habeat circùm undique fines.
Nempe ſat eſt numeri primordia ducere ab uno.
Namque hæc dividuis natura eſt inſita rebus,
Ut quæ principium, finem quoque norit: utrâque
Parte nihil: rerum hæc extrema; fugàque perenni
Exit in hoc tandem, quidquid promanat ab illo.
Quare infiniti finitas dicere partes
Quæ ſtent unà omnes, numerumque ſuâpte putari
Naturâ plenum, qui non augeſcere poſſit,
Abſurdum eſt. Vel enim quiddam potes addere ſummæ:

At-

Atque ita limes erat: vel non potes addere quidquam;
Exhauſta eſt igitur numeri & præcluſa poteſtas:
Unde infinitus ſimul ac finitus habetur:
Quod pugnans rectâ procul à Ratione recedit.
Quidquid habet numerum, per ſe innumerabile non eſt.
Quidquid & extenſum eſt, menſuram admittat oportet.

Quòd ſi autem numeros vulgò ſine fine patentes
Dicimus, idcirco quia poſſunt creſcere ſemper,
Nilque vetat ſummæ ſuperaddi cuilibet unum;
Obſerva numeros, ut fuſiùs antè probavi,
Re nihil eſſe quidem, mera ſed phantaſmata rerum,
Solius ingenii fœtus prolemque caducam.
Scilicet hoc ipſo quod poſſumus addere ſummæ,
Summam infinitam re ipſâ nullam eſſe fatendum eſt.
Ergò cùm liqueat, quidquid numeratur, id eſſe
Finitum, & partes numerari poſſe minutas,
Quarum conflatur denſo è glomeramine totum;
Hinc ſequitur, quidquid multis coaleſcere ponas
Partibus aggeſtis & conſiſtentibus unà,
Haud infinitum poſſe, immenſumve putari:
Atque ita Materiæ ſummam, quæ in ſemina parva
Dividitur, certos intra conſiſtere fines:
Quodque infinitum eſt, unum ſimul eſſe reapſe;
Cui nullæ partes adimi aut accedere poſſint.

Certe Materies, quòcunque extenſa pateſcat,
Infinita nequit, ſi non immenſa, putari.
Porro Materies nequaquam immenſa videtur
Hoc ipſo quòd ſit variis affecta figuris,
Atque in multigenas claſſes, te auctore, tributa.
Hoc etiam, Quinti, tua per documenta probabo.
Qui Spatium putat immenſum, velut antè docebas;
Hæc immenſa vocet, ſpatium quibus omne tenetur;
Ut vocat æternum, quod nullo tempore non eſt.
Pars etenim Spatii quæcunque relicta ſuperſit,
Res ibi deficiens non eſt immenſa profectò.
Multimodis igitur cùm ſit diſtincta figuris;

F

Atque ideo in multas Atomorum ſumma cohortes
Sit diviſa, tuo præceptoriſque Poëtæ
Judicio, quæcumque cohors immenſa putetur,
Hac opus eſt unâ Spatium ſimul omne repleri.
Terminus eſt illi, quod non penetratur ab ipſâ.
Porro, dic ſodes, gens infinita cuborum
An toto, quantum eſt, Spatio protenditur una?
Haud certè: ſiquidem globulis jam non locus eſſet,
Nec ſpiris, triquetris, rhombis, mucronibus, hamis.
Conica gens totum ſola exæquarit Inane:
Quò nunc Pyramides, quò diſci, quòve cylindri
Migrabunt; juvat his Spatium ultra quærere ſedes.
Nulla igitur Spatium immenſum ſola occupat. Ergò
Nulla immenſa poteſt, nulla infinita vocari.
Dant aliis aliæ finem accipiuntque viciſſim.
Sed quæ ſunt finita loco, finita neceſſe eſt
Sint etiam numero; quare ſub quâque figurâ
Innumeras Atomos conſiſtere poſſe negandum.
Porro finitas Atomorum dicere formas,
Atque ideo claſſes, queis dant ſua nomina formæ,
Cogeris. Hinc ſequitur concluſam limite certo
Materiæ ſummam: cùm non coaleſcere poſſit
Undique finitis è partibus infinitum.
Sed quoniam Spatii quodcunque relinquis inane,
Æquè infinitum eſt atque id quod corpore comples,
Inde liquet Spatii ſummam non poſſe repleri,
Ni nova Materiæ ſumma infinita creetur.
Quæ nunc ſparſa natat Vacuo, quàm curta breviſque eſt!
Ampla videre mihi videor quæ dolia vulgò
Aſſervant inter cava fundamenta domorum
Teutones, aut cryptis gelidoque in monte reciſis
Porticibus, veteri ſacrata palatia Baccho:
In quæ ſi jaceres quantùm capit amphora vini,
Hoſpitibus, pro! quanta mihi vindemia! dicens;
Imò quàm tenuis, dicam, ſi dolia cernas.

Et cur, ſi numero ſunt infinita, volebas
Semina Materiæ Spatium quæcunque pererrant,

Fini-

Finitis tamen inter ſe diſtare figuris?
Haud equidem ignoro quid ad hæc contraria forſan
Invitum te compulerit. Cùm nempe videres
Non infinitas paſſim conſurgere rerum
In mundo ſpecies, at finibus eſſe coactam
Quamque ſuis, nullamque novâ ſplendeſcere formâ,
Intellexiſti, quamvis agnoſcere nolles
Quid foret, eſſe aliquid certâ quod lege domaret
Effuſam vim Materiæ, frenoque protervam
Luxuriem & rapidos poſſet compeſcere motus.
Mens erat; at tibi Mens fabricâ procul exulat omni:
Ergò Materiæ potiùs reſecanda poteſtas,
Ipſaque per certas formarum, ſub duce nullo,
Diſtribuenda fuit legiones atque catervas:
Ut reſponderi poſſet quærentibus, inter
Quadrupedes quare nil grandius eſt Elephanto?
Cur non centimanos Briarei de ſtirpe Gigantes,
Centauros, Scyllas, aut qualis fingitur Argus,
Semibovesque viros edit Natura creatrix,
Et Satyros; at ſe generatim ſecla propagant;
Nec ſurgunt nova monſtra, ſed omni gente parentum
Naſcuntur ſimiles atque omni tempore fœtus?
Scilicet innumeras Atomos in quâque repoſtas
Claſſe quidem, at non innumeras occurrere claſſes.

O miſerum effugium! Tua ſi corpuscula per ſe
Conſiſtunt, dominoque carent, ac ſponte regunt ſe,
Dic mihi, quæ virtus, quæ cauſa potentior ipſâ
Materiâ, paucas ad claſſes illa redegit
Semina, quæ nobis æterna, immenſaque jactas?
Dic age, nam debes: factique ediſſere cauſam,
Si potes; aut gratis hæc omnia ficta fatere.
Nempe tuis aptas Naturæ geſta repertis,
Qui tua Naturæ geſtis aptare reperta
Debueras: nec te tamen extricas labyrintho.
Nam ſi Atomi ſunt innumeræ ſub quâque figurâ,
Saltem infinitæ generis cujusque creati
Res fierent; paſſimque Lupi: paſſimque Leones,

Et pecudes paſſim, lapides, plantæ exorerentur,
Atque homines; omnis ſemper daret omnia tellus:
Nec volucres aër, nec piſces unda teneret.
Quæ via naſcendi cunctis animantibus una eſt,
Infinita foret. Nullo de ſanguine patrum
Improviſus adeſſet equus, bos, ales & anguis;
Non ſenſim vires, non augmen adeptus ab annis,
At vegetus grandisque, & jam perfectus adulto
Corpore; ſeminibus confeſtim ac ſponte coactis.
Nam quæ facta ſemel, fieri cur poſſe negares?
Poma ſine arboribus, ſine terrâ & ſemine fruges
Affluerent; interdum alieno tempore meſſis
Creſceret; inque mari medio conſurgeret arbos.
Omni luce novi ſoles, nova ſidera cunctis
Noctibus; innumeri diverſo crine Cometæ
Nunc pervulgarent peregrino lumine cœlum,
Nunc levitate pari fugerent, oculisque videntûm
Eriperentur, & immenſo haurirentur Inani.
Namque infinitis debent concurrere ſemper
Infinita modis, ullo nec limite ſiſti;
Quando infinitum numero non clauditur ullo.

Aspice teſſerulas, queis ludicra bella geruntur
In tabulâ, vario quam ſegmina picta colore
Diſtinguunt. Primâ pedites in fronte locati,
Regem & Reginam, famulos equitesque tuentur,
Nec poſitæ gemino deſunt in margine turres:
Quisque ſuâ ſolet ire viâ, miſcentur & intrant
Alternis inimicam aciem; fit plurima cædes
Hinc atque hinc, donec cedat Rex undique captus.
Interea quoties pugnæ variatur imago!
Quàm diverſâ etiam, quam multiplici poſiturâ,
Objicibusque novis pugnantûm invertitur ordo,
Invertique poteſt! Non ſunt tot in æquore fluctus,
Nec tot habent ſylvæ frondes, aut gramina campi.
Quid, ſi infinitis ageretur ludus utrinque
Teſſerulis; an ſumma foret finita modorum?

Nec

NEC juvat innumeros alibi confingere Mundos
In quibus omnigenûm ſcateat ſine limite rerum
Copia, quæ noſtro parcè conceditur Orbi.
Nam ſi reverà ſtarent, quos exſtruis, Orbes,
Quà ratione probas noſtratibus eſſe replendos
Corporibus; nec poſſe novis coaleſcere formis
Tot concurrentes Atomos, nova ſemper ut illic
Ac penitus nobis incognita corpora gignant?
Namque modi quibus hæ partes concreſcere poſſunt,
Non tantùm multo ſunt plures partibus ipſis,
Verùm infinitè plures. Quæ nexibus ergò
Diverſis poterunt diverſè corpora gigni,
Sunt infinitè magis infinita. Quis autem
Tantum infinitum tantâ virtute coërcet,
Ne, ſibi permiſſum atque omni variabile caſu,
Det ſpecies aliquando novas, veteresque viciſſim
Diffingat? Fixa eſt adeò ſi norma creandis
Corporibus, qualem ſervat Natura perennem;
Si rerum genera & certa & finita videntur;
Eſſe modum finemque Atomis frenumque neceſſe eſt.

NATURAS porro ſimiles non ſola figura
Principiorum, ut fortè putas, at certus eorum
Nexus & ad leges quidam ſtatus efficit ordo.
Quin aliam ſpeciem referentia prorſus ab iisdem
Principiis aliter digeſtis corpora fient.
Ut nive candidior limus, quem Serica regna
Finxerunt dudum, quique his jam fingitur oris,
Piſtus utràque manu figuli, cedensque moventis
Arbitrio, currente rotâ, dat monſtra Deorum
Omnigenasque feras & Eoi munera ponti:
Ex illo nunc forma viri, nunc urceus exit.
Qui cibus in noſtros facilis convertitur artus,
In cane fit canis; atque leo, ſi fortè leonis
Venerit in ſtomachum. Ros idem gramina campi,
Hortorum flores, frumentaque nutrit in arvis.
Phocarum veluti rector, quem fabula narrat
Multimodis oculos hominum eluſiſſe figuris.

Nam villoſus aper, durum atque immobile ſaxum,
Flamma vorax, fluviuſque liquens erat, ac ferus anguis;
Mille novas iterum ſpecies iterumque daturus,
Arcto ni premerent fugitivum vincula nexu:
Humanos donec repararet denique vultus.
Unde licet paucæ varient elementa figuræ,
Res tamen innumeras & qualiacunque creabunt
Corpora, non ſpecie tantùm, ceu reris, in unâ;
At multas itidem ſpecies, quot cudere poſſunt
Innumerabilium nexus, quos eſſe probavi
Prorſum infinitos. Unde infinita videres
Et rerum genera, & generis cujuſque creata
Corpora, ſi verè ſub qualicunque figurâ
Innumeras Atomos totus comprenderet Orbis:
Ergò quadrupedes immani maximitate,
Aut formâ horribiles; Polyphemos, atque Chimæras,
Gorgonas, Harpyaſque, ac ſeptem faucibus Hydros.
E quadris, duplici tantùm quæ picta colore,
Sic incredibilis formarum copia prodit,
Mutatis ſæpe ordinibus, textuque quadrorum;
Unde pavimentis veniat decor atque venuſtas.

Æmula Naturæ (quanto minor inferiorque)
Mens humana, tamen vi freta laboris & arte,
Quam Ratio ſolers parit, experientia firmat,
Mixturis elementorum, quæ paucula novit,
Spe lucri proprios nova corpora finxit in uſus,
Et ſpecies, quibus abſtinuit Natura, creatis
Addidit; igne coquens, unguenta & pharmaca fecit,
Granaque ſulphurea, & vitrum, urenteſque lapillos,
Inſitione dedit priſcis nova germina truncis;
Juſſit & ignotos animalia prodere fœtus,
Robuſtumque genus mulos invexit in Orbem.
Et tuus ille opifex Mundi, rerum unicus auctor,
Omniparens caſus fundo tam divite pollens,
Non facit hæc! Brevis huic virtus, aut curta ſupellex
Eſſe Atomis fines igitur frenumque neceſſe eſt.
Verùm, quod per ſe eſt, frenum fineſque recuſat:

Ergò ſtare ſuis non poſſunt viribus unquam,
Et cauſam agnoſcunt Atomi, Numenque ſupremum.
Hic Deus, hic certè eſt, fruſtraque, Epicure, reclamas.

Nunc igitur ſpatio immenſo finita vagari
Si dederis, nullo coaleſcent ſemina nexu.
Nempe mari magno ſi longè diſſita venti
Navigia impellent aliquot rectoris egena,
Nunquid fortunâ tandem fore credis, ut usquam
In claſſem coëant, & conſociata ferantur
Fluctibus Oceani, quantos regit orbita ſolis,
Quantùm & transverſus Mundi protenditur axis?
Disgregat in Vacuo certè diſtantia major
Finitas Atomos: per inania magna ſolutæ
Convenient nunquam; ſpatia infinita vagando
Non tranare niſi infinito tempore poſſunt.
Pro! Quàm operis disjecta tui malè membra cohærent!

At ſi Materiam claudunt circumundique fines,
Illam ultrà, quæris, quò ſit ventura ſagitta
Quam bonus arcitenens valido contorſerit arcu.
Ex errore tuo dubium tibi naſcitur illud.
Ultrà Materiem nihil eſt; mittes ne ſagittam
In nihilum? Nihilo non eſt locus: ergò reſiſtet,
Nec poterit telum vetitos erumpere fines,
Et vires fruſtra effuſas mirabitur arcus.
Nec ſine corporibus locus eſt, nec mobile quidquam
Absque loco: Spatium ſi funditus omne revellas,
Mors erit hæc motûs; aliſque repentè reciſis
Miſſile, jam nullo in directum tramite abibit
Injuſſum per iter raptantibus ætheris undis.

Æternas finxiſſe Atomos totius ut Orbis
Principium foret absque Deo, nusquamve creatum,
Atque infinitas, quod utrumque probata refellunt,
Haud ſatis eſt viſum implacato Numinis hoſti:
Verùm immortales etiam affirmare neceſſum
Huic fuit; ut cunctis etſi non dotibus, ævo

Mentiri Numen ſaltem, ac ſupplere valerent.
Et quia corporibus mors eſt, elementa reſolvi
Cùm cœpere, ſuos ac tandem rumpere nexus,
Idcircò nullis compactas ex elementis,
Verùm perfectâ pollentes ſimplicitate,
Ac ſolidas Atomos, minimasque & vulnere nullo
Dividuas fecit; ne morti occumbere poſſent.

Nunc, individuas igitur non eſſe, probandum.
Res acta eſt: etenim variis exſtare figuris
Dixiſti: poſſunt ſine partibus eſſe figuræ?
Fac tibi quadratas, teretes, triquetrasve, licebit;
Plurimus extremas exaſperet angulus oras;
Sint aliæ cuneis ſimiles, aliæque cylindris;
Spirales aliis flexus, vel acúmina ſingas;
Permultis hamus, mucro, vel adunca proboſcis,
Cornua, vel dentes, rami, perplexaque fila
Promineant; quasdam ſpeculo magis effice planas:
Denique ad arbitrium forma, prout eſt opus, omni
Ut poſſint hærere modo, facilique coire
Congreſſu: da quosque ſinus, da quaslibet anſas,
Tu pater, ac figulus: tandem necte, aſſue, texe;
Sed mihi ne minimas, ſic ut minus eſſe queat nil,
Neve haud compoſitas, immortalesque profectò
Dixeris, ut pote quæ non conſtent partibus ullis;
Et cùm principiis careant ipſiſſima rerum
Principia, haud unquam in res ullas poſſe reſolvi.
Nam circumcidi poſſunt, fierique minora,
Atque in perpetuum frangi, quæcunque figuris
Prædita ſunt. Ita quadratis mutare rotunda
Cædendo promtum eſt; iterum quadrata rotundis.
Quàmque diu ſupereſt hamus, vel mucro, vel uncus,
Vel quæcunque poteſt Atomum ſignare figura,
Semper ibi ſupereſt aliquid quod radere poſſis.

Aut illis igitur formam concedere nullam
Cogeris, atque anſas abradere funditus omnes;
Jamque adeò nullius erunt primordia molis;

Aut

Aut ſi vis illas aliquâ irretire catenâ,
Quo meliùs poſſint nexus ſociare maritos;
Jam tibi principiis Atomi, ceu cætera conſtent
Corpora. Nec dicas quid primum in rebus ineſſe
Perpetuum, ſimplex, ſolidum, immortale, neceſſum,
Corporeumque ſimul: quoniam non ampliùs iſta
Conciliare potes; tibi nec jam impune licebit
Dividuas Atomis auferre ac reddere partes.

Quin etiam, ut velles omni ſpoliare figurâ
Quæ tibi Naturæ corpuſcula prima videntur:
Diſcrepat id quanquam Vero placitisque repugnat;
Ne ſpoliata quidem, penitus ſine partibus eſſent.
Namque ubi nectuntur (ponamus talia necti)
Totane cum ſociis conjungi dixeris? An non?
Si tota; eſt igitur penetrabile corpus, & unum
Ex duplici fiet ſemper, nec mille decemve
Millia vel minimam poterunt extollere molem,
Totaque Materies Atomum redigetur in unam:
Quo quid ineptius eſt? At ſi non tota cohærent;
Ergò per partem. Sic nunquam eſt partibus orba
Materies. Ab eâ partes ſi demſeris, aufers
Naturam, & nihilo reddis: nil poſſidet unum
Et ſimplex; menti laudem hanc permittit habendam;
Ipſa ſed extenſa eſt; atque hujus particula omnis,
Ut pars totius, in partes ita ſectile Totum eſt.

Tres itaque annectas, ut fundamenta futuri
Corporis, in medio poſitam ſimul utraque tanget;
Altera ſed lævum tanget latus, altera dextrum.
Adjicias aliam ſubtúsque ſuperque, videbis
Quatuor in mediâ partes. Nunc antè retroque
Des alias, iterum mediam quæ tangere poſſint,
Sex numeras. Reſtant ſpatia interjecta, novisque
Seminibus poſſunt impleri, quæ ſimul iſtam,
Diverſâ at facie, tangent: tot partibus ergò
Hæc Atomus conſtat, quot habet circumundique parvas
Ac ſibi contiguas Atomos; & partibus illis

Omnibus eſt etiam centrum commune, quod ipſum
Particulas alias complectitur, atque ita ſemper;
Ut nequeas unquam finem reperire ſecandi.
Quem ſi inveniſſes, extrema ſecutus, haberes
Rem non extenſam, ſine centro & partibus; hoc eſt,
Materiem, quæ Materies non amplius eſſet.
Quòd ſi tam parvâ terrentur imagine ſenſus,
Nec fugitiva ſequi conſpectu ſegmina poſſunt,
Aſpice quàm latè ſe parvula ductilis auri
Lamina protendat, repetito ſæpius ictu:
Flammante è ſtipulâ quàm immenſa volumina fumi
Exſurgant, denſâ & ſubtexant cærula nocte;
Quàm levis inficiat quantos tinctura liquores;
Quàm tenui demum inflammati ſulphuris aurâ
Ingratus vinis odor & ſapor inditus adſit.
Multa quidem, ſed craſſa tibi corpuſcula ſenſum
Quæ feriunt; quot non feriant vix credere poſſis:
Subtili nimiùm quia ſunt hæc prædita filo.

Ad perpendiculum ſi linea recta jacenti
Inciderit, puncto reſupinam figet in uno.
Si cadet obliquè, paulo teget ampliùs illam;
Nec punctis tanget, licet inclinata, duobus,
Plúſve minúſve tamen, clivo prout illa minore
Vel majore cubat. Sic plúſve minùſve gradatim
Tactile fit punctum, prout angulus inde remanſit
Obtuſus vel acutus. Item ſi jungimus ambas,
Sic tamen ut puncto ſiet altera longior uno,
Nec magis exſuperet dextrâ quàm parte ſiniſtrâ,
En! tibi dimidias Atomos queis linea major
Prominet Hoc etiam te Pyramis ipſa docebit.
Quatuor huic facies Atomum ducuntur in unam;
Quatuor huic Atomo partes ergò eſſe neceſſe eſt.
Nam ſit apex Atomus; quæ linea proxima, binis
Eſt Atomis, tribus eſt quæ tertia, ſic quoque deinceps.
Una duas igitur liquidò premit, atque duæ tres,
Verùm non totas; cùm ſemper linea creſcat
Inferior, donec ſuperet baſis infima cunctas.

Cur diagonalem lateri commenſus, inanes
Deprendis curas, teque hic ſpes irrita fallit?
Si tamen ex Atomis eſt omnis linea quadri,
Protinus obliquæ non eſt componere rectam
Cur nequeas; Atomis paribus nam ſi utraque conſtet,
Jam facilè inventu eſt quanto hæc numeroſior, illam
Exſuperet: ſed cùm hoc fruſtra in molimine ſudas,
Majores Atomis Atomos agnoſcere debes.
Fortè ideo nullâ quadrari circulus arte,
Nullâ vi potuit noſtræ per ſecula mentis:
Tentatum multis opus infelicibus exit
Auſpiciis; vanum riſit Natura laborem.
Nulla Geometrices tibi non arcana repugnant.
Quilibet innumeros in ſe implicat orbibus orbes
Circulus: at totidem centrum qui proximus ambit,
Orbis habet partes, quot qui tenet ultimus oram.
Namque intermediis tot in Orbibus, ordine certo,
Quo propius centrum eſt, majoribus uſquè minora
Reſpondent ſpatia, & decreſcit particularum
Menſura, haud numerus. Quin & ſi ſimplice puncto
Centrum ſtare putas, centro quoque cæcus in ipſo es,
Nam quâ parte ſui latus unum reſpicit oræ,
Hac latus adverſum non reſpicit: unde tot illi
Sunt minimæ partes, quot eâ numerantur in orâ,
Etſi quæque minor. Centrum ipſum eſt circulus alter,
Qui rurſum innumeros in ſe complectitur orbes.

Ergò Materies, ut pondera, tempora, motus,
Dividitur ſemper; nunquam horum extrema ſecando
Aſſequeris. Veluti motûs pars nulla quies eſt;
Temporis ut partes minimæ ſunt tempora quædam;
Ponderis ut partes ſunt pondera; ſic quoque nulla
Corporis extenſi pars non extenſa profectò eſt.
Quod ſi individuum nonnunquam in corpore punctum
Fingimus, hoc fit uti centri ratio ipſa notetur;
Linea ſic ſpatio ſine lato fingitur, imò
Lata ſuperficies ſolido ſine; corporis etſi
Naturam longè, latè, ſolidéque profundam

Noverimus, nec poſſe aliter conſiſtere corpus.

At demonſtratur, dices, cum ſphæra jacenti
Ponitur in plano, punctum quo jungitur illi
Eſſe individuum. Sedenim qui talia monſtrant,
Effingunt animo ſphæram planumque minutis
E punctis; uni quæ ſunt bene nota Matheſi,
Dum ſpatii rationem à corpore ſegregat ipſo;
Non phyſicæ, corpus quæ ſemper conſpicit ipſum.
Ergò, ſi punctum verè perpendimus illud
Contactûs, veram ſolidi partem eſſe videmus,
Atque parem reliquis quas ſcindi poſſe probatum eſt.
Haud etenim plani faciem contingere ſolùm
Cernitur, aſt etiam ſphæræ cui firmiter hæret,
Partes vicinis contingit partibus: ergò
Dividuum eſt, & particulis è pluribus in ſe
Conflatum; quamvis hac tantùm parte videri
Poſſit nonnunquam, quâ plano contiguum ſit.

Dividuas Atomos igitur fatearis oportet:
Unde mori poſſunt. Nam reji quæ fuit antè,
Continuò mors eſt cùm ſolvi cœpit, & illas
Diffluere in partes quarum agmine conſtitit olim.
Nec dicas, plenæ cùm ſint, quod lædere poſſit
Non admiſſuras, & ab omni vulnere prorſus
Immunes, nullum quia celant intus inane.
Præterquam quòd enim vacuum non eſſe revici
Corporibus cunctis, quæ conſtat morte reſolvi;
Si nequeunt Atomi, quia plenæ, occumbere leto,
Non ergò has ſua ſimplicitas à morte tuetur,
Inſita durities hoc tantùm munere donat:
Sed neque durities; etenim coëuntibus illis
Inter ſe, vacuum non eſt quâ parte cohærent,
Et tamen avelli vel te ipſo judice poſſunt.
Sic immortales Atomi non eſſe probantur.
Et quia quidquid habet finem moriturque peritque,
Hoc ſine principio non eſt, at cœpit oriri;
Æternas Atomos igitur non eſſe memento.

Omn

Omnia nativo mortalia corpore conſtant:
Quæque aliquâ poſſunt labi & tabeſcere cauſâ,
Nulla forent penitus, niſi quis foret auctor ut eſſent:
Eſt Atomis ideo, verè mortalibus, auctor.

At quanquam in partes ſcindi queat infinitas
Materies, tamen haud dicas æqualia magnis
Corpora parva fore, ac nullo diſcrimine moles;
Ex infinitis quaſi ſingula partibus æquè
Conſtarent. Quamvis etenim ſint corpora nulla,
Quæ non dimidiâ ſemper decreſcere poſſint
Parte ſui, moles tamen haud ſcinduntur in æquas;
Parva ſed in parvas, in magnas magna: reſectis
Partibus ut maneant eadem diſcrimina ſemper,
Quæ totis fuerant: nam ſemipede amplior ulna
Semiputata manet, veluti pede grandior ulna eſt.

Sed quâ fronte mihi hæc Epicurus? Nonne ſub unâ
Semina Materiæ locat infinita figurâ?
Dicam igitur: Tot ſunt Atomi cujuſque figuræ,
Summa figurarum quot circumplectitur omnis.
Inſuper, hic numerus ſpeciem qui continet unam,
Æquatur numero ſpecies qui continet omnes.
Totum adeò per te non majus parte videtur.
Si capis hæc abſurda, profariſque ore ſereno,
Cur ea non capies quæ demonſtrata reliqui?
Non enim in æquales, ut ſunt tua ſemina, verùm
In decreſcentes abeunt mihi corpora partes;
Et ſint dividuæ quamvis, re non tamen ipſâ
Diviſæ, ſemperque aliquo clauduntur acervo
Conjunctæ. Sic Materiam, qualem eſſe docemus,
Haud infinitam quovis in corpore dices.
Nam ſemel adſcriptâ communi mole per omnes
Particulas, quamcunque tuo adſcripſiſſe libebit
Arbitrio, certè paucas in corpore parvo,
Multas in magno numerabis corpore moles:
Quamvis ſic minimam nequeas aſſumere partem,
Ut non ſint partes, conſtat quibus ipſa, minores.

Infini-

Infinitum ergò eſt, non quod ſine fine ſecando
Fit minus, at nulli quod fines undique claudunt.
Infinitum etenim, atque immenſum nomine diſtant;
Re ſunt unum & idem, atque eadem de utroque feruntur:
Materies porro, qualem deſcribimus, etſi
Decreſcit ſemper, non eſt immenſa. Quid ergò eſt?
Congeries rerum, quæ poſſunt usquè ſecari.
Res illæ ſeorſum, ac proprio ſub limite perſtant:
Atqui ex finitis coëuntibus & cumulatis
Summam infinitam conflari haud poſſe probatum eſt.

Verum quodcunque eſt, ſimplex ſit oportet & unum,
Objicis; at ſimplex nunquam dicetur & unum,
Quidquid dividitur: ſunt ergò corpora quædam
Quæ prorſus non ulla queunt in fruſta ſecari.
Quod ſi non eſſet, jam certè nulla darentur
Principia, & corpus nullum quòd partibus eſſet
Compactum veris; in eis quia nil foret unum:
Atqui hoc à verâ procul eſt ratione repulſum.
Namque ut principium Numeri, quicunque ſit, unum eſt;
Atque omnis conſtat numerus compluribus unis;
Sic & principium compacti corporis unum eſt,
Atque adeò corpus multis compingitur unis.
Quòd ſi per ſe forſan nequit una vocari
Materies, at ſaltem unis conſletur oportet:
Ergò individuis illam conſtare fatendum.

Nil melius, Quinti, nil ipſe Epicurus, & ille
Qui Latio captas deluſit carmine mentes
Dixerit. Illa tamen mirâ quæ congeris arte,
Disjicere haud magnum eſt, tenuique evertere flatu.
Quodcumque eſt, unum eſt, fateor: ſed dicitur unum
Haud ratione pari. Quod ſimplex intus & omni
Parte caret, verè hoc unum eſt. Ante omnia Numen,
Quod modò tu, licet invitus fruſtraque reluctans
Agnoſces, unum eſt. Etiam mens noſtra, ſupremi
Numinis effigies, una eſt ac neſcia ſcindi.
At quæ ſolius natura eſt propria Mentis,

Hanc

Hanc cave Materiæ tribuas. Diſcrimine quanto
Mentem & Materiæ par ſit ſecernere textum,
Accipies poſthac. Sed corpus non magis unum
Eſſe poteſt, quàm Mens in partes una ſecari.
Nempe quod eſt, duplici diſtinguitur ordine rerum:
Quod non extenſum neque conſtat partibus ullis,
Simplice donatur naturâ, & dicitur unum:
At ſecus extenſum, quia conſtat partibus: ergò
Non individuum, non ſimplex eſſe, nec unum
Ipſe vides. A ſe ſic longè diſſita pugnant
Unum & Materies, nec eâdem in ſede morantur:
Nulla poteſt adeò verè pars una vocari
Materiæ; quamvis hoc nomine cuncta vocentur
Corpora, quòd multas habeant cùm ſingula partes,
Molem aliquam reliquis ſejunctam molibus in ſe
Contineant: nam ſic lapis unus dicitur, unum
Flumen, & una domûs; ſic omnis Materiæ pars,
Circuitu proprio, propriâ finita figurâ.

Principium verò Numeri ſic dicimus unum,
Ut tamen interdum Mens illud frangere poſſit,
Atque infinitè ſubducere: quod niſi fiat,
In partes æquas numerus non ſcinditur impar;
Nec ſeptem vel centum æqualiter in tria ſolves
Segmina. Dividuum ſic noſtrâ mente fit unum.
Aſt ubi Materiam metimur, ſingula puncta
Dividimus re non animo. Nam linea nulla eſt
Materiæ, partes quæ non ſcindatur in æquas.
At ſecus accideret, ſi verè, ut tu tibi ſuades,
Ex individuis conſtaret linea punctis.
Nam ſi punctorum numerus queis linea conſtat,
Eſt impar, nunquam paria in duo ſegmina ſcindes.
Sunt igitur puncta hæc fictitia, ludicra, vana;
Materies nec ſeminibus compingitur unis.

Noverat id certè (reliquos nam Numinis hoſtes
Confutare juvat) qui nunc Sinenſia partim
Dogmata complexus, partim veſana Stratonis

Reſtituit commenta, ſuiſque erroribus auxit
Omnigeni SPINOSA Dei fabricator, & Orbem
Appellare Deum, ne quis Deus imperet orbi,
Tanquam eſſet domus ipſa domum qui condidit, auſus.
Sic rediviva novo ſe ſe munimine cinxit
Impietas, tumidumque altâ caput extulit arce.
Scilicet ex toto rerum glomeramine Numen
Conſtruxit, cui ſint pro corpore corpora cuncta,
Et cunctæ mentes pro mente, ſimulque perenni
Pro vitâ atque ævo, fuga temporis ipſa caduci,
Et qui ſeclorum jugis devolvitur ordo.
Pana putes; non Arcadicis in montibus illum
Capripedem, cui ſylvicolæ pecus omne ſacrabant,
Septiforo ſolitum calamo Syringa vocare,
Sectarique leves inter nemora avia Nymphas,
Cornutumque caput lentâ præcingere pinu,
Mittere & inſanos per agreſtum corda timores;
Sed qui magnifico referebat nomine Mundum.
Quidquid enim eſt, ipſi Deus eſt, idem unus & omnia.
At quia quod per ſe eſt, infinitum eſſe neceſſe eſt,
Nec tamen id rerum in numero, velut antè docebam,
Fas reperire fuit; monſtro nil territus, omnem
Abjecit numerum; nec multis partibus auctam
Materiæ ſummam voluit SPINOSA, ſed unam
Atque individuam verè ſine partibus ullis,
Immenſamque Atomum. Demens qui ſe ipſe, Deumque
Confudit ranis ac muribus; & proprium nil
Senſit ineſſe ſibi, vel cùm ſe ſcire videret
Ignorante alio, atque alio lætante doleret.
Egregium Numen cultro quod ſcindere poſſis!
Non ſcindetur, ait, quamvis quæ membra videntur
Corporis immenſi fortè in diverſa locorum
Tranſtulerim; quod ſcindit enim, & quod ſcinditur, unum eſt.
Inſulſè: ſi carnificem, gladiumque necato
Diſtingui nolit, nec progenitore creatum,
Nec paſtore lupos, nec vivis luce carentes.

NAM varios res una modos aſſumere quamvis

Tam-

Temporibus poſſit variis, pugnantia nunquam,
Ut mortem vitamque, aſſumet tempore in uno;
Nec ſimul eſſe poteſt quadrata, ſimulque rotunda,
Et capere adverſas cum ſimplicitate figuras.
Vel ſi quadratur partim, partimque rotunda eſt,
Non jam individua, aut ſimplex, aut una putetur.
Unius multas generis res eſſe fatebor;
At rem unam dici, quæ res complectitur omnes
Non modò diſtinctas, ſed tot rationibus in ſe
Diverſas, quarum ſemper negat hæcce quod illa
Adſtruit, ac Totum ſine partibus eſſe, repugnat.

Verùm inſtat; Res eſſe duas, quarum altera fines
Anguſtos habeat, cùm neſciat altera finem,
Haud minùs à Vero forſan diſtare videtur.
Si fuerint etenim diverſæ, ſtentque ſeorſum;
Hæc, immenſa licet, licet infinita vocetur,
Non totum eſſe tenet, quod participatur ab illâ:
Unde immenſa nequit, nequit infinita vocari.
Egregiè dicit, ſi per ſe ſtare putemus
Res ambas: ſiquidem cum Numine Mundus haberet
Diviſum imperium; Deus & minor, at Deus eſſet.
Verùm infinitæ ſi Totum hoc debeat ut ſit
Finita; haud certè natura precaria, pendens,
E nihilo ducta, in nihilum per ſe apta revolvi,
Subdita, egena, recens atque adventitia finit
Naturam per ſe ſtantem, & quam ſtare neceſſe eſt.
Huic adjuncta nihil tribuit, nil demit ademta.
Scilicet eſt in eâ, non ut pars cernitur eſſe
In Toto; ſed ut in cauſis effecta videntur.
Unde novum aſtutæ ruit Impietatis aſylum.

Hæc in Spinoſam. Te nunc, Epicure, laceſſo.
Sunt igitur partes Atomis, fruſtraque negares.
At partes Atomorum illas quæ copula junxit?
Quæ cauſa arcet ab his vacuum? Quo glutine conſtant?
Nam quâ tu ratione Atomos ſociare laboras,
Corpus ut illarum nexu vinclisque creetur;

Hac ipſâ ratione, Atomos ut fingere poſſis,
Cogeris aſſutas Atomorum nectere partes.
Cùmque ſuas habeat pars intima quæque figuras,
Multimodis inerunt ſpatia interjecta figuris:
Et ſic nil ſolidi facies; Atomosque caducas,
Hoc ipſo quia dividuas, cogêre fateri,
Atque ita mutari faciles, ac proinde reſolvi.
Quod mutatur enim diſſolvitur, interit ergò.
Nec ſtatus eſſe poteſt disjunctis unus & idem:
Præcipuè ſi motus erit per ſe inſitus omni
Materiæ. In motu mutabilitatis origo eſt.
Quòd ſi compactæ tantâ ſimul arte locantur
Particulæ, minimâ ne poſſint hiſcere rimâ,
Et ſolidam efficiant Atomum, ſimulentve; profectò
Solertem agnoſcis fabrum qui talia fecit;
Et fundamentum cunctis ut poneret unum
Corporibus, tam concinnè tot ſparſa coëgit
Semina, conſocianſque Atomorum elementa ligavit,
Quæ poterant aliâ, atque aliâ ratione ligari.

Nam cùm Atomus conſtet multis è partibus una,
Pars ea quæ parti nunc jungitur ordine certo,
Ut totam conflent Atomum, faciantque quadratam,
Per ſe, naturamque ſuam non poſtulat, ut ſit
Huic uni conjuncta: pari ratione, modoque,
Alterius poterat fieri comes, atque locari
Deſuper aut infrà, dextro latere atque ſiniſtro,
Et quævis pars eſſe Atomi cujuslibet. Ergò
Cur iſti addicta eſt? In eâ cur hæc loca ſervat?
Si rogitem, an poterit ratio diſſolvere cauſam?
Unde neceſſe fuit dextram prius eſſe fabrilem,
Quæ partes Atomo tali, prout ordo deceret,
Diſtribuens tales, totum formaret ubique
Seminium, & rebus cunctis daret eſſe velut ſunt.
Qualis muſivâ qui ſtrenuus arte laborat,
Cùm libet aut veſtes hominum aut effingere vultus,
Ac permanſuros intermiſcere colores,
Eligit è multis, quos deſtinat ipſe lapillos,

Ut ſpecies varias operoſâ in imagine reddant;
Defigens cunctos intrito, ac ſedibus aptans,
Compoſitosque manu addenſet junctimque coarctat.

Propterea tales Atomi ſunt, qualia quæque
Corpora; connexis conſtantur partibus. Ergò
Sic omnes Atomi ſunt factæ, ut corpora fiunt;
Scilicet ex Atomis, quæ compinguntur & ipſæ.
Nec primam invenies non ex brevioribus ortam,
Aut ſine principio, aut aliquâ non arte locatam.
Ecce vides ut, cùm cecidit nix plurima cœlo,
Ludentes pueri ſoleant compingere maſſam
Cuncta pilæ ſimilem, & telis certare jocoſis:
In manibus teneris concreſcit mollis acervus
Qui fuit antè liquor: concretum ſæpe volutant,
Et nivis aggeſtu repetitis motibus augent
In montem: hinc vaſtos immani mole Dracones,
Hinc templa, hinc arces, & propugnacula fingunt.
Corpora ſic motu, ſic tempore cuncta creantur
Ex Atomis: ſic ipſæ Atomi, parteſque Atomorum.
Illæ congeriem ſenſim cumulantur in unam;
Donec eas tandem circumcæſura coërcens
Terminet, ac certo involvas ſub limite molem.

Quis demum proprias Atomis & partibus ipſis,
Quarum Atomi cœtu conſtant, dedit eſſe figuras;
Ut ſimiles partim inter ſe, partimque tot eſſent
Diſſimiles? Quis eas ſtuduit ſic ducere torno,
Nunc fodiens, nunc exacuens? Quæ lima terendo
Sæpius, effecit leves? Quæ dextera finxit
Tam variè comtas? Quâ ſunt incude politæ?
Nam variæ aut ſimiles aliquâ ſunt non ſine cauſâ.

Quidni? Naturâ tales ſunt, inquis, ab ævo;
Corpora quandoquidem ſunt prima, neque indiga fabri
Quæ, numero cùm ſint prorſum infinita, repugnat
Cuncta pari filo atque pari cuncta eſſe figurâ.
Falleris, ô Quinti: neque enim tibi corpora prima;

Corporibus quæ ſunt conflata prioribus. Illud
Jam demonſtratum eſt; quia conſtant partibus. Atqui
Si conflata ſemel fatearis, nata fateris.
Ergò quidquid habent in ſe vel habere putantur,
Id cauſæ debent. Fecit caſusve Deusve
Singula. Sed caſus primordia nulla creavit,
Nulla creare poteſt: ergò Deus. Undique Numen
Conſpicuum: vires ac mentem agnoſce creantis.

Esse poteſt Atomis nil per ſe ac ſemper ab ævo,
Materiæ niſi quod per ſe natura requirit.
Quapropter ſi corporibus nativa figura eſt,
Ac per ſe talis, talem fuit eſſe neceſſum.
Eſt igitur quadrata Atomus, quoniam eſſe rotunda
Non potuit. Sed nil Atomum vetat eſſe rotundam;
Cùm ſint innumeræ paſſim, te judice, tales.
Ergò Materiæ nullam natura figuram
Privatim expoſcit, cunctas amplectitur æquè.
Quòd ſi quadratam ambiret, nihil eſſe rotundum,
Nil & quadratum poſſet, ſi fortè rotundam.
Attamen ex Atomis quot quadratæ atque rotundæ?
Quadratas adeò per ſe, per ſeque rotundas,
Aut aliâ inſignes formâ qui dicit ab ævo
Naturâque ſuâ, haud ſecus hic pugnantia dicit,
Ac ſi homines per ſe nigros, aut diceret albos,
Aut grandes, aut exiguos; cùm oſtenderet ipſe
Gallos, Æthiopas, Pygmæos, atque Gigantes.

Nimirum comperta tibi eſt natura modorum.
Rebus ineſſe quidem poſſunt & abeſſe, tametſi
Res maneant. Ceram invertas utcunque libebit;
Cera manet. Glaciem concretam reſpicis; unda eſt.
Nix cadit è cœlo, quâ terram albeſcere cernis;
Unda eſt, Olla fremit, fumusque aſſurgit in auras:
Unda eſt: mille modis variatam detegis undam.
Si nativus erit modus hic, ſive ille, nequibit
Auferri: ſi per ſe ſe eſt, alium eſſe repugnat.
Quòd ſi translatis, ſive auctis, ſive reſectis

Par-

Partibus hic poterit modus exul abire, vel ille;
Non eſt nativus. Sed corpore cernis in omni
Quaslibet attritu mutari poſſe figuras,
Formarique novas. Ergò adventitia res eſt
Materiæ quicunque modus, quæcunque figura.

Hoc tuus ipſe quidem ſatis intellexerat auctor,
Nec dubitat Vero cedens perſæpe fateri:
Cur nunc, everſâ ſubitò ratione modorum,
Æternas Atomis dat moles atque figuras,
Immemor ipſe ſuî? Quidnam inconſtantia tanta
Portendit? Jamne ipſe capis quàm fœda magiſtro
Inde tuo nota, quæve fides ſit habenda bilingui?
Hæc conjunctá ſolet, cùm de primis elementis,
At cùm de mixtis ſermo eſt, eventa vocare:
Sed nova non rerum naturam nomina mutant.
Nonne Atomos mixtas, ut corpora cuncta, probavi?
Nil igitur conjunctum Atomis adſcribere par eſt,
Quod mixtis pariter conjunctum non ſit, & ipſi
Materiæ, ſic, ut nequeat perſtare ſine illo
Materies. Quocunque poteſt orbata videri
Integra & incolumis, conjunctum hoc ſcilicet ipſi
Appellare nefas: interque eventa locandum eſt.
Haud ullum corpus ſine qualicunque figurâ
Unquam ſtare poteſt; igitur conjuncta reapſe,
Corporibus cunctis, eſt qualiscunque figura,
Ut pote finitis ac certo limite clauſis.
Corpus at omne poteſt ſine tali ſtare figurâ:
Ergò non talis conjungitur, evenit ipſi.
Ut ſine qualicunque ſitu conſiſtere corpus
Non poterit; poterit ſine tali, vel ſine tali:
Nec refert ubi ſit, modò quâdam ſede locetur.

Haud certè ingenio totas Epicurus habenas
Immiſit, paucis ornans ſua ſemina formis.
Fingere cùm ſciret, quidni auſus fingere plures?
Cur & Anaxagoræ contemſit Homœomeriam?
Non Epicureis audacior illa repertis;

Satque videbatur veſtris accommoda rebus:
Omni ſtructa modo confertim ſemina præbens,
Quæ ſibi congeneres adeant, paſſimque ſequantur
Particulas, coëant illis, aliaſque recuſent;
Seque oculi jungant oculis, atque auribus aures,
Argentum argento, flori flos, ignis & igni.
Sed fallax tuus ille Dei contemtor & hoſtis,
Prævidit nunquam poſſe hæc infecta putari
Corpora, quæ ſignum tanti ſpecimenque laboris,
Et manifeſta ſuæ ferrent veſtigia cauſæ.
Ergò Atomis artem nimiam detraxit; & illas
Simpliciore dedit cultu, primiſque figuris
Tantùm exornatas: fortunæ cætera credens,
Quæ concurrentes parerent eventa figuræ.

Verùm & commentis quid parcere profuit? Æquè
Abſurdum eſt, Atomos ſi per ſe dixeris eſſe,
Plùsve minùsve rudes, plùs aut minùs eſſe politas.
Tam nempe artificis manus eſt adhibenda, ligonem
Aut raſtrum ut facias, quibus agrum exercet arator,
Quàm clypeum quo flava Thetis donavit Achillem,
Pacis ubi Ignipotens bellique inſculpſerat artes;
Et Stygiis intinctum undis Thoraca Minervæ,
In quo ſtant geminæ Sphinges, torvùmque renidet
Gorgonis horrendæ facies redimita colubris.

Fixum igitur teneas animo certumque fugaces
Eſſe modos, & in his penitus nihil eſſe neceſſum.
Materies porro, ſeu maſſam intelligis omnem,
Seu varias ejus partes, conſiſtere nunquam
Abſque modis potuit: non hunc aliumve requirens
Per ſe naturamque ſuam (quia quos ſemel olim
Per ſe naturamque ſuam tenuiſſet ab ævo,
Nunquam hos ex ullà poſſet deponere cauſà)
Aſt aliquem ſemper, nempe hunc aliumve, perinde eſt.
Ergò quos habuit primos, ſervatque tenaces,
Vel quos deponit ſemper, ſemperque reſumit;
Hos cùm non habeat per ſe ſe, habuiſſe neceſſe eſt

Ex

Ex alio. Et quoniam reverâ tempore nullo
Stare poteſt informis & omni caſſa figurâ
Materies, ſequitur per ſe conſiſtere nullam
Materiem: atque ab eo totum hoc ſumſiſſe quod eſſet,
A quo etiam hoc ſumſit talis vel talis ut eſſet.
Propterea quidquid per ſe eſt variabile, non eſt
Æternum: at pendere aliquo ex moderante neceſſe eſt.
Talis Materies; nequit ergò æterna vocari.
At ſi Materies non eſt æterna, creari
Debuit è nihilo: per ſe ſe non fuit unquam,
Eſt tamen; è nihilo ſemel ergò exiſtere cœpit.

At qui Materiam fecit, non ille profectò
Materiâ conſtat. Nam ſi conſtaret & ipſe
Partibus advectis per motum ac tempora quædam,
Prævius huic eſſet motus. Simul altera cauſa
Inquirenda foret, quæ motum partibus illis,
Atque ſitum nutu proprio, formamque dediſſet.
Per ſe, aut æternus minimè foret ille, ſed alter.
Atqui Principium, quo corpora cuncta creantur,
Æternum planè ac per ſe eſt, velut eſſe fateris:
Unde incorporeum, Quinti, ſimul eſſe neceſſe eſt.
Ergò Materiæ Deus & moderator & auctor,
Materiâ ipſe caret, perituri eſt corporis expers.

At nihil è nihilo, exclamas: Epicurus id olim
Exclamabat: idem reſpondet Muſa Lucreti;
Non ſecus ac reſonans curvis in vallibus Echo
Paſtorum liquidas voces & carmina reddit.
Sed nihil è nihilo fieri dum poſſe tuentur,
Ecquid contendunt? Terraſne ac Sidera Cœli,
Oceanumque è particulis conſtare coactis?
Singula quæque ſuo vegetantia ſemine naſci;
Ac fœtus animantûm è progenitoribus antè
Formatis? Haud inficior. Sed copia rerum,
Ipſaque Materies, ex quâ ſunt omnia facta,
Unde ſit, hoc opus eſt. Per ſe non eſſe probavi;
Eſt igitur cauſâ ex aliquâ: quæ cauſa profectò

Non eſt Materies, ſed quiddam antiquius illâ.
Ergò Materies omni ævo non fuit. Inde
Dicimus è nihilo factam, quia facta reapſe eſt.

Quid rerum indagas exordia rebus in ipſis;
Simplicitatem in compoſitis; formaſque perennes
In mixtis reſolubilibus; primumque vel unum,
Hìc ubi nec primum quidquam ſimplexve, nec unum eſt?
Scilicet eſt aliquid per ſe immortale, neceſſum,
Æternum, immenſum, primum, immutabile, ſimplex,
Atque infinitum infinité. Nempe quid hoc eſt,
Ni Deus eſt? In eo Mundi primordia quæras.

Abstrusum per iter gradimur, Quinti. Arida laté
Luſtramus loca, præruptis quæ cautibus horrent.
Præmonui, durumque fore ingratumque laborem.
Hìc animos reparare velis: hìc ſiſte parumper.
Quippe voluptati eſt labor intermiſſus, & ultro
Ad nova collapſas reficit molimina vires.

AR-

ARGUMENTUM LIBRI QUARTI.

Irrisa Lucretianæ doctrinæ arrogantiâ & abſurditate, de Motu hoc Libro quærendum proponit, exponitque inſitam Atomis ab Epicuro gravitatem & declinationem: à v. 1. ad v. 103.

1°. *Declinationem refutat variis argumentis:* à v. 103. ad v. 237.

Ex declinatione Atomorum non poſſe, ut cenſet Epicurus, explicari mentis humanæ libertatem: à v. 237. ad v. 323.

Gaſſendi commentum de diverſâ Atomorum velocitate confutat: à v. 323. ad v. 402.

2°. *Gravitatem Atomorum impugnat:* à v. 402. ad v. 541.

Gravitatis cauſam enuntiare aggreditur, quam repetit ab æthere terram ambiente. Admonet hypotheſim ſuam à ſe non pro certiſſimâ adduci, ſed tanquam Epicureâ ſaniorem: à v. 541. ad v. 581.

Diviſâ ſubtili, quæ terram circumfluit, materiâ in plures Pyramidas, ex earum vi centrifugâ oriri putat corporum gravitatem, ac præterea ex æquali terreni vorticis preſſurâ: à v. 581. ad v. 695.

Corpus nullum per ſe aut grave aut leve eſſe probat variis exemplis: à v. 695. ad v. 933.

Gravitatem Neutonianam in attractu poſitam refellit, ac Carteſii ſententiam cum Neutoni ſententiâ comparat: à v. 933. ad v. 1125.

Redit ad motum Epicureum, oſtenditque, neque connecti, neque reſilire Atomos potuiſſe: à v. 1125. ad v. 1295.

Spinoſæ ſententiam de Motu æterno & in ipſâ Materiæ naturâ inhærente evertit, concluditque Motum ab auctore aliquo à Materiâ diverſo afflari Materiæ debere: à v. 1295. ad finem.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER QUARTUS.

De Motu.

Ac veluti medio jam feſſus monte viator,
Saxoſum per iter poſtquam ereptavit, in altâ
Tandem rupe ſedens vultum ſudore madentem
Tergit, & aſcenſu labefactos recreat artus:
Tum rigidas cautes & quæ juga vicit anhelans
Cernere amat, relegitque oculis veſtigia lætis:
Surgit mox, avidus ſummum exſuperare cacumen,
Quique viæ ſupereſt labor, hunc animoſior implet.
Abdita Materiæ ſic nos penetralia tandem
Emenſos, juvat ire, novosque accingier auſus.

Dum gradimur, ſenſim tenebras lux orta reſolvit:
Et malè fucati decreſcit gloria vatis.
Numine calcato ſedenim ſpoliiſque ſuperbus,
Quàm plenis cantabat ovans ſua ſemina buccis!
Quàm tumidè magni celebrabat Inanis honorem!
Jamque immortales Epicuri ad templa ferebat
Exuvias, viridi redimitus tempora lauro
Victor; ob ereptum Superis & Manibus Orbem,
Atque incantatas præclaro carmine gentes.
Mœſta ſequebatur manibus poſt terga revinctis
Relligio, ſtipata choro lugente piorum;
Victima ſacrilegûm cultro mactanda profano.
Tum ſaltu atque jocis pubes inſana micare,
Spargere purpureos flores myrtumque virentem:
Nec deerant, Veneris lectiſſima turba, puellæ,
Quæ calathis ferrent uvas & Adonidis hortos.
Jam duce tu gradiens Ratione, quid ille creparet
Vidiſti; fragiles nugas & vana tropæa,
Non ſine deſpectu quodam tacitoque pudore
Miratus tenues dilabi prorſus in auras;
Nec perſonatæ ſteterunt mendacia Muſæ.

Unde putas, Quinti, Vero tam diſſita rerum
Principia, æternùmque ſibi pugnantia, tantam
Inveniſſe fidem? Quæ vis arcana ſequaces
Traxit, & aſſuetis homines abſterruit aris?
Namque ciere feras nunquam felicior Orpheus
E ſylvis, quà Threicius fluit amnis in æquor;
Aut exultantes pelago Delphinas Arion;
Auritos lapides citharà nec blandior olim
Ducere, Cadmæas plectro qui condidit arces.
Quæ nubes animos adeò caligine tetrà
Obduxit, lucem ingenitam ut reſtinguere poſſet;
Ipſiusque nitens Veri jubar abderet umbrà?
Senſuum adulatrix, & falſi lena Cupido.

Des, inquit, ſpatium cunctis penetrabile rebus,
Ac ſine fine patens; quod partes attamen imas,

Et ſuperas habeat; quod ſtet vigeatque ſuâ vi;
Cætera par nihilo: des largam Materiæ vim,
Æquè infinitam; ſed quæ non impleat illud:
Congeneres Atomos, varias tamen; atque figuris
Omnibus inſignes, cum ſimplicitatis honore;
Extenſas, non dividuas; ſine partibus, & cum
Partibus. Adjicias Totum non amplius eſſe
Unâ parte ſuî; atque modos non eſſe modorum
De genere: extemplo Mundum ſine Numine condam.
Credo equidem. Verùm qui tot tibi monſtra dediſſet,
Huic tres Anticyræ ſanando non ſatis eſſent.

At quia corporibus non ſufficit una creandis
Materies, aliquis ni jungat ſemina motus,
Re ſuper hac ſi non meliora Lucretius edet,
Bilem grandiloquus doctor, riſumve movebit.
Ergò, ne partem hanc leviter cenſoria virga
Prætereat, quæ præcipua eſt, minùs ardua quamvis,
Nunc inquirendum de Motibus. Hìc Epicurum
Cernimus erroris ſcopulo alliſiſſe volentem.
Namque animi dubius, cùm naturale movendi
Principium cauſamque Atomis quæſiſſet in ipſis,
Optaretque, ut multimodas dedit eſſe figuras,
Sic quoque multimodis Atomos impulſibus omnes
Urgeri; quo commodiùs transverſa vagatæ
Obventare ſibi ac cœtus celebrare frequentes
Inter ſe poſſent; ſolam, quæ munus obiret,
Invenit gravitatem. Et eam ſic nexibus arctis
Omni Materiæ conjunctam edixit, ab illâ
Nunquam ut divelli quovis molimine poſſet;
Propria ceu reji natura atque intima virtus.

Verùm Democrito quondam hæc elementa docenti,
Quæ vetus ante omnes Leucippus tradidit auctor,
Si non & primùm Phœnici debita Moſcho,
Reſponſum fuerat, tali haud primordia motu
Miſceri, nedum regredi, aut incurrere poſſent.
Namque parallelis æternùm ductibus ibunt;

Nec

Nec prior unquam Atomus potis expectare ſequentem eſt.
Unde ſimul nullis poterunt coaleſcere vinclis.
Riſerat objectum fortè, ut ridere ſolebat
Omnia Democritus; ſedenim non ſolverat unquam:
Et quî ſolviſſet, manifeſto lumine victus?
Pondere cuncta ſuo quoniam directa feruntur
Ad perpendiculum, ni cauſa ſuborta vetabit.
At puro in Vacuo quæ cauſa ſuborta vetaret?
Nam placidus ventis cùm cœlo decidit imber,
Gutta nequit ſuperas præcurrens ſiſtere guttas,
Aut quatere à tergo, pulſaſve reflectere ſurſum.
Sed neque transverſas unà ſecum ima petentes,
Ordine quò primùm liquidis ſunt nubibus actæ,
Ulla ferire poteſt, aliiſve per aëra necti.
Hæc reputans & mente cavens Epicurus acutâ,
Declinare Atomos ait, & deſcendere motu
Obliquo. Sic fortuitis occurſibus anſam
Præbuit; optatiſque ratus nil deſore tandem,
Et patre Democrito longè ſolertior, ire
Detortas Atomos juſſit, quò pondera ferrent.

Exprobare viro nolim, quod & ipſe libenter
Confeſſus vitium proprio emendare reperto
Nititur: haud illi probro eſt quòd deſipit alter.
Culpam igitur veterem ſileo; ſed in hocce repertum
Invehor, & quàm ſit fallax & inutile, dicam.
Nam vel cuncta ſimul corpuſcula ſponte cadendo
Declinant ſimili deſcenſu, & paſſibus æquis,
Atque parallelo motu ſunt percita; tumque
Nil agit, aſt eadem redeunt incommoda ſemper;
Semina quandoquidem disjunctim, ut diximus, ibunt,
Nec ſe unquam attingent: vel quædam obliqua moventur,
Quædam non; & ſic, ut diſtant plurima formis,
Diſtabunt pariter motu: provincia cuique
Jam dabitur: bifidumque Atomi ſcindentur in agmen,
Tramite currentûm obliquo, rectoque cadentûm.
Unde ergò accipiunt proprii divortia lapſûs;
Etſi naturæ paris, etſi neſcia cauſæ?

Nam

Nam quæcunque pari ſunt mobilitate, parique
Prædita naturâ, nulloque auctore moventur,
Non eſt ut motûs in ſe diſcrimina gignant.

O Epicure pater! Vellet ſi talia credi
Relligio, quantis eadem commenta cachinnis
Exciperes! Matrem dixiſti ſæpe malorum,
Aſt errorum etiam & potiori jure vocares.
Materiæ ſic ipſa tuæ primordia vertis
Ad libitum! Quidni, quoniam te ſculpere multas
Non puduit primis individuiſque figuras
Principiis, totidem ſimul auſis indere motus?
Namque rotare alia, atque alia intorquere per omnes
Curvarum amfractûs, per qualeſcunque figuras,
A moto quotquot deſcribi corpore poſſunt,
Per ſpiras, rhombos, & flexus atque reflexus
Fulguris in morem, aut colubri repentis in herbâ,
Nunc & reticuli, telæ nunc textilis inſtar,
Ducere ſic poteras, velut inclinare parumper.
Quandoquidem Natura, Deo quam ſubtrahis omnem,
Nutibus ipſa tuis famulatur, pronaque ſervit.
Ponere vis Mundo leges, at ponere neſcis.
Qui regnum affectas, quin firmiùs utere regno?
Sobrius imperii, ſaltem hac in parte, videris
Atque verecundus; neque opes impendis abunde,
Omnipotens Epicure. Atomi, tua maxima cura,
Parcè congenitas per te accepere figuras;
Parciùs & motum. Tamen hunc variare decebat
Pluribus innumeriſque modis: ut nempe tot inter
Diſſimiles, imò adverſos, cùm deforet unus,
Alter opem ſubitò ferret; caſuque venirent
Quidam opportuni, per quos occurrere tandem
Agmina pugnantûm, ſimul & concreſcere poſſent.
Nam licet innumeras miro trahat ordine turmas
Impiger, & variis fulgens exercitus armis
Spiret bella ferox, ſeu fortes ille maniplos
Explicat in campo, ſeu cogitur ire viritim;
Ac per pontis iter deducitur agmine longo;

Prælia non miſcet, ſi non erit obvius hoſtis:
Nec ſtagnat, nullo qui defluit objice, rivus.

Continuò obtrudes, id per me non ſtetit unquam:
At ſimiles Atomi naturâ, & ſponte cadentes,
Per ſe non poterant ſic in diverſa vagari.
Certè non poterant. Sed cur potuere cadendo,
Partim flectere iter, partim procedere rectâ?
Non minor eſt ratio (ſi pro ratione voluntas)
Cur variè exagites, quàm cur deflectere cogas.
Utilior tibi, cùm ſtrueres vice Numinis Orbem,
Fabula, ſed Vero magis haud aliena fuiſſet.
Cur tua tam diſcors pugnat ſententia ſecum?
Uſque adeò in laqueos ultro ſe ſe induit error!
Nempe negas alio impulſu per Inane quietum
Veloces Atomos, proprio quàm pondere, ferri;
Et perpendiculi ad normam ſimul omne fateris
Delabi, ſubſtrata vetant niſi corpora, corpus:
Aſt idem (quis crediderit) legum ipſe tuarum
Immemor, has Atomos labentes, objice nullo,
Declinare jubes. Et ſunt qui nomen adorent,
O fallax Epicure, tuum! Quibus eſſe videris
Naturæ ſolus Myſtes, Verique ſacerdos!
Quorſum igitur delira tua hæc corpuſcula tendunt?
An ſic ire volunt? Invitane torquet Inane;
Aut ventus quidam Æolio fugitivus ab antro?
Nonne vides, ut jam in formis oſtendimus antehac,
Poſſe nihil reji, per ſe ſe quæ ſtat, adeſſe
Conjunctum, niſi quod cum illâ non eſſe repugnet.
Ergò ſi quasdam per ſe procedere rectâ
Vis Atomos, omnes per ſe ſic ire neceſſe eſt:
Si quasdam inflectas, inflectere cogeris omnes.
Atque ideo, cùm quæque Atomus, te judice, ferri
Poſſit utroque modo, per ſe neutrum eſſe fateris.
Alterùtrum, quaſi congenitum affirmare, profectò
Deſipere eſt; utrumque ſimul, quo nomine dicam?

Adde quòd obliquè ſoleat res mota vocari,

Cùm locus unde venit nobis haud eſſe videtur
E regione; licet verè directa ſit in ſe.
Quadrati latus aſpicio; quodcunque per illud
Venerit, hoc ad me rectà procedere dicam:
Per diagonalem verò ſi venerit, etſi
Tramite directo, quia non convertor ad illam
Unde venit partem, ſubito procedere dicam
Corpus id obliquè. Secus autem deinde futurum eſt,
Si diagonalem, quà naſcitur aut cadit, illuc
Translato percurram oculo; tunc namque viciſſim
Ibit in obliquum quadri latus omne videnti;
Quæque erat obliquo tractu via, recta futura eſt.
Sic Æquatori inclinata eſt orbita Solis,
Olli dum Æquator ſimul inclinatur & ipſe.
Obliquas igitur, quarum te nomine jactas
Inventor, rectasque vias quod diſcrepat inter,
Hoc totum inde oritur quòd ſint data puncta ſecundùm
Aſpectus varios. At Inanis gurgite vaſto,
Immenſisque locis, age, dic, ubi terminus à quo
Diſcedant Atomi celeres; ubi terminus ad quem
Perveniant? Quo reſpectu, quà parte locorum
Obliquè potiùs, quàm directè; aut vice verſà
Pergere dicamus? Quæ te dementia cepit,
Ut, quæ prima jacis veluti fundamina ſectæ,
In te verſa ruant, proprio & te pondere frangant?

Ex infinito veniunt mea ſemina, dices;
Ac Terræ centrum verſùs gravitate feruntur.
Infinitum ergò tibi circulus eſſe videtur,
In quo Terra locum centri tenet. Aſt ego nuper
Jam ſatis oſtendi, quàm ſit contraria Vero,
Quamque pudenda tuæ ſuper hoc ſententia mentis.
Verùm eſto: neque enim hoc, ſi dem, tua dicta juvabit.
Scilicet ad centrum quæ linea tendit ab oris,
Recta venit breviore vià: ſi torta veniret,
Prorſus aberraret centro. Si proinde cadentes
Tempore ab æterno, perque infinita locorum
Deflectes Atomos, arcûs deſcribere chordam

Cogentur, minimè radium: gravitate remotâ
Ad centrum non pervenient: clinamine tanto
Extrà delatæ, procul à regione viarum
Excedent. Res mira, locum, quò ſemina mittis,
Declinare jubes! Obſtas, ne juſſa faceſſant!
Siccine Democriti mendum ſarcire putabas?
Ipſe tegis vitium vitio, fruſtraque bis erras.

Futiliora quidem petis argumenta, repertum
Hunc motum ut ſtatuas, è noſtrâ in rebus agendis
Libertate. Novum Logicæ genus! Eſt homo liber,
Inquis: agit quæ vult; quæ non vult, ſponte relinquit:
Ergò declinant Atomi; ſit ſerva Voluntas,
Si non declinant. At ridiculum eſſe probavi
Clinamen. Quod ſi facilis concedere vellem,
Hinc libertatis nunquam peterétur origo.
Singula ponamus deflecti ſemina. Quid tum?
Hinc homo liber erit, dicis. Quæ copula nectit
Hæc effata? Nihil video, quod ſuadeat unum
Ex alio naſci: quin & contraria cerno.
Nam ſi declinent Atomi per Inane vagantes,
Naturâ, propriis & viribus, ac ſine cauſâ,
Declinant ideo, quia declinare neceſſe eſt.
Aut ſi, dum currunt ita, libertate fruuntur,
Quam dare corporibus poſſint exinde creatis,
Tunc non ſolus homo tali potietur honore,
Qui proprius mentis tamen eſt, velut ipſe fateris;
Libera erunt pariter quæ corpora cunque videmus.
Unda per acclives proprio non pondere ripas
Curret, at interdum ſtagnans reſupina ſedebit.
Non nunquam errabit ſtipulis innoxia flamma,
Inviſaſque domos tantùm, vel ligna cremabit,
Si volet. Iſte lapis quem immotum mille per annos
Sæcla vident hominum, ſummo de culmine turris
Sponte cadet, cùm ſtare loco faſtidiet alto.
Si libeat Soli, Sol non orietur; & umbras
Pellere nocturnas Luna indignata negabit.
Quidquid in Orbe vides, ne jam contingere caſu

Ne vi Naturæ, ne motu denique dicas,
Verùm ex arbitrio, propriàque libidine rerum;
Si dotem eximiam, quâ gens humana potitur,
Omnibus ex æquo rebus Natura creatrix
Indulſit, proprio neque nos hoc munere donat.

Sed libertatem cunctis dum prodigus æquè
Corporibus tribuis, cur nobis invidus aufers?
Nam, bene ſi memini ſectæ documenta profanæ,
Quidquid agas, licet ipſe putes te poſſe reapſe
Non agere id quod agis, ſolius Materiæ vi,
Atque ignoratis impulſibus illud agetur;
Nec poterit non eſſe quod eſt: quia ſive movetur
Obliquè, ſeu recta meat, non libera currit
Materies, æquè nobis cauſa unica motûs,
Ac Soli & Lunæ, lapidi, fluvioque, vel igni.
Propterea nobis indeclinabile Fatum
Incumbet: Fatum omniparens, cui tanta poteſtas
In Superos ipſumque Jovem celebrata Poëtis,
Quanta Jovi Superisque in nos olim eſſe putata eſt,
Hoc deteſtatus ſimul adſtruis, omnia motu
Materiæ dum vis fieri & clinanime cæco;
Ac ſolas Atomos interno pondere preſſas
Inſtituis rerum cauſas, quæcunque genuntur.

Quin etiam nil fortuitò contingere poſſet.
Unde ruit Caſus Divûm pater atque hominum rex
Ille tuus. Neque enim caſu eſt quod jam eſſe neceſſe eſt.
Nempe improviſo concurſu & viribus æquis,
Dum tibi nunc temerè & nullo cogente videntur
Innecti, quæ ſponte moves primordia Mundi
Per vacuum; tamen eſt, quare innectantur, in illis
Cauſa latens & certa; nequit quâ ſtante volando
Quæque Atomus non huic jungi, cui jungitur: idque
Lex quaſi lata foret: quia tali concita niſu
Non vitare poteſt aliam, quæ pondere tali
Labitur: & tali decurrens tempore, eodem
Tempore decurrentem offendat oportet, eodem

Inque loco. Tali ſi ſit demum utraque formâ,
Ut coëant; certè nequeunt utrinque revelli:
Si ſecus; haud ullo poterunt concreſcere nexu.
Et quoniam inde oritur quidquid, ſic fiat oportet
Ut mixtura dedit, manifeſtum linquitur ex te,
Naturæ legem cunctis incumbere rebus;
Et legem invictam, cui nil obſiſtere poſſit;
Fortunæque locum non jam ſupereſſe: neque ullam
Libertatem homini manſuram; ſi nihil ipſi
Præter adhærentes Atomos conceſſeris. Ergò
Cùm Regina ſui & proprii ſibi conſcia juris,
Frenum indignetur fatis avulſa Voluntas,
Arguit in ſe ſe quiddam præſtantius omni
Materiâ, & punctis alienum prorſus ab iſtis.
Illa ſed uberiùs, cùm Mens tractanda redibit.
Nunc ſatis eſt monſtraſſe tuis nil poſſe creari
Motibus: idcirco quia, ſeu directa movebis
Ad perpendiculum, ſeu flecti ſemina finges,
Haud ullis poterunt unquam coaleſcere vinclis.
Ergò nil, etiam poſito clinamine, vinces.

Verùm alias aliis Atomos velociùs ire
Si donetur, ais, quidni concreſcere poſſint
Nexibus innumeris? Gaſſendus quippe volebat
Naturâ ſimiles, non mobilitate: quod unum
Addere qui velit inventis utriusque magiſtri,
Congreſſus faciles Atomis utcunque parabit.
Nam fieri poterit ſolâ ratione cadendi,
Ut quæ poſterior fuit, accelerata priorem
Occupet, ac ſecum vinclis abducat; & ambæ
Arripiant alias, aut arripiantur ab illis.
Lux ea Democrito cur non affulſerat? Eheu!
Non opus illapſas Vacui de culmine ſummo
Atque parallelas Epicuro deinde fuiſſet
Inclinare Atomos, tantamque incurrere labem.
Nam veluti curſu dùm fervet odora canum vis
Per nemus & ſalebras, clangore accenſa tubarum
Et clamore virûm, ac fugientis olentia cervi

Na

Nare ſagax longo ſequitur veſtigia tractu,
Etſi omnes ardore pari, tamen unus & alter
Antevolant, ſternuntque feram, lacerantque jacentem
Dentibus: approperat non æquis paſſibus agmen.
Aut ubi prædator deſcendit ab æthere Milvus
Perdicem in timidam, contractis quæ fugit alis,
Præcipitans in humum ſimul ingruit ocior ille,
Unguibus illaqueans prædam, raptatque cadentem:
Sic poſſunt Atomi quædam, etſi ponè ſequentes,
Maturare gradum; ac ſenſim, quia pondere præſtant,
In præcedentes ruere & concreſcere lapſu.

CALLIDUS effugium tentat Gaſſendus Inane,
Nec quidquam auxilii convicto fert Epicuro,
Qui per ſe conſtare Atomos, per ſeque moveri
Dixerat, & variis tantùm diſtare figuris.
Ocior has inter nam ſi, vel tardior una eſt,
Naturâ ſimiles Atomi non ampliùs ergò
Dicentur. Quæ cauſa novi diſcriminis illa
Eſſe poteſt? Quænam velocibus addidit alas,
Ut caderent multo citiùs, pigriſque negavit?
Plúsve minúsve graves, inquis, confingere poſſum.
Sic variis dederas conſiſtere poſſe figuris,
Quod falſum oſtendi, nullo ſi auctore creantur;
Nec minùs à rectâ, quod ais ratione recedit.
Corporibus cunctis gravitas pro mole profectò eſt.
Mole ergò diſtant Atomi, ſi pondere diſtent.
Et quia particulis conſtant, levis altera paucas
Particulas ſortita fuit, gravis altera plures.
Inter eas Natura parens diviſit iniquè
Materiem, exiguis parciſſima, prodiga craſſis.
Si cauſam agnoſcunt, varias ſic eſſe fatebor;
Talia ſunt etenim quæ corpora cunque videntur:
Si non agnoſcunt, varias ſic eſſe repugnat.

ADDE quòd in Vacuo caderent ſi corpora prima,
Quanquam impar illis gravitas fortaſſe daretur,
Undique deciderent ſimul omnia tempore in uno.

Includas vitreo plumam lapidemque canali,
Aëre ſubtracto; plumam, lapidemque videbis
Protinus æquato pariter deſcendere lapſu.
Cauſa priùs fuerat diſcriminis obvius aër,
Qui findendus utrique venit, plumæque cadenti,
Quàm lapidi certè magis atque diutiùs obſtat.
Sed nihil in Vacuo fungetur munere tali:
Perpetuò penetratur enim, dum nempe ſolutus
Ac rorem ſimulans Atomorum decidit imber.
Quin etiam æterno ſi præcipitantur ab ævo,
Ac ſimul immenſos percurrunt ſemina tractus,
Nullum poſterius, nullum prius ire licebit.
Nam quæ cauſa moram faceret per inane quietum
Poſtremò lapſis? Regio fortaſſe remota eſt
E quâ proveniunt, longéque remotior illâ
Unde priora cadunt? Vel ſunt dimiſſa profundo
Tardius è vacuo? Menſuras quis ferat autem
Immenſo in Spatio, atque æterno in tempore tales
Quæ rem finitam ſignant? Quis proxima centro,
Sive remota loca, aut centrum quis totius ipſum?
Dædale, cur proprio vagus erras in labyrintho?
Hìc tibimet via cæca, & inextricabilis error.
Dicis in immenſo nullum conſiſtere centrum,
Et meritò: nunc ut prægrandia corpora formes,
In centrum attractas Atomos concurrere dicis:
Centrum eſt, & non eſt. Pugnas tecum ipſe, Lucreti.

PRÆTEREA, vel ſi diverſo tempore labi
Aut ſimiles aut diſſimiles gravitate, figurâ,
Mole, graduque Atomos punctum in commune daretur,
In quo, ceu motûs poſſent requieſcere centro,
Non talem efficerent Mundum, qualem eſſe videmus.
Dic ubi enimvero centrum id commune reponas?
In medio Terræ, ſi quidem, te judice, Mundi
Nucleus eſt, in quo ſubſidit funditus, ut fœx,
Materies craſſa? Illuc ergò confluit omne
Seminium, & Vacui regiones deſerit altas:
Illud præcipuè quod aculeis conſtat & hamis,

Unde

Unde metalla doces & arenam & ſaxa creari;
Quodque fluit globulis queis manat liquor aquarum:
Nec ceſſare poteſt; quia nunquam ceſſat origo
Præcipitis motûs, immenſaque copia rerum.
Sic aliis alias cumulari ſemper oportet,
Ac ſuperaddi Atomos æterno pondere preſſas.
Creſcere in immenſum Tellus glomeramine tanto
Debuit, & vaſtam ferre ultra ſidera molem.
Cur fines intra certos ſe tota coërcet?
Cur alibi paſſa eſt ſimili ratione modoque
Solis & aſtrorum prægrandia corpora cœlo
Formari? Nam illic ampliſſima principiorum
Congeries aptanda fuit. Cur Luna, perinde
Ac Tellus, Atomis etiam concrevit aduncis?
Cur & Saturnus cum lucifero comitatu;
Magnus & ipſe ſuâ ſtipatus Jupiter aulâ;
Mars & Mercurius; nec non, gens rara, Cometæ?
Sunt igitur Mundi tot centra, quot aſtra videntur?
Quàm diſtracta fuit gravitas; quàm ſciſſa tot inter
Immenſi partes Vacui? Quot Somnia fingis!
Centrum ubi non fuerit, gravitas ibi nulla profectò.
At non eſſe poteſt aliquo ſine vortice centrum:
Et pariter nullus fluido ſine corpòre vortex.
Unde neceſſe foret, caderent ſi pondere quodam
Semina, vorticibus multis in plurima centra
Detrudi, variæ facerent ut molis acervos;
Quod placido in vacuo nunquam ſperare licebit.

Corpora jam formata etenim poſuiſſe neceſſe eſt,
Et fluida, & motu circùm exagitata perenni,
Antè graves Atomi quàm ſint ac centra petentes.
At quoniam ex Atomis corpus per inania lapſis
Conflatur, motus Atomorum anteire nequivit:
Nam tunc non eſſent, ut ais, primordia rerum.
Ergò per medium ſi delabuntur Inane,
Nec reperire queunt, imò nec quærere centrum.
Huc etiam accedit, quod fuſiùs antè docebam
Cùm de infinito canerem; & revocaſſe juvabit,

Ne cadat ex animo quidquid jam rite probatum eſt:
Vidimus in Spatio, nullus quod terminus ambit,
Ponderibus non eſſe locum: quia ſcilicet, unde
Et quò deſcendant, non eſt; ſupera, infima deſunt;
Nec ſurſum idcirco, nec deòrſum tendere quovis
Poſſe modo fictas Atomos, quæcunque darentur.
Spes Atomis igitur gravitatis nulla futura eſt.
Si nulla eſt gravitas, ergò vis nulla movendi:
Cauſam etenim motûs unâ in gravitate locabas.
Unde vides Atomos nequaquam poſſe moveri;
Vel ſi motus ineſt, nullo coaleſcere nexu.
Egregium nunc dogma boni mirare Lucretî!
Quæ manifeſta putat, manifeſtè falſa probantur:
Et ſi vera forent, quod colligit eſſe nequiret.

Sæpe fit, oblatâ rerum ut dulcedine capti
Miremur faciles, plauſuque ſequamur amico
Qui nos decipiunt. Quales jocularia mimi
Prodigia exercent: digitis hi namque micantes
Attentos fallunt oculos, dum vaſcula tractant
Apta dolis: fraudem velatam præpete geſtu,
Virgâ & voce juvant; & ubi poſuere lapillum,
Oſtendunt volucrem. Stupet ore ignarus hianti
Spectator: temnat, ſi quando noverit artem.
Haud aliter ſolers oculos auferre Poëta,
Excuſſo tibi debebit ludibria fuco.
Quid ſit enim gravitas quovis in corpore, nondum
Perſpexti: nam corporibus malè credis ineſſe
Materiæ certam ut comitem; exemplumque creatis
A rebus ſtolidè rerum ad primordia ducis.
Corpora quòd videas in terram plurima labi,
Dumque immota jacent, ad centrum vergere, eòque
Donec perveniant molimine tendere certo,
Corporis idcirco genus omne graveſcere cenſes
Per ſe ipſum, atque illuc innato pondere ferri.
Tanta fides oculis, ac diffidentia menti eſt!
Aſt etiam, ſi ſola tibi ſit regula ſenſus,
Cur non Materiæ levitas innata videtur,

Cor-

Corpora cùm cernas nonnunquam aſcendere ſurſum?
Nonne leves flammas, levia hæc ſimulacra putaſti,
Quas veluti rerum exuvias, & limpida vela
Audieras fluctu paſſim volitare perenni,
Ut veniant oculis formæ rerum atque colores,
Ac viſæ ſomno in medio ſine more figuræ?
Namque hoc te, quanquam falſum eſt, docuere magiſtri.
Quin age, nonne leves Atomorum dicis acervos,
Naribus unde tuis volucres naſcuntur odores,
Uvida quos florum jaciunt pigmenta, vel herbæ
Fragrantes; qui-ve arboribus Nabathæa per arva
Deſtillant ſucci; nardusque & pocula myrrhæ?
Aurea lux pariter, quam ſol circumundique vibrat,
Nec terris tantùm, aſt omni latè ingerit Orbi,
Et quam debiliùs noſtri dant attamen ignes,
Mentitæque faces nocturno tempore ſolem;
Cùm ſuperas æquè in partes mittatur & imas,
Nonne tibi levis atque gravis ſimul eſſe videtur?
Judicio lux nempe tuo, vibrata perenni
Sideris effluvio manat, ceu flammea quædam
Progenies. Nativa quidem & validiſſima longè
Vis illa eſt, quâ ſe tot lucida tela diei
Diffundunt circùm, nec ſe diffundere ceſſant:
Et vaſtum rapido pervadunt æthera motu.
Inſita materiæ gravitas ſi cauſa perennis
Eſt motûs, ergò radii gravitate feruntur.
Aſpice, ut hi motus ambo in contraria vergant.
Extremis gravitas ad centrum tendit ab oris;
Lux autem extremas à centro tendit ad oras.
At nullum per ſe corpus grave, ſeu leve credas.
Neutrum etenim Ratio, neutrum Experientia firmat.

Materies omnis, quaquà ſpectare lubebit,
Mobilis eſt per ſe, non per ſe mota: neque ullam
Affectat Mundi partem, ſuperamve vel imam,
Aut lævum dextrumve latus; quócunque cietur,
Huc properat; nec motum ambit placidamve quietem;
Neutrum præponit, ſed idonea ſemper utrique eſt.

Quidquid enim vel ſtare poteſt, vel quoslibet æquè
Suſcipere impreſſos motus, lentosve citosve,
Atque huc atque illuc ferri diſcrimine nullo;
Dum manet incolume & naturam ſervat eandem,
Non habet unde modum magis hunc quàm ſeligat illum
Sed qualem accepit retinet: nil ſe movet unquam,
Ni quoddam in ſe ſe lumen Rationis & artem
Diſcernendi habeat, quà deſtituuntur inertis
Semina Materiæ, ſenſu pollentia nullo.
Cùm videas igitur certâ ratione moveri
Corpora, continuò motricem intellige cauſam.
Nam mutare ſitum, ſine cauſâ, qui ſibi primùm
Contigerit, res nulla poteſt. Quæ cauſa cadendi
Eſt Atomis igitur, vexant quas nulla profectò
Corpora, nec circùm tangunt, nec deſuper urgent?
In quocunque ſitu fuerint, ubicunque locorum,
Et quocunque modo; ſic & perſtare neceſſe eſt.

Nunc autem cùm Materiæ ſint omnia plena,
Idcirco Terram verſùm properare videmus
Corpora. Nam præter, quæ nos circumfluit, auram,
Aura fluit longè ſubtilior, incita miris
Et tenuata modis, velut aëris ipſius aër.

Salve Elementorum pars ſubtiliſſima, ſummæ
Dexteritatis opus, ſummi ſimul inſtrumentum
Artificis; gaudens humanos fallere ſenſus,
Ut fabri manus ipſa, & ſolâ mente videri:
Materiæ flos & ſanguis, diffuſus in omnes
Corporis immenſi venas: Tu filia primùm,
Nunc genitrix motûs: Tu cunctis didita membris
Vaſto vivere das, animalis ſpiritus, Orbi.
Te ſine nullus honos rebus: procul iret in auras
Diſſiliens Tellus: firmâ tu mole revinctam
Comprimis; ac ſi quo terreſtria corpora niſu
Deſertâ ſurſum effugiant ſtatione, retundis,
Et pulſata ſuo feſtinas reddere centro:
A te pondus habent; à te gravitatis origo eſt.

At

AMBIT enim Terram & pigrà ſe mole moventem
Abripit increpitans valido tenuiſſima pulſu
Materies; circaque ſuum torquerier axem
Dum jubet, ac celeri correptam turbine volvit,
Volvitur ipſa comes, gyroque rotatur eodem.

NON tamen ex illo gravitatem accedere motu
Crediderim; nam cùm Terram liquor ille volutans
Usquè parallelis noſtros premat orbibus orbes,
Communemque habeat cum Terrâ turbinis axem,
Cuncta parallelo caderent tibi corpora lapſu.
In Tropicis igitur, Tropicorum pondera centrum
Non Terræ appeterent; nullo diſcrimine, rectus,
Quàcumque inciderent, ſemper foret angulus axi.
Nec tamen id fieri certâ ratione pateſcit.
Cauſa ergò gravium caſûs aliunde petenda eſt.

ABDITA Naturæ penetralia, viſcera rerum
Ingredimur, Quinti; dictu res ardua, cunctis
Unde hæc corporibus veniat propenſio. Quòd ſi
Hæc tibi non firmo ſtabit Sententia greſſu,
Aſt opifex motûs ſolertior, aſpice, quanto eſt
Noſtra hæc materies, Atomis & certior iſtis.

PRINCIPIO Terram liquido qui vortice cingit,
Ætheris oceanum in multas fac mente ſecari
Pyramidum formas; quarum pars latior altè
Surgit, ad extremas pertendens vorticis oras;
At centro collecti apices junguntur in imo.
Illæ omnes ſe ſe invicto certamine librant,
Centrifugâ virtute pares; quia materiæ vis
Omnibus eſt eadem: quòd ſi qua eſt viribus impar,
Protinus exſuperant aliæ, & ſubſidere cogunt,
Dum ſuſpenſa ſuas æquarint ſingula vires.
Aſt ubi Pyramidem penetravit corpus in unam,
Mole ſuà quantum eſt, tantum de centrifugâ vi
Detrahit; ingenitâ nam formâ particularum
Æquare ætherios tardo nequit agmine curſus.

Ergò deprimitur, quæ molem includit inertem,
Pyramis; incumbunt vicinæ adiguntque deorſum;
Undique enim à centro niſu majore recedunt.
Hæc depreſſa pigrum tuditando corpus adurget,
Caſtigatque moras, repetito verbere retro
Præcipitans; verſúsque apicem propellere certat,
Qui Terræ tenui contingit acumine centrum.

Præterea rapido Tellurem turbine vortex
Circumagens, pariter latere undique preſſus ab omni,
In ſphæram, aut ſphæræ ſimilem glomeratur in orbem.
Nam quà fortè minùs premeretur, ſcilicet illac
Efflueret, Terramque ignotis traderet undis.
At quoties latere ex omni pariterque, rotunda
Comprimitur moles, vis undique facta per omnes
Ad centrum radios concordi tramite tendit.
Sic grave Pyramidi immiſcens ſe corpus, abire
Cogitur ad centrum Terræ, quò pertinet omnis
Preſſuræ radius; quáque ipſa urgetur & urget
Pyramis, hàc debet juſſo decurrere lapſu.
Sic lapis ut valido jactu vibratur in auras,
Et ſecat aërios violento vulnere fluctus,
Nititur hunc contra incumbens ſublimis ab alto
Materies, talique incuſſa reverberat ictu,
Ut centrum verſùs labi cogatur, humoque
Reſtitui: non ingenito, quod fingere gaudes,
Pondere; non vano centri communis amore,
Ut fingunt aliqui; proprio non denique motu;
Sed bis vim paſſus, primùm à vibrante lacerto,
Mox à cœleſtis preſſurà & robore molis.

Nec minùs in lymphis hujus gravitatis imago
Et fida & conſtans reperitur: ſcilicet unda
Nititur in fundum; inque pares diviſa columnas,
Has inter ſe omnes libramine ſuſtinet æquo:
Inde ſuperficies patet uno æquata tenore.
Injice ſuber aquis immergens, injice ligna;
Ligna petent ſummum valido conniſa natatu,

Proſiliet ſuperas celeri impete ſuber ad undas.
Cauſa rei quænam eſt? Nimirum liquor aquaï
Fertur in ima magis, quàm lignum aut futile ſuber:
Libramen ſimul omne perit; depulſaque quantùm
Unda ſuâ ſuperat gravitate hæc corpora, tantùm
Debilitant liquidam, cui ſunt commiſſa, columnam.
Ergo vicinæ vincunt, & cedere juſſam
Protollunt certatim, & in altum aſſurgere cogunt.
Illa fugit ſurſum, propellens frivola, donec
Reſpuat in cœlum, & reddat natalibus auris.

Hinc quæcumque latent lymphis circumdata, tantum
Ponderis amittunt, quanto ſe pondere librat
Par fluidi moles: tantâ nam parte levantur.
Id ſentire ſolent, pelago qui ſæpe profundo
Funibus extractas merces ad ſumma tulerunt
Æquoris, & validi, cùm ſolvitur anchora, nautæ.
Nam facilis primùm aſcenſus; juvat unda laborem:
Cùm verò aërias grave onus pervenit ad auras,
Tum labor ingeminat, contorquendoque rudenti
Sudans turba virûm duplicatis viribus inſtat.

Nunc in aquis fieri quæ diximus, omnia, Quinti,
Ætheris in pelago ratione geruntur eâdem.
Hìc tantùm fines rerum convertito: metas
Vorticis ætherii ſupremas fundus habeto;
Eſto Pyramis hìc, illic quæcunque columna eſt.
Ut ſurgunt per aquas, ſic lapſa per æthera cernes
Corpora detrudi, & ſimili propellier æſtu
Illic versùm auras, hìc versùm concita terras.

Hoc unum diſcrimen erit, quòd corpora quædam
Ima petunt liquidi, & fundo graviora reſidunt.
At quæ terrenâ latè ditione tenentur,
Omnia centrifugis cùm vincat viribus æther,
Nulla queunt ullo capere ultima vorticis auſu.
Terram cuncta ſuam repetunt; & adacta deorſum
Quo mage deſcendunt, caſu citiore feruntur.

Inſtat enim aura ſequax, nec deſinit ictibus ictus
Congeminare, fugamque fugâ premit usque fatigans.

At cùm librantur magis aut minùs inde graveſcunt
Corpora, particulis quòd ſint minùs aut mage mixtis
Æthere: non quòd eas vacuum per fruſta reciſum
Segreget, ac nihilo ſaturas rareſcere cogat:
Sed quia quidquid habent propriæ terreſtria molis,
Hoc toto ad centrum pelluntur; at ætheris illa
Si quid habent, toto hoc ſupera ad laquearia tendunt.

Jam folia & ſtipulas, pappos, plumasque videmus
Antè quidem volitare diu, quàm lapſa quieſcant:
Nam vix truduntur ſatis, ut diffindere poſſint
Aëra ſuppoſitum, levibus ludibria ventis.
Sed condenſa poros tenues, paucasque lacunas
Intus habent; facilemque aditum luctantibus auris
Dura negant; quare nequeunt eludere plagas
Ætheris obnixi contrà, ſed tota reſiſtunt;
Ut pariter totis contendens viribus æther
Ingruit, aſſiduo detrudens corpora pulſu.
Hinc ferri maſſæ præponderat aurea maſſa,
Et ferrum ſaxo, ſaxum oſſibus, oſſa liquori;
Tum varii inter ſe diſtant gravitate liquores.

Ergò corporibus ſtat pondus ab æthere ſummo
Cuique ſuum: hic centrum glomeratis partibus implet,
Continuisque premit jaculis: huc omnia trudit
Centrifugâ virtute valens: totum Aëra Terris
Incutit, immerſæ quo ſtant; ſimul Aëre tectos
Continet Oceani latices, vaſtoque fluento
Incurvam faciem, convexumque efficit æquor.

Inde coarctatæ punctum vertuntur in unum
Omnes usquè globi partes: & ſi qua reſultat,
Pellitur in medium ſubitò; magis aut minùs acri
Impete, pro vario textu, quo prædita quæque eſt.
Hinc adeò quæ preſſa magis, cùm fortè movendo

Fit vicina minùs preſſæ, librantur; & illa
Defluit, hæc ſurgit. Non quòd levis hæc propriâ vi,
Aut gravis illa ſuo ſit pondere: ſed quia centrum
Versùs, inæquali pulſu ac ratione feruntur.
Haud ſecus ac geminas triplicato ſtamine lances
Cernis in ambiguo ſuſpendi, ac vincere neutram,
Aut vinci; donec poſito, ſi fortè lubebit,
Alterutram digito depreſſeris, aut onus ipſi
Injicies aliquod; nam tunc onerata repentè
Præcipitat, filumque trahens aſſurgere cogit
Adverſam. Parit oppoſitos cauſa unica motus.
Quantumvis grave ſit corpus, graviore propinquo
Fit leve: vaneſcit majori pondere pondus.
Quàm grave ſit lignum, quanto cadat impete, noſti;
Cùm ruit in ſylvis ventorum turbine magno
Fraxinus, aut crebrâ truncum percuſſa ſecuri:
Hanc tamen in fluvium mittas, ecce ima relinquet
Ociùs, ac totis ſurſum revometur ab undis:
Aëre quòd lignum grave ſit magis, at minùs undâ.

NAM levis eſt aër, ſi pleraque corpora cernas;
Ipſe gravis: viden' è puteis ut ab aëre juſſas
Antlia tollat aquas? Et hydrargyrus ipſe, metallis
Poſt aurum cunctis gravior, ſi clauſeris illum
In vitro, paulum ſubſidat lentus & ægrè,
Deſcenſu dubio, ac demitti ſponte recuſet
Magnâ parte ſuî; tubulo cùm ſubtus aperto
Funditur in lancem: ſuſpenſus denique reſtet,
Et maneat propriæ oblitus gravitatis in alto;
Ventorumque vices illic, & amabile ſudum
Mobilitate ſuâ, & certos prænuntiet imbres?
Exteriùs viget aëriæ preſſura columnæ;
Interiùs nulla omnino quæ deprimat aura eſt.
Tum pleno ſi fortè cado ſiphona videbis
Immerſum, aſſiduo vix hauſtu educitur aër,
Cùm ſimul aſcendunt latices; fundoque relicto
Alta petunt, recidunt; ſurguntque, caduntque viciſſim:
Mæandrique cavi ſinuoſa volumina tandem

Per-

Percurrunt faciles, atque uno & ſimplice motu.
Haud ſecus, extremâ pannum ſi tinxeris orà,
Paulatim è vaſis fundo levis unda feretur,
Et pannum latè diffuſilis imbuet omnem;
Donec ſumma petens labro deſtillet ab alto.

Ergò aër levis aut gravis eſt ratione propinqui
Corporis; & quanquam currentis ab ætheris orbe
Centrifugo ſemper leviorem ſuſcipit ictum
Quàm liquor omnis aquæ, tamen illum deprimit ignis
Ipſaque in exiguos rareſcens unda vapores.
Haud aliter ſenſim tollunt ſe nubila cœlo;
Quæ matutinis veſpertinisque videntur
Temporibus, fumi in morem, conſurgere terrâ,
Sæpius è pelago, fluviis lacubusque, vel udis
Vallibus & pratis, ubi largiùs incubat humor.
Partibus aëriis quia tunc fit rarior unda,
Et minùs ætherii perſentit verberis ictum;
Erigitur ſuper, atque loco ſibi cedere cogens
Paulatim it ſurſum; cœloque potitur aperto.
Tum ſolito gravior nobis oſtenditur aër
In tubulis, quos hunc ars mira paravit ad uſum.
Mercurii molem quia tum, quâ parte pateſcunt,
Opprimit incumbens; & quâ clauduntur inanes
Aëris, urget in hanc, ſurſumque aſcendere cogit.
Particulæ verò ſurgant cùm ſemper aquoſæ,
Quas magis atque magis Phœbi rarefacit æſtus
Fervidior; tantum in numerum regionibus altis
Conveniunt, ut jam nequeant conſiſtere ſeorſum:
Frigus ibi ſedenim, ne pergant altiús, obſtat.
Ergò ſe tandem per mutua vincula nectunt:
Et ſic in guttas parili magis aëre denſas
Cùm rediere, cadunt. Simul aër ipſe reſurgit;
Inferiora tenet quoniam liquor. Ociùs imbres
Labentur cœlo. Sed Mercurium antè videbis
Ejusdem in longo tubuli deſcendere ramo:
Exterior ſiquidem minùs illum jam premit aër
Parte ex oppoſitâ. Quin ipſe metallicus humor

M

Mercurii coctus graviorem decutit auram,
Ac ſenſus hominum fugiens aſcendere diſcit;
Cùm fuerint ejus ſic attenuata calore
Semina, ut aëriis gracili ſubtemine præſtent.

Sic ubi Vere novo ſqualens ager omnis in hortum
Vertitur, & frondes meditatur ſylva tenellas,
Haud mora prægnanti conſurgit in arbore ſuccus
E terrâ veniens, atque ab radicibus imis.
Namque ut collectus longæ per frigora brumæ,
Ac cæcis Terræ latebris abſconditus humor
Incipit afflatu radiorum agitante moveri,
Exhalat nebulas tenues, udumque vaporem
Sulphure diluto fœtum, ſalibusque ſolutis:
Unde mador terris & fertilitatis honores.
Sic adeò per particulas attollitur omnis;
Et paſſim offendens in humo nutritia plantæ
Stamina, reptantes fibras ſimilesque capillis,
Ingreditur tubulos facilè intromiſſus hiantes,
Anguſtasque vias alimentis pinguibus implet.
Dant facilem ſcandenti aditum, clauſoque recurſum
Calle negant tenues ſuſpenſo cardine valvæ.
At calor interea reſerat turgentia ramis
Germina, præteritus quæ ſenſim foverat annus.
Jamque laborati duro ſub cortice ſucci
Erumpunt; frondemque & flores òrdine miro
Implicitos, unctæ monſtrant in acumine gemmæ.
Hæc autem ut primis valeant ſe efferre diebus,
Ille poteſt ſatis eſſe latex, quem continet arbos
Autumni memorem, & cui bruma geluque pepercit:
Verùm ut ſerventur poſthac creſcantque, neceſſe eſt
Auxilium adventare novum, ſuccosque recentes.
Quâ ratione igitur ſuprà liquor intimus exit,
Hac etiam novus adveniens aſcendit ab imo.
Arbore ſic totâ nusquam intermiſſa liquorum
Fit ſeries, & qui ſequitur propulſat euntem:
Utque dies creſcunt, creſcit quoque motus; & ingens
Undique productis radicibus influit unda.

Nam verni accedunt hybernis imbribus imbres:
Et jam ſublimis dominatur in æthere Phœbus;
Quo caleſit Terræ facies, auræque tepeſcunt.
Ergò tunc fibris humor venit ubere pleno.
Tot fontes rivis formant coëuntibus amnem,
Qui truncum invadens, tenero ſub cortice lignum
Irrigat, ac læto perfundit rore canales
Tranſverſos; & alit genitalia clauſtra medullæ.
Nam vectas deponit opes, pariterque repertis
Imbuitur: formas hinc ſe convertit in omnes,
Dum varios penetràt longè latéque meatus;
Paſſim & fermento veteri commixtus oberrat,
Partibus adjiciens partes, nova tegmina priſcis
Tegminibus. Sed cùm jam exuberet, omne foramen
Intrat, ubi reſident ramorum exordia prima:
Hæc aperit, pulſatque foras, ramoſque valentes,
Ac bifidos trifidoſque ſimul producit in auras.
Aſt ubi poma latent incœpta, ſuiſque referta
Seminibus, liquidam tubulis huc invehit eſcam.
Poma tument, flores cùm depoſuere caducos;
Et formam accipiunt ſenſim, propriumque ſaporem:
Ac ſe ſe expandunt, pomis umbracula, frondes.
Sic uno aſcenſu conditi ſæpe liquoris,
Qui pulſus venit è gremio telluris opimæ,
Et primùm nata eſt, & mox adoleſcere cœpit,
Et parte ex omni crevit renovata quotannis,
Quæ nunc præcelſis è montibus eminet arbos;
Ventoſoque ferens nemoroſa cacumina cœlo,
Radicum ſylvâ terras exhaurit alentes.

Contemplator item, quî fons devectus in hortum
Vertice ab excelſo montis, reſerata ſepulcri
Oſtia cùm fuerint, plumbique ſolutus opaco
Carcere, deductos jaculetur ad æthera fluctus:
Atque ibi ſe ſe ipſum conſpergens rore reflexo
Diſſipet in gemmas; factusque argenteus imber,
Cum ſonitu tremulo ſtagnans diverberet æquor.
Scilicet impulſu ſaliens effertur eodem,

Quo ſummâ præceps ab origine venerat illuc
Declivis: fecitque levem, modò cùm gravis eſſet,
Continui ſeries tantùm inclinata canalis.
Ceu duo cùm ſurgunt adverſâ fronte ſupini
Contiguis montes radicibus: ecce revulſus
Vortice ventorum; aut tacitis ſuffoſſus ab annis
Fortè ſilex; ſummo alterius de culmine præceps
Si ruat, immani lapſu petit ima reſultans
Improbus; anguſtâ ſed non in valle quieſcit;
Verùm ipſâ gravitate levis, jam ſurgere montem
Audet in adverſum, atque animoſo proxima ſaltu
Appetit; exhauſto donec latera ardua motu
Deſerit æger, inersque relapſâ mole recumbit.

Postremò cœlum obſerves. Ibi nare Planetas
Telluri non abſimiles, & corpore craſſo,
Æthera per liquidum, ac volvi conſtanter in orbem
Cernimus; enormes quaſi ſint ſine pondere maſſæ:
Quandoquidem fluidis, æquè ac nos, undique cincti,
In nullam poſſunt Mundi ſubſidere partem:
Sed, quo ſunt poſiti ſemel, illo deinde moveri
Curriculo debent: ut non mutabilis unquam
Orbita ſit, nullisque forinſecus obvia plagis.
Sol illis verè centrum eſt: nec deſinit illos
Incutere in Solem, quoad in ſe eſt, concitus æther.
Sed quia ſubſtrato pariter ſunt æthere fulti,
Et vim centrifugam jugi obtinuere rotatu,
Propterea ſervare locum coguntur eundem;
Viribus hinc atque hinc libratis; ordine miro
Quem tua gens vel neſcivit, vel ſcire refugit,
Scilicet inviſum metuens ibi cernere Numen.
Sed quamvis omni caſſus gravitate Planeta,
Suſpenſusque ſuo videatur currere cœlo;
Non ita, quæ vaſto complexu corpora portans
Circumagit ſecum, & privato turbine verſat.
Namque his officiunt fluida, & ſuus ingruit æther,
Ne proprium linquant, cui ſunt addicta, Planetam.
Unde, brevi ad maſſam redeant projecta, neceſſe eſt.

Quo fit, ut is molem ſervet conſtanter eandem.

Hoc igitur teneas animo ſerveſque fidelis,
Quod Ratio docuit, quod & Experientia monſtrat:
Nil grave per ſe ſe eſt; gravitatis plurima quamvis
Nomine donentur, tanquam foret indita virtus.

Et verò videas naturæ multa referri,
Quæ tamen in dubio eſt an primitus inſita verè,
An magis ex alio veniant ſuperaddita rebus.
Credis aquam ex ſe ſe, naturâ & ſponte liquentem?
Aſpice concretam. Vi frigoris algida, dices,
Vertitur in glaciem: quin vi liquefacta caloris
Diffluit, urgebo. Scytha judicet; ille rigenti
Sub cœlo natus, totum qui penè per annum
Venatur niveos ſolidis in fluctibus urſos;
Aut Magellanæ vix cognitus incola terræ;
Perſpicuum lapidem & cryſtalli fuſilis inſtar
Credet aquas, æſtu faciles quocunque reſolvi,
Naturâ duras, alieno ardore fluentes:
Ceu gummi nobis, & pix & cera videntur:
Et qualem fore credis aquam, ſi Phœbus abeſſet
Annos tres, & continuâ ſub nocte jacerent
Stagna, lacus, fontes, & mobilis æquora ponti.
Ut rem quiſque videre ſolet, ſic æſtimat ejus
Naturam, & proprium ſtatuit, quod moris apud ſe eſt.
Porro neuter aquis ſtatus eſt, quem dicere poſſis
Innatum: namque unda fluit, motantibus intus
Partibus ignitis; glacie conſtricta rigeſcit,
Partibus ignitis illinc abeuntibus. Unde
Corpus idem atque unum lapis eſt, humorque viciſſim.
Ecquid durius eſt, rigidi quàm robora ferri?
Dura tamen ferri ſolvuntur robora flammâ.
Igne volatilius toto quid in Orbe videtur?
At ſilice in durâ vinctus deſeſque maneret
Semper & ignotus, tandem ni clauſtra paterent
Conflictu chalybis, quo percutiente ſolutus
Emicat; attriti mordet fragmenta metalli,

Et jacit in teretes penitus liquefacta favillas.
Uſque adeò nec tam fluitantia corpora cernes,
Quæ non ſiſtantur; nec ſi adamantina, quæ non
Evadant fluida, atque aliquo ſolvente liqueſcant.
Sic etiam conſtare gravi quæ mole feruntur,
Hæc levia eſſe queunt: gravitas in corpore nulla,
Nullus & in centrum niſus: quodcunque videtur
Pondus ab impulſu venit, alteriuſque prementis
Eſt opus. At nihil eſt Atomos per Inane quietum
Quod feriat, pulſetque: Igitur fatearis oportet,
Principium fore tunc nullum gravitatis in illis;
Ac nullo quatiente hæſuras omne per ævum.

Fisa ſuis numeris Neutonia Secta, reciſo
Impulſu, magicis totum dedit artibus Orbem.
Sol trahit errantes Sphæras, trahiturque viciſſim:
Prævalet ingenti maſſà; centroque potenti,
Nec tamen adducit; nam tramite pergere recto
Impetus eſt ollis, jam primo impreſſus ab ævo.
Mutua vis etiam rapit, atque hinc inde trahuntur
Conatu ſociarum, & centro abſcedere tentant.
Naſcitur è tanto medius certamine motus:
Unde per ovatas ſimul unuſquiſque Planeta
Cogitur ire vias, Kepleri dogma ſecutus.
Ingenioſa quidem, certiſque accommoda cœli
Motibus, hæc ſolido ſtaret ſi machina fundo.
Accipimus numeros, quia rem deſcribere poſſunt;
Reſpuimus cauſam, gratis quia ficta videtur.

Principio quæram, quid ſit vis illa trahendi?
Reſpondent; vis eſt, per quam in ſtatione quieſcens
Corpus agit tamen in diſtans, atque imprimit olli
Motum ad ſe directum, & iners accedere cogit;
Inter utrumque licet nil ſit quo tangere poſſit
Aut tangi, ſed ſolùm occulta & mutua virtus.
Oſtenſum eſt corpus non ullum poſſe moveri,
Id niſi Mens regat imperitans, quæ vertere malit
Quàm ſervare ſitum; quia corpus utrique paratum eſt:

Præterea, ſi maluerit, quæ ſeligat unum
Ex infinitis & circumſtantibus (æquè
Quos & inire poteſt) radiis, aliosque relinquat:
Tum citò, ſeu lentè, prout ipſi nempe libebit.
Hæc Mens una poteſt: nequit his ſine motus oriri:
Ergò mentis inops, per ſe eſt immobile corpus.

Ast ubi mens motum impreſſit, jam corpora certum eſt
Nunquam poſſe trahi, ſerie niſi juncta fluentis
Aut ſolidæ, per quam ſe motus utrinque propaget,
Materiæ: quoniam fit per contagia motus
Corporis in corpus. Quodcunque movetur, oportet
Impelli, & tangi quodcunque impellitur. Ergò
Conjungi tractum atque trahens per vincla neceſſe eſt.
Haud aliter currum rapiunt per aperta quadrigæ
Alipedes, ſtadiumque vorant. Sic æquore in alto
Malus agit navim, cui ſtrictè inſertus adhæret,
Et malum antennæ, atque antennas turgida vela,
Velaque ventorum flatus, ſive incitus aër.

Quinetiam in ſolis attractibus omne movendi
Ponere principium, varia inter corpora mentis
Indiga, continuò eſt agnoſcere corpus ineptum
Ad proprios motus, cunctis conatibus impar:
Atque ita manſurum, niſi vis aliunde petatur.
Unde autem hæc veniet? ſimili-ne à corpore, nullis
Viribus inſtructo, pariter quia mentis egenum eſt?
Sed res nulla poteſt quod non habet, hoc dare cuiquam,
Ambo igitur pigro torpent immota veterno.

Hæc manifeſta patent. Quid jam Neutonia proles?
Dos ea Materiæ, Naturæ maxima lex eſt.
Ergò Naturæ lex eſt, & Materiæ dos,
Ut fiat ſi quid fieri nequit. Optima ſanè
Regula digna Sophis, & correctoribus Orbis!
Motûs cauſa quies, & opum fit mater egeſtas!
Jam nunc Mechanici taceant, & quærere ceſſent
In ventis, in aquis, in ponderibus ſuſpenſis,

In

In jumentorum nervis, hominumque lacertis
Auxilium impulſûs. Et quid reperire laborant
Organa mille, modosve, quibus transfundere motum
Ex uno valeant in cætera corpora, vectes,
Atque rotas, funes, trochleas, & elaſtica? Quare
Vel minimo metuunt affrictu abſumere vires,
Arte Geometricâ Naturæ geſta ſecuti?
Nam ſic veliferæ percurrunt æquora puppes,
Sic junctis tellurem exercet bobus arator,
Sic fabricæ ſurgunt, latices tolluntur in auras,
Sic mola confringit ſegetes, & vina premuntur;
Ut cor ſanguineos vibrat per membra liquores.
Heu miſeri! ſine tot conflictibus, & ſine tantâ
Inſtrumentorum ſerie, per Inane quietum
Attractus parit omnipotens miracula Mundi;
Et quanquam nihil eſt, rerum caput eſſe jubetur.

Singula concordant, inquis, cum attractibus. Eſto:
Singula concordant etiam cum impulſibus. Illi
Non intelligimus quid ſint: hos cernere promptum eſt;
Obvia continui ſequimur contagia motûs
Per mare, per terras omnes, perque aëra paſſim.
Nunquid Natura eſt mutabilis & ſibi diſcors?
Hìc pellens, alibi traheret? Dum cauſa vel una
Sufficit, oppoſitas mallet-ne admittere cauſas?

Verùm, ais, attractûs etiam hìc veſtigia quædam
Non dèſunt. Olea haud multùm diſtantia ſe ſe
Continuò miſcent: eadem, cûm lamina duplex,
Quâ parte ora patent, recipit, properare videntur
In partem quæ clauſa. Tubus tenuiſſimus altè
Suſpenſam conſtringet aquam, labique vetabit.
Quis neſcit magnete rapi vix mobile ferrum,
Electris paleas, auri ramenta vel æris;
Vimque hanc funiculò longinqua in corpora duci?
Succus in arboreos poſſet-ne aſſurgere truncos
Vere novo, ſeu ramorum in ſublimia ferri,
In frondem, in florem vertendus, & in ſua poma,

Contra naturam gravitatis, juraque centri,
Ni tacitè ſub humo radix crinita latentem
Sugeret, ac fibræ circùm ſupráque vocarent?
Sic paulum immerſos aqua percolanda repentè
Cernitur inſolito curſu tranſcendere pannos.

Hæc tu dum enarras, quod erat dubitabile, ponis;
Scilicet attractu fieri: ſecus omnia fiunt.
Corpus enim quodvis involvitur atmoſphærâ,
Hoc eſt, effluvio ſubtili particularum,
Quæ ſemper magis aut minùs effunduntur in auras,
Unde retorquentur, quoniam illas reprimit aër,
Compulſaſque adigit, quantùm compellitur ipſe.
Quòd ſi, dum volitant, fortè in corpuſcula quædam
Inciderint, ea corripiunt, niſi maſſa reſiſtat,
Et motûs in centrum abigunt vi ſimplice pulſûs.
Sic gutta è ramis pendens, cùm decidit imber,
Orbe ſuos tenui ſuſtentat gemmea caſus;
Sic cohibetur aqua in tubulis conſtricta minutis;
Sic interceptus gemina inter vitra, receſſus
Nititur in cæcos, tardus licet, humor olivæ:
Partibus ex aliis validè quia preſſus, ab illâ
Non itidem, certè concedere debet in illam.
Aſt olea inter ſe quando aſpirare videntur
Cominus, injiciunt ſibi vincula; dum fugit aër
Qui medius, verùm qui ſuprà, incumbit & urget:
Quid mirum, citiùs quòd ſe per mutua jungant?
Magnetem qui ſpectat, habet clariſſima pulſûs
Argumenta. Vide, chartam ſi texeris albam
Pulvere quem ferro detraxit lima minutum,
Affinis quantùm valeat præſentia ſaxi.
Undique Materies œſtro quaſi percita currit,
Vorticis in morem, formans concentrica circùm
Agmina, demonſtratque vias quibus intrat, & exit
Effluvium, geminoſque polos: tum pendula ferri
Maſſa triplo gravior lapidi ſe ſe applicat ultro.
Cætera quæ cumulas, ſuprà jam evicta pateſcunt.
Ergò tuum ingenio *ſyſtema* ſuperbit inani.

Haud ego (Neutonus clamat) *ſyſtemata* fingo.
Ille quidem haud fingit, ſed dudum ficta coaptat.
Virtutem occultam, & cæcos in corpore ſenſus
Debet Ariſtoteli; Vacuum tulit ex Epicuro;
Aſt utrumque logi: proprium tamen ille duobus
E nihilis Totum conflat, mirabile dictu!
Carteſio bellum indicens, qui cuncta volebat
Mechanicè fieri, pulſuque à Mente profecto.
Hic aliis nonnulla quidem emendanda reliquit;
Idque lubens fateor, non omnes omnia poſſunt.
Erudit ipſa dies, ætatem corrigit ætas;
Et nova monſtrantur ſtudio quæſita per annos.
Sol patitur maculas, Lunâ occultatur opacâ
Interdum, ſæpe & velatur nubibus atris:
Uſquè tamen lucis pater eſt, manet interea Sol.
Ergò Carteſium temerè inſectantur & urgent,
Qui nihil obtrudunt niſi ſomnia Fatidicarum.
Nec redimit genus hoc vitii perfecta Matheſis.
Scilicet illa modos tantùm deſcribit agendi,
Naturam verò non inveſtigat agentis.
Cùm fieri poſſit numeros det ut Algebra rectos,
Abſurdo ad libitum poſito quaſi certius eſſet.
At Sophiæ eſt cauſas, non tantùm effecta notare:
Dux Veri Sophia eſt; Sophiæ germana Matheſis;
Ambæ concordem gaudent impendere curam;
Utraque naturam complectitur, altera manca eſt.
Motum hunc ſi caſu fieri, vel amore docerem,
(Hæc habuere ſuos etenim commenta patronos)
Turbinis aut inſtar crepitantibus ire flagellis
Sidera percuſſa, & variâ vertigine volvi;
Si canerem aurigas illis aſſiſtere Divos,
Credidit ut cœli plerumque ignara Vetuſtas,
Et curſum inter ſe pactum ſervare regendo;
Si fretus Ptolomæo, operoſos orbibus orbes
Adjicerem, usquè novis cœlum intricans Epicyclis;
Legitimos poſſem numeros implere: quid inde?
Veraces numeri, mendax at cauſa ſubeſſet.
Talis erat Phyſicæ facies, cùm obſcura peroſus

Carteſius lucem induxit, larvasque fugavit,
Ipſe Geometriæ princeps, at ſubditus illi;
Atque viam Veri munivit ad ardua templa.
Aſt ubi vorticibus totum ferviſcere cœlum
Edocuit centrum fugientibus, unde repulſæ
In Solem ſphæræ, rectà tamen ire vetantur,
Flumine centrifugo quoniam rapiuntur & ipſæ;
Nil dixit quod non probet experientia motûs
In gyrum, certæque ſuper libramine leges;
Quod non ſit facile intellectu, quodve repugnet.
Tu, Neutone, ſecus; dum vim per inania inanem
Pro radice locas. Numera, metire, reforma,
Nam quis te meliùs poſſit? Verum adjice Vero;
Plaudemus, juſtumque tibi Pæana canemus.
Duri-ne, an molles, quibus omnis conditur æther,
Sint globuli, poſſint ſervatâ lege Kepleri,
Ovatâ circa Solem vertigine volvi,
Vorticulosque ſuos agitare in vortice magno,
Contemplare; tuo pendemus ab ore docentis.
Theſſala ſed nusquam per te commenta reſurgant.
Namque Deus, non Materies, par eſſe movendo
Cernitur; hanc legi Mentis parere neceſſum eſt.

Si nunc, rite memor, quæ ſunt evicta remenſus,
Omnia colligere, inque unum componere faſcem
Non refugis, Quinti; quàm longè diſſita Vero
Sint Epicurei vatis mendacia, noſces.
Tot talesque Atomos quas ſtare haud poſſe probatum eſt,
Effingit: motum his, quem funditus eſſe repugnat,
Eſſe jubet. Quid reſpondes, facunde Lucreti?
Ecce immota tibi pendent exordia rerum
In Vacuo. Quàm vaſta quidem, ſed quàm irrita languet
Materies! Quis habet ſopor, aut lethargus inertem?
Libera ſunt ſpatia, & certè non obſtat Inane.
Torporem in pleno timuiſti; nec minus illum
In Vacuo reperis. Verùm ſi montibus ornos
Carmina, ſi poſſunt cœlo deducere Lunam,
Deduces Atomos, etſi gravitatis egenas.

Dic,

Dic, age, deſcendant: ut ſolem & ſidera fingas;
Ut circumfuſus Tellurem inveſtiat aër;
Ut magnam Oceanus partem Telluris inundet;
Ut ſe ſe attollant montes; ut gramina campis,
Ac ſylvæ creſcant; habitentque animalia Terras.
Nil agis: ecce ſedent Atomi, ſemperque ſedebunt.

Fingitur Alcides, Lernæ dum vinceret Hydram
Multiplicem, clavâ & ferro metuendus & igni,
Vix unum exſecuiſſe caput, cùm ſanguine ab ipſo
Ecce novum linguisque minax & dentibus uncis
Prodierat ſubitò: nec jam ſpes certa triumphi:
Nil cædes, ictusque juvant. Stetit acrior Heros
In redivivam hoſtem; fecundaque vulnera flammis
Exurens, tandem oppreſſit reparabile monſtrum.
Haud ſecus Impietas, quamvis ad prælia Numen
Usquè vocet, ſemperque novos exaſperet angues,
Unius cadet ætherio rationis ab igni.

Jam verò cenſes Atomos reſilire coactas
Continuò ſurſum attolli, cùm fortè cadendo
Perculerint alias diſcordes, ac minùs aptas
Nexibus. Hæc autem Vero ſententia pugnat
Multimodis. Primò ſequitur nullum eſſe liquorem;
Ac nihil in Mundo fluidum potuiſſe creari.
Scilicet è globulis fluidi genus omne liquoris
Levibus ac prorſum terſis exſtare, docebas:
Particularum etenim de mobilitate fluorem
Totius naſci conſtat. Tollatur ab illis
Mobilitas, ecce incipiet concreſcere totum.
Ni terſæ fuerint, ni leves atque rotundæ,
Perpetuo inter ſe vix poſſunt fervere motu.
Sed ni compoſitæ pariter glomeramen in unum
Et coacervatæ, corpus formare nequibunt
Quale eſt ætherium, qualis quo veſcimur aër;
Qualia ſunt omnes maria involventia terras,
Ac ſuper atque intus noſtrum diffuſa per Orbem.
Verum age, tot globuli magnum per Inane vagantes

Quo jungi potuère modo, ut coaleſcere in unum,
Ac ſeorſum tantas poſſent compingere moles?
Nam neque ſunt furcis inſtructi, hamisque recurvis;
Quales vis Atomos alias per mutua necti,
Quarum è conventu condenſa vel aſpera ſurgant.
Plana ſuperficies globulis: quácunque prehenſos
Dixeris, effugient; neque carpi aut carpere poſſunt:
Eſt ea nam tereti ſua dos innata figuræ.
Ergò cùm globulus globulum percuſſit, ab illo
Protinus exiliens Vacui ſuprema petivit.
Diſcordes igitur cunctos fateare neceſſe eſt;
Quoque magis ſimiles, minùs hoc compingier aptos:
Hinc ideo nullum fieri potuiſſe liquorem.
Si propriâ dicas tandem gravitate relabi,
Quanquam per Vacuum cogi renuêre cadendo,
Et ſic in centro feliciter eſſe coactos,
Extemplo regeram: noſtris hæc fabula telis
Profligata jacet, toties cur victa reſurgat?
Non hìc res, ut ſunt modò, ſed primordia rerum
Quærimus, & motum qui primitus illa coëgit.
Non erat in vacuo gravitas, hoc rite probavi.
Jamque probo globulos nullis coaleſcere poſſe
Motibus; idcirco quia ſi motore carentes
Vi propriâ & quocunque modo per Inane feruntur,
Protinus averſi, cùm ſe tetigere, recedunt.

Verùm, quod mirere magis, dulciſſime Quinti,
Quem perhibes ille ipſe nequit globuli eſſe reſultus.
Hìc te etiam demens Epicuri inſcitia fallit;
Omnia qui ſenſu, nihil autem lumine mentis
Æſtimat, erroresque novès erroribus addit.
Parietis offenſu pila viribus acta reſultat,
Contorſit quam reticulo circumundique tenſo
Strenuus in nigrâ Juvenis validusque palæſtrâ;
Eque ſolo, cùm lapſa fuit, ſurſum incita fertur.
Quapropter? Quoniam ſtratum pariesque reſiſtunt,
Acceptâ motûs aliquantâ qarte; pilamque
Nonnil flexibilem (quo conſtat elaſtica virtus)

Par

Paulum complanant, ac firmà mole retundunt.
Hoc pila non faciet, ſi fluxa in retia fortè
Inciderit; motum quia ſorbent protinus omnem:
Non faciet, vel ſi lapidem glans plumbea tundat;
Dilatatur enim, quia mollior: hujus & omnes
Particulæ nimio quaſſæ violenter ab ictu,
Mutavere ſitum. Nec verò ferrea valde
Glans reſilit, quoniam nimio durata rigore eſt.
Hinc duo junge ſimul, vera ut ſit cauſa repulſûs,
Quo corpus remeare eadem veſtigia retro
Cogitur, obliquum vel ſæpe refringere curſum:
Scilicet, ut partim ſit durum, & flexile partim,
Atque ita conflictu paulum molleſcat in ipſo.

His animadverſis, jam res tibi clara patebit.
Si per Inane cadens Atomus contundere poſſet
Præcurrentem Atomum, qui poſſe reſiſtere credis
Offenſam? Certè ſtatio nec firmior illi eſt,
Nec robur majûs: deſcendunt viribus æquis,
Æquali ſunt mole, viam ſectantur eandem.
Si ſtaret, minimè illapſam reflectere poſſet;
Ergò, cùm fugiat, multo minùs icta reſiſtit.
Per motûs igitur leges quid fiet utrinque?
Aut necti poterunt faciles; ac tum ſimul ibunt:
Aut minimè poterunt necti; tumque impete facto
Labentur ſeorſum. Veluti de nubibus atris
Undique præcipitans ruit arvis noxia grando,
Et vitem ferit ac ſegetes & tecta domorum.

Præterea, Virtus non eſt ut elaſtica poſſit
Alterutram ſurſum, verſo in contraria motu,
Pellere. Ponis enim naturæ inflexilis omnes,
Ac ſummè duras Atomos, ſumméque rigentes.
Ergò, ut ſe feriant, nunquam reſilire valebunt.
Nunc autem, quia vorticulos in vortice magno
Ponimus innumeros, qui ſemper aguntur in orbem,
Expoſitu facile eſt, cur corpora ſæpe reſultent;
Qualis humum repetens, pueris jactantibus, altè
Tollitur, atque iterum pulſatur in aëra follis.

Cur

Cur etiam tractus validè, ac molimine magno
Tellurem verſùm, nec ruptus in arbore ramus,
Tum ſibi permiſſus propriâ virtute reſurgat:
Cur contorta ſuis conetur lamina vinclis
Exſolvi; ac ſubito, ſi tandem libera, niſu
Conſuetam in formam redeat: Cur milite Partho
Mendacem ſimulante fugam, & vibrante ſagittas,
Contractum primò, & laxatum denique funem
Ligneus extendat, ſe ſe dum corrigit, arcus:
Cur ſclopum explodas compreſſo, deinde remiſſo
Aëre, namque modum noſti: Cur denique pulvis
Martius (humani dirum, at mirabile ſemper
Ingenii, poſſent animum ſi nota movere,
Portentum) prunis, & nitro & ſulphure mixtis
Conflagret ſubitò, frangatque potentiùs igni
Fulmineo rupes, & propugnacula vertat:
Aëris interiùs preſſi cùm flamma ſuborta
Explicuit minimas & ſolvit carcere partes.
Omnibus his etenim celer ac circumfluus æther
Inſolitum tradit privato ex impete motum;
Ociùs ingrediens occluſos antè meatus,
Et laxata novis agitans corpuſcula plagis.
At certè in medio nullum æthera ponis Inani:
Exulat hinc adeò, per quam congreſſa reſultent
Semina, vel retro pulſentur, elaſtica cauſa.

Ictibus hiſce tui nunc tandem everſa Lucreti
Fundamenta reor: ſiquidem gravitate negatâ
Seminibus, torpent æterno languida ſomno;
Et gravitate datâ, nihil eſt quod gignere poſſint.
Nativos igitur motus in Materiæ vi,
Fortuitos etiam nexus excluſimus omnes.
Nec ridenda minùs vani commenta Poëtæ,
Sive parit, ſive ire jubet primordia rerum.
Ergò nunc ſileat tantiſper, & ora pudore
Tincta tegat; donec revocem ad certamina victum.
Sed velut obſeſſæ defenſor ſtrenuus urbis,
Cùm videt adverſo jam plenas milite foſſas,

Diruta munimenta, ipſumque in mœnibus hoſtem;
Non ſe propterea dedit; quin acer in arcem
Confugit, & vallum ſudibus prætexit acutis;
Hinc prorumpit adhuc, hinc tela noviſſima torquet:
Sic per inexhauſtas accenſa cupidinis artes
Impietas alio renovat ſub vindice pugnam.
Sed, quocunque Deum fugiens penetraverit, audax
Inſequar, ipſe manu nova ſepimenta revellam.

Ergò ſi ſpretis tandem caſtris Epicuri
Xeinophanemve ducem, aut Spinoſam transfuga adires,
Perquirens in Materiæ non partibus ipſis
Diviſim ſparſis, at ſummâ & corpore pleno,
Principium motûs, tibi non melioribus irent
Auſpiciis nova bella, novus labor. Undique ſurgent
Argumenta tuæ penitus contraria menti.
Quocirca ſerves animo, monitusque revolvas,
Impulſu corpus duntaxat poſſe moveri;
Nec fore, tot calles inter quibus undique cinctum eſt,
Unum ut ſponte ineat, par omnibus æquè ineundis.
Ergò niſi in motum, cauſâ impellente, feretur,
Stabit iners, placidumque ſuâ in ſtatione manebit.

Esto, inquis, pellatur: at eſt fortaſſis in omni
Materiæ textu motûs æterna propago;
Quà fit, ut impulſum vicino à corpore corpus
Corpora conſimili vicina reverberet ictu;
Detque quod accepit, tali ratione modoque,
Ut nec principium, nec finis motibus inſit.
Quàm citò, quàm facilè, ô Quinti, lucem effugis ipſam;
Et documenta tuo labuntur pectore noſtra!
Non potes impulſus illos admittere ſemper
Acceptos, ſemperque datos, quin ſingula ponas
Corpora cùm dederint plagam, accepiſſe priorem;
Nec potuiſſe dari, quæ non accepta fuiſſet.
Propria conditio eſt igitur naturaque motûs,
Traditus ut fuerit. Debet procedere ſemper
E motore aliquo, ceu filius è patre naſci.
Ergò in Materiâ cùm ſit, transfuſus in illam

Advenit cauſâ ex aliquâ: quæ cauſa profectò
Non eſt Materies, non eſt brutum & rudè corpus.
Nam ſi eſſet, quî ſeligeret, rationis egenum?
Materies adeò vel motum extrinſecus hauſit
Ex aliquâ re in incorporeâ, mentiſque potitâ;
Vel partem ſanè quamdam illius eſſe neceſſe eſt,
Quæ nulli acceptum referens, in cætera motum
Corpora diſtribuat: ſed motum diximus antè
Transfundi; quare hîc ſubitò ſine patre repertus?
Nonne etiam pars Materiæ, quæcunque ſit illa,
Corpus erit rationis egens, ac perſimile illi
Quod modò faſſus eras per ſe non poſſe moveri?
Ergò, ut Materiæ pars nulla eſt, quæ mera non ſit
Materies, nullam omnino ſic eſſe fatendum eſt,
Quæ propriis unquam ſe viribus erigat ultra
Vires Materiæ, & valeat traducere motum;
Ni ſuſceptum ab eo, motum qui gignere poſſit.

Cernimus aſſiduâ Solem vertigine volvi,
Turbinis in morem directi ſemper ad Euros.
At Sol converti poterat conſtanter ad Auſtros.
Quid vetuit rem ſic fieri? Soliſne voluntas,
An lex Materiæ? Solem ſi velle putabis,
Græca ſuperſtitio grates tibi læta rependet.
Si lex Materiæ; tali ergò lege neceſſe eſt
Impetus ut ſemper calidis averſus ab Auſtris,
Omni in Materiâ per ſe contendat ad Euros.
Hoc, vel ſi taceam, experientia ſola refellit.
Motus enim partes Mundi contendit in omnes.
Materiæ non eſt igitur convertere motum.
Et quia nullus erit niſi ſit converſus in illud
Hocve latus Mundi, victus fatearis oportet,
Ex illo motum accepiſſe ut funditus eſſet,
Unde etiam accepit talis vel talis ut eſſet.

Præterea, quidquid naturâ tale videtur,
Illius ut nequeant eſſe uno tempore partes,
Aſt aliæ veniant ſemper, ſemperque creentur
Poſt alias, æternum illud ſibi fingere nemo

Sanâ mente poteſt. Totum quodcunque vocamus,
Naturâ eſſe nequit diverſum à partibus ipſis.
Nam Totum eſſe nihil niſi ſummam particularum,
Cernimus. Hinc motus ſi per ſe æternus habetur,
Particulas omnes æternas eſſe neceſſe eſt.
At, quæ, dum loquimur, veniunt, ac temporis omni
Momento natæ, nec heri, nec nuper, ut ipſe
Credis, erant: non ſunt æternæ, nullaque proinde
Æterna eſt. Igitur, quod conſtat partibus illis
Perpetuò genitis, æternum credere noli.
Cur genus humanum jugi reparabile fœtu,
Eſſe novum, rectéque putas? Hoc ſcilicet ipſo,
Quòd ſit perpetuò reparandum; ac filius eſſe
Debuerit, quicumque pater. Si filius; ergò
Non eſt æternus: quia patrem, ſive priorem
Agnoſcit, quo proveniens exivit in auras.
Semina de arboribus, de ſemine provenit arbos.
Nulla arbos igitur, nullum quoque ſemen ab ævo.
Sic ortum cepiſſe diem noctemque neceſſe eſt:
Nempe dies noctem ſequitur, ſequiturque diem nox.
Neutra poteſt ergò per ſe, aut æterna vocari.
Utram etenim natam dices, utramve parentem?
Non æterno etiam tempus prolabitur ævo;
Quando ex particulis (memini me dicere pridem)
Semper progenitis conſtat, ſemperque caducis.
Ver, Æſtas, Autumnus, Hyems, annum ordine ducunt;
Inque vicem ſe ſe, Mundi argumenta recentis,
Excipiunt. Inter ſibi ſuccedentia nullum eſt
Quod non poſt aliud veniat: nullum ergò ſuâ vi
Tempus & usquè fuit; nullum conſiſtere poſſet,
Ni cauſæ arbitrio, primum quoddam eſſe jubentis,
A quo deinde fluant reliqua, alterniſque recurſent.

Quidni, reſpondes, nativo jure moveri
Omnia dicantur? Placeat conjungere motum
Corporibus, dotem ut propriam, nullius egebunt
Impulſu: fruſtra motûs quæretur origo.
Talia de formis Atomorum Somnia nuper

Jactantem audivi. Nolebas indiga fabri
Corpora; motoris pariter non indiga velles.
Unde ego jam notis ſermonibus utar; & illa
Quo cecidere modo, facili cadet hoc quoque pulſu.
Si nativus erit per ſe ſe in corpore motus
Ut dos Materiæ; qualis, quantusve, rogabo:
Quam versùs Mundi partem? Lentusne, citusne?
Rectus, an obliquus? Forſan curvatus in orbem?
Nam cuncti eſſe ſimul nequeunt; unum eſſe neceſſe eſt.
Si talem aut talem dicas; alium eſſe repugnat:
Nam ſecus eſſe nequit, natura quod ipſa popoſcit.
Sed motûs nullæ ſpecies cum corpore pugnant:
Cur ergò hanc per ſe præ cunctis corpus habebit;
Æquo jure aliam per ſe cùm poſſit habere?
Hanc etiam, ſi per ſe habeat, variare nequibit:
Nam quod naturæ eſt, nullâ eſt mutabile cauſâ.
Sed motum ſemper variari poſſe videmus:
Ergò Materiæ nativum haud eſſe fatendum eſt.

NEQUICQUAM objicias: ut qualemcunque figuram
Certò corpus habet, quamvis nullam ſibi certò
Vindicet ante alias; ita motum corpus habebit
Qualemcunque, licet valeat ſibi ſumere nullum:
Atque hunc externæ variabunt denique cauſæ;
Ut rota circumagitur directo fluminis ictu;
Cùm ſecus haud poſſit proprio ſuper axe moveri.
Sic ais? Ecce quies è rebus tollitur omnis;
Nec motu caruiſſe, ut non caruiſſe figurâ,
Corpora jam poſſunt: quod nec tu effarier auſis.
Eſſe figuratum nam corpus quodque neceſſe eſt:
Rem, poſitus limes qui terminat, ipſe figurat.
Sed corpus nullâ motum ratione requirit:
Stare poteſt; neque naturam, ſtatione quietâ,
Corporis amittit. Moveatur, ſive quieſcat,
Corpus idem remanet, compactum è partibus iiſdem.
Nonne etiam, tibi dum gravitas nativa placebat,
Collapſas Atomos, in centrum fortè cadendo
Si tandem veniant, ibi tum ceſſare putabas?

Pau-

Pauſam ergò requiemve Atomis aliquando futuram
Intellexiſti, motum his non eſſe perennem;
Nec tibi propterea viſæ ſunt interituræ.

Huc accedit, uti corpus circumundique preſſum
Si fuerit, nullâ poſſit ratione moveri.
Plenum ideo Spatium tu formidare ſolebas,
Corpora ne turpi ſtarent immerſa veterno:
Nec peritura tamen, quamvis immota, putaſti.
Tum ſi mole pari, necnon & viribus æquis
Concurrant adverſa duo, evaneſcere motus
Cernitur, & placidæ ſuccedunt otia pacis.
Materies igitur motum non ſponte requirit,
Ut ſibi conjunctum; nam corpora ſæpe quieſcunt:
Nec verò requiem; nam corpora ſæpe moventur.
Nativus quare non eſt in corpore motus;
Nec nativa quies. Jam cernis utrumque modorum
Eſſe genus: quoniam, Naturâ ſemper eâdem,
Corporibus poſſunt & adeſſe, & abeſſe viciſſim.
Qualis homo jaceat molli ſeu lentus in herbâ,
Seu pernicis equi fodiat calcaribus armos,
Semper homo eſt. Ita nil proprium ſibi comparat aër,
Amittitve, ſilet cœlo cùm fortè ſereno,
Vel cùm terribili ventorum turbine raptus
Sternit humum ſylvis, quaſſas ruit æquore naves.
Sic Anio, poſtquam de rupibus orta Sabinis
Flumina tranquillus vexit ſub Tiburis arcem,
Deficiente ſolo confeſtim, alveique ruinâ
Præcipitatur, & in barathri prærupta fragoſus
Mergitur; ac niveo deſpumans imbre reſultat:
Unde levem tollit nebulam quâ pingitur Iris.
Rurſum & vorticibus per concava ſaxa retortis
Infremit; & cæcas fluctu ſubeunte cavernas
Ingreſſus, vallem crebris mugitibus implet.
Hic redit ad lucem: dein per juga collis amœni
Labitur in centrum rivos diviſus; & ima
Cùm tetigit, ſubitò diſperſas colligit undas,
Et placido Latios interluit agmine campos.

Sed nihil ipſe novi tot motibus accipit usquam,
Non primùm à lapſu, præceps cùm decidit omnis;
Nil quoque dum reſilit; nec, dum ſorbentibus antris
Ingeritur; nec dum variis amfractibus exit;
Aut ubi declivi tacitus prolabitur alveo.
Quid fieri cenſes, ubi corpus fortè quieſcit?
Nempe ſitum ſervat. Vel quid, cùm fortè movetur?
Nempe ſitum mutat. Verùm ſi tempore paulo
Et multùm & crebrò ſitus hic variabitur, ecce
Motus erit velox: multo ſi tempore paulum,
Lentus erit. Quâ parte ſitus hi deinde novantur,
Et quam deſcribunt mutati ſæpe figuram;
Hinc titulos motus, diverſaque nomina ſumit.
Ergò continuata rei poſitura, quies eſt:
Continuata ſitûs autem mutatio, motus.

Omnis at ille ſitus, ſeu permanet unus & idem,
Mutaturve, rei modus eſt, veréque modorum
De genere, in rebus qui ſunt aliquando, vel abſunt.
Unde patet, quales jam vidimus eſſe figuras,
Tales eſſe ſitus. Duplex natura figuræ:
Altera nam fines rectos habet, altera curvos.
Sic etiam poſitura duplex: quæ permanet, & quæ
Mutatur. Sicut nulli eſt addicta figuræ
Materies, nulli eſt poſituræ dedita: nullam
Affectat, nullam renuit, par omnibus æquè:
Impertire ſibi nullam, deponere nullam,
Aut variare poteſt; & quam tenet, usquè tenebit,
Quandiu ab externo non immutabitur ictu.
Eſſe nequit corpus ſine qualicunque figurâ:
Sed curvos habeat fines, rectosve, perinde eſt.
Absque ſitu quocunque nequit conſiſtere corpus:
Aſt illum ſervet ſemper, mutetve, perinde eſt.
Ergò cùm motus poſituræ ſit genus unum,
Quo ſine materia eſt, naturamve integra ſervat;
Corporibus, ſi non aliunde afflabitur, abſit,
Advena Materiæ toti, peregrinus, & hoſpes.

Finis Tomi primi.

ARGUMENTUM
LIBRI QUINTI.

COLLECTIS *breviter iis, quæ ſuperioribus Libris effecta ſunt, laudat Lucretii poeſim, vecordiam vituperat: tum ad mentem humanam, de quâ hoc in Libro agendum eſt, progreditur:* à v. 1. ad v. 89.

Eſſe aliquas mentes oſtendit, & à mente ſolâ petendam eſſe cauſam motûs: à v. 89. ad v. 259.

Mentem non eſſe corpoream probat ex naturâ Materiæ; & ex eo quòd ex variis Materiæ modis, quales ſunt poſitura, moles, figura, motusque partium, exiſtere mens nequaquam poſſit; ſed variæ tantùm rerum corporearum formæ: quod patefacit exemplo ignis, cujus omnia phænomena explicat: à v. 259. ad v. 609.

Aliis argumentis evincit mentem nihil habere cum materiâ commune; & cauſam extitiſſe materiâ priorem, quæ hunc illumve motum materiæ daret: à v. 609. ad v. 713.

Objicienti Epicuro mentem affici contagione corporis, ac proinde corpoream eſſe & mortalem,

reſpondet cum corpore conjunctam quidem, at non eamdem eſſe. Quod illuſtrat exemplo citharæ ac citharœdi: à v. 713. ad v. 812.

Diſtincto triplici genere cogitationis, ex eo quòd mens uno tempore & plura ſentit, & varios ſenſus inter ſe comparat, concludit unam ac ſimplicem eſſe ac proinde immortalem. Fœdere corporis & mentis fieri, ut à corpore ad mentem varii affectus, habitusque transeant: à v. 812. ad v. 1011.

Objicienti Lockio ignorari materiæ naturam, ac proinde neſciri utrùm cogitatio in materiam cadere non poſſit, reſpondet, non perſpectâ funditus materiæ naturâ, ſciri poſſe dotem aliquam non convenire materiæ; cogitationem autem ac voluntatem ab extenſo prorſus alienam intelligi: à v. 1011. ad v. 1164.

Ex hominis libertate oſtendit & mentem eſſe & à corpore prorſus diverſam: à v. 1164. ad v. 1262.

Motus in corpore voluntarios humanæ mentis quidem juſſu fieri; at & eosdem & naturales motus divinæ mentis arte procreari: à v. 1262. ad finem.

AN-

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER QUINTUS.

De Mente.

ÆQUUM te, Quinti, rectique unius amantem
Arbitror; haud illis ſimilem, quos dulcia poſtquam
Sopitos gratis implerunt ſomnia viſis,
Pœnitet aſpexiſſe diem: cùm lumine primo
Matutina polum ſpargens Aurora micantem,
Excitat invitos, & ſuaves diſſipat umbras:

Quippe magis placet error; & ingemuiſſe repertâ
Luce ſolent, per quam redeunt faſtidia Veri;
Et blandè mendax fruſtra revocatur imago.
Si tamen incuſſo rationum robore pulſum
Errorem extortumque tibi periiſſe doleres,
Mirarer, quantum poſſet maleſuada Voluptas,
Nam quæcunque ſuæ poſuit fundamina Sectæ
Gens inimica Deo, certè victricibus armis
Convulſiſſe mihi videor. Magnum illud Inane,
Atque immortales Atomos, Motumque perennem
Stravi, & Naturâ ſolùm auxiliante peremi.

PERDITA ſunt igitur, ſunt fracta Cupidinis arma;
Pungere nec poterunt, niſi quos impervia luci
Faſcia multiplex oculis obducta, volentes
Occæcat, rectâque viâ diſcedere cogit.
Nunc Epicureos habitare Lucretius hortos,
At nullâ comitum pergat ſtipante catervâ.
Hìc agitare velit Cythercam inglorius artem:
Hìc myrtum floreſque legat; quos tinxit Adonis
Sanguine, dilectus Veneri puer: aut Heliconem,
Et colles Baccho partim, Phœboque ſacratos
Incolat. Hìc placidi latebris in mollibus antri
Silenum recubantem, & amico nectare venas
Inflatum ſtupeat titubanti voce canentem:
Quâ vice fortunæ ſparſis per Inane quietum
Seminibus, Mundi ſubitò concreverit Orbis:
Dignaque laſcivo tandem doctrina magiſtro,
Deſinat in Satyrûm luſus, Dryadumque procaces.
Deinde vocet demens, quos tentat perdere, Divos,
Immemor ipſe ſuî; Martis deſcribat amorem;
Et juvenum cæcos ignes ac vulnera dicat;
Et vacuæ, pulſis terroribus, otia vitæ;
Fecundoſque greges & amœni gaudia ruris:
Hinc ſtultas hominum curas, bellique furores:
Ut variè noſtros tangant corpuſcula ſenſus;
Tollat inæquales venti ut vis incita fluctus;
Et gremio Terræ miſſi in ſublime vapores

Ful-

Fulgura dent nigrante polo fulmenque tremendum:
Quâ ratione, ferens inter nemorumque receſſus,
Fluxerit innocuum priſcis mortalibus ævum:
Ædificare caſas, & aratro findere terram,
Quæ cauſa impulerit miſeros: qui morbus Athenis
Graſſando, magnam viduârit civibus urbem.
Hæc & plura canens, avidè bibat ore diſerto
Pegaſeos latices; & nomen grande Poëtæ,
Non Sapientis amet. Lauro inſignire Poëtam
Quis dubitet? Primus viridantes ipſe coronas
Imponam capiti, & meritas pro carmine laudes
Ante alios dicam: dum ſcilicet ille docendo
Abſtineat: nec mortifero, ceu perfida Siren,
Geſtiat ignaras cantu malè perdere gentes.

Errare humanum eſt. Ereptus navita leto,
Qui freta, qui ſcopulos, debacchanteſque procellas
Oceano, & Syrtes atque Acroceraunia vicit,
Et nave incolumi totum audax ambiit Orbem,
Ipſo in conſpectu patriæ, atque in littore noto
Obruitur, puppimque & merces æquore mergit.
Haud aliter qui Naturam & primordia rerum
Indagant animo, duriſque laboribus audent
Totius arcanos Mundi tentare receſſus,
Nil mirum, ſi quando viâ tantiſper aberrent;
Aut Verum, toties feliciter antè repertum,
Poſtremò ſtudii quâdam ſatietate relinquant.
Sed quî non ſtupeas, hominem explanare profeſſum
Omnia quæ latitant, Verique recludere fontes,
Ne genus humanum ſub Relligione ſeverâ
Incaſſum trepidet, ſeque in mala vincula trudat,
Tam ſibi diſcordem atque adverſum, ut Relligionem
Queis fruſtra tentat convellere, protegat armis,
Telaque nulla gerat, quibus haud feriatur & ipſe:
Tela Gigantum auſus iterum conata ſuperbos.
Humani generis non vindex, aſt Epicuri
Atque Voluptatis tubicen, primaria motûs
Principia in fictis Atomis promiſit habenda.

Quid tanto vanus tulerit promiſſor hiatu,
Jam ſumus experti. Ruſſum, & Spinoſa quid eſſet
Dicturus, qui vim motricem in viribus ipſis
Materiæ poſitam ſimili jactaverat auſu,
Inveſtigatum eſt: tentatus & ille viciſſim
Succubuit. Motûs igitur primordia duci
Cùm nequeant è Materiâ, quæ ſe ipſa movere
Nequaquam potis eſt, alio de fonte petamus.

Sunt aliquæ Mentes. Noſtrûm ſibi quemque profe
Id conſcire liquet quod cogitat: unde negamus
Falſa; affirmamus nobis quæ vera videntur.
Atque ubi per ſenſus quædam intromiſſa fuerunt,
Hæc ratione animi capere, & verſare ſolemus:
Mox conferre ſimul: Si quid diſcriminis inter
Illa ſit, aut habeant ſi quid commune, notamus:
Tandem obſervatis compluribus, intima quædam
Prototypa, & rerum formas in mente manentes
Conficimus nobis; quò deinceps cuncta referri,
Judiciis ut ſint librata fidelibus, eſt mos.
Hìc ego non agitem, num ſint innata ſciendi
Principia hæc, an Mentis opus: namque id ſatis unum
Noſtris illa ſubire animis, utcunque creentur.
Verùm ſæpe animus variis rationibus anceps
Diſtrahitur, quærens & fluctuat, ambigit, hæret;
Quòd partim ignoret partim cognoſcat: & ultrà
Progrediens è jam notis incognita tentat
Eruere, addendo priſcis nova ſemper, & unum
Colligit ex alio; meditans quid ritè ſequatur,
Quid minùs; atque ideis poni quis debeat ordo;
Et collatarum quæ ſit concordia rerum.
Sic tandem adnitens intelligit, atque reflexus
In ſe ipſum, proprios conſiderat ipſe labores:
Si rem aliquam neſcit, ſe ſe neſcire, vel hoc ſcit:
Et ſe, cùm dubitat, ſentit dubitare; negare,
Cùm negat; & Verum attingens, ſe attingere novit.

Hinc elementorum mixturis corpora creta

Intuitus, rerum cauſas ab origine primâ
Deducit: Terræque plagas, cœlique meatus
Metiri, certisque valet deſcribere ſignis.
Inde tenebroſum ſectatur in æthere conum,
Corpore quem ſpiſſo Tellus à lumine Solis
Defenſat, Cœlique trahit per aperta ſequacem:
Prædicens, quâ parte Poli, quâ noctis in horâ,
Et quoties, poſt mille annos, poſt ſæcula mille,
Obſcurandus eâ ſit Lunæ vultus ab umbrâ:
Quos etiam Terræ Pelagique obnubere tractus
Debeat abſcondens fraternum Cynthia lumen,
Convexoque diem interceptam frangere tergo;
Et quota celati percurrere ſegmina diſci.
Tum quibus inter ſe gyris, quæ Sidera magno
Sunt addicta Jovi & cœlo comitantur euntem,
Sæpius occurrant adverſa, ſibique viciſſim
Præripiant commune jubar, tenebrasque refundant;
Proſpicit hæc etiam vaſti explorator Olympi;
Ac monet antè diu, quàm ſint, certiſſimus augur;
Atque Sibyllinis audet conſcribere faſtis.
Nec ſtatione ſuâ motus, prudenter & altè
Duntaxat meditans ipſo ſub fornice tecti,
Computat hinc verè, quantum plaga diſtat Eoa
Æquore ab occiduo; quàm regnis diſſita regna,
Littora littoribus; quàm ſejunctæ urbibus urbes.
Cùmque polos inter, quà fulgens orbita Solis
Dividit in geminas Cœli diſcrimina partes,
Præfixi deſint apices, immotaque puncta,
Quorum à conſpectu diſtantia certa locorum,
Phœbeo quæ ſunt ſub tramite, poſſit haberi;
Hoc ſtudio ſupplet, ſibi quod Natura negavit.

Inde truci Pelago fragilem committere cymbam
Non dubitat; ferturque vadis, & circuit orbem:
Nec timet ignotæ nocturna pericula Terræ,
Nec decertantes validis Aquilonibus Auſtros.
At magnete regens veſtigia cæca per undas,
Nunc adit imberbes populos & fœta metallis

Regna procul; nunc divitias Orientis & Auſtri,
Tellurisque novos alio ſub ſidere tractus,
Oceanique ſinus & promontoria quærit;
Longo fune ſolum experiens ſub fluctibus altis,
Nunc & Hyperboreas glacies, nullique repertum
Tentat iter, ligno & velis confiſus, & arti.

CONDISCIT multas etiam, aut excogitat artes:
Semina mixtorum ſolvit; ſal, ſulphur, arenam,
Atque inteſtinos haurit, purgatque liquores;
Segregat, aut iterum jungit; nova mixta recudens,
Naturæ mentitur opus, quin corrigere audet.
Necnon & vitreâ radios in lente refractos,
Aut chalybe in curvo glomerans, convergere cogit
In punctum, ætherii furatus ſideris ignes;
Et rapidum jubet in terras deſcendere Solem,
Subreptisque creat miranda incendia flammis.
Felix invento: licet æmulus ire Prometheo
Audeat, Hyrcanis quem Jupiter invidus olim
Rupibus affixit, fas eſt ſi credere Grajis,
Vulturis aſſidui roſtro ſine fine vorandum.
Sæpe repercuſſam quovis à corpore lucem
Dilatans, viſum amplificat; confuſaque primùm,
Atque nimis contracta rei ſimulacra videndæ
Pleniùs expandit; minimam diſcernere gaudet,
Velatam reſerat, longinquam accedere cogit;
Et priùs ignotas partes, oculisque negatas
Vitri ope convexi penetrat, donatque videri;
Et mirabilium ſtupefactus imagine rerum,
Intima corporei retegit miracula textûs.
Tum varias inter commercia ponere gentes
Molitus, ne quid lateat pereatve, quod extrà
Prolatum velit, ac donatum ſorte perenni,
Senſa animi mandare ſono, ſignare figuris
Inſtituit, totam & chartis deponere mentem:
Diſcretosque à ſe populos, & poſtera ſæcla
Cominus affari; ceu temporibusque locisque
Præſens ex æquo cunctis orator adeſſet.

QUI

Quinetiam, cur ſint quæ ſunt, quo fine regantur
Detegere aggreſſus, cauſas effectaque confert;
Concordent-ne ſimul, tandem re detegit ipſâ:
Difficileſque vias, omnique impervia ſenſu
Naturæ penitus rimans arcana, recludit.
Diſputat occultis de rebus, & alta tuetur;
Quo pacto nunc, ſit-ne Deus qui fecerit Orbem,
An Mundus ſit cauſa ſui, perpendimus ambo.
Præterea mores, normamque, modumque beatè
Vivendi ſtatuit: juſtum ſecernit iniquo,
Ut verum falſo: quid honeſtis turpia diſtent,
Noxiaque utilibus, pariter quid grata moleſtis
Æſtimat: odit, amat; probat, improbat; optat & horret.
Tum quod opinatur, quod vult, perſæpe retractans,
Atque animadvertens propria in decreta, ſeverus
Errorem ipſe ſuum potis eſt deprendere cenſor;
Emendatque, minùs quæ circumſpexerat antè.

Denique multiplices annexi corporis artus
Dirigit, arbitrioque potens dominante gubernat.
Nam quócunque jubet, faciles vertuntur ocelli;
Peſque manuſque volant; ad nutum inflectitur omnis
Muſculus; ad nutum fermè omnia membra ſequuntur.
Sic loquimur, gradimurque, & brachia ſponte movemus,
Impulſu nullo, niſi quem dedit ipſa voluntas:
Unde in multa ſequax transfertur corpora motus.
Nam ſimul atque pedes moveo, fugit ociùs aër
Aëra vicinum quatiens, ac gyrat in orbem.
Et tuba ſi dederit ſonitum pulmonibus actæ
Vocis ab impulſu, longè latéque cientur,
Atque repercuſſæ redeunt à montibus auræ.
Diſpoſitis etiam trochleis ac funibus, imò
Vectibus atque rotis, ingentia pondera tollet
Unus homo; & lapidem ſic altis antè fodinis
Extractum; celſi feret ad faſtigia templi.
Necnon adjunctis operi, quibus imperat ipſe
Bobus, equiſve, graves adverſo flumine cymbas
Perducens, Rhodanum celerem ſibi cedere coget.

Uſque adeò propriæ tantùm moderamine mentis,
Et pater & rector motûs princepſque videtur!

Ergò animi proprium, ac veluti dos ipſa profectò e
Unus ut invalidæ tradat primordia motûs
Materiæ; non hæc aliundè recepta propagans,
At primò eliciens, à nutu orientia ſolo.
Nos verò plerumque latet, quænam organa motûs
In nobis vigeant, & quâ ſint arte regenda:
Nec reſcire juvat: ſatis eſt nam velle moveri,
Quilibet ut ſe ſe moveat, rudis atque peritus.
Hinc dubium eſſe poteſt omnino; ſitne creatæ
Mentis opus, quòd quiſque ſuum, prout expetit, ul
Corpus agat; cauſæ an potioris: quæ ſimul omnem
Materiam noſcens, arcana recondita motûs
Noverit, ac votis indulgens optima noſtris,
Hoc præſtet, quod nos ipſi præſtare videmur.
Verùm ſeu noſtræ mentis partum eſſe putemus
Hunc motum, cujus faciles moderamur habenas;
Seu potiùs cauſâ quâdam à meliore profectum;
Cujuſdam certè mentis partum eſſe neceſſe eſt.
Et ſaltem id conſtans inconcuſſumque manebit,
Principii, quodcumque fuat, motum eſſe volentis.
Sed nil velle poteſt niſi primùm intelligat: ergò
Hanc motûs cauſam conſtat ſimul eſſe ſcientem.
Mens igitur prima eſt motûs atque unica cauſa.
Ac velut humanum corpus finita regit Mens,
Mentem infinitam ſic magno in corpore Mundi,
Numine cuncta ſuo quæ dirigat, eſſe fatendum eſt.
Materiæ motrix adeò tibi cauſa pateſcit;
Materiâ major, longéque potentior ipſâ,
Mens; quæ materiam fecit, factamque gubernat.

Hoc tibi monſtratum firmâ ratione putârim,
Anticipata tenet niſi te ſententia vinctum,
Corporeis ipſam quoque Mentem partibus eſſe
Conflatam; quaſi nil penitus ſit corporis expers.
Sed quoniam oſtenſum eſt motu per ſe ipſa vacare

Seg

Segnia Materiæ corpuſcula, nec dare poſſe,
Ni priùs accipiant; hoc jam convincitur ipſo,
Quantum à Materiâ Mentis natura recedat:
Quæ non acceptum, at proprio de fonte fluentem
Elicit imperitans motum, generatque volendo.

Præter enim partes omni ratione carentes,
Extenſaſque ſitu certo, certâque figurâ,
Nil tibi Materies, quácunque inſpexeris, offert.
Id per ſe planum eſt, & cogeris ipſe fateri.
Nam ſi Materies, naturaque corporis ipſa
Poſtulat eximios per ſe ſe Mentis honores,
Quidquid erit corpus, ſenſuque animoque valebit;
Senſu animoque arbos, & inertius arbore ſaxum;
Senſu animoque Atomi, vel dum ſine more vagantur
Disjectæ: nec jam tibi ſunt primordia cæca
Materiæ, ſed erit potiùs pars quæque tibi Mens:
Materiæ ſiquidem pars omnis Materies eſt.
Ac tot erunt Mentes, quot partes corpore in uno;
Totque immortales: quia per te funeris expers
Eſt Atomus; nec eam leto dabit addita virtus
Noſcendi. Miſera aut felix per ſæcula cuncta
Eſſe poteſt. Sic te, Quinti, viciſſe puderet;
Si non unam, aſt innumeras in corpore Mentes
Eſſe tuo ſolidas, immortaleſque faterer.
Nam rueret tibi Secta pari convulſa ruinâ:
Cui nihil horrendum magis eſt, quàm mole ſepultâ
Corporis, æternam poſt funera ducere vitam.

At verò ſi Naturæ vi cogitat & vult
Quæque Atomus; pariter rectoque & idonea pravo,
Virtutem vitiumque ſequi, & præponere poſſit
Alterutrum, ac proprios delectu fingere mores.
Imò pars Atomo quæcunque putatur in ipſâ,
Quæque ſuam vitæ rationem priva tenebit;
Quæque ſuos aliquo patietur vindice manes.
Ut pia promeritæ capiet mercedis honorem,
Impia ſic meritas ſolvet pro crimine pœnas.

Hinc

Hinc Atomos per ſe noſcentes atque volentes,
Ac ſimul æternas fugas affirmare, Lucreti.
Democritus quondam nonnullas ponere tales
Auſus erat, quæ præ reliquis hâc dote ſuperbâ
Pollerent, Menteſque forent à ſimplice vulgo
Diſtinctæ: qualis plèbem contemnit agreſtem,
Addictam officiis, natam ſervire patique,
Libera Nobilitas, tituliſque ac juribus amplis
Præcellens. Tanto viſa eſt commota periclo,
Quæ ſchola mortales animos contendit & optat:
Democritumque patrem ſubitò indignata reliquit.
Reverâ nil ridiculum magis, atque pudendum,
Quàm pariles Atomos in cæcas, inque videntes
Partiri: fictum gratìs erat, ac ſine cauſâ.

Sed videamus utrùm minùs à ratione recedat,
Quod cecinit ſuper his Epicuri ſerva Camœna.
Materies, inquit, per ſe nil ſentit; & omnes
Æquâ ſorte Atomos, cunctarum exordia rerum,
Naturâ cæcas & inertes eſſe neceſſe eſt.
Verùm ubi fortunâ certæ quæque ordine certo
Convenere ſimul, (quamvis nec dicere quales
Omnino valeat, nec quis demum ille ſit ordo)
Efficiunt animum. Putat autem è ſanguine puro,
Partibus aëriis, ſubtili denique flammâ,
Poſſe aliquid naſci quod cogitet ac velit, etſi
Corporeum; tandemque mori compage ſolutâ.

Ergò Materiæ tantùm mixtura modusque
Efficient Mentem. Sed quid mixtura creabit
Materiæ in latebris, ut Mens ubi nulla fuiſſet,
Mens ibi continuò exiſtat: vis nempe jubendi;
Vis meditans, operumque potens; vis apta movend
Corporibus: vis percipiens, ac prædita ſenſu,
Judiciumque ferens, & agendi robore præſtans?
Nam perſcrutari, nam proſpicere atque movere,
Et præferre, ſequi, fugere, impugnare, reniti;
Hoc agere eſt. Mixtura novi nil partibus affert

Aut afferre poteſt, niſi quòd vel congreget antè
Diviſas, vel eo collectas ordine jungat
Qui priùs abſuerit. Quid partibus additur inde?
Nil certè, niſi cuique locus, totique figura
Compoſito. Hæc igitur fuerit ſi Mentis origo,
Mens aut Materiæ poſitura, aut certa figura eſt:
Atque cubus fit uti, vel pyramis atque cylindrus,
Haud aliter fiet miranda potentia Mentis.
Et ſic Materiæ per ſe ſe Mente carenti
Certa figura dabit, dare quod non altera poſſet;
Certus item locus: ut ſi dextrâ fortè locantur
Particulæ, ſubitò cognoſcant, hisque volendi
Accedat vis magna; ſecus, ſi fortè ſiniſtrâ?
Ergò virtutem inſolitam junctura ſitusque
Conferet: ac tantùm poterit contactus, ut omnem
Naturam invertat rerum, & primordia mutet.
Quis probet hæc? Nihil è nihilo vis poſſe creari,
Et Mentes tamen ipſe creas: vis tanta modorum eſt!

Corpora ſic, fateor, fieri perlucida poſſunt,
Raraque; ſic fieri condenſa, fluentia, dura,
Mollia, pro varii variâ compagine texti:
Namque ſitus parit illa. Novi nihil inde creatur
Corporibus: remanent quod ſunt. Ut cannabe tortâ
Conficitur funis, contextâ carbaſus; etſi
Nullum incrementum jacturaque nulla ſequatur
Naturâ in propriâ: tantùm id, quòd grandia funis
Pondera ſuſtineat, ſpirantes carbaſus Euros.
Hæc diverſa quidem, ſed non contraria per ſe
Munia ſunt, nec Materiæ ſuperantia vires.
Eſt in utroque ſtatu patiens, nec ſe exerit ipſa.
Ferri nempe rigor ſi producatur in enſem,
Corpora transfodiet pungendo; eademque ſecabit,
Phœnicem in gladium procuſus: conteret illa
Si clavæ formam Herculeæ denſatus habebit.
Sic radios levis transmittit lamina vitri;
Ictibus at crebris contuſa & pulveris inſtar
Trita, repercutiet: ſi pulvis mergitur undâ,

L Per-

Perlucet rurſum. Fluit auri vena liqueſcens.
Igne ſuper valido; frigeſcens uſque rigebit;
Solvetur ſalibus liquidis, ac lumina fallet.
Tum cibus in noſtros qui ſenſim diditur artus,
Sumit multiplices humano in corpore formas,
Mutato ſolùm textu, inverſiſque figuris;
Materià remanente tamen conſtanter eâdem:
Quæ quamvis agitata modos vertatur in omnes,
Naturæ nunquam propriæ de finibus exit.

Nec verò inde modum potis eſt acquirere talem,
Qui non ſit re corporeus; re corporis inter
(Ut verbis loquar ipſe tuis) eventa locandus;
Connexamque ſui ſpeciem cum corporis ipſà
Perpetuò ſpecie referat. Lex quippe modorum
Illa eſt, ut nequeant attentâ mente videri,
Quin ſimul & videas rem cui modus additus hæret.
Namque modus nihil eſt, niſi res hac prædita formâ.
Sic, ubi percipio ſeu motum, ſive quietem,
Percipio corpus tranſlatum, ſive quieſcens;
Nempe ſitum mutans, aut ſervans quolibet horæ
Momento. Si percipiam quaſcunque figuras,
Percipiam corpus finitum limite quodam,
Ductibus & curvis, aut rectis undique ſeptum;
Et longum & latum & ſolidum, aut æqualiter omni
Parte ſui, aut variè variis pro partibus: unde
Cuncta figurarum naſci diſcrimina poſſunt.

Atque adeò quidquid poterit contingere motu,
Aut requie, ſeu totius, ſeu particularum;
Et quidquid variante ſitu, variante figurâ,
Aut conſtante; id corporeum ſimul eſſe neceſſe eſt.
Pertinet ad corpus ſiquidem, ac de corpore ſolo
Naſcitur. Hinc fieri duriſſima corpora cerno,
Cùm cubicæ partes nullo dirimente cohærent;
Aut viſco ſaltem & ramoſo glutine conſtant;
Aut ſtratæ ut folia, incumbenti mole premuntur:
Unde locum ſervant inter ſe ſemper eundem,

D

Donec eas aliquis tandem liquor, aut vapor ignis
Imbuat, ac ſenſim penetrans diſcedere cogat.
Diſtractæ, ſubitò priſcâ de ſede moventur:
Corpora tunc videas molleſcere, ſæpe liquari.
At verò intus habent partes liquidiſſima fluxas,
Et fragiles, ac perpetuâ vertigine motas;
Quæ teretes cùm ſint, nequeunt per mutua necti,
Quamvis contiguæ, ſemperque teruntur eundo.
Mollia ſed partim ſunt dura, liquentia partim:
Naturæ ambiguæ; quia mixtas ordine partes
Ex utroque tenent genere, alterniſque locatas;
Ac duræ fluidis miniméque tenacibusque inter
Texuntur globulis, quorum conſtante viciſſim
Mobilitate fremunt, motumque quiete retardant.

Hæc ita cùm fuerint, certè nihil eſſe videtur
In vi Materiæ, quod non exponere poſſim
His tantùm adductis, poſiturâ, mole, figurâ,
Et motu, & requie. Cur arida concremet ignis:
Cur lignum in cineres, in calcem ſaxa reſolvat:
Cur ſilicem in vitrum vertat; cur toſta metalla
In liquidum flumen: cur limum induret, abacto
Quidquid erat lymphæ: cur extrahat intima rerum
Principia; & flammis oleoſa micantibus ornet
Rodendo, interea ſpargens circumundique lumen;
Cætera dum candent ab eo, tantùmve rubeſcunt:
Cur aliis verò cæcum ſine luce calorem
Infundat, mediiſque ardores temperet undis:
Cur & conflictu lapidum ferrique, repentè
Proſiliat; gelidis ac fortè liquoribus unà
Congeſtis, fumum & flammam cum murmure prodat;
Horrifico tandem cur impete fulminis actus,
Tam volucris ruat in terras, fulgore coruſco
Percellens oculos; vehemenſque agiliſque meatus
Vi tantâ penetret, ſæpe ut (mirabile dictu)
Vaginâ totum illæſâ liquefecerit enſem:
Hæc & plura etiam, quæ cuncta referre pigeret,
Jam video, ſimul atque obelis pungentibus ignem

Pyramidi aut cono paribus conſiſtere novi,
Qui motu rapido longè latéque feruntur.
Nam quò non penetrant? Quovis in corpore partes
Exagitant, rumpunt, lacerant, ſolvuntque, fugantque,
Diſpoſitas prout inveniunt: ſi fortè quietas,
Ac preſſas, ineunt ægrè, ac molimine longo:
Quòd ſi diſcretas, pervadunt, vixque morantur.
Mobilibus proprium facili conamine motum
Contribuunt. In ſulphureis cumulantur & hærent;
Donec diviſas penitus, circùm agmine facto,
Abſtulerint: ac mille modis volitare videntur;
Quòd fumum undantem & pingui fuligine plenum,
Quâ ſe cunque viâ promoverit ille, ſecuti,
Perpetuo ſpolient; ſpoliatum deinde relinquant.
Interea lucent; rapido quia turbine circùm
Vibrati, radios conſtanter in æthera mittunt:
Quos ubi refractos variè, variéque reflexos
Rerum objectarum facies transmittit ad imam
Partem oculi, ſubitò illarum ſe vivida imago
Pingit ibi, ſolet ut fieri in nigrante tabellâ:
Tum variæ apparent formæ, variique colores.

At verò flammis ubi ſulphura nulla ciendis
Suppeditantur, agit nihilominus intima ſerpens
Per loca, ſed tacitus, longéque obſcurior ignis,
Exiguam reddit lucem, ſi pauca ſuperſunt.
Nam fulgere nequit radius niſi rectus ab illo
Proveniens, intret noſtræ ſubeatque foramen
Pupillæ. Quoties curvis amfractibus errat,
Tunc latet. Occulto caleſiunt corpora motu,
Poſthac frigeſcunt; vel cùm ſeceſſit in auras
Ignea vis, vel cùm ſic partibus implicuit ſe,
Ut penitus torpens anguſto in carcere ceſſet;
Donec ab injectis rediviva efferveat undis.

Et quia graſſatur totum diffuſa per Orbem,
Semper adeſt, non mota quidem, ſed promta moveri.
Hinc adeò luctâ ſolidorum excita reſurgit,

Scin-

Scintillatque procul, ramenta metallica mordens
Quæ lapis excuſſit; nec non & ſæpe liquentûm,
Sulphura ſi pugnent ſalibus: fremit ipſa tumultu
Protinus, atque rogum mediis accendit in undis,
Et ſpumam ingentem duplici de corpore format.
Sic etiam terræ latebris reperitur in altis,
Æs aurumque coquens, inteſtinasque cavernas
Æſtu perpetuo complens, quo conditus aër
Rarefit. Verùm hunc ſi fortè cadentia montis
Fragmina præpediant quin exhaletur in auras,
Terrarum hinc ſubitus tremor horribilesque ruinæ.
Haud aliter cœli quondam in regione ſupremâ
Fit tonitru: diſperſa latent nam ſemina flammæ
Nimbos inter aquâ multoque bitumine fœtos:
Quæ ſimul ac mediâ glacies in nube coëgit,
Aëre denſato penitus, vertigine magnâ
Volvuntur; fervens accenditur igne bitumen;
Aëra dilatant ignes; hic frigida clauſtra
Perrumpit ſtrepitu horrendo; ſimul intonat æther
Concuſſus: quà facta via eſt, ſinuoſa ſagitta
Pervolat, & minimos penetrat ſubtilis hiatus.
Bellica non aliter Vulcanum induſtria Marti
Junxit mille modis; & nunc imitabile fulmen,
Ætnæosque ſoli ſubſultus atque ruinas
Molitur; ſive oppugnat, ſeu protegit urbes.

Nil mirum eſt igitur quòd alendis ignibus aër
Conferat, augendisque: ut ſi vel flammula ſiccam
Materiem tetigit, citò maximus ardeat ignis;
Tectaque conflagrent, perdantque incendia ſylvas.
Igniculorum etenim quæ copia magna latebat
Aëris in gremio ſtagnans & ſparſa per auras,
Se primùm emotis & jam flagrantibus addit:
Vicini agglomerant ſe ſe, tractimque ſequuntur,
Quàm levis eſca diu ſupereſt; at ſulphura tandem
Depaſti, fugiunt oculos, & fulgere ceſſant.
Propterea creſcunt ventorum flatibus ignes;
Et Cyclopeis folles adhibentur in antris;

Ne pauſa obrepat flammis inimica citatis.
Nam vis incutitur ſemper; ſemperque novato
Fomite cùm gliſcat, nequit elangueſcere motus.
Haud ſecus & noſtris auræ pulmonibus hauſtæ
Sanguineos animant latices, atque ignibus implent
Ætheriis: quos dum ſecernit, temperat humor;
Et madidum latè ſervat per membra calorem.
Hinc omnis regio cerebri perfunditur udis
Halitibus. Pars & nervos, pars organa ſenſûs
Irrigat, & molles pars, purior ipſa, tabellas:
In quibus & rerum variè ſignatur imago,
Et pòſt venturos etiam ſervatur in uſus.

En, Quinti, variis quæ motibus atque figuris
Exequitur corpus, Mutatas ſæpe figuras,
Mutatos & ſæpe ſitus intelligo: verùm
Non video Mentes, effectaque Mentis oriri.
Quinetiam indignor, cùm ſic in corpore Mentem
Ut cerebrum fingis formari; ex agmine quodam
Particularum omni per ſe ſe mente carentum:
Indignor; Ratio mecum indignatur & ipſa.
Mens etenim tua ſi membrum eſt, ut cetera membra
Corporis humani, propriam quoque ſuſcipit eſcam,
Qualem ſuſcipiunt ſimul omnes corporis artus.
Hæc fit nutritæ ſubitò pars intima Mentis:
Nutriti pariter ceu fit pars intima membri.
Ergò particulæ panis quem fortè voratum,
Digeſtumque ſuo ſuſcepit ſanguis in alveo,
Si pedibus ceſſere tuis, Ratione carebunt;
Pectoris at mediam regionem ſi tetigere,
Quâ noſtræ placuit tibi Mentis templa locari,
Tunc diſceptabunt de Mundo & origine rerum,
Ac de ſorte ſuâ; ſint corpora dedita leto,
Necne; quid ad vitam poſſit conferre beatam:
Jus populis dicent, ornabunt legibus Orbem:
Invida quam Natura negat, poſitura dabit vim.
Res peregre adveniens id, quo caret ipſa, propinquæ
Tradet; & accipiet quod non habet illa, viciſſim.

Pro pudor! hæc tandem eſt doctæ ſapientia Sectæ!

Si verò non hanc Atomos acquirere dotem
Credideris, ſed quod conflatur corpus ab illis:
Textu nimirum ſubtili, & præpete motu:
Protinus elatâ reſpondens voce rogabo;
Ecquidnam eſt aliud corpus, quàm corporis ipſa
Semina, quæ certâ coëant ratione locata?
Quidnam his accedit poſiturâ, aut ordine quovis,
Quàm poſitura ipſa, & quidam novus ordo? Quid ipſum
Acquirit corpus toto glomeramine, præter
Interiùs quemdam textum, exteriùſque figuram?
Sunt illæ cunctis ſolæ, te judice, dotes
Corporibus; ſolæ pariunt diſcrimina cuncta:
Hoc eſt, reſpectus varios (re ſemper eâdem)
Corporis ad corpus: nempe ut ſint plúſve minúſve
Stricta aut laxa intus; ſint plúſve minúſve rotunda
Seu quadrata foris. Nihil eſt diſcriminis inter
Corporeas moles, quod non redigatur ad iſta.
Quis Mentem textus formabit, quæve figura?
Res ut noſſe queat, ſatin' eſt ſubtilibus illam
Conflari ex Atomis? ſed quid ſubtilius unâ
Eſt Atomo? Tamen haud Atomus tibi cogitat. Adde
Pernicem motum: ſed quid pernicius igni,
Æthere, luce? Tamen neque lux, neque cogitat ignis,
Non æther. Satin' eſt aliquam illis eſſe figuram?
Hoc ais: hanc demum fugis expugnatus in arcem:
Nam quò lucifugus ſe ſe non ſubripit error!
Sed nos errorem quò ſe ſe cunque receptet
Inſequimur, cauſamque animi non eſſe figuram
Materiæ, validâ freti ratione probamus.

Namque hoc ſi fuerit, non omnes, credo, figuræ
Formabunt animum; ſed quædam hoc jure fruetur,
Secluſis aliis. Ut quæ rutilum efficit ignem,
Hæc non format aquam; & quæ molles procreat auras,
Hæc non arentis generat corpuſcula terræ.
Atque ita, per varias ut poſſunt quæque figuras

Corpora deſcribi, flammæ per acumina multa
Pyramidum; tellus per denſos partium acervos;
Per floccos graciles aër; Neptunius humor
Per tenues globulos; ſic & prudentia Mentis,
Et varii ſenſus, & vis innata volendi,
Et quæ quisque ſuo tacitus ſub corde volutat,
Diverſis itidem ſignari hæc cuncta figuris
Judice te poterunt, ſingillatimque notari?
Dic igitur: quâ nempe fides, & opinio formâ,
Quâ dubitatio, quâ ſtabilis perſuaſio diſtent,
Invidia, ambitio, ſpes aut metus. Eia age, Quinti,
Quid ceſſas? Hæres? Deſunt tibi verba, figuræ
Quanquam omnes adſunt oculis? Cur nulla roganti
Obvia fit, quæ vel minimum genus exprimat horum?
Nil quodcumque vides, Quinti, quod corpore tangis,
Significare valet quod ſentis intus; & omnis
Materiæ tibi deeſt ratio de Mente loquenti.

Quin, ſi Materiam omnino ſupereſſe negares;
Diffiſusque tuis hodie, qui ſæpius errant,
Senſibus, extenſi ſummam periiſſe putares;
Nilque forent aliud, quæ cernis corpora, præter
Umbram fallacem, ſimulacraque inania rerum;
A te non ideo poſſet Mens ipſa negari.
Namque tuæ Mentis ſemper tibi conſcius eſſes.
Tu tibi proximus es, quâ parte intelligis. Antè
Corpora quàm ſcires an ſint, jam te eſſe ſciebas.
Quonam argumento? Quoniam qui cogitat, ille eſt.
Nec tamen ulla tibi ſenſum afficiebat imago.
Nam cùm cœpiſti primùm ſentire dolorem,
Neſcires licet unde dolor ipſe profectò
Jam tibi notus erat; quamvis ignota tibi eſſet
Undique Materies, & adhuc tiruncula ſecum
Mens privatim ageret, ſibi conſcia & obvia ſoli.
Porro Materiâ ignotâ cognoſcere Mentem
Si liceat, nil Materiæ Mentem eſſe liquebit.

Nunc age, Materiæ propriis cum dotibus illa

Si jam contuleris, quæ Mentis munia noſtræ
Plura recenſebam, nil conſimile, & quod utrique
Competat, ambabus vel ſit commune, videbis.
Nempe ex Materiâ noſtros exiſtere viſus,
Ipſoque omnigenos in lumine ineſſe colores,
Et varios cerni, prout hunc oppoſta vel illum
Corpora perſorbent radium, aut contacta reflectunt;
Unde oculis hærent certæ veſtigia formæ;
Ceu pes ſignat humum, ſpeculum ceu ſignat imago;
Credo libens. Quod enim dices lucisque colorisque
Omni de genere, hoc ipſum de corpore dices.
Sic odor atque ſapor, ſonus & calor undique noſtros
Afficiunt per cæca quidem corpuſcula ſenſus:
Omnia enim hæc motu, poſiturâ & verbere conſtant,
Atque figuratis mucronibus; unde tremiſcunt
Extima nervorum & cerebro transmittitur ictus.

Ast aliud longè eſt, cùm viſa, auditave, ſenſu
Aut delata alio, interiori lumine cernens
Percipit, explorat mens noſtra; & plurima judex
Conceptis etiam ſimulacris inſuper addit,
Ac de fonte ſuo, nullum ſpectantia corpus.
Nam neque criſpatas, neque cuſpidis inſtar acutas
Dixeris, aut teretes, aut cujuscunque figuræ,
Quas homines agitant ideas verique, bonique:
Nec varios inter motusve, ſitusve locabis
Virtutis ſtudium, vel libertatis amorem.
Sic quoque de nullâ poteris cenſere figurâ,
Docta ignara-ne ſit; juſta an ne injuſta; fidelis
Perfida-ne; & prudens, incauta, modeſta, ſuperba:
Nec talem, quemcunque ſitum motumve putabis.
Quàm ſint hæc disjuncta, vides. Tamen hæc tria tantùm
Materiam comitantur, & in diverſa tributam
Corpora conſtituunt; partes agitantur, & inde
Quælibet exurgens edit poſitura figuram.
Ergò figura, ſitusve aliquis, motusve foret Mens,
Materiæ ſi mens appendix, aut modus eſſet.
Noſcere nec Mentem poſſes ſine dotibus illis;

Nec rurſum ſine Mente illas cognoſcere dotes:
Nam talem certè docui legem eſſe modorum.
Quæ tibi quandoquidem manifeſtè falſa videntur,
Materiæ ac Mentis diverſas eſſe profectò
Naturas, atque hanc illi præſtare neceſſe eſt.

Jam, per ſe nullum genus obtinet ipſa modorum
Materies; nec ſe tali, aut tali ordine format:
Cùm ſolo fieri poſſint hæc omnia motu,
Quem ſibimet dare nec valuit, nec fingere talem,
Pluribus ut ſuprà cecini: aſt aliunde creatum
Suſcipit, externo cauſæ impellentis ab ictu.
Cauſa igitur primùm impellens, delectus & ipſe,
Quo fit ut hæc ſpecies motûs, aut altera detur
Materiæ, ſpretis aliis, prævertere motum
Debuit, ac motu quidquid proceſſit ab illo;
Proinde ſitusque, modoſque omnes, omneſque figura
Et quia Materies ne puncto temporis uno
Stare quidem potuit, quin partes ordine ſaltem
Diſpoſitas aliquo, aut aliquâ ſub imagine haberet,
Vel cùm ſtaret adhuc tetrum chaos omnia miſcens;
Certè cauſa movens, quam Mentem oſtendimus eſſe,
Materiam prævertit; & omni corpore differt,
Principium velut effecto differre neceſſum eſt.

Ergò ſupremam inter, quâ Mundi templa reguntu
Atque hoc incluſam perituro in corpore Mentem,
Differitas illa eſt, quâ ſunt æterna creatis
Diſſita, ſumma imis; quâ præſtant maxima parvis;
Et quâ finito disjungitur infinitum.
Attamen ex noſtrâ, quæ ſit natura ſupremæ,
Perſpicies: etenim minor eſt majoris imago.
Aſpice ſuſpenſum ſublimi è fornice Solem;
A primâ juſſum naſcentis origine Mundi,
Ætheris immenſi diffuſa per æquora, lucem
Subjectis quoquò verſus diſpergere terris:
Ille quidem ignivomâ radios fornace liquentes
Vibrat inexhauſtus, vas admirabile: Solis

Se tamen effigies quædam ſpectantibus offert
Cerea fax, tremulâ quam cernis luce micantem,
Dum luſtrat tenui loca circumſtantia flammâ.
Sic etiam fugiens per florea gramina rivus,
Qui vitreo nitidos objurgat rore lapillos,
Quamvis pauper aquæ, magni tamen exhibet inſtar
Fluminis exiguum: ſic largas læta per arva
Volvens flumen aquas, parva eſt immanis imago
Oceani, vaſtum qui circumplectitur Orbem,
Limitibus fundoque carens; quò præpete curſu
Fluviorum è variis regionibus agmina mille
Præcipitant, tot aquis nil vectigalibus auctus.

Forsitan oppones, in nobis fœdere tanto
Et Mentem & corpus jungi, ut non poſſit utrumque
Diſcerni; proprio nimirum edoctus ab uſu
Nil niſi per ſenſus ad Mentem accedere noſtram:
Quos ubi ſopivit ſomnus, vel fervida febris
Invertit, turbari animum, atque errare vagantem;
Sæpe etiam attonitum ſubito procumbere morbo:
Creſcere cum membris; pueriles exigere annos
Informem; ætatiſque gradus conſcendere adultæ;
Poſthac maturâ viridem florere juventâ;
Tum labefactari ſenio, & marceſcere rugis.
Inſuper, orbatos homines Ratione videri,
Vel capite offenſo, vel ſic à matre creatos,
Omnis eos ut deficiat prudentia Mentis,
Partibus in cerebri certus quia deficit ordo;
Imò ad naturam depreſſos uſque ferinam.
Ut, cùm improviſo morſu per ſanguinis alveos
Tetra canum rabies hominem pervaſit, & imis
Viſceribus medioque infixit corde venenum;
Quid cane diſtat homo? Furor ambos abripit unus;
Mordendique fames, eademque inſania vexat.

His adeò exemplis rationum pondera, Quinti,
Extenuare ſoles. At ne penetralia rerum
Intrantem, & cauſas quærentem in fontibus ipſis

Prima aditu facies abſterreat, aut levis aura
Deturbet, cœptos prohibens abſolvere curſus;
Obſerva mecum attentus, meditansque revolve,
Quid valeant, quid non, hæc argumenta Lucreti.
Oſtendunt unà Mentem cum corpore jungi;
Quis neget? Aſt unam Mentiſque & corporis eſſe
Naturam, non ſignificant. Ita quilibet arte
Strenuus Aoniâ citharam pulſare ſonantem
Mobilibus digitis, chordasque animare loquaces,
Et lenocinio blandi modulaminis aures
Demulcere tuas, citharâ ſic pendet ab ipſâ,
Non ullos ut poſſit eâ ſine promere cantus.
Nam ſi rupta ſilet, ſi quà temerata ruinâ eſt;
Si chordæ nimiùm tenſæ, nimiúmve remiſſæ
Amiſere tonum, vel ſi una aut altera deſit;
Si caveam implerunt ſordes, hebetantque ſonorem;
Ecce manet citharœdus iners, fruſtraque peritus
Aut nihil aut pravum canit, & neſcire videtur.
Ergò artem Muſeam ipſâ in teſtudine pones?
Ac tibi propterea res una putabitur eſſe
Organum & organicus? Talis fit copula porro
Corporis ac Mentis: niſi quòd deponere non quit
Adjunctum ſibi Mens, nec ſponte reſumere corpus;
At dum vita manet nobis, hæc ſemper eidem,
Cui ſociata ſemel, ſociabitur inſtrumento.
Cætera conſimili penitus ratione geruntur.

Nam veluti quædam citharæ ſunt propria, quæ non
Organicum ſpectant; ut concamerata tabellis
Per commiſſuras laterum ſpecus, unde ſonando
Fit fremitus levis, & reſponſat textilis Echo;
Nervorum pariter ſitus menſura, frequentes
Aut raros, celeres aut tardos, tempore eodem
Subſultus referunt; ex quo ſonus exit acutus,
Aut gravis. Hæc cantor non efficit, utitur illis.
Necnon ipſe quidem tenet in ſe multa viciſſim,
Quorum ut ſit compos, citharâ non indiget ullâ.
Nimirum eſt in eo modulandi parta facultas,

Atque omnis ratio harmoniæ: nam cuncta per artem
Et quæ conſona ſunt, & quæ ſunt diſſona novit:
Et nihil à citharæ nervis prodibit amœni,
Quod non per digitos tranſmiſſum emanet ab ipſo.
Atque ita ſuave melos pariter debetur utrique:
Et citharæ; quòd det ſonitus, quicunque cientur;
Et modulatori præſertim; quòd ſciat illos
Elicere, ac mutis animam velut indere chordis.
Haud ſecus in nobis addictam fœdere certo
Mens agitat molem, & moles reſpondet agenti.
Quippe ſuis inſtructa modis, rituque parata
Organico, non hanc animi de munere formam
Poſſidet; innato ſed vivit machina motu.
Sanguis it, atque redit: ſenſimque alimenta feruntur:
Ceu veget, augeſcitque arbos, nihil indiga Mentis.
Sic ſua ſunt etiam, ſecluſo corpore, Menti
Officia. Ut numeros quando ſine fine patentes
Colligit agglomerans; iterum multiplicat, auget,
Imparibusque pares confert; mox dividit illos
Æquas, non æquas in partes; atque ſecando,
Ut priùs augendo, infinitum attingit utrinque.
At neque corpus habent numeri, nec ſenſibus ullis
Obverſantur. Item quamvis finita ſit ipſa,
Æternum, immenſum, infinitum libera tentat,
Et perſcrutari, & percurrere ſæpius audet.
Sed neque corpus habent, nec ſenſibus obvia ſunt hæc.
Tutemet hocce tuum quoties tibi fingis Inane,
Exuis ignorans quovis à corpore Mentem;
Dumque negas incorpoream, ſimul eſſe fateris.
Quin ea, per ſenſus quæ ſunt allata, retractans,
Abſtrahit à rebus rerum genera omnia: ſentit,
Cauſa quid effecto, medium quid fine, modusque
Differat à re ipſâ; quid corpore corporis illa
Notities, quam ſola poteſt vis edere Mentis.
Unde, ut corporeæ molis ſunt propria quædam
Officia in nobis, quæ non à Mente profecta
Mechanices tantùm normam legesque ſequuntur;
Sic ſua ſunt Menti, quæ nil à corpore ſumunt.

Quanquam ergò fateor cognoſci plurima ſenſu,
Plurima ſunt etiam quæ purâ mente videntur,
Propterea quòd nulla ſui ſimulachra profundant.
Quî pateat vi corporeâ res corporis expers?
Senſus enim rerum formas, molem atque colores
Percipit, ac ſonitus & odores atque ſapores,
Duritiemque ac mollitiem, tum frigora & æſtus,
Levorem, humorem, atque iſtis contraria: verùm
Quot ſunt, quæ retuli, diſtantia prorſus ab illis?
Non igitur ſolo deprendimus omnia ſenſu.

At genus eſt medium quoddam, mixtumque duobus
Ut cùm totus homo guſtat, videt, ambulat, audit.
Nam partim hæc animo fiunt, & corpore partim;
Sic tamen ut dominæ tum ſubſit machina Menti:
Ceu lyra dulce ſonat docto pulſata magiſtro.
Fœderis argumentum in ſenſu eſt. Nam ſine Mente
Nullus adeſt ſenſus, neque Mens ſine corpore ſentit.
At quidquid ſenſu deprendimus, organa fruſtra
Deferrent illud, niſi res quædam intus adeſſet
Percipiens, quodcumque foris transmittitur ipſi:
Organa quandoquidem ſunt omnis inania ſenſûs;
Ac reddunt externa, velut ſpiracula ventos,
Et ſpeculum effigies, & concava rudera vocem.
Non oculi cernunt; verùm res illa paratis
Adjuta auxiliis, oculorum & freta labore;
Quæ jubet huc oculos verti, quà parte videndum
Eſt aliquid. Pariter non auris verba loquentûm,
Aut modulos; at res quæ præſidet auribus, audit.
De viſis, ac de auditis quæ judicat, illa eſt;
Et quæ audire poteſt ſola, & quæ ſola videre.
Articulos adeò tibi dum gravis obſtruit humor,
Calculus obductis habitat ſeu renibus hærens,
Non tibi pes, renesve dolent: dolet artubus ægris
Addita Mens. Abſciſſa perſit cui tibia nuper,
Non minùs ille pedem nervo patiente putabit
Ægrotare, licet jam nullum; ac ſæpe doloris
In membro notum genus experietur inani.

Te quoque nunc tacitè meditantem exordia Mundi,
Aut gravibus curis defixum ſi quis inuret
Candenti ferro, vel acu pungente laceſſet,
Ociùs abjiciens animo quæcunque tenebas,
Totus ad acre malum tu te convertis, & illuc
Mente ruis; quia res in te quæ cogitat, ipſa eſt
Quæ ſentit. Dum nauta ferâ quaſſante procellâ
Territus, undarum tumidos aſſurgere montes,
Et ſpumam ruere, & miſceri turbine pontum,
Et faciem cœli tenebroſam, & fulgura cernit
Undique disruptis obliquè percita nimbis,
Et ſubſidere navim, atque atro gurgite volvi;
Tum vim ventorum rabidam, pelagique furentis
Terribilem fremitum, & crepitantes fulminis ictus,
Vectorum & pavidos clamores auribus haurit;
Huic ſimul & fauces ingratus torquet amator,
Et nares vexat ſentinæ tetra mephitis:
Frigore membra tremunt; mentem horrida mortis imago
Perturbat; nec ſpes animo tamen excidit omnis;
Molitur, ſi quis fractâ rate prænatat aſſer
Obvius, auxilium miſero ſibi; voce precatur
Cœlicolas ſupplex, & votis flectere tentat;
Terram, terram orans, mare deteſtatus iniquum;
Aſpice quot varii rerum uno tempore ſenſus,
Unam commoveant agitato corpore Mentem.

Nam res perpetitur quæ tot ſimul anxia motus,
Res ea quæ timet atque cupit, gaudetque doletque,
Quæ ſentit, varios & ſenſus comparat, una eſt
Ac ſimplex: ideo non conſtat partibus ullis.
Si fingatur enim multis è partibus eſſe,
Parvula quantumvis vel ſubtiliſſima fiat,
Officio pars quæque ſuo jam dedita, certè
Neſciat officium alterius, neque judicet inter
Senſus diverſos quis ſuavior; hæc neget, illa
Affirmet diſcors; velit una quod altera nolit:
Quamque ſuo nam jure frui arbitrioque neceſſe eſt.
Ut partes oculi non uno munere cunctas

Defun-

Defungi certum eſt: radios nam colligit una,
Altera ſecernit: Mentis ſic munia partes
Diverſæ diverſa, imò contraria obirent,
Libertate ſuâ pariter, ſeorſum potitæ.
Cœtus erit: veluti formicarum abdita campo
Plebs habitat, varium inter ſe partita laborem:
Aut examen apum. Vel erit Reſpublica diſcors,
Motibus inſanis ac ſeditionibus ardens;
Et confundentur populoſæ munia Mentis.
Vel concors ut ſit, quædam ſelecta tot inter
Particulas ſibi congeneres operumque miniſtras,
Sic princeps erit, ut cunctæ referantur ad illam,
Conſpirentque ſimul. Sed quæ Regina ſedebit?
Præter enim quàm quòd prorſus germana videtur
Mentibus his, quas Democrito exprobrare ſolebas,
Partibus eſt aliis conflata minoribus, æquè
Ac famulæ, vulguſque Atomorum in corpore degens.
Quæ pars imperio ſic nata videbitur una?
Quæ pars Reginæ tandem Regina futura eſt?
Quæ pars Mentis erit verè Mens? Heu, bone Quinti!
Fingere quàm promtum! Rationem reddere ficti
Pro quàm difficile eſt! Nonne hinc intelligis unum
Et ſimplex eſſe id quod vult ac percipit? Ergò
Cùm pars Materiæ (meminiſti) nulla ſit una,
Nulla individua aut ſimplex; nullam eſſe neceſſe eſt,
Quæ caſu quovis in Mentem aſſurgere poſſit
Aut per ſe ſola, aut aliis ſibi fœdere junctis.

Propterea clarè ſenſu vel cernis ab ipſo
Mentem incorpoream, ſeu partibus eſſe carentem.
Inſuper ipſe vides à vero quàm procul abſit,
Qui tenuem noſtro diffuſam corpore cenſet
Eſſe animam, nebulæ ſimilem penetrantis in artus,
Cui motûs tantùm ac ſenſûs provincia detur,
At famulantem animo, ceu Regi corporis uni,
Corporeo tamen, ac variis è partibus orto,
Atque gubernaclum regali ex arce tenenti.
Nempe tuus vates ipſe hæc ſibi ſomnia finxit.

Sunt

Sunt quibus haud aliud noſtræ Mens incola molis
Viſa fuit, niſi membrorum concentus, & ipſa
Corporis harmonie, fibris concordibus apti.
Sed modus eſt hæc harmonie; quæ vita profectò
Jure poteſt, at non hominis Mens ipſa vocari.
Non agit ille modus, non vult, non cogitat usquam.
Mens ergò res quædam una eſt, cum corpore juncta
Dividuo, ſed quæ ſine corpore vivere poſſit.

Quæ cùm cuncta tibi fuerint perſpecta, repentè
Percipies quid ſit, cur Mens ſociata caducæ
Materiæ, in partem veniat perſæpe laborum;
Corpore & affecto ſimul afficiatur & ipſa:
Non tamen ex æquo. Siquidem lex fœderis illa eſt,
Ut quoties corpus certâ ratione movetur,
Tunc quoque certum aliquid Mens cogitet: ac vice verſâ,
Ut ſimul hoc illudve ſuo Mens cogitat auſu,
Continuò quidam ſuccreſcat corpore motus.
Ac velut omnimodis credas duo Corpora jungi,
Talia cùm fuerint inter ſe ſemper, ut horum
Alterum ab alterius motu moveatur eodem;
Atque duas pariter Mentes, ſi quidquid ab hâcce
Apprenſum eſt, ſimul hoc etiam apprendatur ab illâ
Sic Mentem & corpus, quanquam eſt aliena viciſſim
Amborum natura, atque inſociabilis omni
Conjugio (ſolis niſi legibus Omnipotentis)
Conciliata putes, hæc ſaltem ad tempora vitæ,
Motibus ut certis terrenâ in mole ſubortis,
Certæ reſponſent ideæ, docileſque ſequantur.

Propterea mirum non èſt, ſi partibus ægris
Aut ſomno preſſis, aut quâvis denique cauſâ
Turbatis, cerebro præſertim, ubi cuditur ingens
Agmen ſpirituum, & quævis celatur imago,
Sæpe aut nulla intrò rerum ſimulacra ferantur;
Aut veniant lacerata modis, inverſaque miris;
Aut varia, aut ipſis etiam contraria rebus;
Unde furor, ſtupor & deliria prava ſequuntur.

Donec enim premitur cæco Mens carcere clauſa,
Carceris has leges, æternaque fœdera ſervat;
Et dolet, & gaudet, prout hoc compactile corpus
Suavia titillant nonnunquam, aut aſpera lædunt:
Sic tamen, ut ſtupidæ, quæ motus excipit illos,
Materiæ, tanquam ligno, ſilici atque metallo
Lætitiæ ſenſus non ſit, ſenſusve doloris.
Atque ubi frigida mors extinxit flammea vitæ
Semina, cœleſtisque evanuit halitus auræ,
Deſinit hìc agere, & ſurdos Mens exuit artus.
Ipſa tamen conſtans manet, irreſoluta, ſuperſtes:
Cùm nequeat per ſe, aut Naturæ viribus ullis,
Quod ſine partibus eſt individuumque, reſolvi.

Haud igitur creſcit pueris quibus organa creſcunt.
Nam quanta eſſe poteſt, vel primâ ab origine tanta eſt.
Quòd ſi tum vix ulla ſuî argumenta videtur
Exerere, ac molli potiùs torpere veterno,
Quid faciat rudis immaturo corpore? Nondum
Collectæ cerebro ſpecies, quæ deinde movebunt
Nunc inopem: nondum, quod lapſo tempore fiet,
Rebus ab objectis idearum excita ſupellex.
Jam tamen affectûs quædam veſtigia prodit,
Dum vagit, ridet, quatitur ploratibus infans.
Cùm fuerit porro perfecta virilibus annis
Machina; cùm cerebri fibris erit optimus ordo;
Et memorem gazam rerum experientia tandem
Implêrit; ſubitò noſcetur quid valeat Mens
Talibus auxiliis. Si deficientibus hæret,
Strenuus ac fortis neque dux ſine milite vincat;
Nec ſolâ pugnet miles virtute ſine armis;
Nec radio ſine ſetigero depingat Apelles.
At cùm ſit paucos inſtructum corpus ad annos,
Provectâ ſenſim labefactum ætate fatiſcit:
Ut rheda, ut veſtis longo corrumpitur uſu;
Et ratis aſſiduè caſus experta marinos.
Denſior it ſanguis, concreſcit vappidus humor,
Dureſcunt fibræ, flacceſcunt denique nervi,

Cor titubat, nec jam radiat vitalibus auris
Theſaurus capiti concreditus; oſſa rigeſcunt,
Fit pedibus manibusque tremor, grave pectus anhelat,
Caligant oculi, ſonitus malè ſuſcipit auris,
Deficiunt vires, vox ægre faucibus exit,
Albeſcunt crines, rugatur marcida pellis.
Tunc vitio primæ ceu debilitatis hebeſcit
Machina: fitque ſenex iterum puer. Unde neceſſe eſt
Huic ſemel addictam rurſum pueraſcere Mentem:
Non per ſe; verùm quia paulatim organa ceſſant.
At ſi, ut corporeis rebus tangatur, & extra
Se poſitis (quod ſola ſibi permiſſa nequiret)
Indiget adjuncti comitatu corporis; illo
Non eget, ut ſe ſe privataque commoda norit,
Pertimeatque malum, & ſemper velit eſſe beata.

Protinus hic autem, non eſt mihi cognita, dices,
Materiæ natura ſatis comprenſaque virtus,
Ut circumſcribam verbis, quid poſſit apiſci,
Quid nequeat. Quis enim tantum ſibi ſumat, ut ipſe
Cùm ſe ſe ignoret, ſingillatimque per omnia
Incerto ſoleat titubans prorepere greſſu,
Anteferatque manum, & baculo quaſi ſingula tangat,
Collidi in tenebris metuens, aut luce malignâ;
Fundamenta tamen rerum omnium, & ultima quæque
Viſa ſibi velit obtutu penetralia firmo?
Quidni Materies, cui dotem adſcribimus unam,
Ut triplici protenſa modò concreverit, hanc vim
Poſſideat quoque, uti velit atque intelligat? Unde
Corruerent ſubitò geminæ diſcrimina partis,
Quâ compactum hominem facimus, duplicemque putamus.
Forſan Materiæ ratio primaria non eſt
Aut per ſe extendi, aut per ſe cognoſcere; verùm
His aliquid majus, natura videlicet ipſa
Ex quâ utrumque fluit: ceu bini ex arbore rami
Diſpariles, unâ tamen à radice profecti:
Namque hæc Spinoſæ fuerat ſententia nuper.
Quis tunc Materiâ poterit ſecludere Mentem?

Altera dos quamvis à Mente extenſio diſtet?
Nam ſonus ac lumen diſtant; & corporis ambo
Sunt eventa, neque à naturâ corporis abſunt.
Haud ſecus inter ſe diſtant color atque figura;
Sed globus eſſe poteſt idem niger atque rotundus.
Ergò Materiæ modus excellentior eſſet
Cognitio: perfecta magis, cùm ſcilicet illi
Organa ſuppeterent forſan meliora; minúsve,
Organa cùm fabricæ forſan pejoris adeſſent.

Mirari ſatis hìc nequeo, quis tetricus horror,
Deſpectusque ſuî, quæ mortis prava libido
Lymphatas hominum mentes inceſſerit, ut ſe,
Corpore mortales cùm ſint natique ſepulcro,
Mortales animo eſſe velint penitusque caducos.
Tantus amor nihili! Tanta eſt vecordia! Solum hoc
Permetuunt cæci, ne Mens compage ſolutâ
Duret adhuc nimiùm vivax, buſtoque ſuperſtes
Evolet: hoc cupiunt unum, ut cum corpore vitam
Ponat, & in ventos tenuis velut aura recedat.
Ah! te ne ſubeat, Quinti, tam dira cupido!
Verùm infixa priùs quia te ſententia turbat,
Haud tibi defuero, quin hoc caligine plenum
Abſtulerim velum ex oculis noctemque fugarim.
Audi quæ moneo paucis, iterumque reſumo.

Quidquid Naturæ eſt, ac verè conſtituit rem,
Hoc ſine res non eſſe poteſt, aut Mente videri.
Haud aliter nobis rerum natura pateſcit.
Quam ſi non ſequimur normam, pervertimus ipſi
Rerum ideas omnes, & aquæ confundimus ignem:
Tum procul eſt Ratio, & ſermonis deſinit uſus.
Qui verò modus eſt, ut adeſſe, ita abeſſe viciſſim
Usquè poteſt; res eſſe valet cernique ſine illo:
Sed ſine re non eſſe poteſt, aut Mente videri.
Abſque modis intelligitur res ipſa: ſine illâ
Non intelligitur modus. Ut ſi fortè figuram
Contemplere animo, qualis tibi cunque putetur;

Ecce

Ecce figuratæ præbet ſe molis imago.
Sic non concipitur motus, quin mota repentè
Res animo ſubeat; mixturæ nec genus ullum,
Quin obverſentur poſitæ quodam ordine partes.
Cùmque modos, ut fert hominis perſæpe voluntas,
Naturâ rerum abſtractâ, diſcernimus ipſos,
Sic illos Mente abſtrahimus, tamen ut ſimul adſit
Notities manifeſta rei, ſuſpenſaque tantùm,
Cujus hic eſt modus, & ſine quâ modus eſſe nequiret.

JAM fortaſſe rogas, quanquam nimis immemor, utrùm
Extendi ſit Materiæ natura, modusne?
Quid dubitas? Quod quæris habes. Age conſule normam.
Scilicet hoc fieri nequaquam poſſe probatum eſt,
Ut quis Materiem, quantumvis abſtrahere audax,
Ingenii ſummo pertentet acumine, quin rem
Cogitet extenſam, aut conſtantem partibus extra
Se poſitis. In eâ priùs eſt nihil. Inde ſequuntur
Omnia. Materiæ non ergò è dotibus una eſt,
Non modus aut ramus quidam; natura ſed ipſa
Extendi. Atque adeò ſi Mens dos eſſe putetur
Materiæ, dos extenſi eſt, ramusque modusque.
Proptereà quoties Mentem meditaris, oportet
Se tibi res quædam meditanti extenſa repente
Offerat: ut ramus truncum arguit, atque modus rem.
Verùm conſcius eſt hominum unusquisque profectò
Ipſe ſibi, propriæ dum luſtrat ſingula Mentis
Officia, & quærit quid ſint, quo-ve ordine fiant,
Extenſi nihil obverſari. Scire laboro
Ac meditor tacitus, quænam ſit primula rerum
Agnitio; quid judicium; quid roboris inſit
Omni argumento, quâ vi pervincere poſſit,
Ac domitare animum, & trahere in ſua jura volentem:
Immemor extenſi confeſtim hæc omnia præſto.
Nunc dubiam certâ, & falſâ diſcernere veram
Notitiem cupio, quâ ſe ratione viciſſim
Impugnent; quid opinari, quid credere, ſcire,
Sint in ſe; quid ſint etiam affirmare, negare:

Dividuum procul eſt à me, penitusque receſſit.

Præterea quid ſit, quòd amet ſe ſe ipſa voluntas
Præcipuè ac ſemper, quòd ſe ſe ante omnia ponat,
Et felix velit eſſe: quid hoc quoque deinde ſit, eſſe
Felicem aut miſerum, & fieri, ſe judice, talem:
Unde quis invideat; laudem venetur; honores
Ambiat; imperium affectet; parere recuſet,
Aut indignetur; contemptum, oblivia, probra,
Morte ſibi pejora putet; ſine nomine vitam
Vitalem neget eſſe, auræ captator, & ardens
Sera immortalem jaculari in ſæcula famam:
Quid ſit ab incœpto nunquam deſiſtere velle;
Judiciis aliena ſuis poſtponere; pravum,
Mendacem fieri, deceptorem, atque malignum;
Aſſentatores præ veris ponere amicis:
Hæc ego dum reputans, & me contractus in ipſum,
Heracliti oculis lugens conſidero, nulla
Corporis extenſi feriunt veſtigia mentem.
Scilicet arguitur propriis erroribus ipſa
Nobilitas animi. Cernis, dulciſſime Quinti,
Et Mentem noſtram, & noſtræ molimina Mentis,
Extenſi non eſſe modos; omnique vacare
Materiâ: ſine quâ cognoſcier illa fatendum.
Ergò Materiæ virtus primaria non eſt,
Ut ſimul extendi, ſimul & cognoſcere poſſit;
Qualem hæc monſtra putant, infenſa Deoque ſibique.
Nec, veluti ſonus ac lumen, color atque figura,
Aut gemini ex unâ venientes arbore rami,
Extenſi ratio, atque animi vis ipſa putentur;
Sed quaſi naturæ duplices pugnare viciſſim
Dotibus adverſis: quarum altera ſemper agatur,
Altera ſemper agat; labentibus altera conſtet
Particulis, habeat nullas in ſe altera partes.

Sunt in Materiâ nobis impervia ſanè
Plurima, quæque aciem Mentis, quâ cuncta tueri
Conamur, fugiant. Etenim finita poteſtas

Inge-

Ingenii, non aſſequitur quæcunque per omnes
Materiæ nexus & vincula particularum,
Confieri poſſunt: quare in caligine denſâ
Progredimur ſæpe, ac veluti nictamur in umbris.
At ſi, cuique rei quæ dotes funditus inſunt,
Haud ſcimus plerumque, licet cognoſcere ſaltem
Queis careat. Nos fortè latent primordia flammæ:
Aſt ea compertum eſt aqueis diſtare figurâ;
Inque figurarum ſolo diſcrimine poni,
Quidquid aquæ aut ignis proprium eſt. Miracula nondum
Omnia Magnetis perſpeximus: at mihi certum eſt
Magnetem non eſſe animal; nec amoris ab æſtu
Ferratas trahere ac ſecum vincire catenas.
Cur & Arctoo declinet cardine Mundi
Solis ad occaſum, mox & converſus ad ortum
Pauliſper, res eſt etiamnum ignota; ſed illud
Materiæ ſubtilis opus toto Orbe fluentis,
Et non ventorum ſcimus. Quadrare rotundum
Nemo poteſt: at quadratum differre rotundo
Id norunt omnes, quidque ex utroque ſequatur.
Sic à Materiâ Mentem ſejungimus; etſi
Non omnes liquidò vires utriusque pateſcant.

Adde, quòd has etiam diſcrimen ſegregat ingens;
Libertas. Etenim conſtantes omnia ferri
Corpora per motus, æternùm ſubdita legi
Perpetuæ, propriâ ſine cognitione, fatetur
Quilibet. Aſt homini nota eſt ſua cuique poteſtas,
Aut nihil aut aliquid, ſive hoc ſive illud agendi.
Ecquis enim quoties ſecum deliberat anceps
Quid faciat, vel conſilium ſolertis amici
Flagitat, ac tandem quid ſit facturus apud ſe
Decernit; quis dum rogat, aut hortatur & urget;
Dum laudat bene geſta virûm, malè geſta ſeverus
Arguit, ac meliora jubet; dum præmia ponit,
Et pœnas meritis; ſi quid peccaverit ipſe,
Excuſare palam, ne quâ ſons audiat, & clam
Emendare parat, quia facti cura remordet,

Neglecti-ve pudor; dum cuncta negotia curat,
Fungitur officiis, morum ſibi juſta, ſuisque
Dogmata conſtituit; quis demum talia præſtans
Non libertatem ſe perſentire, fruique
Jure ſui arbitrii, non externâ domitum vi
Teſtatur, verèque probat? Nec publicus error
In genere hoc hominum eſſe poteſt conſenſus, & una
Cunctorum vitæ ratio: ſed conſcia veri
Lux & Naturæ radius. Quippe omnia fruſtra
Hæc, atque inſulsè fierent, ſi compede durâ
Vinctus homo, ac præceps ageretur: ut acta moveri
Materies, quâ parte impulſa eſt, cogitur omnis.
Sic neque præclaris formandi legibus eſſent
Conventus populorum; aliquâ nec civibus arte
Inſpirandus amor Patriæ, flectendaque corda
In commune bonum. Magni gens fluminis inſtar
Quæque foret; quod non monitis, precibusve, minisve
Vincitur; aſt humiles inſano vortice ripas
Exſuperat, latisque audet ſe effundere campis,
Proximaque injectis vaſtare paludibus arva:
Nequicquam aggeribus tentant frænare rebellem,
Indocilesque jubent alveo ſe condere fluctus.
Nec diſciplinis etiam exercenda Juventus
Præceptisque bonis; at vitis more colenda,
Arboris aut teneræ, paries quam pandit apricus.
Nam lecto plantata ſolo, tantùmque reſectâ
Luxurie foliorum, ipſâ vi denique Solis
Ac terræ creſcit; fauſtique à munere cœli,
Neſcia, progenerat fructus ramosque valentes.

Ecquid enim Ratio ſine libertate juvaret?
Cernere quid prodeſt quæ conveniuntve nocentve,
Si non illa ſequi, non hæc fugitare viciſſim
Noſtri juris erit? Tunc in mortalibus ægris
Mens torperet iners, penderet vana ſupellex:
Quippe ubi ſe multis deprenſum quisque periclis
Senſerit, inque ſuâ poſitam virtute ſalutem,
Anxius inquiret quid agendum, animoque ſagaci

Verſabit, quo ſe molimine protinus illinc
Eripiat: ſed ſi vis inſuperabilis illum
Præcipitat, vanis genium cruciatibus angit:
Hoc ipſo infelix, quòd prudens; atque medelam
In ſe ſe putet eſſe malis, ubi nulla medela eſt.
Vana etenim, quæ nil penitus prudentia poſſit.
Inde omnis pariter Sapientum gloria falſa,
Magnanimûm Heroum virtus, Regumque bonorum;
Nec laudabilior, quàm corporis inclyta forma,
Sive decor vultûs, aut florens viribus ætas.
Atque adeò eſt homini Rationis inutile pondus,
Imò ærumnoſum, atque animis quaſi ſarcina noſtris.

Qui libertatem præcelſaque jura negarit
Mobilis arbitrii, quo præmia quærere factis
Poſſit, & hoc ævo quondam felicius ævum;
Ille ſibi anteferat vecors & ſecla ferarum,
Quas Natura parens movet ac regit impete cæco;
Et ſua vivendo vincentes tempora plantas,
Marmoraque & gremio Terræ formata metalla.
Namque geruntur uti par eſt, ignara profectò
Quid ſit opus deceatve; ſuî nec habentia curam:
Irrita dum nobis, & ſollicitudinis ægræ
Infelix mater, Ratio eſt; dum vita labore
Perpetuo detrita, heu! paucis occidit annis.

Sensit, & haud dubitat tuus ipſe Poëta fateri
Libertate animos hominum præcellere; quamvis
Damnaret leto: quare per Inane cadentes
Ridiculo demens Atomos clinamine torſit.
Irriſi ſatis. At per ſe cùm libera poni
Materiæ pars nulla queat, mirabile dictu eſt,
Quî Mentes è Materiâ conflaverit unâ,
Nec, quæ miſceret pugnantia, viderit usquam.
At mirabilius, quòd, cùm immortale per ævum
Conſtantes faceret compacto è corpore Divos,
Atque hominum formâ ſed limpidiore micantes,
Humanas idem Libitinæ ſub juga Mentes

Miſerit, impatiens propriæ poſt funera vitæ.
Sed quanti modico perituram tempore Mentem
Ille facit? Certè Mens eſt viliſſima rerum,
Finibus anguſtis hujus ſi clauditur ævi,
Et moritur ſimul ac renuit decurrere ſanguis.
Nummus Alexandri longè præſtantior ipſo:
Ille etenim, ceu flamma volans, conterruit Orbem,
Ac periit; cineres & nomen inane relinquens:
Illius effigies etiamnum viva ſuperſtat,
Nec teritur manibus tractantûm, & ſecula vincit.

Procumbis tanto Rationum pondere fractus.
Gratulor ipſe mihi, nec non tibi. Cernere Verum,
Viciſſe eſt. Atenim quæris, Mens corporis expers
Cùm ſit per ſe ſe, ſociali corpore claudi
Quî valet, extenſis & partibus indere motum?
Naturas tam diſpariles quæ copula jungit?
Nam ſi corporea eſt, nequit ipſam apprendere Mentem;
Si ſecus, haud ipſum potis eſt apprendere corpus.
Huc jam appelle animum, totis huc auribus adſis,
Et faveas: neque vana tibi hæc ſpectacula ſunto.
His te adducebam, naturâ ut Mentis apertâ,
In nobis manifeſta Dei argumenta videres.
Maxima res agitur. Quæ ſcilicet antè probavi,
Ni fallor, tria ſunt. Et corpora mente moveri,
Hoc primùm. Dein corporeis non partibus eſſe
Conflatas hominum Mentes; adeóque reſolvi
Naturâ non poſſe ſuâ, ſed vivere ſemper.
Poſtremò, quæcunque jubet peragitque voluntas,
Hæc fieri plenâ cum libertate; nec ullo
Materiæ nexu, aut fato impendente coactas
In quod agunt, at ſponte ſuâ prorumpere Mentes.
Propterea, dum corpus habent atque organa ſenſûs,
Mercedem factis, aut pœnam poſſe mereri;
Et poſt exactos vitæ hujus labilis annos,
Immortale dari juſtis ac ſontibus ævum.
Nec tamen è dictis ſolùm hæc tria ducere fas eſt:
At quæ principio tantùm libaſſe decebat,

Illa

Illa recognoſcas mecum, atque libentiùs audi.

Scilicet ignorat mihi Mens, ſibi credita qualis
Machina ſit; quantâ momentorum arte regatur;
Quàm variè compacta, & miro condita textu:
Attamen impellit cùm vult, agitatque movendo
Compagem; ac ſubitò flectit, prout imperat, artus.
Quòd moveat, planum eſt cauſam prodire movendi
Mentis ab imperio: verùm id quòd neſcia præſtet,
(Neſcia non motûs quem præcipit ipſa, ſed artis
Quâ fit & elicitur) liquidò demonſtrat adeſſe
Cauſam quæ regit effectrix; cui ſingula clarè,
Quæ mihi ſunt ignota, patent; cujusque voluntas
Adſpirare meæ non deſinit; & valet illos,
Cùm jubeo, motus quibus eſt opus, indere membris.
Ecquis enim Orator facturus verba repentè
Cogitat, aut quâ vi pulmonibus aëra jactet
Expreſſum, ut pulſo reſonantem gutture reddat,
Quem ſpirare ſilens, & mutum halare ſolebat?
Aut queis diſponenda modis ſit dædala lingua,
Lingua figuratrix verborum, opifexque loquelæ;
Dentibus ut fractam vocem, illiſamve palato
Terminet inflexu, ac fingens moderetur euntem;
Naribus & labris formandam ſæpe relinquat:
Quosque, id fiat uti, ſit opus contendere nervos?
Quin taceat, ſi tanta priùs molimina ſecum
Debuerit verſare animo, quàm tollere vocem.

Currere fert animus; curro; ſed quid ſit agendum
Interiùs, velox ut curram, neſcio prorſus.
Aſt aliâ ratione tamen mihi membra moventur
Currenti, quàm ſi ſedatè incedere vellem:
Sed quæ vis motum acceleret reprimatve, neque unquam
Hoc didici, nec me ſperavi diſcere poſſe.
Ignoro penitus, teque ignorare fateris,
Quantum animæ, quot particulas, per quosve canales
Et quibus è cellis, & quo moderamine mitti
Expediat. Satis eſt ad nutum ſtare paratam

Materiem; atque ſuo, quantùm in ſe eſt, munere fungi
Cùm volo, cùm jubeo, mihi ſubdita machina paret:
Nec ſcit quid jubeam; neque ego, qui juſſa faceſſat.
Sic, ubi res aliquas meditari fortè lubebit,
Præſto ſunt optata mihi ſimulacra; videndum
Se facilis præbet, ſubitóque arceſſitur Orbis.
Conſpicio ſimul & cœli fulgentia templa,
Et maria, & populos, urbesque & viſcera Terræ.
Qualis, uti perhibent, herbis & carmine diro
Saga potens Erebo pallentes evocat umbras:
Conveniunt Manes, ſpectacula vana, rogantis
Ante oculos; nec ſe magicis ſubducere poſſunt
Artibus: usquè adeò juſſus venerantur aniles.
At mihi cùm pariter Mundi totius imago
Protinus obvia fit, nec quæ ſit tanta poteſtas
In cerebro, nec quâ cerebri regione creentur,
Quo-ve modo ſpectra hæc, novi; nec pingere poſſim
Ipſe manu, nec totâ oculis percurrere vitâ
Tot rerum ſpecies, intus quas cernere promtum eſt.

TUQUE etiam, cùm te ipſe moves, tunc Mentis easdem
Expertus tenebras ignota jubentis, idemque
Corporis obſequium, pariter majore juvaris
A cauſâ; quæ ſuppeditat quod nec dare poſſes
Ipſe tibi, juſſusque tuos, tuaque organa callet,
Succurrens inopi; viresque ac robora præſtat.
Atque ita, cùm magnâ circumſpectante coronâ,
Saltando volucresque pedes & brachia jactas
In numerum, ſequerisque modos & plectra canentis,
Tunc tua multivagos motus, agilesque choreas
Attentè moderans multâ mens arte gubernat:
Quod tamen interiùs geritur, dum dirigis artus,
Et luſûs arcana tui miracula neſcis:
Exerces ſummo domitum tibi Numine corpus.

MENS igitur cunctis præſit communis oportet;
Corporis arcanos quæ poſſit adire receſſus,
Et latebras animæ, facilique impellere niſu

Quid

Quidquid erit promtum ad nutus, & rite paratum;
Ut ſimul optati poſſint erumpere motus.
Illius efficere eſt, noſtra eſt optare facultas.
Talia ſi verò præſensque potensque requirunt
Numinis auxilium, credes nil Numine egere,
Quæ nobis etiam nec percipientibus, imò
Sæpius invitis, hoc noſtro in corpore fiunt;
Queis tamen & finis ſuus eſt & provida cauſa?
Hoc numen, Quinti, Mentem cum corpore junxit;
Quæ nullâ per ſe poterant ratione ligari:
Fœderis & ſequimur leges, quas fœderis auctor
Inſtituit; geminis hominem conſtare jubendo
Naturis: ut Mens per ſe diſcernere verum,
Per ſenſus res corporeas apprendere poſſet,
Et capite ex utroque ſuum Mundique parentem.
Nam quis non videat, finitæ ſi breve corpus
Subjicitur Menti, Mens quanta ſit illa, ſupremo
Quæ regit arbitrio vaſtum quem condidit Orbem?
Non poterit ſine conſilio tam parva moveri
Machina, tam fragilis; te judice, tanta regetur
Mentis inops! Credant Epicuri de grege porci.

ARGUMENTUM
LIBRI SEXTI.

JAM avulſis Epicureæ doctrinæ radicibus, & mentis humanæ nobilitate vindicatâ, in hoc Libro delabitur ad Belluas; ac probandum ſuſcipit, animâ ſive careant, ſive valeant belluæ, nihil inde aut menti humanæ aut Deo detrahi: à v. 1. ad v. 27.

Proponit id quod ab incredulis objicitur; belluas animâ noſtræ ſimili præditas eſſe, quod variis ferinæ induſtriæ exemplis illuſtratur; belluarum autem animas è Materiâ conſtare, ergò & noſtras: à v. 27. ad v. 303.

Reſpondet hoc dilemmate, animam brutorum aut nullam eſſe, aut incorpoream: utrumlibet affirmari poſſe, ſalvâ mentis humanæ dignitate: à v. 303. ad v. 344.

1°. *Oſtendit dubia ſaltem eſſe argumenta, quibus brutorum; certa, quibus hominum anima defenditur. Tum per hypotheſim Carteſii doctrinam de belluis opponit, & ab exemplis, more adverſariorum, decertare parat:* à v. 344. ad v. 409.

Probat ab abſurdo non magis belluis animis concedendam eſſe, quàm plantis plurimis ac foſſilibus: à v. 409. ad v. 608.

Motus animalium omnes mechanicè fieri poſſe indicat; ex mirabilibus brutorum factis inferri debe-

re,

re, non ſuam feris ineſſe mentem, ſed mentem aliquam adeſſe: à v. 608. ad v. 767.

Belluarum motus ex eâdem cauſâ naſci poſſe, ac motus noſtros ſpontaneos, ad quos nihil niſi velle afferimus: à v. 767. ad v. 826.

Ex immutabili in belluis vivendi tenore, arguit ipſas carere delectu; ex pluribus verò exemplis, ipſis non inhærere mentem, ſed præeſſe: à v. 826. ad v. 947.

2°. *Si mens belluis attribuatur, illam, cujuscunque ſit ordinis, incorpoream fore, ac noſtræ ſimilem; imò perfectiſſimam. Hîc contra adverſarios retorquet exempla plurima ſolertiæ animalium; quibus evincitur mentem humanâ præſtantiorem belluis conſulere:* à v. 947. ad v. 1142.

Inſtinctûs vulgare nomen velut inane profligat: à v. 1142. ad v. 1255.

Mirabilibus brutorum geſtis mentem illis externam argui: ab operum humanorum induſtriâ probat, quanto major eſſe poſſit divini artificii ſolertia. Solvit id quod objicitur, inutilia fore brutis ſenſuum organa ſi ſenſu bruta careat: â v. 1255. ad v. 1357.

Concludit nihil aliud ex tanto brutorum artificio inferri poſſe, niſi mentem eſſe ſummam; hîc exhibet miram ſtructuram alituum, piſcium, quadrupedum; animalia caſu procreata non eſſe; ac proinde Deum eſſe auctorem belluarum, ſive ſenſu careant, ſive ſenſu præditæ ſint: à v. 1357. ad finem.

AN-

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA.

TOMUS SECUNDUS.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM.

EMINENTISSIMI S. R. E. CARDINALIS

MELCHIORIS DE POLIGNAC

OPUS POSTHUMUM;

Illuſt. Abb. CAROLI D'ORLEANS DE ROTHELIN
curâ & ſtudio editioni mandatum.

TOMUS SECUNDUS.

AMSTELAEDAMI,
APUD M. M. REY,
MDCCXLVIII.

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER SEXTUS.

De Belluis.

NEMPE novo cultu campum domiturus arator,
Protinus agreſti non credit ſemina fundo:
Sed priùs hirſutos vepres, dumetaque paſſim
Diruit avellens; tum crebro vomere frangit
Indocilem glebam, & raſtris contundere tentat.
Sic ego paulatim, ſpinas tua pectora circum
Enatas, argumentis exſcindere conor:
Ne ſegetem emittant vivaci è ſtirpe nocivam;

Ac vetus intactâ radice repullulet error.
Tunc meliore ſolo conſurgent ſemina Veri.
Tunc & ſinceros tibi cognita pandere vultus
Incipiet, vindexque ſui Natura parentis,
Decutiet fucum, quo gens incredula pinxit
Invitam, & clarè Dominum confeſſa loquetur.

HUMANAM idcirco, quæ nobis intima, Mentem
Ante oculos poſui; quiddam ut conſiſtere ſcires
Materiem ſupra, quod eam regat. Inde probatum eſt,
Mentem illam effigiem Mentis tantùm eſſe ſupremæ,
Quæ moveat Mundi partes, & ſimplice nutu,
Invalidam per ſe ac per ſe motoris egentem
Materiam, formas convertere poſſit in omnes.
Jam tibi nota tuæ patet excellentia mentis,
Quam deturparat maleſuado carmine vates,
Indignans in ſe quidquam haud mortale putari,
Inviſumque ipſâ fugiens in imagine Numen.
Sed cupit ille mori fruſtra, cui vivere fatum eſt.

AT verò te bruta movent; quæ tota reſolvi
Cùm pereunt, nec materiâ quid majus habere
Et canis, & poſſum, vel ſi lubet, ipſe fateri.
Hæc itaque objectas fidens, ac ſæpe reponis
Eſſe illis animam noſtræ ſimilemve, parumve
Diſſimilem; per quam ſi non ſublimia rerum
Scrutari, tamen hæc valeant cognoſcere ſaltem
Quæ ſibi conveniunt, generique & idonea vitæ.
Quippe recordari, ſentire, audire, videre,
Olfactu, guſtu, res & ſecernere tactu,
Et fugere atque ſequi cernuntur, & artibus uti;
Internoſſe ſuis etiam medicamina morbis,
Et varias inter legere hanc, quæ proderit, herbam:
Inde Voluptatis ſenſu pariterque doloris,
Lætitiâ & luctu, ſpe vel formidine tangi;
Sic & amore & amicitiâ, ſtimuliſque viciſſim
Irarum atque odii: varioque cupidinis æſtu
Currere ad illecebras; ultroque ac ſponte moveri;

Inſuper & morem gerere & manſueſcere cultu;
Blanditiis delectari, & parere flagello.

HINC aliquas vitiis, aliquas virtutibus olim
Inſignes dixere feras; hominique fuiſſe
Primitus exemplo, atque opera ad complura magis
Ut canis occultum ſylvis deprendere Damam
Nare ſagax, & odora ſequi veſtigia prædæ,
Venari docuit. Super hoc miracula narras;
Quo deſiderio, quâ ſollicitudine raptus
Amiſſum perquirat herum, tandemque reperto
Geſtiat exultans; cuſtos quàm fidus & audax
Credita terrifico latratu limina ſervet;
Arceat à ſtabulis furesque luposque rapaces;
Atque vagas prudens reddat præſepibus agnas:
Tum comes ipſe viæ, quoties benefacta rependens
Aggredientem armis irruperit acer in hoſtem;
Aut occiſorem morſu patefecerit ultor.
Nam cur diſſimulem vulgò quæcunque feruntur?
Fortè etiam inſidias Vulpes, artemque latendi,
Perque canaliculos fodiendæ ſubtus arenæ
Monſtravit, fecitque viam ad quærenda metalla;
Unde homines docti cœperunt viſcera Terræ
Rimari, exciſosque manu ſubvertere montes.
Et, nimis ah! niſi nos odiis acuiſſet ad arma
Ipſe furor, ſtragem violans lupus atque ruinam,
Magnanimusque leo docuiſſet prælia belli.
Proſilit ad prædam rapidus leo, Cæſar ad Orbis
Imperium: finis, fateor, diverſus utrique;
At non diſſimiles pugnæ; labor unus & idem,
Quo cœnam Fera, quo Regnum ſibi comparat Heros
Et quid non Elephas, quid mimo Simia geſtu
Non præſtat; vafra & Felis; ſaltator & Urſus?
Lucifuga enutrit truncatos Noctua mures,
Ne fugiant; prædamque ſibi gnatisque ſaginat.
Paxillos in aquam primus defigere Caſtor
Inſtituit, laribusque inimicum avertere flumen,
Et ligna intrito atque intritum jungere lignis.

Arboris exciſæ trunco mandare cavato
Invalidos fœtus; & pro temone relicti
Summa tenens rami, ſtagnis deducere lembum.
Sic paleis limoque caſas firmare madentes,
Nidificans altè, prænuntia veris, Hirundo.
Nec minùs impatiens hyemis gelidæque pruinæ,
Quæ comes huic migrare ſolet Philomela quotannis,
Auribus ingeminans noſtris mirabile carmen,
Impulit humanas apta ad modulamina voces.
Callida quin etiam dum tendit Aranea laxos
In foribus caſſes, interneċtitque ſagenam,
Retibus & piſces & aves captare doloſis
Admonuit: telas eadem, vel texere pannos,
Cùm trabibus ſaxisve ſedens, & fornice tecta
Stamineo, laqueos fundavit utrinque tenaces,
Ac ſtipata premens ſtrinxit ſine pectine fila.

Cætera quid referam? Quanto Formica labori
Menſibus incumbat calidis, tectoque recondat
Provida congeſtas hyberna in pabula meſſes;
Erudiens mortale genus, tardamque pigrorum
Deſidiem increpitans hebetemque ad munia ſenſum?
Cernis, ut uvidulos libans Apis aurea flores
Decerpit lentum humorem, & ſalſugine dulci
Telluris medicatum adipem, pretioſaque cœli
Munera, purpureis ſparſim gemmantia mappis;
Et rorem exſugit, quem concoxere tepentes
Primitiæ radiorum & blanda exordia lucis.
Inde domum revolat ſpoliis fragrantibus uda,
Serpylloque thymoque gravis, prædâque ſuperbit.
Tum lectas partitur opes; ſexangula primùm
Horrea ductilibus ceris, cratesque favorum
Per forulos & cancellos quincunce politâ
Ædificans. Credas muſivum opus, ordine comtum
Dædaleo; Euclidisque omnes didiciſſe figuras,
Fabrilesque diu docilem excurriſſe per artes:
Sic ad libellam concinnè, ſic ad amuſſim
Cuncta; cavis adeò vaginis limpida forma eſt

Et

Et nitor; ingeniumque & mira induſtria lucent.
His tandem dites epulas, præſaga futuri,
Condere amat: cùm triſtis hyems nudaverit Orbem,
Omniaque ingratâ torpedine capta jacebunt,
Melle ſuo tacitos inter ſaturanda penates.
Præterea, ſi quæ latebris peraguntur in illis
Inveſtigare eſt, quot erunt memoranda? Fovetur
Publica res; fraternus amor, mens omnibus una.
Sunt mores apibus, ſunt jura, ducemque ſequuntur,
Et ſua quemque manent obeunda negotia civem.
Eſt quoque militiæ labor ac decus; arma capeſſunt
Pro patriâ exiguisque focis: ſunt agmina ſæpe
Miſſa colonorum, nova qui procul oppida condant;
Et gentis leges, ritus, nomenque propagent.
Quid majus meliusve hominum ſapientia præſtat?

Quondam inter Milvos fuit audaciſſimus unus,
Imbelles antehac ſolitus vexare columbas.
Hic tandem, aut fato, aut famæ melioris amore,
Dedignatus aves timidas prædamque fugacem,
Alituum regnantem Aquilam ad certamen iniquum
Provocat, & roſtro & pennâ bis terque laceſſit.
Sprevit principio maleſanos alitis auſus,
Nec minùs incœpto per nubes illa volatu
Inſtitit; at reducem rurſum temerarius urget,
Plumâque avulſâ circumfert ore tropæum.
Plus æquo tunc viſa ſibi toleraſſe, procacem
Occupat, & vitæ parcens, in rupe relinquit
Implumem. Hic quid agat? Non occubuiſſe pudori eſt.
Non animos poſuit tamen; at nudatus & algens
Ulciſci meditatur. Ibi ſub tegmine quodam
Vermiculis paſtus, ſimul artus nutrit & iras;
Dum redeat vigor, atque levis reparetur amictus.
Adfuit expectata dies. Juvat ire per auras,
Magnanimamque nimis, ſi non vi, at fraudibus hoſtem
Debellare: dolo virtus ſe victa tuetur.
Pons erat undarum conflictu exeſus & annis,
In medioque, trabes corroſas inter, hiatus:

Hunc ſibi pro laqueo, pro retibus eligit ultor,
Vindictæque locum, ſi quà fortuna juvabit,
Deſtinat. Ingreditur primùm pedes, utque capacem
Agnovit, cautè tentat penetrare volando;
Inde iterat præceps, ac totis concitus alis.
Quod cùm ſæpe, diuque, omnique ex parte probavit,
Erigitur cœlo, & victricem quærit in auris.
Ergò inſultanti ſimilis ſe ſe obvius infert
Indignanti Aquilæ: venit ipſa, paratque rebellem
Aut iterum ſpoliare, aut juſtæ tradere morti.
Ad notum refugit vafer inſidiator hiatum:
Et vix tranſiliit, cùm deſuper impete rapta
(Urget enim cæcus furor & ſpes proxima prædæ)
Anguſtum in ſpatium ruit, atque impigitur ultro
Infelix Aquila, & pennis luctantibus hæret,
Corpore dimidio jam prætergreſſa meatum.
Advolat è latebris Milvus, pœnamque repoſcens,
Vellicat eliſæ plumas, ultusque recedit.

Ipse ego ne videar, dum cauſam impugno ferarum,
Diſſimulare aliquid, ſive extenuare canendo,
Arma tibi indulſiſſe velim; nova protinus arma
Unde accedat honos & creſcat gloria genti
Quadrupedum. Vidi quà turbidus ire Danaſtris
Incipit, ac patulos Dacorum adlambere campos,
Ucranià in pingui, quâ non felicior olim
Terra fuit, dum bello acres habuere Coſaci,
Nunc ſtat iners nulloque exercita vomere tellus;
Vidi belligeras acies & caſtra ferarum,
Queis color haud cunctis unus; nigrantia terga
Sunt aliis, fulvæque aliis per corpora ſetæ;
(Baubaces patrià dixerunt voce Poloni)
Vulpinum genus; innocuo ni vivere paſtu
Mos eſſet, penitusque animanti ignoſcere prædæ.
Nam virides populantur agros, ſpecubusque profundis
Suffodiunt; ac de latebris & gramine certant.
Quales inter ſe populi quos flumine magno
Diſſociat Rhenus, campos & littora propter

Bella

Bella gerunt: acuit totas hinc Gallia vires,
Atque illinc toto Germania robore pugnat.
Ergò ubi villoſas pecudes excivit ad arma
Laudis amor ferus, & vincendi cæca libido,
Plebem iracundam vomit undique terra cavernis.
Ociùs ecce fremunt: vaſto micat æquore miles
Agminibus primùm ſparſis atque ordine nullo;
Tum varias ineunt, certo rectore, cohortes.
Utraque in optatis metatur caſtra viretis,
Expanditque ſuos acies adverſa maniplos:
Quin & utrinque pares animos, eademque videres,
Non ſine terrifico ſtrepitu, præludia pugnæ.
Ut Mars accenſus cantu, ſignumque ululatus,
Ceu tuba rauca, dedit; concurritur impete magno,
Miſcenturque agiles turmæ; furit hoſtis in hoſtem
Diſcolor, effuſoque madens rubet herba cruore:
Spesque metusque modò hanc, modò partem deſerit illam.
O quot ſolertesque dolos & fortia facta
Obſervantûm oculis adimit certaminis horror!
Altera pars tandem fato meliore triumphat:
Victa fugit, ſecura procul ſibi pabula quærens.
Nec ſequitur fuſam, at deſerta cubilia victrix
Occupat; & partis graſſari gaudet in arvis.
Verùm in captivos, Dominorum provida miras
Sævitiæ exercet pœnas: mœſta agmina condunt
In foveis, coguntque omnes ſervire per annos.
Atque ubi tempeſtas brumâ veniente rigeſcit,
Et complenda monet ſecto cellaria fœno,
Protinus ad meſſem ducunt ſervata ferendam
Mancipia; inverſisque ſolum premere atque ſupinis
Corporibus, tum crura jubent attollere ſurſum,
Quatuor erectis perſtent ut gramina palis:
Inde onerant caudâque trahunt animantia plauſtra,
Eraſoque vias miſerorum tergore verrunt.

IGNESCAT quantus brutis animantibus ardor
Gignendi, miramur item; quæ prolis alendæ
Cura ſit, ac matrum pietas; ut quæque pericli

Vix memor, imparibus concurrere viribus audax
Non dubitet, nidos ſervans, hoſtemque laceſſat;
Nil ſibi, cuncta ſuis metuens. Hoc tempore ſexum
Deponunt, verſantque animos in corde viriles,
Femineasque iras acuit prope maſcula virtus.
Nec verò mutas, atque omni voce carentes
Credibile eſt: etſi nobis incognita vulgò
Seu quæ verba ſonant, ſeu quæ ſunt edita verbis.
Nam cur alituum cantus, ſtridorve Colubri,
Cur hinnitus Equi, cur ſylveſtres ululatus,
Anſeris & clangor, planctusque gementis Hyenæ,
Turturis & querulum murmur, ſtrepitusve Cicadæ;
(Vociferantur enim cunctis animalia terris)
Cur, jnquam, nil ſignificent? Simul atque Leonem
Rudentem audieris, faucesque aperire cruentas
Videris immani rictu, & quatere ilia caudâ,
Arrectâque jubâ furibundum ac torva tuentem;
Quid tunc horribilis meditetur bellua, noſti.
Audimus mugire bovem, latrare moloſſum;
Nec ſonus eſt illis ſemper, nec ſpiritus idem:
Sed quo quisque modo ſentit, ſic exprimit ore.
Nempe aliter pullos in opimâ corte vagantes
Ociùs expanſas revocat gallina ſub alas
Inclamans, cœlo viſus cùm deſuper alto
Milvus edax; aliis arceſſit vocibus illos,
Læta putres inter ſtipulas cùm fortè latentem,
Unguiculis agitans, detexit farris acervum,
Ad lautamque dapem ſparſos invitat alumnos.
Nonne & cùm ſaturæ redeunt ad clauſtra bidentes,
Cedere gramineo monuit quas Heſperus agro,
Balantesque ferunt ſitientibus ubera natis,
Reſpondent agni? Genitricem voce ſalutant
Quisque ſuam; tot enim nunquam eſt in matribus error:
Accedunt celeres, & flexo lactea potant
Dona genu, buccis avidi mulgere tenellis.

Est igitur pecudum generi generique volantum,
Omnibus atque feris quæ ſpirant aëris auras,

Eſt

Eſt aliquis propriâ veniens ab origine ſermo;
Qui ſatis eſt, certisque fovet commercia ſignis.
Ergò notities, atque experientia rerum,
Quæ victum & ſobolem ſpectant, ais, optime Quinti:
Ergò animus; noſtrâ qui non tibi mente videtur
Inferior mage, quàm rubro ſunt rufa colore,
Æs auro, ſaxum gemmâ, frondentibus ornis
Gramina, & albeſcens ignito Cynthia Phœbo.
Nam minus aut majus rerum non dividit usquam
Naturas: nec tam exiguo contraria diſtant
Inter ſe ſpatio, quale eſt nos inter & illas.
Haud ſecus ac naſcens alieno in cortice muſcus,
Radicesque ſuas habet exilemque coronam,
Frondesque fructumque gerit velut ardua quercus.
Et qui vix tenues elabitur inter arenas
Rivulus, ac minimo divertit ſæpe lapillo,
Non minùs oceano proprias quondam inferet undas,
Quàm fluviis hinc inde tumens nivibusque ſolutis
Flumen Amazonium, quod vaſto gurgite currit
Andibus ex altis, ac centum regna pererrans,
Ipſum etiam pelagus, quò ſe ingerit, eſſe videtur.
Ergò incorporeæ fruſtra Sophus usquè laborat
Formare effigiem Mentis; cùm ſola ferinas
Materia efficiat Mentes. Quòd ſi quis abundat
In nobis, quo bruta carent animalia, ſenſus,
Et quem ideo Rationis amem jactare ſuperbo
Nomine; cauſa fuit felicior undique nexus
Principiorum. Etenim cata vulpes arte videtur
Ac ſimul ingenio reliquis excellere brutis;
Nec tamen alterius naturæ eſt. Sic homo vulpem
Exſuperat, meliore luto præcordia geſtans
Ficta, at ficta luto; formâ præſtantior, idem
Naturâ; quæ nos cunctis animantibus æquat.
Sic loqueris; multi ſic tecum ſæpe loquuntur,
Ne tamen inde putes actam rem; dictaque vulgi
Ad Sophiæ veras potiùs mecum exige leges.

Si non externis tantùm dubiisque profectò

Indiciis mira hæc brutorum geſta tenerem;
Intima ſed penetrans naturæ arcana ferinæ,
Quidquid eo latet atque agitur ſub cortice, noſſem;
Atque ut geſtorum ſum conſcius ipſe meorum,
Abdita ſic etiam brutorum ſenſa viderem;
Quod cenſes, propriâ victus ratione, faterer:
Eſſe animum brutis noſtro fortaſſe minorem,
At ſimilem, & diſtare gradu non ampliùs uno,
Tum, quæ de nobis ac noſtrâ mente probavi,
De brutorum animis & rite probata putarem:
Nempe incorporeos, immortalesque vocandos.
At tu exemplorum tanto molimine quidnam
Te viciſſe putas? Aliquid quod cogitet, eſſe
Corporeum? Minimè. Siquidem inconcuſſa manebunt
Argumenta quibus modò rem, quæ cogitat & vult,
Corporis expertem, atque ideo necis eſſe probabam.
Ergò, ſi velle & cognoſcere bruta probaſti,
Obtinuiſti adeò brutis animantibus eſſe
Quiddam incorporeum, noſtris majusve minusve
Mentibus, at ſimile omnino; cui ſcilicet ævum
Ex vi Naturæ nequit immortale negari.
Sed non id ſtatuis quod tu ſtatuiſſe volebas,
Funditus humanas leto evaneſcere mentes,
Utpote Materiæ luſus fragilesque figuras,
Ex quibus exoritur certâ ratione movendi,
Cognitio vel amor: quin hæc everſa relinquis.

Hujus nempe tui vitium eſt ſermonis & error,
Quòd duo fidenter veluti certiſſima ponas,
Quæ ſe non ullo Naturæ lumine produnt.
Eſſe animum in brutis, qui noſcat & optet, eumque
Mortalem. Alterutrum credas, per me licet; ambo
Non licet. At neutrum potis es monſtrare neganti.
Bellua tota perit, clamas; concedere malim:
Sed ſi Pythagoram ſequerer, vel Gymnoſophiſtas,
Atque ferarum animos aboleri morte negarem,
Et nova perpetuò naſcentum in corpora ferri;
Aut aſſervari vellem, dum priſca reſumant;

Dic,

Dic, oro; quî me falſi convincere poſſes?
Quo te argumento, Quinti, Natura juvaret?
Hæreres; ut in hoc puncto Lucretius hæſit.

Haud magis eſt notum, quanquam vulgare, quod urges;
Eſſe animum in brutis. Fortè eſt: haud ipſe negabo:
Namque vetat Ratio, niſi clarè falſa negari.
Fortè etiam non eſt. Video, tu protinus inquis.
Geſta vides, fateor; geſtorum cernere cauſam
Non potes. Hæc ſolâ Rationis luce videnda eſt,
Non oculis. Oculi referunt perſæpe rotundum
Quod re quadratum verâ; perſæpe colores
Affingunt rebus, qui non ſunt: ut modò nubes
Depictas, geminum cernunt modò in æthere Solem,
Cæruleos montes, & ponti mobilis undam
Nunc viridem, nunc purpuream. Mendacibus ergò
Diffide. Hoc agitur; quos edit bellua motus,
Num veniant è principiis extrinſecus hauſtis,
Organa ad hos uſus fabrefacta moventibus; ut cùm
Altus habet nautas nocturno tempore ſomnus,
Vi ſolâ regitur ventorum ſtructa carina;
Nimirum prout hos in vela parata receptat:
An velut in nobis è principio intus agente;
Ut cùm pervigilat rector, nautæque laborant,
Et variè flectunt, prout imperat ipſe, carinam.
Scimus enim nos hac penitus ratione moveri,
Dum ſcimus nos percipere ac ſentire: nec illâ
Eſſe poteſt in re dubium. Nunc æquore in alto
Proſpicimus geminas excelſo è littore cymbas;
Procedunt unà; varium nihil inter utramque
Detegitur, nec ſuſpicio eſt, tum judice ſenſu,
Internam huic, illi externam cauſam eſſe meandi:
Cùm propiùs venere tamen, ſe ſe explicat error;
Altera nam remis impellitur, altera vento.
Cauſa igitur non eſt omnis, quæ cauſa videtur:
Et ſenſûs Ratio judex, non ſerva profectò eſt.

Sic hominem atque feram cauſæ disjungere poſſunt

Motrices, quamvis eadem videatur & una:
Quod ſatis eſt, ut ſit dubio locus, & mora noſtris
Judiciis. Nam notus homo; fera cognita nondum.
Quod facit hæc promtum eſt; factorum quæ ſit origo,
Non liquidò ſcimus. Tu conjicis eſſe timorem,
Aut deſiderium; quoniam dat ſigna timoris,
Ac deſiderii: & properas hoc dicere, quamvis
Nec certò conſtet, nec rem perpendere cures:
Aſt hominem quaſſante metu atque cupidine ferri,
Non tantùm hoc ſignis, quæ ſunt fallacia ſæpe,
Non conjecturâ noſti; ſed conſcius ipſe es.
Quod te igitur ſpectat tibi potius, & mihi, quod me,
Quàm quod Equum aut Felem. De te ergò judicium i
Ex his quæ de te noſti; non, quod tibi probro eſt,
Felis ab exemplo, cui te componere mavis.
Imus ad ignotum per cognita: ſed tibi, Quinti,
Rebus ab ignotis ad notas ire libido eſt.
Siccine legitimus Logices pervertitur ordo?
Siccine per tenebras optatum lumen aditur?

Pluribus hinc adeò verbis jam parcere poſſem:
Nam ſubitò ruit objectum & vaneſcit in auras.
Sed quia te rapiunt ſenſus, atque in tua dicta
Vulgare ac promtum eſt facili deſcendere clivo;
En totum tibi Carteſium validaſque cohortes
Carteſii opponam: forſan dubitabis, & ultro
Dices obſcurum quod apertius antè putabas;
Si facilè, ut ſpero, exponi miracula poſſint
Omnia brutorum, quæ præſtantiſſima ducis,
Organicam per vim, molimine mentis ademto.
Sed cùm te moveant, Ratione potentiùs ipſâ,
Rebus ab externis quæ paſſim exempla petuntur;
Exemplis etiam tecum certare lubebit.

Dic igitur. Quoties noſtris tractatur in hortis
Herba manum fugiens, à ſenſu nomen adepta,
Nonne reluctari indignans ac nolle videtur,
Et, quaſi contactu violatam, ſtringere frondem?

Usque adeò, ut ſi inſtes, importunusque ſequaris,
Contrahat in ſe ipſam ramos averſa dolentes,
Et properet capite in terram procumbere flexo;
Donec deſtiteris vim tandem inferre moleſtam:
Tumque reſurgentem miraberis, omnia rurſus
Pandentem folia, & revireſcentem ore ſereno.
Huic-ne voluptatis ſenſum, ſenſumve doloris,
Huic-ne animum noſtri ſimilem dabis? Organa tantùm
Miris apta modis, atque arte inſtructa magiſtrâ:
Unde fit, ut ſparſus fibris ac frondibus humor,
Quo teneræ conſtare ſolet vigor ac decus herbæ,
Appulſu minimo pluviæ baculive manusve,
Cogatur revocare gradum, venasque relinquat
Exſangues: illo convulſos impete nervos
Et replicata vides folia; hinc ſubſidere planta
Cernitur, & ſimulare fugam timidumque pudorem.

Observasti hederis, necnon & vitibus inter
Pampineas frondes naſci proſtantia fila,
Quorum ope debilibus proviſum eſt undique ramis;
Ut poſſint humiles alieno aſſurgere fulcro.
Ni faciant, reptare ſolo cogentur, & aurâ
Privari, & pedibus calcandum extendere truncum.
Ergò ſi paries juxtà, palusve vel arbos,
Continuò tendunt illuc, digitosque patentes
Producunt, fulcrum amplexæ, vincliſque ligantur
Intortis; nec quæ ſemel arripuere, remittunt;
Donec adhærentes ad ſumma cacumina creſcant.
An ſua Mens hederæ, ſua viti eſt? Attamen illa
Non ſine conſilio & rectâ Ratione geruntur.
Quædam hederæ, quædam viti Mens tale paravit
Subſidium, infirmisque manus & brachia prudens
Attribuit, certos proviſum munus in uſus.
Quidni etiam plantas animantes eſſe putâris?
Scilicet hoc quoque idem permulta legumina præſtant.
Nam cicer, & ſumptu Lucullis emta ſuperbo
Piſa, fabæ & graciles, longoque cucurbita collo,
Cùm nihil inveniunt, ipſæ ſibi mutua præbent

Au-

Auxilia, & ramos tenues utcunque maritant.
Haud ſecus ac pecudes in aprico gramine campi,
Cùm fervet ſuccenſa dies, glomeramine facto
Summiſſum caput alternis à ſole tuentur;
Et ſocia in ſociæ ſolamen quæritat umbrâ.

Quin ſi fortè inter lupulos caput exerat ulmus,
Illi in circuitu ſuccreſcent corpore primùm
Erecto, & ſe ſe tollent; mox quisque recedens
A perpendiculo, caput inclinabit ad ulmum,
Inde ſibi columen ſperans. Diſtantia motu
Vincitur obliquo, & jugi conamine tandem
Perveniunt cuncti: ſimul apprendere, volutam
Ordiri ſubitò, ſpirisque tenacibus arctè
Conſtrictum norunt celeres involvere truncum;
Et ſimili tandem correptos compede ramos
Illaqueant: tegitur peregrinis frondibus arbor.
Admiranda tibi nonne hæc ſolertia plantæ?
Sic quoque progreditur cæcis radicibus ilex,
Succus ubi melior, pinguesque uligine glebæ
Pabula ſufficiunt; loca prudens arida vitat,
Scrupus ubi, multoque infelix glarea topho:
Tunc quà liberior patet aër, brachia tendit;
Ac properat ſummum in ſylvis efferre cacumen,
Vitales ne præripiant quibus indiget auras.

His ergò Veteres cùm rebus ineſſe viderent
Artem aliquam, paſſim Genios ſparſere latentes,
Qui regerent, motumque darent, vitamque foverent.
Juppiter hinc cœlo datus & Saturnia Juno,
Vulcanus flammis, Terræ Berecynthia Mater,
Oceano Neptunus & æquorea Amphitrite,
Dis quoque viſceribus terrarum Hecateque triformis,
Et ſegeti fecunda Ceres, vitique Lyæus;
Quin & ſideribus miro ſic ordine motis
Ut nunquam officio deſiſtant, apta dederunt
Numina; ſic etiam Sôli quo cuncta foventur,
Aurigam, currumque, immortalesque quadrigas,

Arboribus Dryadas, fluviorum Naiadas undis,
Pratis ludentes per gramina læta Napæas,
Tum Satyros ſylvis, & turpia Numina Faunos.

Haud aliter multis animans Magneſia quondam
Viſa ſilex, traheret quòd grandia pondera ferri;
Suſpicioque fuit ſenſûs & amoris in illâ.
Nam quis non ſtupeat, grave condenſumque metallum
Currere in amplexus lapidis; fierique viciſſim
Magnetem, atque alio ſaturari denique ferro?
Necdum etiam gemino ſuſpendi cardine Mundi,
Altera ceu Tellus eſſet, parva Orbis imago,
Cognorant; nec vis in eâ comperta polorum;
Nec cœli latera oſtendens in pyxide, claſſes
Ducebat pelago & ſupplebat ſidera nautis.
Succina quid referam paleis onerata perinde
Eminus allectis? Inter duo corpora plana
Sponte ſuâ ſurgens oleum, hoc velociùs altum
In culmen properans, quo fit vicinius illi?
Tum lymphæ ſtillas, quæ cùm acceſſere fluendo,
Protendunt parvos apices ac mutua captant
Oſcula, dum tandem coaleſcant corpus in unum?

Hæc ſi more tuo expendis, veſtigia Mentis
Ejusdem quâ bruta tibi pollere videntur,
In plantis, in foſſilibus paſſim obvia cernes
Obſervans; leviora quidem, Mentisque minoris:
Sed plus atque minus non dividit (ipſe docebas)
Naturam rerum, mage quæ perfecta minúsve
Eſſe poteſt, quamvis eadem uniusque tenoris.
Utque feras homini ſigna ob communia quædam
Æquiparas, quanquam in reliquis diſtare fateris,
Æquiparare feris etiam genera iſta licebit,
Ob certos pariter motus, externaque Mentis
Indicia, in multis etſi diſtare fatendum eſt.
Si dicas Mentem humanam præſtare ferinæ
Organicis tantùm, quibus utraque machina conſtat
Partibus, hoc itidem de plantis omnibus auſim

Reſpo

Reſpondere, & de brutis animantibus unà
Collatis. Tua me, dum pugnas, arma tuentur.

At verò genus arboreum non ambulat, inquis,
Non edit vocem, non obtinet organa ſenſûs.
Imò quæ retuli plantaria ſponte videntur,
Etſi affixa ſolo, tamen & protendere ramos
Quò juvat, & captare ſuam radicibus eſcam.
Forſan odoratu & guſtu tactuque fruuntur:
Nam faciunt quæ non fieri ſine ſenſibus illis
Poſſe putas. Careant: quid tum? nihil inde probati
Omnia non omni pollent animalia ſenſu.
Qui cæcas terebrant imâ in tellure latebras,
Lumbrici degunt oculis atque auribus orbi.
Sunt in littoribus pelagi conchylia, cultrum
Quæ formâ referunt, nunquam de ſede moventur:
Tantùm, regreſſo fluctu occultantur arenâ;
Hinc ſe paulisper tollunt venientibus undis.

Quinetiam eſſe feras terris ſpectamus & alto
Sic hebetes, illis animantior herba videri
Ut poſſit, cunctos renuit quæ tangere tactus;
Aut acus ad gelidam ſemper quæ vertitur Arcton,
Et tacto magnete polum ſervare fidelis,
Nonnihil hinc atque hinc declinat tempore certo.
Sunt homines mente interdum, te judice, capti,
Quos canis & lupus ingenio ſuperare videntur:
Invenies brutum plantis & inertius ipſis.
Cunctarum tamen eſt ſimilis natura ferarum:
Omnibus aut nullis Mens eſt. Si Mentis honores
Concedas Aquilis, & habebunt Oſtrea Mentem.

At quidquid plantæ inſignes ac nobile ſaxum
Oſtentant, fieri per tenuia corpora, certis
Exagitata modis & propellentia, conſtat.
Nil opus eſt animo, vi tantùm atque impete motûs.
Hoc ais, & fateor. Sed gentis pulchra farinæ
Cur non facta licet paribus concredere cauſis?

Influit aſſiduè gemino de cardine Mundi
Vivida Materies ac ſubtiliſſima, caulas
Magnetis penetrans, ac circum effuſa perenni
Vortice: conſimiles in ferro nacta meatus,
Ipſum etiam penetrat, lapidique allidit amico,
Magnetemque novum ſimili vertigine format:
Quam ſi vel minimo perfrictu ferrea cuſpis
Imbiberit, ſemper, dum libera, vertitur illuc
Unde venit flumen; variat variantibus alveis.

Vis eadem eſt plantis quæ fulcri oriuntur egentes:
Quos etenim his opifex digitos Natura paravit,
Villisque armavit prudens atque unguibus uncis,
Producit ſuccus veniens; cùm deficit, illi
Paulum exareſcunt, ac ſpiræ tortilis inſtar
Curvantur: ſi quid tangant, id nexibus arctis
Involvunt; ſi nil occurrerit, haud minùs ipſi
Aut inter ſe ſe, aut ſoli fruſtraque ligantur.
Quæ verò fulcrum inclinato vertice quærunt,
Has ea Materies agitat quæ corpora circùm
Omnia perpetuis gyrando motibus ambit.
Sunt ita diſpoſitæ motum hunc ut ubique ſequantur
Invitæ, nullo propriæ conamine mentis,
At vi quâ magnes ferrum trahit ac ſibi donat.

Si quis agi ferrum ſtimulo arbitretur amoris,
Aut furandi animo, magneti quam invidet, artem,
Prodigus ille animi nimiùm, ſtolidusque vocetur.
Quid ſi ego, dum ſaxis properans obmurmurat unda,
Et quatit inſultu ripas, & ſpumea circùm
Infremit, iratam ripæ ſaxisque putarem,
Quòd ſibi jucundos aditus objecta morentur?
Aut, quem recta negat curſum via, quærere longo
Circuitu, & reparare moras ardore fluendi?
Denique, cùm prunis candentibus æſtuat, ignes
Detrectare odiis, & in aëra malle reſolvi
Ac fugere in fumum, quâm ſubdi hoſtilibus armis?
Quid ſi etiam flammas, quoniam ſunt pabula flammis

Utilia, idcirco quis crederet eſſe voraces,
Quòd pruritus edax rabiesque famelica vexet?
Vel mare, cùm terras veniens tegit, inde recurſat
Temporibus certis, & littora fœcibus implet,
Sæpe etiam tumidos tollens ad ſidera fluctus,
Diſſipat errantes, aut frangit rupe carinas;
Conari excidium terris, temeraria cœpta
Nautarum ulciſci, ſtudioque nitoris, inanes
Quiſquilias puro è gremio depellere dicam?
An riſum teneas auditum admiſſus? At iſta,
Exclamas iterum, per motus omnia fiunt
Corporeos, quorum facilè innoteſcit origo.
Res eſt, confiteor, nulli non cognita. Verùm
Quidni corporeis ita motibus omnia fiant
In brutis, quæ conſilio directa videntur?

Quandoquidem licet, à minimis exordia ſumam.
Oſtrea vix pelagi fundo gradiuntur, adhærent
Rupibus & ſaxis, veſcuntur gramine, fœtus
Progenerant; reſerare ſolent & claudere concham.
Machina ſi tales aptata putetur in uſus;
Et ponam in capite & ſtomacho & genitalibus agmen
Spirituum, ſimul & quædam inſtrumenta movendi
Corporis; hæc tribuam ſolis diſcrimina motûs
Particulis, verſùs propriam impellentibus eſcam,
Abſque fame, ſeu notitiâ, aut cuppedine victûs:
Ut radix in pingue ſolum, pejore relicto
Commeat, & fundit ſylvam hinc atque inde comantem.
Necnon convenient ſibi mas & fœmina; ſicut
Conveniunt geminæ per vincula mutua vites:
Diſpar finis erit, verùm par cauſa moduſque.
Nonne etiam conſtat palmis haud creſcere baccas,
Ni prope ſit conjux? Nonne omnis nunc quoque gentis
Novimus arboreæ gemino connubia ſexu?
Flumina materiæ levis, inſinuantis, aduncæ,
Per varios miſſa hinc, atque inde recepta meatus,
Motabunt concham, ferrum ut magnete movetur,
Ac meliùs longè; quia ſunt ea corpora ferro

Et

Et fabrefacta magis, pluresque tributa per artus:
Quinetiam variè; variis ut ſtridula ventis
Pinnula ſeu malo in ſummo, ſeu culmine tecti
Volvitur, & cœli partes verſatur in omnes:
Et rota juncta rotæ, quanquam uno fluminis ictu,
Diverſæ currunt; ſi recta hæc, illa ſupina eſt.

Nobiliora parem ſervant animalia ritum,
Etſi fortè modo mirabiliore gerunt ſe;
Machina quòd longè data ſit præſtantior ipſis.
Cur canis inſequitur leporem cervumque caprumque
Sylveſtrem? Quidam è cunctis animalibus exit
Halitus, haud feriens oculos, ſed nare ſagaci
Senſilis, atque humiles longùm diffuſus in auras,
Graminibus pariter tritis ac ſentibus hærens.
Hunc non ſuſcipimus, nec bellua ſuſcipit omnis;
At quæ ſola ſuat venando nata, ſuaſque
Sic nares habeat textas, quas halitus intret:
Ut ſera non omnis velit omnem admittere clavim.
Halitus hic valido catuli quatit impete nervos;
Scintillant oculi; præcordia ſanguine turgent;
Pulmones jaciunt recluſis faucibus auram:
Illinc latratus, quique artubus emicat ardor.
Ergò quæ cervus longo corpuſcula tractu
Emiſit, nervis altè intricata caninis,
Huc catulum rapiunt, unde effluxere; ruitque
Impiger ad cervum loca per deſerta vagantem,
Aut recubantem inter frutices domitumque labore.
Quam ſi ſpirituum ſeriem velutique catenam
Amiſit catulus, nimio ſive impete raptus,
Seu cervi facto in veſtigia trita regreſſu,
Siſtitur, aut mutus malè certis paſſibus errat,
Seque agitans variè, ſimul anxius eſſe videtur;
Si reperit, latrat rurſum, ac velocior inſtat:
Illius ad vocem ſociorum turba recurrit.

Sæpe canes oculis tantùm, nil nare cientur:
Illos nullus odor, ſed prædæ irritat imago.

Lucis enim radius, quem præda objecta reflectit,
Poſtquam oculi tetigit fundum, tenſoque receptus
Reticulo, ſuccuſſit agens primordia motûs
Nervorumque caput, ſe fila unde omnia produnt;
Succuſſi fontes animorum hinc inde fluentûm
Irrorant ſparſos per ſegmina multa canales:
Muſculus hinc omnis concepto flumine turget,
Aſſurgunt fibræ, & curvos breviantur in arcus,
Oſſaque, membrorum fundamina, ſubdita tollunt;
Totaque compages in partem vertitur illam,
Unde ſibi veniunt irritamenta. Neceſſe
Tunc igitur planè eſt, cùm tantos machina motus
Hauſerit hinc, illuc etiam directa feratur.
Quandoquidem radius, qui motûs omnis origo eſt,
Objectæque rei ſimulacrum in lumina defert,
Inde venit ſemper, ſemperque revertitur illuc.
Pondera non aliter comprenſa rudente trahuntur,
Et veniunt ad eum, qui dat motum ipſe rudenti.

Ut canis in cervum curſus, ſic & fuga cervi
Mechanico fit plana modo. Latratibus aures
Ut primùm ſonuere, ſono concuſſa movetur
Machina tota repentè feri, quem ſomnus in umbrâ
Detinuit; cutis arrigitur, nervique tremiſcunt.
Ecce animi cerebro delapſi concita membra
Exagitant; & pulſa, procul diſcedere cogunt.
Machina principiis nam talibus, ordine tali
Compacta eſt, ut rumor eam ſonituſque minaces
Commoveant (licet illa minas urgenſque periclum
Neſciat) inque fugam vertant: velut igne fugatur
Unda; Æſchynomenes ramus, cùm tangitur, herbæ.
Sic bruta aufugiunt, ut cernas ſigna timoris
A ritu pendere mero, quem condita ſervant
Organa; non verum fugientibus eſſe timorem.
Omnia nempe feras non æquè murmura turbant,
Non omnes rerum effigies. Horrere videtur
Hoſtem quæque ſuum: cervi damæque moloſſos,
Accipitrem perdix, milvum gallina, lupumque

Bos & ovis: latebras conquirit piſcis in ulvâ,
Ingruit ut trepidæ populator lucius undæ.
Nullus ab innocuis metus eſt in gente ferinâ.

Cur illud fugiant, hoc contra bruta ſequantur,
Haud ægre inſpicies, poſitis quæ diximus. Omne eſt
Arcanum in fabricâ. Confeſtim nempe recedunt,
Diſſona cùm veniunt illis; ac proinde ſequuntur,
Si cum propoſitis eſt convenientia rebus,
Et quidam tonus harmoniæ qui congruat. Ecce
Si geminas fidium chordas quis tendat, eundem
Ut ſonitum reddant, cùm tangitur altera plectro,
Conſona chorda tremit, fremitusque intacta repente
Dat ſimiles, aliiſque ſilentibus una ſuſurrat.
Tum vitreo calici poteris quem pollicis ictu
Deprendiſſe tonum, ſi voce imitatus acutâ
Accinis, hunc frangi, ſubitóque dehiſcere cernes,
Qui voces alias, gravioraque murmura temnat.
Inde patet liquidò quid odore ſoniſque receptis
Eveniat; quî dira fames, ſitis improba vexet
Corpora brutorum, non eſcæ concita ſenſu,
Non potûs, at ventriculi prurigine tantùm,
Quæ ſtimulat nervos, nec verò pungere ceſſat,
Verſùs id omne agitans, ex quo miteſcere poſſit.

Quòd ſi perſpicuum non eſt ſic mota reapſe
Corpora brutorum, ſaltem eſt ſic poſſe moveri.
Unde liquet Mentis regimen nihil his opus eſſe.
Ergò nullus amor, nullus timor eſſe putetur
In brutis, quanquam id ſuadent fallacia ſigna.
Nam timor eſt odium mortis, quæ creditur inſtans;
Nullo viva modo norunt animalia mortem:
Ignoti nullus timor eſt, ut nulla cupido.
Idcirco fugiunt, quoniam fugere illa neceſſe eſt:
Et prædam invadunt, quia non invadere prædam
Non poſſunt. Arcu velut evolat acta ſagitta,
Non arcum fugiens odio, ſenſuque timoris;
Atque hominem ferit & lacerat ſine motibus iræ.

Haud aliter ſi fortè lupi venator odorem
Veſtibus attulerit, catuli latratibus ædes,
Qui nunquam ſenſere lupum, vel queſtibus implent.
Si verò catulam Veneris prurigine dirâ
Contabeſcentem tractaverit; ecce protervi
Adveniunt, caudas agitant, ac murmure blando,
Etſi neſcierint uxorem, orare videntur.
Nonne hæc mechanico peragi moderamine clarum eſt?

Sæpe fit, objicies, lepus ut cùm trajicit agros,
Continuò breviore viâ canis occupet acer:
Certè conſilium leporis prævidit acuto
Judicio; ſiquidem cautus prævertere tentat.
Sæpe etiam noctu cùm venit ad oſtia notæ
Clauſa domûs, latrare gemens, diſcurrere circùm;
Inde fores repetens capite auſcultare ſupino,
Si fortè audito referentur: denique primum
Ancillæ ad ſtrepitum, caudâ geſtire citatâ
Protinus hinc atque hinc; tum demum admiſſus, oberrans,
In varios, præ lætitiâ, prorumpere ſaltus.
Hìc ſpes, hìc metus eſt, hìc & prudentia Mentis.
Vidi equidem, vidi & ſtupui mirabile factum.
Sed nihil hic mirabilius, nil pulchrius illis,
Quæ retuli; mores præſertim ac prælia narrans
Baubacum & famulos tergo reptante gementes.
Nimirum in cunctis Rationem & clara fatebor
Artis & ingenii paſſim documenta micare:
Hinc non inficior brutis aſſiſtere mentem:
At verò mens illa ubi ſit, dignoſcere fas eſt.

Scilicet eſt eadem, quâ machina flectitur omnis
Noſtra volente animo: quâ demum talia fiunt
In nobis, quæ nos ipſi effeciſſe videmur,
Propterea quia cùm volumus, ſunt facta repente;
Quanquam, ut præmonui, quo ſint patranda labore
Et quibus auxiliis, ſic ignoramus, ut illa
Non fierent, ſi cuique, ſuos dum promovet artus,
Veſtigandum eſſet quâ ſint ratione movendi.

His

His igitur, quæ nos ſpontanea dicimus ambo,
Nil niſi velle damus. Supremæ cetera cauſæ
Debentur; Menti nimirum cuncta ſcienti:
Quæ ſimul omnipotens cùm ſit, ſolo omnia nutu
Exequitur. Supereſt, ut ſicut noſtra voluntas
Poſtulat hos motus, quos rē non elicit ipſâ,
Pernoſcamus, utrùm è cauſâ quoque prorſus eâdem
In brutis naſci poſſint animantibus; etſi
Nulla voluntatis ratio dominetur in ipſis.

Plurima ſunt nobis etiam quæ ſponte putantur
Elici, & eximio fiunt moderamine Mentis,
Ac certum ob finem & juſtâ ratione viarum;
In quibus eſt animi manifeſta incuria noſtri.
Ruſticus, urbanus pariter, juvenisque, ſenexque,
Sicubi per ſaxoſa viæ aut per lubrica nutant,
Perſenſere ſibi nondum veſtigia falli,
Corpora cùm ſubitò librant, crus, brachia tendunt;
Ignari quid agant & cur, aut quid ſit agendum.
Porrectis tamen hi firmant ſe vectibus; artem
Mechanicam geſtu, non cognitione profeſſi.
In teneros etiam improviſum ſi quid ocellos
Involet, en refugit caput, it manus antè, periclum
Avertens, animus quàm ſenſit opemve ferendam.
Sic & palpebras aperire & claudere promtum eſt.
Sic inopinantes interdum verba ciemus,
Seu vigiles aliquid meditati, ſeu quoque noctu
Dum ſopor altus habet. Ne multa inſomnia dicam,
Queis permiſſa ſibi & tanquam rectore ſepulto,
Usquè per inſanos agitatur machina pulſus;
Ambulat, exercet certamina, flumina tranat,
Tanquam animi vacua & menti ſubducta magiſtræ;
Flumina, quæ tranare vigil mens ipſa vetaret,
Aut artem ignorans, aut capta horrore pericli.

Si nihil, hos præter motus, humana propago
Ederet, an velles homini concedere Mentem?
Sic & ſe motare feras ſine Mente licebit:

Etſi, quæ præſtare ſolent, ratione ſagaci
Sunt directa quidem & prudentibus excita juſſis,
Nec ſine conſilio, ſine cognitione geruntur:
Qualia & arboribus modò mirabamur in ipſis;
Nec tamen utilium plantis innata cupido eſt.
Automaton parvo ſuſpenſum momine, parvo
Impulſum, motus quos credis ſponte coortos,
Affectusque omnes animi intus agentis, & iras
Atque odia, invidiam & vivos ſimulabit amores:
Dummodò Mentem aliam fatearis, nempe ſupremam,
Quæ præſit. Quod quis ſi fortè retorqueat in nos,
Ne dicatur homo propriâ quoque mente carere;
Non ſolùm ex dictis, verùm hoc convincitur ipſo,
Quòd ſibi quisque hominum ſit conſcius & ſibi teſtis
Ipſe ſuæ mentis: de ſe nemo ambiget unquam.

Certe, ſi brutis animantibus inter agendum
Conſilii & propriæ vis conſcia mentis adeſſet,
Atque affulgerent certi veſtigia quædam
Delectûs, ratio non his rata ſemper agendi
Una foret; varii vario ſed tempore motus
Exorti, ſolitam ſeriem immutare laborum,
Nativosque adeò poſſent infringere mores.
Nam non omnis homo parili ſe tegmine veſtit;
Nec ſimilem carpit victum, ſimilemque loquelam
Ore refert; nec totum uno fera bella per orbem
More gerit, conditve domos, aut navigat æquor,
Aut terram exercet; leges nec ſervat easdem.
Sunt, quos humanæ delectant pabula carnis:
Sunt, quos plauſtra vehunt ſaltus camposque per omnes;
Nec certis habitare locis, nec figere ſedem,
Nec bona civilis norunt conſortia vitæ.
Quin ubi terrarum obliqui jam languida ſolis
Spicula vix penetrant, exhauſtâ pene pharetrâ,
Mentiturque diem nive luna reflexa perenni,
Gens ibi Pygmæûm, priſcis incognita ſeclis,
Rangiferos agitant villoſâ in pelle ſepulti,
Vimineosque trahunt Albo ſuper æquore currus:

Du-

Duratoſque lacus concretaque flumina calcant,
Et gelidâ effodiunt tepidos tellure penates,
Cetorumque adipem potant priùs igne liquatum.
Quàm multas uno in populo ſimul aſpicis artes,
Vivendique modos ſtudia in diverſa tributos?

At verò ille feris tenor eſt, ut ſemper eandem
Quæque ſui generis normam indeflexa ſequatur.
Quo ritu depaſta ſuas apis Attica myrtos
Omnem mellifluis alvearibus ornat Hymettum,
Hoc etiam dulceſque favos & candida mella
Sarmaticæ fabricantur apes. Lupus Afer in agnos
Sævit ut Auſonius vel Perſa: neque Indica vulpes.
In pullos aliam exercet, quàm Gallica fraudem.
Prædator cunctos populatur lucius amnes.
Inſequitur cymbas toto canis Orbe marinus,
Tergeminoque aperit dentatas ordine fauces,
Circumiens proram & puppim; ſi fortè natantem
Incautè, aut lapſum poterit diſcerpere nautam.
Omnis aves vultur, capit omnis aranea muſcas;
Cunctos inſidiis amfractus parietis implet
Penſilibus, loca fœda ſitu & neglecta frequentans.
Et formica leo prædam ſcrobe fallit euntem.
Semper glandiferis inventa ſub ilicibus ſus.
Semper & effoſſis latitare cuniculus antris
Viſus, amaracino gaudens & odore myricæ.
Unus hirundinibus mos eſt compingere nidum,
Diluere argillam ſorptis è flumine guttis,
Ac faciles molli ſtipulas intexere limo,
Et culicum aucupio totos abſumere ſoles.
Sic Philomela parem terris canit omnibus hymnum;
Hymnum delicias Veris, quem nulla maritans
Aonidum vocem plectro, non flebilis Orpheus,
Non Phœbi lyra, Mercurii non tibia vincat.

Hinc tibi ſæpe dabit dulces incallida ludos,
Dum ſe diſcruciat vano gallina pavore.
Nam ſi ſuppoſitos anatum nutricula pullos

Foverit ignorans; rupto vix cortice prodit
Mendax progenies, ſtudio prægeſtit aquarum,
Et micat in venis nandi ingenerata voluptas.
Ergò palus avidis ubi primùm riſit ocellis,
Tunc generis memores, freta per cognata, per ulva
Abripit ingenium fidens & avita libido.
Pipilat interea, ſtolidè angitur, æſtuat, ardet
Falſa parens, roſtroque monet, pennâque moratur,
Certatque audaces arcere minacibus undis.
At poſtquam indocilem per amica pericula cernit
Præcipitare gregem, trepidans revocatque, ruitque
Exanimata, gemens, inviſo in margine curſans;
Jurgiaque ingeminat rabie, ceu mater, anili.
Nam putat eſſe ſuos; & avorum vivere ritu
Stultæ eſt una ſalus; alieni neſcia moris,
Tuto non videt ire leves impunè natatu.

Sæpe autem faciunt ſic lævè bruta quod ipſis
Nativum eſt, ut ibi potiùs dementia vera,
Quàm vis conſilii quædam ingeniumve putetur.
Omnis enim ac ſemper triplicem canis exigit antè
Quàm jaceat, gyrum: calcando nempe videtur
Exæquare torum, quò molliùs ipſe recumbat:
Hoc petrâ faciet ſuper, atque in marmore duro.
Poſticis pedibus, quò ſtercora celet, in horto
Scalpit humum feles: curam hanc & cernis inanem
Strata pavimento ſi fortè cubicula fœdet.
Enſis equum pupugit; non hic ſe ſummovet, imò
Nititur in ferrum, corpuſque in vulnera trudit.
Si quando ſtabulum conceptis ignibus ardet,
Ille manet conſtans, nec poſtibus exit apertis,
Quidquid agant famuli; & flammâ fumoque necatur.
Quid referam ſtultis de papilionibus? Unum
Exitii quibus eſt cunctis genus, ire volando
Fatalem ad lychnum: quòd ſi ſemel inde recedant
Semianimes, iterum repetunt incendia læti;
Quos fratrum alliciunt exuſta cadavera, nedum
Avertant; donec ponant in lumine vitam.

Pſittacus humanas imitatur gutture voces,
Et quemcunque ſonum linguâ moderante figurat:
Cur potuit nondum tandem aſſuetudine longâ
Diſcere, prolatis quæ ſit ſententia verbis?
Sed temere ac fruſtra rogat & reſpondet, inani
Garrulitate loquax; veluti Germanica juſtos
Cymbala dant modulos; ſimiles & Belgica latè
Tympana templorum celſis è turribus edunt.

Extremum, tibi quod ſuper his proponimus, hoc eſt:
Omne animal ruit in venerem, fecunda libido
Cuncta tenet; veneris quæ meta eſt? Nonne propago?
Omne animal ſitiens lympham ſibi poſcit, & eſcam
Eſuriens: quinam eſt finis potûsque cibique?
Nonne ut jejunum corpus, cui ſemina vitæ
Diffugiunt ſemper, recreetur utrâque medelâ;
Et novus attritos ſanguis ſuffulciat artus?
Scilicet hoc animo, & ne deſit bucera proles,
Laſcivire putas per paſcua læta juvencum?
Aut ſeriem annorum longam ſibi quærere paſtu;
Ne torpeſcat iners venis liquor, & quaſi flore
Decuſſo tandem flacceſcant rancida membra:
Quod neque nutricis jam doctus lambere mammas
A genitrice recens, nos inter cogitat infans?
Abſit ut hæc dicas. Igitur Mens altera certè
Conſilium hoc iniit, quod bruta ignara ſequuntur,
Et pueri, & multis plerumque in rebus adulti.

Verùm inquis, poſſum hic à mente abjungere ſenſus,
Atque animi veluti partem concedere brutis,
Quæ minùs excelſa eſt ignobiliorque videtur:
Scilicet innatos ad certa cupidinis æſtus,
Et vim noſcendi quædam ſibi congrua tantùm,
Ac declinandi contraria, ſeque tuendi;
Solâ, hominem quæ nobilitat, Ratione negatâ.
Quid vetat omnigenas in Mundo ponere mentes,
Atque alias aliis meliores? Optima nobis
Obtigerit, pejor brutis, & peſſima forſan

Illis quæ ſummè ſtupida & ſpernenda videntur.

Nullis invideo mentem; da quamlibet, illâ
Lege, ut vel minimam cunctarum atque ordinis imi
Agnoſcas incorpoream, expertemque ruinæ.
Senſus enim mens eſt per corpus corpora noſcens;
Ac præter mentem, nil noſcere, nil dare motum,
Nil aut velle poteſt, aut nolle. Satis-ne probavi?
Materies ſuper ingenitam ſe attollere ſortem
Non valet, aut mentis proprios invadere fines.
Mens omnis mens eſt; ſive ad ſublimia tendit,
Sive moratur in exiguis, multúmve parumve,
Seu malè, ſeu bene, ſeu meliùs meliúsque gradatim.
Namque agit omnimodis, diverſaque nomina ſumit,
Cùm diverſa facit. Senſum illam nominitamus,
Res ubi corporeas inſtructa per organa noſcit
Objectas, & membra ſibi ſociata moventes:
Phantaſiam verò, quando ſimulacra capeſſit
Apprendens, fibris altè conſcripta profundis:
Vim reminiſcendi, quoties veſtigia rerum,
Quæ ſuſcepta priùs, cerebroque inſculpta ſedebant,
Tandem aliquo revocata modo renovataque rurſum
Perluſtrat, gazæ relegens monumenta vetuſtæ:
Intellectum adeò, cùm tali corporis uſa
Subſidio, vel corporeas aſſurgere promta
Effigies ſuper, ingenitos ſe accingit ad auſus;
Et meditatur agens intrinſecus, omnia pendit,
Judiciumque ferens argumentatur, & auget
Notitiem, in notis ſolers ignota tueri:
Inde voluntatem, dum illis ſe adjungere certat
Quæ bona viſa ſibi; vel ſe cupit eſſe remotam
Prorſus ab his quæ fortè mali ſub imagine ſenſit.
Et re pro variâ tunc ſpes, metus, ira, libido
Dicitur, unius quæ ſunt diſcrimina cauſæ.

Horum ſi quædam brutis animantibus, imò
Unum ſi tribuas, mentem largiris eandem
Naturâ ac noſtram, generis licet inferioris,

Et

Et quaſi plebejam, dum noſtra fruetur honore
Patricio, quòd ſe majoribus implicat auſis,
Aut meliùs ſtructis operatur in artubus: auſers
Partem operum, non partem animi; ſimul organa forſan
Accuſas modicis duntaxat idonea rebus,
Atque ad præcelſas minùs inſervire parata.
Sic homo bellua erit præſtantior; ipſa viciſſim
Bellua vilis homo. Sic dum componere magna
Nil veritus parvis, æquabilitate pudendâ
Deprimere humanum tentas genus, atque ferinam
Conjicere in ſortem, non deprimis; evehis illud
Quod natat aut ſerpit, reptatve aut fertur in auras.
Huic incorporeos, atque ut ſine partibus ullis,
Sic leti expertes animos concedis amicus;
Quos inconcuſſis nixos radicibus, unus
Deſtruere ac nihilo poſſit mandare Creator.
Inde feras ad noſtra vocas conſortia; ſortem
Noſtram non mutas. Homini ſua jura manebunt.
Denique mens aderit brutis, vel deerit; at ipſis
Si dederis mentem, prorſus nequit illa perire
Naturæ vitio. Per ſe non interit unquam
Quidquid agit nutu proprio; quia corporis expers.

Ergò dum ſenſum brutis animantibus addis,
Tu cave plus multo quàm fortè putaveris, addas.
Nam quæcunque probant urſum, tigrimve, lupumve
Noſſe ſuas & amare dapes, conſurgere in iras,
Atque ex propoſito ſectari, quærere, niti;
Et formicam & apem ſibi longâ æſtate paratos
Accumulare cibos, hyemis ne tempore deſint;
Denique tot narrata priùs portenta laborum;
Hæc non mirifico tantùm præcellere ſenſu,
Sed ratione probant ipſâ & prudentibus uti
Conſiliis, & delectu potiore viarum
Ad metam quo perveniant; & cernere Verum
Rebus in occultis, & divinare futuras.

Nam ſi, vindictæ ſtimulo impellente vel iræ,

Pon-

Nec minùs ignaro; primùm ſtupefacta videtur
Admirans ſibi conſimilem, ac tremebunda paveſc
Mox aſſuefieri propiùsque agnoſſe ſodalem
Incipit, ac teneros non dedignatur amores
Hoſpitis: inde brevi celebrat connubia pacto.
Cùm tandem expletæ Veneris deferbuit æſtus,
Multo ſe gravidam fœtu, ſedemque parandam
Venturis, quot ſint quaſi jam præſentiat, ovis
Cognoſcit: paleas atque obvia gramina roſtro
Colligit, intorquet, plectit; teretemque caniſtrum
Circinat, & cunas numeri moliſque capaces
Ædificat prudens; ne fortè cadentia partu
Pignora rumpantur, vel dilabantur acervo:
Ultima cùm ſtratis effudit mollibus, intrat
Multa cavens nidum tremulo pede; contrahit ungues
Innocuos, fragilemque timet contingere teſtam,
Deprimiturque ſuper: calido tunc pectore pullis
Incubat, excludi donec conceſſerit ætas.
Atque ubi jam matura dies è carcere trudit
Formatos, tunicamque rudi pertundere roſtro
Nituntur, juvat hæc niſus, ergaſtula rumpit,
Conſcia quid poſcant: nam ſi quod inane ſit ovum,
Non feriet. Pergit nudatam fomite prolem
Aſſiduo recreare, ac ſenſim ad luminis auras
Perducit, præbetque levem titubantibus eſcam.

Iſta vides, miraris; & ipſe admiror; at ultrà
Proſequor, & miranda magis mihi cauſa videtur.
Nam quis inexpertam docuit, matremque futuram
Præmonùit, quidnam pariendis fœtibus eſſet
Opportunum? Et quos teſtacea contegit ovi
Concha ſinu, quà ſint curâ, quo tempore formam
Sumpturi? Quare ſint ova calore fovenda?
Quî didicit genitalem illum ſibi ineſſe calorem?
Excluſi fœtus, cur turturis atque columbæ
More cibum haud capiant? cur omnia denique ritu
Perdicum facienda? Bonæ quis munia matris
Monſtravit? Certè nón hæc ſine mente fuerunt,

Non ſine conſilio. Si ponis in alite mentem,
Ergò inventricem cenſes, rerumque peritam
Quas didicit nunquam, ſed divinaſſe putanda eſt.

Instinctu ſed enim fiunt hæc omnia dicis;
Hoc duce bruta gerunt animantia quidquid agendum eſt;
Quamvis ignorent & quare & quid ſit agendum.
Aſt ego jure pari alternantes æquoris æſtus
Inſtinctu fieri dicam, ſi dicere tantùm
Sufficiat. Mihi rem poſcenti vana reponis
Nomina, quæ Ratio propriis eliminat oris:
Hæc, precor, indoctæ plebi ſtupidæque relinquas.
Nam Ratio, ad vulgi morem ſi quando loquendi
Dat veniam, (quò ſæpe adigit ſermonis egeſtas,
Aut fandi commune genus) jam non ſinit, ex quo
Ipſæ inquiruntur cauſæ ac primordia rerum:
Tunc accuratis opus eſt rem reddere verbis.

Instinctûs igitur quid inani nomine ſignas?
Mentem aliquam, nec-ne? At ſi nullam, machina tantùm
Eximia eſt: ſi quam; bruti-ne in corpore agentem,
An bruto externam? Canis æger gramina quærit,
Ipſe ſibi medicus. Quod agit, Ratione magiſtrâ
Efficitur; neque agat ſapientiùs ipſe Machaon:
Hac unâ ſiquidem reperit ſolamen in herbâ.
Ergò Mens quædam Rationis lumine pollens
Huc jubet ire canem. Sed quæ Mens? Mens canis ipſa?
Pro pudor! Oppletæ languens angoribus alvi,
Quo didicit pacto purgandum corpus? Et illo
Gramine purgari? Gramenque, ut proſit, edendum?
Illius in foliis, non in radice ſitam vim?
Præterea, quantùm ex illo decerpere fas ſit?
Eſto noverit hæc, potuit quæ diſcere nunquam:
Quî multas inter plantas, quæ proderit una,
Seliget hanc prudens; an odore, colore, figurâ?
Vidit & olfecit nunquam: tamen impete raptus
It canis; hanc optat quæritque ac ſeligit unam.
Id neque percelebris Podalirius, aut ſibi tantum

Arroget Hippocrates; quos ſcilicet una peritos
Et gravibus ſtudiis, & longo parta labore
Morborum atque artis medicæ experientia fecit:
Id præſtare queat vix ipſe Aſclepius Heros;
Cui diſciplinam cum vitâ infudit Apollo.

Si talem inſtinctum das mentibus eſſe ferinis,
Quem Natura parens homini plerumque negavit,
Ecce ſupra mentis longè faſtigia noſtræ
Non modò callentem catulum tot Pæonis artes,
Non modò perdicem, ſed avem quamcunque, ſed omne
Brutorum genus extollis; tauroſque, ſueſque,
Et pecudes, & piſciculos, & grandia cete,
Semideoſque facis. Quæ ſi tibi certa videntur,
Quo jure imbellem populum & nil tale merentem,
Per mare, per terras, nunc vi, nunc fraude malignâ
Inſequeris captans, indefenſumque trucidas,
Atque voras? Inter luſus & gaudia ruris
Annumeras belli genus hoc immite, nefandum:
Ignavumque? Lupo quare crudelior ipſo,
(Cui te rivalem præſtas & quem invidus horres,
Non oſor feritatis, at æmulus) omne per ævum
Innocuas occidere oves, mactare juvencos
Non dubitas, fluit unde tibi tot copia rerum;
Et quibus eſt poſt longam operam, nex, unica merces?
Cur hominum foribus laniata cadavera proſtant;
Et tua fraternâ convivia cæde parantur?
Dic age, non pudor eſt miſerorum ſanguine veſci!
Præcipuè cùm ſint veſtræ ſic legis amantes,
Atque voluptatem tantâ cum laude ſequantur,
Ut nullum invenias Epicuri de grege toto
Diſcipulum, meliùs jurantem in verba magiſtri.
Quippe Deum auctorem, & vitam poſt fata futuram
Ignorant, nullâ ſe Relligione coërcent,
Nec Phlegethonta trucem aut Acheruſia templa tremiſcunt.
Inſontes victum carpunt, & gaudia captant,
Et luctum fugiunt, Naturæ lumine ducti:
Nec plus, quàm ſatis eſt ad vitam, nec minus optant.

O Phyſici! O verè ſapientes, atque beati!
O Epicureâ digniſſima turba palæſtrâ!

Verùm eſt eximiis injuria mentibus atrox
Corporeas quòd ais, vel dum ipſas numine quodam
Divinâque aurâ & monitis cœleſtibus imples;
Nec minùs immani leto quàm corpora damnas.
Oſtenſum eſt liquidò rem quæ cognoſcit & optat,
Eſſe individuam; atque adeò non poſſe reſolvi:
Ergò immortalem. Quanto manifeſtiùs illam,
Quæ non conjiciens tantùm, ſed lumine certo
Prævidet, ac ſequitur ſibi commoda, noxia vitat.
Sunt Genii, non ſunt Animi, te judice, molem
Qui brutorum agitant, ac ſe illo corpore miſcent.
Dic igitur ſene cum Samio, Indorumque Sophiſtis
Qui gregibus parcunt, & Relligione ſacratis
In bobus venerantur avos animasque parentûm:
Dic cum Niliaci priſcis cultoribus agri,
Unam corporibus variis ſuccedere mentem;
Alternisque novas poſt funera ſingula formas
Induere: ut veſtes exeſas tempore multo
Ponimus, atque novis iterum mutare ſolemus;
Et nunc velleribus tegitur, quem texerat aurum.

Nam licet hæc mera ſint deliria, non tamen ipſam
Offendunt naturam animi, penitusve repugnant;
Imò nec ſolâ poſſunt Ratione refelli.
Sed legem infuſam Menti ſine Mente ſupremâ,
Inſtinctus & Materiæ de fonte fluentes
Dicere, deſipere eſt. Aut brutis abnue ſenſum,
Deme voluntatem, & propriâ quæ ſponte geruntur;
Aut, ea ſi dederis cum vulgo, da quoque Mentem
His incorpoream; nobis qualem eſſe probavi.
Corporea eſſe nequit noſtræ Mens æmula Mentis.
Inſtinctus igitur nil ſunt; niſi voce ſub illâ
Mentem aliquam reverâ intelligis intus agentem,
Et quæ provideat, quæ diſſerat, intima norit,
Utile damnoſo diſcernat, & omnia rerum,

Quæ priùs accepit, ſimulacra hærentia ſervet:
Vel Mentem externam, quæ corpora cæca gubernans
Internæ gerat usque vices. Nam quidquid in orbe eſt,
Aut Mens eſt, aut Materies, aut prorſus inhæret
Alterutri; nec qui modus eſt unius, hic eſſe
Alterius poterit: quia ſcilicet utraque ſemper
Inſuperabilibus ſejungitur intervallis.

Jam verò in brutis ſi dicas prorſus ineſſe
Nil niſi corporeum, per me licet; at ſimul ipſis
Notities & amor mensque omnis tollitur: una
Mirè ſtructa quidem, verùm mera machina reſtat.
An mera, ſucclamas, hæc edere machina poſſit,
Unde tibi ſtupor atque mihi, quòd pleraque vires
Humanæ exſuperant mentis? Tu videris, Orbi
Qui Vacuo atque Atomis nil das præſtantius: at nos
Qui Numen rerum cauſam artificemque fatemur,
Tutò affirmamus, cuncta hæc Ratione ſupremâ
Confieri; atque feras, regiturque quâ Mundus, eàdem
Mente regi, tales quæ concinnavit ad uſus
Automata, & tam clara ſuî monumenta reliquit.
Mentem ergò in brutis propriam perquirere vanum eſt.
Arguit in fabro, non in ſe machina Mentem.
Certè piſtrinum venti ſeu fluminis actu
Mobile, concordique molas vertigine volvi
Qui videt, ac frumenta teri intercepta, ſimulque,
Sepoſitâ per ſubtiles farragine caulas,
Creſcere congeriem puræ tenuisque farinæ,
Et ſolo hæc auræ, vel aquæ contingere niſu,
Percontaretur fruſtra, num machina Mentem
Poſſideat, quoniam cernit veſtigia Mentis.
Sic thecam inſpiciens, in quâ pila pendula momen
Pondere librato moderatur paſſibus æquis;
Multiplicesque rotas agitans, velut æmula cœli,
Temporis usquè fugam revolutâ cuſpide ſignat;
Partiturque diem, & diviſas indicat horas:
Mentem inventoris certè laudabit & artem
Conſiliumque fabri, thecâ non quæret in ipſâ;

Quan-

Quanquam opus eximium, quanquam ingenioſa reperta
Miratur, digitoque premens interrogat horam.

Quòd ſi autem potuere homines caligine merſi,
Qui per cancellos obſcurè, nec niſi rerum
Extima percipiunt, magnisque laboribus ægrè,
Ac multo coguntur opus ſudore paciſci,
Materiamque renitentem & parere negantem
Contrectare diu, perque organa multa domare,
Induat ut varias tandem arte ſubacta figuras;
Hæc ſi, inquam, potuere manu pervincere, ut aptè
Sideros omnes imitentur in ære meatus,
Ac velut effigiem reddant ſtellantis Olympi:
Cur tandem haud valuit Mundi pater atque hominum Rex,
Omnipotens rerum fabricator, corpora quædam
Sic ſtruere, ut varios, cùm ſint varia organa, motus
Exhibeant; animamque ferant in ſanguine fœtam
Spiritibus: puros liquidosque videlicet ignes,
Quorum ope quisque ſuus ſervetur partibus ordo;
Et facilè, ut par eſt, moveatur flexile corpus:
At propriâ ſine mente; Deo cùm ſit ſatis illic
Signaviſſe ſuam? Nam quæ non machina clamat
Auctorem; attentas ſi quis modò præbeat aures?
Cuncta Deum produnt, atque altè impreſſa ſigilla
Quolibet organico ſplendent in corpore, Mentis
Æternæ, quæ ſola regit quod ſola creavit.

At verò in brutis animantibus organa ſenſûs
Omnia quid faciunt ſine ſenſu? protinus inquis.
Id faciunt quod & in nobis humana, priusquàm
Rem ſibi delatam mens noſtra retexerit, ipſo
Fibrarum ex motu, quo ſcilicet illa monetur;
Quo potiùs ſemel exorto, Deus admonet illam.
In brutis, velut in nobis eſt machina certè,
Rebus ab objectis pariter quæ nata moveri;
Hoc eſt, à motore Deo, præſentibus illis.
Solum hoc diſcrimen, quòd machina noſtra cieri
Mente ſolet mediâ; ſine Mente, ferina cietur.

Hæc autem ex ipſo poteris cognoſcere viſu.
Nam radii lucis rerum ſimulacra ferentes
Pupillam recti penetrant, quos uvea primùm,
Mox aqueus, tandem cryſtallinus accipit humor,
Ac divergentes convexus colligit. Unde
Concurrunt in fundum oculi, pinguntque colores,
Et formas in reticulo, ſeu pyxide nigrâ.
Concutiuntur eo appulſu tenuiſſima nervi
Fila cohærentis, cameram qui perforat, ortus
A cerebro; quare in cerebrum defertur imago.
Hactenus effectum eſt quidquid mera machina poſſit
In nobis, velut in brutis. Quanquam ordine miro
Hæc fiunt, certè noſtrâ ſine mente geruntur.
Hanc viſûs partem fas eſt concedere brutis;
Ex quâ diverſi motus in membra ſequantur:
Poſſe etenim fieri ſine cognitione probatum eſt.
Altera ſervetur nobis, quibus inſuper illam
Percipere effigiem, & noſtro ſummittere viſam
Judicio, multisque modis verſare datum ſit:
Hæc incorporeæ quoniam ſunt munia mentis.

Dixi, quæ de mente Sophos dubitare ferinâ
Admoneant. In re obſcurâ dubitare ſagacis
Conſilii eſt, fraudem meritò erroremque caventis.
Hæc ita ſi non ſint, ita poſſunt eſſe: quod, inquam,
Sufficit, ut brutis animas concedere tutò
Non valeas, pariatque gravem tibi quæſtio curam.
Quidquid ab incerto eſt, incertum hoc eſſe neceſſe eſt.
Haud igitur noſtram tua lædunt ſpicula mentem.
Si quid opinari tamen & contendere malis;
Elige, Pythagoræ ſemper-florentis, ames-ne
Carteſii mage clara ſequi vexilla recentis;
Hoc eſt, aut nullas brutis tu præfice mentes,
Aut incorporeas: mediâ, quæ fortè placeret,
Non licet ire viâ: niſi vis te credere neutri;
Atque feris demum tenebroſâ in nocte relictis,
Humanam ex ſe ipſâ tantùm diſcernere mentem.

Si quis, ut aſſiduo maris unda reciprocet æſtu
Preſſurâ fieri Lunæ, tibi fortè negaret
Idcirco, quia Luna ſuos habet & maris æſtus;
Tu reſponderes, priùs hoc utrumque probandum,
Et pontum in Lunâ, & ponti revolubilis æſtus.
Diceret; at Luna eſt, ut fertur, Olympia tellus,
Omnia perſimilis noſtræ: quodcunque videtur
In noſtrâ, hoc etiam cenſeri debet in illâ:
Argueres in eo diſcrimen poſſe putari,
Res quoniam nondum ſatis explorata profectò eſt:
Si tamen in Lunâ reperitur & æſtuat æquor,
Preſſurâ id noſtræ pariter contingere terræ.
Quid prodeſt igitur brutorum inquirere ſortem;
Cùm noſtrâ ſit nota minùs, totiesque probatum
Jam fuerit, ſi mentem habeant ſimilem omnia noſtræ,
Ergò incorpoream ſimili ratione futuram:
Si careant, nihil hoc ad nos ſpectare, proculque
Diffugere exemplum: atque adeò tela omnia contra
Obniti, firmamque ſuis perſtare columnis
Doctrinam, quæ Materiem in ſua ſepta coërcet,
Ac mentis naturam à corpore ſegregat omni.

Sed quod bruta probant nobis animalia verè,
Quin & demonſtrant liquidò (neque enim irrita noſtris
Obvenere oculis) unum eſt, dulciſſime Quinti,
Eſſe Deum quo ſe, ſint qualiacunque, tuentur
Auctore; eſſe Deum quo ſe motore gubernant.
Ecquis enim, cùm ſint partim diverſa ferarum
Officia, & partim cunctis communia brutis,
Hìc non agnoſcat Mentis veſtigia ſummæ;
Muneribus propriis quæ propria fingere novit
Organa, communes tribuit communibus artus?
Nam caput eſt cunctis; ſunt fauces, viſcera, nervi;
Eſt cor, & eſt aliquis, quo moles tota rigatur,
Corde means remeansque liquor; ſunt denique partes
Gignendam ad ſobolem, & gemini diſcrimina ſexûs.
Omnia quandoquidem ſunt & ſibi vivere nata,
Et multos ſimileſque ſui progignere fœtus.

Sed quia ſunt ſtudiis ac toto diſſita victu
Plurima, quæ varias referunt animalia formas,
Diverſasque plagas Cœli, telluris & undæ
Concelebrant; illis diverſæ membra figuræ,
Omnibus at proprios accommoda cernis ad uſus.

Dispersum latè genus aſpice pennipotentum.
Eſt illis quærenda procul, ſparſimque per agros,
Aut per aquas, aut ingentis per inania cæli,
Arboribusve ſuper ſibi congrua copia victûs:
Stant pennæ duplices, validique hinc inde lacerti;
Queis innaſcentes plumas, & ponderis æqui
Remigia in numerum poſſint agitare per auras:
Caudaque flexibilis, motum, ceu temo, gubernans.
Inter aves, multæ, queis fructus ſordet agreſtis,
Vivere habent rapto: ſunt illis omnibus ungues
Armigeri & gladiis immania roſtra recurvis,
Robuſtum femur, & duratum ad prælia pectus.
Sunt, quæ nocturno venari tempore debent;
Propterea quòd præda ſibi magis apta, ſuisque
Fœtibus, è terrâ nocturnis exit in horis:
Illæ nec Solis radios, nec tela diei
Lucida ferre queunt; ſomno, latebrisque ſepultæ
Sub tectis habitant, aut inter diruta ſaxa;
Et caligantes oculos dum lucet, in umbris
Argutos, eſcam facilè ut diſcernere poſſint,
Et pedibus vix robur habent, ac debilis alæ
Momentum; aëriis quoniam vacat hoſtibus hora.
Invenies quasdam, quibus eſt ſua nare voluptas:
Ecce pedum digitos jungit membrana patentes,
Ut jaciant retro fluctum, & ſe remige plantâ
Promoveant; non eſt aliis ea præbita virtus.
At mergis ovata via eſt, quâ ſanguinis humor
Intacto pulmone ſubit directus aortam;
Dextro duntaxat, non lævo corde receptus:
Quàm ſub aquis manſere diu, ſpirabilis auræ
Expertes vivunt: fœtus quoque vivit ut omnis,
Dum jacet occluſâ gravidæ genitricis in alvo.

Insuper hoc etiam proviſum eſt, omnis ut ales
Undarum civis, roſtrum pinguedine quâdam
Præferat imbutum, quo fultas vellere denſo
Sæpe linat plumas, oleoſo glutine inungens;
Ne rorem accipiant inimicum, aut frigidus humor
Trajiciat pellem madefactam, & viſcera lædat.
Exſortes nandi quædam piſcantur in undis:
Aſpice ut erecto ſunt corpore, cruraque geſtant
Ardua præ cunctis animantibus; oraque tendunt
Grandia procero longè pendentia collo.
Nimirum quia cœnoſas plerumque paludes
Inter, & irriguas valles ac littus oberrant:
His, ne mergantur penitus, tribuenda fuerunt
Subſidia; ut cœno in medio ſpecubusque latentem
Quæque ſuam effodiat prædam, ſuperedita lymphis.
Jam queis nare datum, ſecus undam ſemper in algâ
Nidificant; quarumque valent incedere pulli
Naſcentes, hæ ſemper humi; ſed ſemper in altis
Arboribus, quarum pulli naſcuntur inertes:
Unde inhiant patuli, & victum clamoribus orant:
Semique cocta ferunt illis alimenta parentes;
Propterea nacti turgentem in gutture ſaccum.

Sic aliter piſces, aliter conchylia vivunt,
Utunturque cibis aliis, diverſâque longè
In pelagi campis habitant loca: namque profundum
Pars colit, antraque vaſta & inacceſſas convalles:
Pars hæret ſcopulis, aut ſalſam ſpargit arenam:
Hìc ubi candeſcens infractis fluctibus æquor
Deſinit, ac bibulum lavit unda reciproca littus.
Verùm hoc mirator, Quinti, quòd ſquamiger omnis
Pectore veſicam ſemper gerat, aëris aurâ
Turgentem; levior quâ factus, abire per omnes
Poſſit aquas, longè & latè, circúmque ſupráque,
Atque altos penetrare lacus, & corporis udi
Flectere ſecurus, pinnisque agitare carinam.
Qualis ubi primos pubes ignara natatus
Exercet, timidoque gradu cava flumina tentat:

Fune revincta levi pendet juvenilibus ulnis,
Et rude ſuſtentat ventoſa cucurbita pondus.
His quoque folliculi ſub gutture, mille plicatis
Contexti foliis; quos oſſea lamina duplex
Protegit inflectens, ut aquæ de corpore, quidquid
Aëris eſt, jugi percolatum exprimat hauſtu.

Singula quid narrem? vel quot diſcrimina rerum
Fluctivago ſint in populo? ſunt inter & ipſas
Quadrupedes: & cuique ſuis pro moribus aptæ
Sunt partes. Nam quæ frutices & gramina carpunt,
Illis abraſi dentes, ac forficis inſtar,
Ut ſegetem tondere queant; inſtarque molarum,
Sunt quidam interiùs poſiti, queis frangere poſſint
Inciſam, & ſapidos attritu extundere ſuccos.
At queis dat laniena cibum, ſunt undique raſtris
Falcatæ fauces; eſt unguis aduncus & ingens;
Ut lacerent carnem & valeant diſcerpere fibras.
Radices herbarum ac tubera mandere natus,
Præduro ſiccam roſtro, ceu vomere terram
Sulcat aper, ſaltusque omnes pernoctat arando;
Perque diem ſolet in ſpurcis recubare lavacris,
Et fruitur læto cœni graveolentis odore.
Nec non & variis vitæ tutamen in armis
Eſt poſitum: quæ ne percurram ſingula, cernas
Inſectis levibus quàm fortis aculeus inſit:
Cornua quàm multis, & quàm variata gerantur;
Hyſtricumque genus, membrum quibus omne pharetra eſt.
Ungula tum ſimplex aut fiſſa eſt pluribus, & non
Pro ſoleâ tantùm, ſed ut hoſtem calce repellant.
Sunt clypei Crocodilo, aliis ſunt piſcibus enſes.
Et quoniam Cancri ſub ſidere natus iniquo
Arduus & tergo & longâ cervice Camelus
Æthiopum ſequitur toſtas Arabumque cohortes,
Et grave geſtat onus ſitientes inter arenas;
Quò non irriguis deſcendunt collibus amnes,
Nulla palus, nulli dant potum è nubibus imbres:
Idcirco cellas alvo anteriore capaces

Accepit, ceu plena cadis alvearia, ſolus;
Quæ ſervent hauſtam raris è fontibus undam,
Atque monente ſiti reparanda in viſcera reddant.
Haud ſecus, ac fructu ſublimis carduus hirto,
Qui medios inter lapides tophumque vireſcit,
Nec ſat jejunâ trahit è radice liquoris;
Emittit bibulas ipſo de caudice frondes,
In quibus, ut labris totidem, ſe roſcida cogit
Stilla novo delapſa die, ſtagnansque moratur:
Arentem ut foveat, ſenſimque refrigeret herbam.
Hæc non fortuiti occurſus, non vincula cæca
Condere, non fictæ vires quæcunque putentur
Eſſe in Materiæ ſummâ, potuere movendo.

Nam quòd ab inventis hominum, quòd ab artis opellâ
Naturæ ſecernis opus, quaſi condita caſu
Fabrica ſit, noſtrâ quæ non imitabilis arte,
Mortalis longè ſuperat miracula niſûs;
Quòdque doces nullo compagem fine creatam,
Membra nec ad proprios inſtructa ſagaciter uſus;
Verùm Materiæ tandem glomeramine cæco
Eveniſſe, homines ut conſpicientia nacti
Lumina, conſpicerent; quoniam priùs illa fuerunt
Condita, quàm notus cuiquam foret uſus eorum:
Num rides, Quinti! Bellè haud humana fuiſſe
Hæc inventa probas; at nulli debita menti,
Nequaquam. Sic ſunt gregibus conſtructa fovendis,
Non ovium, aſt hominum certâ præſepia curâ,
Ne rapiat lupus, aut cœli inclementia lædat.
Nec ſine conſilio nidum mox ipſe putabas
Surgere perdicis vel hirundinis. Inde triumphans
In brutis animum, noſtri ſimilemque volebas.
Organa perdicis tu verò & hirundinis ipſa,
Quæ nidis longè præſtant, nidosque laborant,
Ipſe tibi pugnans temere emerſiſſe putabis?
Dic igitur pontem hunc, quo latum trajicis amnem,
Non operâ factum, aut ſtudio; ſed ſponte fodinis
Ex improviſo lapides veniſſe reciſos,

Et palis ultro in terræ fundamine fixis
Incubuiſſe ſimul, curvatisque arcubus altè
Suſpendiſſe ſolum atque viam feciſſe per auras,
Et fluvio impoſuiſſe jugum, ripasque remotas
Transverſo ductu & ſolidis junxiſſe catenis.
Dic quoque belligeras non unquam in littore claſſes
Exſtructas; ſed fortè ſuis de montibus actum
Deſcendiſſe nemus, nullique dolata coiſſe
Ligna, nec admotas olim perpeſſa ſecures.
Dic tabulas trabibus ferrum intricaſſe ſupinas
Non miſſum incudi, nullâ fornace recoctum;
Infectos etiam funes, infectaque malis
Lintea ſe motu proprio applicuiſſe repertis.

Sed quid ego hæc multis nequicquam? Talia fanti
An foret in cerebro quidquam ſalis? ociùs ergò
Deſine tot furiis agitari, ut credere pergas
Nil factum in brutis aliquâ ſine mente, niſi ipſa
Corpora brutorum: quæ ſive carentia ſenſu,
Sive inſtructa putes, mirare & Numen adora.

ARGUMENTUM
LIBRI SEPTIMI.

Ad demonſtrandam Divini Artificis manum, jam ab animalibus ad ſemina progredimur: à v. 1. ad v. 30.

Exagitat ridiculam Epicuri de ortu primâque nutritione animantium opinionem: à v. 30. ad v. 154.

Ariſtotelis formam artificem explodit: à v. 154. ad v. 200.

Probat ſemina caſu nec fieri, nec fecundari potuiſſe: à v. 200. ad v. 261.

Deſcendit ad Epicuri & aliorum Atheorum ſententiam de generatione animalium, quam per ſolas motûs leges explicari non poſſe affirmat: à v. 261. ad v. 342.

Ut oſtendat non ſine opificis induſtriâ fabricatam hominis machinam, in ejus deſcriptione immoratur: à v. 342. ad v. 745.

Tranſit ad bruta, tum minora, tum majora: quorum primum ſemen nec à ſeipſo, nec caſu factum eſſe demonſtrat; ergò à mente aliquâ, eâque ſummè peritâ: ea æterna eſſe non poſſe: à v. 745. ad v. 921.

Ex conſtanti generationum ſimilitudine earumque arte eximiâ probat, ſemina niſi à cauſâ providâ,

con-

communi, validâ & æternâ formari non potuiſſe: à v. 921. ad v, 1006.

Semina omnia animalium cujusque generis in primo animali concluſa fuiſſe: in maribus prolem contineri: à v. 1006. ad v. 1120.

Exponit cauſam infecunditatis eorum animalium, quæ ex geminâ ſpecie conſtantur: à v. 1120. ad v. 1182.

In feminis nil niſi ſeminis nutrimenta ineſſe confirmat; inſitam propagandæ ſobolis curam; innatum animalibus ſemen, in eoque tuendo Providentiæ diligentiam oſtendit: à v. 1182. ad v. 1355.

Supra fidem non eſſe tantum ſeminum numerum tantulo ſpatio contineri demonſtrat exemplo florum ac plantarum: à v. 1355. ad v. 1400.

In cunctis vegetabilibus generis ſui ſemina ineſſe; hinc cauſam ſterilitatis & fecunditatis explicat: à v. 1400. ad v. 1472.

Suos eſſe in ſeminibus fœtus, ſua in fœtibus ſemina probat: exponit cur plantæ quædam ex ramo aut radice repullulent; cur inſitione fecundentur; ex ſeminibus oriri eas ipſas, quæ ſponte ſuâ ac temere oriri videntur: à v. 1472. ad v. 1609.

Nulla animalia niſi ê conjugio orta eſſe, præter unum cujusque generis, in quo Deus totum genus primò condidit: à v. 1609. ad finem.

AN-

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER SEPTIMUS.

De Seminibus.

HACTENUS auctorem rerum ſat multa probarunt;
Nullaque fortuitis Atomorum nexibus eſſe
Corpora conſtructa; & per ſe conſiſtere nullam
Materiem, per ſe nullam potuiſſe moveri.
Vidimus & ſpecies viventûm animataque regna;
In quibus eſt operis major ſolertia, mentemque

Ar-

Arguit artificem doctus labor: unde parentem
Eſſe Deum pariter vocalia mutaque clamant.
Id tamen evincunt multo mage cognita rerum
Semina: ſi attendas, quo verè ſingula pacto
Gignantur; poſſintque homines, & ſecla ferarum,
Et plantæ, & quidquid fabrefacta per organa vivit,
Perpetuum reparare genus; ſemperque recentes
Conſumtis patribus detur ſuccedere natos:
Unde fit interitûs ortûsque reciproca quædam
Æternùm ſeries; & eunt redeuntque viciſſim
Ex rebus non iisdem, eadem ſpectacula Mundo.
Quales usque cavis amnes volvuntur in alveis,
Haud ſibi diſſimiles, alii tamen; atque perenni
Defluvio properant magnum deſcendere in æquor:
Nam ſequitur fugientem unda & fugit ipſa ſequentem.
Sic fluit in Terris generum fugitiva propago;
Sûmmaque viventûm (quamvis juveneſque ſeneſque
Nocte dieque cadant inimicâ falce reſecti)
Labitur & perſtat, pretioſi ſeminis uno
Auxilio: ludens in quo Mens ſumma creantis
Contrahit immenſas artes, ſobolisque futuræ
Celat inexhauſtas promitque in ſecula gazas
Provida: divinæ ſpecimen mirabile dextræ.

Pulchra quidem ſuper his Gargettius ille, magiſ
Humani generis; qui, Muſâ teſte Lucretî,
Unus Naturæ fontes portasque recluſit;
Usque adeò, ut cauſæ tam clarâ in luce patentes
Non poſſent grato ſine quodam horrore videri:
Imò, non ſine contemtu delira canentis.
Scilicet ut veteres jam tum ad mendacia proni
Grajugenæ, cœno è calido Pythona tremendum
Emerſiſſe ferunt, jaculis quem ſtravit Apollo:
Sic ore audaci non degener ille docebat
Fortunâ cecidiſſe, ut, decedentibus undis,
Enatas quondam totâ in Tellure paludes
Aſſiduus Phœbi ſenſim calefecerit ardor;
Atque ita viventûm parili genera omnia fundo

P

Prodierint: muſcæ primùm culiceſque moleſti,
Facturæ levioris opus; dein ſecla volantûm,
Reptiliumque & quadrupedum; quos inter & ipſe
Venerit ortus homo Rationis lumine pollens.
At notas præter ſpecies, quas eſſe videmus
In Mundo, multæ conſurrexere ſub auras:
Caſus enim quid non peperit? Sed protinus illas
Exſtinxit ſobolis defectus, & ire coëgit
In tenues Atomos, veluti radice reciſâ:
Fecundas quoniam caſus non fecerat. Illæ
Manſerunt tantùm, queis tunc genitalia fortè
Organa contigerant, Veneriſque innata cupido.

Sed quales quantoſque homines hoc more profudit
Terra parens? Minimos, inquit, ceu naſcimur omnes:
Nam generum cunctorum exordia parva fuerunt.
Unde igitur victum carpebant? Hìc Epicurum,
Se majorem ipſo & pictoribus atque poëtis,
Admirare: minor fingendi namque magiſter
Hoc intricatus laqueo victuſque ſileret.
At non ille ſibi fidens, atque ora pudori
Semper inacceſſus: promto nodum enſe ſecabit.
Provida nimirum pueris naſcentibus almos
Eximii fontes lactis Fortuna pararat,
Qui cœno è medio paſſim hinc atque inde fluebant.
Illi erumpentes, ac ſponte in labra jacentûm
Delati, fauces internaque viſcera, quantum
Sat fuit, attentâ meliùs nutrice rigarunt.
Sic homines, agnos inter, miteſque leonum
Primitias, ab humo vitam ſuxere tepenti.

Verùm æquè liceat, luſit quos Græcia nugax,
Credere diluvii natos è pinguibus angues
Relliquiis; forteſque viros, & in arma ruentes
Erupiſſe ſatis Cadmei dentibus Hydri;
Aut lapidum jactu gentis primordia noſtræ
Deucalioneis quondam inſtaurata ſub annis;
Terrigenaſve polo minitatos bella Gigantas:

Vel formicarum genitos prægnantibus ovis
Myrmidonas, cùm ſupplevit pater Æacus urbem,
Peſtifero viduatam odio Junonis iniquæ;
Vel patrem Phœnica ſuî Nabathæa per arva
Ferales myrrhâ & nardo contexere cunas;
Aut Jovis è cerebro cataphractam exiſſe Minervam;
Aut ſpumis comtam Venerem emerſiſſe marinis,
Quam Cypros excepit; vel Pygmalionis amore,
Indita marmoribus gratæ ſpiracula vitæ.
Scilicet impietas in eo (cùm cetera pugnent)
Atque ſuperſtitio concordant, ut per aniles
Utraque fabellas commentaque ludicra ſe ſe
Protegat; indignosque ſibi mendicet honores.

Nempe tuam hîc fas eſt præſertim, incredule Quintî,
Appellare fidem. Credis tot vana canenti,
Et dubitas, moroſe, ſequi tot vera probantem!
Quid mihi nunc adeò manifeſtum extinguere Numen
Conatus, ridenda ſimul deflendaque monſtra,
Terreſtres uteros, limoſaque ſemina ponit,
Ceu fungis ac tuberibus nimis ille Poëta
Fertilis, & mammas lutulento lacte fluentes;
Opportuna forent teneris ut pabula natis?
Cur autem expreſſo Tellus emerſa liquore,
Solis ab aſpectu ſecunda tumeſcere cœpit;
Et non acceptos dignata eſt reddere fœtus:
Antè ſuâ vi parturiens, enixaque prolem,
Quàm gravida; & nutrix, ulli quàm nupta marito?
An lapſi madidæ radii Telluris in alvum,
Semina Phœbeo de corpore fuſa tulerunt?
An Sol tot rerum ſpecies meditatus opimas,
Alvos femineas in molli finxit arenâ?
Jam Sol eſt igitur Deus: en tibi Graius Apollo,
En genitor Phaëtontis, & Oceanitidis hoſpes.
Nunquid & omniparens fœtus jam Terra tenebat
Commiſſos gremio, Solis quos eruit ardor?
En tibi magna Deûm genitrix, Idæa virago,
Quæ miſerum nimiis vexavit amoribus Attin;

En

En Cybele mera, quam bijugi vexere leones
Montibus in Phrygiis, Corybantiaque æra ſonabant.

Sed quis eos fœtus ipſâ in Tellure creavit?
Vas eſt, non opifex. Hìc te tua fabula fallit,
Et jugulat. Quo conſilio, quâ mente ſubortis
Lac tempeſtivum, cujus de munere fluxit?
Nam ſi lactis inops veniſſet lucis in auras,
Maxima pars animantûm eheu! vix nata periſſet:
Sugere nec limum poterat, nec mandere gramen,
Nec vento ſaturari, aut puro lumine Solis.
Impietas huc usque virum inſanire coëgit!
Numine deſtructo, Fortunæ tradidit amens
Numinis officium! Quàm prudens quàmque benigna
Hæc Fortuna fuit! Quæ munificentia major,
Aut quæ cura magis materna in rebus alendis!
Qui talem agnoſcit caſum, non indiget ullo
Numinis auxilio: quin caſum haud eſſe fatetur,
Invitusque Deum commentis ponit in ipſis.

Sed cur hæc præcluſa via eſt; nec jam ampliùs ulla
Conſurgunt ab humo pecudes, hominumque catervæ?
Quæ nova tam ſubitò pariendi invertere ritum
Vis potuit; Terramque jubens ſterileſcere, ſolis
Aut reſerans vegetabilibus, nunc omne creandi
Officium in ſpecies animantûm tranſtulit ipſas:
Et cunctas ideo ſexus diſtinxit in ambos,
Ut nec Terræ operâ deinceps nec Solis egerent?
Nam ſi fortuito naſcuntur ſingula caſu,
Ac temere & ſparſim jacto per Inane quietum
Seminio, totidem viventûm de genere omni
Nunc Atomos & in hæc concreſcere corpora ſuetas
Terra premit, quot tunc primùm exſiccata premebat.
Nullum animal tamen effœtis nunc prodit ab arvis:
Nec ſub utroque polo, ſoles ubi, nocte fugatâ,
Semeſtres; nec ubi Solis violentia torret
Suppoſitam regionem & in auram ventilat agros.
Sunt hìc atque illic vada, flumina, ſtagna, paludes;

At nuſquam viſa eſt animal progignere Tellus.

Jam quod Ariſtotelis docuit Schola, corporis omnis
Materiâ ſimul ac formâ conſiſtere ſummam,
Nil aperit de ſeminibus, nil explicat, unde
Mens illuſtrari & verum cognoſcere poſſit:
Materiem certè primam nihil eſſe fatetur,
Præter id omne quod eſt formas verſatile in omnes,
Per ſe nudum & inops, ita ſemper ut appetat illas:
At formam, id privum quo definitur habetque
Materies, ut ſit talis taliſque vocetur;
Reginamque animamque rei; verumtamen ipſâ
Natam è Materiâ, quâ dilabente necatur;
Quâ ſine adhuc nihil eſt, quamque ambit amica viciſſim:
Mutua conſortes adeò conjugit egeſtas.
Atque ita ſeminibus dominari & præeſſe regendis
Formam imitatricem genii, ac bene cuncta moventem.
Hæc fuit antiqui celebris doctrina Lycei;
Quam renovare velint, quibus hæc natura vocatur
Plaſtica: ſi verè potuit doctrina vocari,
Quæ cùm nil doceat, ſemperque relinquat in umbris
Rem ſibi propoſitam, tum ſtulta & inania prodit
Somnia: namque modis rerum ſub nomine formæ
Plus nimio tribuens, phyſica in moralia vertit;
Ac ſtupidis animum, & teneros concedit amores.
Nec referat quare, ſeu quâ vi, neſcia forma
Quid ſit opus, mirâ tamen hoc opus arte laboret.

Sed Mentem-ne opifex habet hæc mirabilis, an non?
Nam ſi Mente caret, quî tot miracula promit?
Si Mens eſt, noſtræ ſuperat molimina Mentis?
Quanquam etenim Aſtronomus regiones ætheris altas
Deſcribat radio, & Lunam Stellasque ſequatur;
Quamvis ædificare domos, munimina, pontes,
Gens hominum, parvoque imitari pulvere fulmen,
Et rigidas cautes, & propugnacula firma
Rumpere, & in muros jaculari incendia norit:
Vel trabibus junctis ignotas quærere terras,

Lon-

Longè per medias hyemes, trans æquora magna;
Eſt tamen in tenui major ſolertia grano:
Formaque lenticulæ radicem extendere campo
Docta ſuam, & foliis ramos redimire biſulcis,
Digeſtasque ſimul varias includere lentes
Cuſtode in ſiliquâ, totis præſtabit Athenis,
Et me judice erit, quàm Porticus atque Lyceum,
Et quàm mortales cuncti ſapientior una.
Verùm aliquid fas eſt erranti ignoſcere turbæ:
Quæ dum opus artifici tribuit mirabile Formæ,
Saltem in eo ſtudium quoddam perſenſit & artem.

At miror ſublimem animum mentemque Epicuri,
Singula qui longùm meditatus corpora, clauſit
Ipſe volens oculos & lumen ſponte refugit:
Numinibus quando ſecurâ in pace relictis,
Fortunam cauſas Mundi congeſſit in unam;
Ceteraque exorto ſemel advenientia Mundo
Sic fieri dixit, quoniam ſic contigit eſſe
Complures Atomi certâ ut de claſſe coirent;
Proindeque ſeminibus naſci ductore ſine ullo
Res cunctas, pariterque ex cunctis ſemina rebus;
Non ex propoſito, vi tantùm atque impete motûs.
Hoc etenim diſtant Epicurus Ariſtotelesque,
Totius quòd curam operis ſtudiumque regendi
Hic daret effecto, quod vel cauſæ ille negavit.

Sed non expediit Superûm contemtor, & olli
Carmine mellifluo ſuffragans Muſa Lucretî,
Quare nos miſeri, quorum obſcuratur opacâ
Mole intellectus, nec ſe caligine ſolvit,
Nil agimus ſine conſilio, ſine mente, ſine arte;
Seu veſtem induimus, ſolitâ ſeu veſcimur eſcâ,
Seu legimus, canimusve, placet ſeu ſcribere verſus,
Aut ſerere, aut plantare, aut glebam findere aratro,
Et conſcendere equos, venari, ludere, fari,
Pingere: quid memorem clarorum geſta virorum,
Et belli pacisque opera, artificumque labores?

Maxima Naturæ dum ſe miracula produnt
Sponte ſuâ, ſine conſilio, ſine mente, ſine arte.

Dicere me memini, navis cùm inſtructa videtur
Quæ mare velivolum ſecat acta faventibus auſtris,
Nullum, obſervatâ compage ac mole ſuperbâ
Corporis in pelago diverſa per organa moti,
Et partis cujusque ſitu, ratione, figurâ,
Non miraturum ſubitò portenta fabrilis
Inventi: quo ſunt tot concinnata tigilla,
Tot diſpenſati funes ſuſpenſaque vela,
Tot mali erecti, tot in unum denique juncta,
Et caſus contra tot mente parata marinos.
Addidimus fore dementem quicunque negaret
Auctorem navis, ſed concurrentibus ultro
Partibus enatam & tabulatis fortè coactis
Diceret. Ecce vides Atheorum abſurda: ſed ad rem
Quo magis id noſtram faciat, quoque acriùs illos
Urgeat exemplum; fas ſit mihi fingere quædam.

Hæc navis proprio ſi fecundata marito
Naviculam pareret, quales laquearibus altis,
Templorumque tholo ſuſpenſas ſæpe videmus;
Aut quales manus artificum ingenioſa polivit
In tenui formans operum exemplaria buxo:
Tu-ne admirandam prolem hanc, Epicure, negares
Deberi ingenio, & Mentis partum eſſe ſagacis?
Quin imò & Mentis magnæ multumque potentis
Argumentum eſſet. Navis tamen ampla ſupellex,
Vel quæ mille viros triplici ſub tegmine geſtat
Annonamque ingentem, & centum faucibus æneis
Neptuni imperium atque hoſtilia littora terret;
Vel quam mendaces Danai finxere loquacem,
Semideosque tuliſſe duces in Colchica regna;
Haud æquare poteſt rerum viliſſima quæque
Semina, ſtructuræ pretio: queis conſtat ineſſe
Corpora non tantùm primò ventura, ſed ipſos
Natorum natos, & qui gignentur ab illis.

Hæc

Hæc Epicureos habuit ſententia fallax,
Temporibus certis exortum in corpore Semen
Sanguinis aut ſucci partem vegetabilis eſſe
Deciſam, & membris collectam ex omnibus unà
Confluere, inque novum ſenſim coaleſcere corpus:
Ex oculis oculos, ex oſſibus oſſa creari.
Huc referunt, natis quòd imago expreſſa parentûm
Sæpe reviviſcat; nec tantùm forma color-ve
Corporis aut habitus, morum ratio ipſa modusque:
Hinc, aiunt, ſi quæ cerebrum prægnantis acutè
Perculerint, alto tectam ſub fornice prolem
Commaculare ſolent; tenerâ cute pingitur illud
Quod timuit mater, ſeu quod vehementiùs arſit,
Impos *Phantaſiæ*; verſâ quin ſæpe figurâ,
Degenerant molles in monſtra perhorrida fœtus.

Ast alii ſolas per motûs denique leges
Contendunt fieri ut proles formetur; & aiunt
Maſcula femineis fuerint cùm Semina miſta
Seminibus, gemino fingi de plasmate prolem:
Pharmaca ceu duplici fiunt medicamine; ſicut
Panem ex fermento facimus piſtâque farinâ;
Utque fabri conflant binis electra metallis.
Hæc igitur moles, illis ſi credere fas eſt,
Quam genitalis inît fecundæ ſpiritus auræ,
Motibus internis agitatur & excita fervet;
Prægnantisque uteri calidâ fornace tumeſcens,
Organa paulatim, ſe ſe in diverſa movendo,
Digerit, & formas membrorum ſuſcipit omnes.
Haud aliter ſanè, quàm ludicra tollitur arbos,
Concolor argento (Dianæ ars chymica dicit)
Mercurio compacta mero, ſalibusque ſolutis;
Quorum ita commiſtas partes ſurſum erigit ignis,
Ut ſimulent terreſtre ſolum truncique columnam,
Atque in frondentes poſſint adoleſcere ramos.
Ergò, ut per tubulos tenuatur ductilis auri
Maſſa, venitque foràs in fila minora capillis
Sic etiam ſatis eſſe putant, genitricis in alvo

Si formæ quædam fuerint certique canales,
Queis percolatum Semen fingatur in artus.

Sed longè diverſa animati animâ-ve carentis
Corporis eſt natura. Poteſt argentea fingi
Mercurio ſalibusque ſimul ferventibus arbos
Extima duntaxat, ſed abeſt tamen intima plantæ
Fabrica; non radix, non fibræ pomaque ramis
Pendula; non cortex, teneræ non theca medullæ;
Denique non ipſis ſunt indita ſemina pomis:
Arboris effigies, non arbos. Sic quoque in agris
Saxa leges prunum atque pyrum mentita, vel intus
Perſica quæ referant lapidoſo corpore mala;
Tales & pepones Carmelo in monte videntur;
Naturæ, ut perhibent, ludibria vana jocantis.
Quod verò ſubtile tubis deducitur aurum,
Jam factos probat eſſe tubos, formamque magiſtræ
Mentis opus. Poſitis promtum eſt cognoſcere formis,
Quo ſe ſe in lucem molimine corpora prodant,
Et veterem invertant, formâ cogente, figuram.
Non mutatur enim contextus particularum,
Et nihil interiùs geritur: ſed cudere prolem
Hic labor eſt: neque ſufficiunt jam ſtructa parentûm
Corpora, quæ ſolas poſſunt præbere figuras
Partibus externis: internas quæ manus ergò
Perficiet, natumque dabit ſimilem eſſe parenti?
Fortè oculos oculi facient, Epicurus ut olim
Tradiderat, pars quæque ſuî compendia mittet.
Quî poterunt igitur cæci generare videntem?
Et manci aut mutili propriis dare brachia natis,
Cruraque? tum lectos in matre quis ordinet artus,
Quemque ſuâ ſtatione locans? Ni fiat, apertè
Cernis non hominem, ſed jam chaos eſſe futurum.

Ergò animal, gemmæ ſi foſſilis inſtar & auri,
Congeſtas uno tantùm glomeramine partes,
Contextum vel aquæ, vel ceræ mollis haberet;
Hæc, cùm non alio diſcrimine corpora pugnent

In-

Inter ſe, niſi quòd denſis minùs aut mage conſtent
Principiis (nam ſunt alioqui neſcia vitæ,
Neſcia prodendæ ſobolis, ſed inertia torpent)
Tunc certè, non inficior, gignuntur ut illa,
Sic animal gigni, & ſenſim concreſcere poſſet:
Nimirum adductis hinc inde, ac rite locatis
Particulis; pulſoque procul quodcunque noceret;
Aptè ad vim motûs, concordantesque figuras.

At ſecus omnino ſe res habet. Organa quippe
Fert animal ſecum, quæ ſi non intulit alvo
Maternæ ad generis normam conſtructa, neceſſe eſt,
Artificem eſſe aliquem latebroſo in corpore matris,
Qui totum diſponat opus; figuloque magiſtro
Doctior & Grajis ſculptoribus atque Minervâ,
Non extrà ſolùm poliat, tornetque figuram,
Sed ſtruat interiùs quidquid vitamque genusque,
Et motum & ſenſum, atque affectus procreat ipſos.
Qui ſciat è craſſis fabricari partibus oſſa,
Vivæ tigna domûs, & ſuſtentacula molis:
Interſecta quidem, valeant ut momine flecti;
Atque tamen rigida in ſe ſe firmique tenoris,
Contineant proprio fluxas ut robore carnes;
Talibus at vinclis inter ſe juncta viciſſim,
Molliter ut convexa cavis inſerta rotentur.
Quî poſitâ quaſi libellâ, ſtaticesque peritus,
Impediat ne pars præponderet altera, verùm
Conſtituat cunctis æquabile fundamentum.
Qui ſciat ad totam componere ſingula molem,
Atque intus liquidæ nidum terebrare medullæ.
Articulos plantamque pedis, cui tibia duplex
Inſeritur, finget: ſimplex femur inſuper addens
Suppoſitum toti maſſæ, curvoque ſedili.
Quidquid & una ſibi, pars æmula ſemper habebit.
Vertebras etiam tergo à cervicibus altis
Producet, quo ſe cerebelli ſuccus inundans
Abſcondat loculis. Coſtas utrinque repandas
Adjiciet, quas flexibiles paulum eſſe jubebit:

Proſequere : ut cernas præſtandum quid foret illi,
Quem reputant fœtûs auctorem in corpore matris.

Ossibus his ergò membranam adjungere debet
Singula reticulo circúmque ſupráque tegentem.
Muſculus huic omnis validè affigatur oportet,
Contrahi & extendi facilis; cum tendine multo,
Fibrarum qui faſciculos ſub triplice velo
Contineat. Super his deducet carnea fila:
Mox oleoſam adipem. Levi cutis omnia texto
Involvet, tunica ut cunctos non ſutilis artus
A capite ad calcem nitido circumdet honore :
Mille foraminibus pertuſa, intextaque filis
Nervorum carni paſſim obrepentibus, inſtar
Corticis aut libri: nec pro velamine tantùm,
Vaginæque loco vel defendentis amictûs;
Sed percolati fæx ut diluta liquoris,
Et quaſi fuligo fervore egeſta perenni,
Ultima ramorum quæ fertur ad oſtia ſemper
Exhalanda foras, per ſpiramenta vaporet;
Ac ſincera magis nutritia flumina currant.
Tum demum rigidos extremis partibus ungues
Qui vegeant ſimiles plantarum, atque augmine creſcant
Perpetuo, tanquam digitis munimina ponet.
Haud aliter domus exſtruitur fundamine primùm
In terris poſito: paries circumundique ſurgit
Ordinibus multis lapidum; hunc tabulata quadratis
E lignis cohibent firmâ compagine vinctum;
Qui demum hinc atque hinc gypſo leviore linitur:
E trabibus tegulisque ſuprà fit penſile tectum:
Ac ſuus eſt foribusque locus, vacuisque feneſtris.
Fabrica jam, qualis deſcripta eſt, mira videtur;
Attamen eſt ſine vi, ſine motibus, ac ſine vitâ:
Ceu conſtructa domus quæ permanet, ut ſemel orta eſt.
Quî ſenſim creſcet? Quâ ſe ratione movebit,
Servabitque? Alias ex ſe quî proferet olim?
Huic opifex igitur, præter memorata, neceſſe eſt
Organa tot varios aptata miniſtret ad uſus.

Crescere non poterit, nova ſe niſi corpore toto
Materies miſcere queat: nec miſta juvabit,
Ni cunctos etiam penetret digeſta meatus;
Et veniat paſſim repentibus addita fibris.
Formandæ partes adeò, quæ talia ſumant
Arceſſita foris, tenuentque terantque coquendo
Subſidia, ut membris ſint incrementa tenellis;
Et reparent quidquid fugiet de corpore ſenſim.
Os igitur vultu in medio, ceu janua primùm
Linquetur bipatens, & cinctum duplice labro:
Quod reſerare animans, proprio ſeu claudere nutu
Poſſit, eoque ſibi quæſitum inducere victum.
Veſtibulo tum linguam agilem plantabit in ipſo,
Quæ verrat verſetque cibos, pinſatque ſalivâ.
Tum fauces, mirique dabit ſphinctera laboris,
Quo deglutiri valeant: cui protinus addet
Oeſophagum, firmâ compactum pelle canalem;
Qui poſt in ſtomachum turgens, ceu corporis ollam,
Lapſas perpetuis fibrarum motibus eſcas,
Obliquis etiam & transverſis usquè terendo,
Dividat in partes minimas offamque liquentem:
Ac dein reſtrictus ſubitò longiſcat, ut anguis,
Principio gracilis, mox craſſior; atque ita gyrans
Multiplicem amfractum ſinuet, quò ducta feruntur,
Ac ſenſim extremum capiunt alimenta nitorem,
In chylum converſa merum; rectique receptâ
Ipſe tubi formâ, ſecretas trudere ſordes
Non ceſſet; ſphinctere alio finitus ut antè.

Contemplator item, quâ ſollicitudine prudens
Debeat ille faber multas in tramite longo
Cardinibus ſolidis transverſim apponere valvas;
Deſcenſum quæ dent facilem, claudantque regreſſum
Oppoſitæ. Quales tubulis ponuntur in altis,
Ne recidant gravitate ſuâ, quos antlia ſurſum
Evexit latices. Magnum hic labor arguit unus
Artificem. Valeant Fortuna & regula motûs.
Cur etenim, quovis momento impulſa putetur

Mate-

Materies, quæ mentis inops cava viſcera formet,
Cur abrumpit iter, curſumque inflectit ut illos
Conficiat poſtes; ex illâ parte recludens,
Unde venit cibus, appoſitè; prohibensque recludi.
Ex aliâ? Caſu nihil ingenioſius iſto.
Aſpice præterea ſparſas in viſcere glandes
Turmatim villorum inſtar; quibus eſca liqueſcens
Præterlabendo lentè purgatur, & exit
Terſa magis: lana ut ferreis agitata niteſcit
Pectinibus, turpemque ſitum mundata reponit.
Annellos etiam cernas, quibus ille fit omnis
Paulatim impulſus, quo viſcus deprimit eſcam:
Ut fluxo reptant ſinuoſi corpore vermes.
Nec mirere minùs tam longi viſceris orbes
Impoſitos aliis alios, laxiſque ligatos
Inter ſe vinclis; ne ſit preſſura, nocensve
Amfractus: cunctoſque uno ſub tegmine clauſos,
Ne quis fortè fugax dilapſu ergaſtula rumpat.

Nec tamen ad victum fuerit ſatis huicce magiſtro
Prima paraſſe loca, aut habilem ſtruxiſſe culinam.
Quà ſolers operâ faciet quoque, chylus ut ille
Lacteus ac dulcis (lacteſcunt omnia quando
Corpora quæ paſtum præbent) accedere alendis
Artubus & varias ſibi poſſit ſumere formas?
Plurima namque priùs doctè peragenda ſuperſunt.
Tantæ molis erit proprios animantis in artus
Materiem peregrinam & crudos vertere ſuccos!
Ergò meſenterium poſtquam ſinuarit in orbes,
Multiplices cudet venas, queis candidus humor
Omni ex parte fluens, ſtagnum in commune feratur;
Atque magis liquidus, dein ſub thorace canalem
Intret, & aſcendens ſe ſanguine miſceat ipſo.
Scilicet hic vitæ cuſtos liquor omnia demum
Flumine perpetuo circumactus membra rigabit,
In minimaſque vehet nova nutrimenta latebras.
Verùm alias opus eſt pluresque impendere curas,
Sanguinis ipſius natura fluorque perennis

Ut

Ut fiant. Vix dimidium faber iſte laboris
Attigit. En creſcunt operis miracula cœpti.

Principio partes alvi in regione locandas,
Quamque ſuâ tectam tunicâ ſeorſumque manentem,
Finitimis verò per mutua vincula nexam,
Provideat. Splenem hinc diſponat, pendeat illinc
Ventriculum ſupra jecur ac veſicula fellis.
Pancreas intereà medium ſe extendat utrinque.
Cùm ſit enim ſanguis variarum ex agmine rerum
Conflatus liquor, innumeras deponere debet
Partes, aut nimias, quâdam aut ratione nocentes;
Sulphuream ut bilem, & ſalſæ corpuſcula lymphæ:
Quæ pòſt in primum viſcus demiſſa, juvabunt
Piſtum ex omnigeno victûs glomeramine chylum.
Ac veluti frugum ſordes ubi purgat arator,
Præſtò adſunt vario pertuſa foramine cribra,
Quæ certi generis tranſmittunt ſemina tantùm
Scilicet apta ſibi, ſibi diſſentanea ſiſtunt:
Utque per aggeſtas dum turbida tranſit arenas,
Limpidior fit aqua & ſpoliatur fæcibus omnis:
Cribroſas pariter ſolitus pervadere glandes,
Atque minutatim variis amfractibus abdi
Sanguis, tunc ſalſum ſibi quidquid abundat, in unâ
Exuit; in reliquis quod acerbum & amarius æquo.
Has igitur quàm multiplici compagine partes,
Et quàm accuratè contexet ſtrenuus auctor!
Quàm varios plexus varium intorquebit ad uſum!
Propterea geminos lumbis affingere renes
Non prætermittet; qui totam à ſanguine puro
Urinam excernant: excretam duplice ductu
Protinùs accipiet ſenſim veſica tumeſcens;
Subſidensque, humor quoties impurus abibit.
Atque hunc humorem cohibere, aut mittere quondam
Ut ſit in arbitrio, ſphincter ibi tertius adſit.

Indicus externi ſemper, ſemperque recentis
Auxilii, quod terra parens atque unda miniſtrant,

San-

Sanguis habet, quo corpus alat: caret attamen illis
Spiritibus, qui dent animos, membriſque vigorem.
Hoc genus æthereis tantùm eliciatur ab auris.
Ergò, ceu Lemni, aut Liparæ fornacibus ignes
Mulciber exſtimulat vento, quem flamma coruſcans
Excipit, ut rigidum cogat molleſcere ferrum,
Inque nigros veniunt alternis flabra caminos;
Sic opus incœptum meditans abſolvere plaſtes,
Dividet à ſtomacho totum diaphragmate pectus.
Poſthac componet geminos in pectore folles
Plexibus innumeris paſſim celliſque refertos,
Aëra qui capiant tumidi, reddantque repreſſi.
Aſpera recluſis arteria faucibus illos
Conjunget, cui non deerit membrana ſonoram,
Cùm volumus, vocem efficiens. Hæc tibia vera
Naturæ, tremulis transverſim fiſſa labellis,
Aut tenſis, dabit omnigenos è gutture cantus.
Et quia concurrunt in concamerata palati
Atria, quos retuli, ductus ſpirabilis auræ
Atque cibi, nec plus uno quàm pariete diſtant;
Aëris in ductum ne pars potûsve cibive
Fortè cadat, levis ante fores ac ſedula porro
Hærebit ligula, alterniſque motibus illas
Defendat: qualis majusque minusque foramen
Protegit egregius luſor, ſemperque tuetur
A veniente pilâ: nec pars ea parva laboris.

Pulmonum in medio prænobile conſtituet cor.
Sanguinis hoc centrum eſt; hæc regia ſanguis ipſa,
Et jugi lymphâ & tenui circumdata vallo:
In mediis qualem ſuſpendunt lampada templis,
Ut partes lumen ſe ſe diffundat in omnes:
Sol qualis recreat radiis genialibus Orbem.
Sit validum robur, ſit vis & elaſtica cordi:
Huc eat, hinc veniens magno fluat impete ſanguis.
Sit pulſus fibris, præſertim in acumine ſummo,
Perpetuusque ac per modica intervalla coruſcans:
Arcanum vitæ motu fundatur in illo.

Hoc

Hoc ſciat, hoc valeat cordis faber inclytus: ergò
Ventriculos huic eſſe duos hinc inde jubebit:
Dexter ut accipiat repentem à corpore toto
Sanguineum laticem, turgens quem vena reportat;
Atque in pulmonum ſubitò penetralia vibret,
Imbibiturum illic jam quidquid ab aëre ſumto
Ætheris expreſſum eſt: mox à pulmone reverſum
Suſcipiat lævus; ſimili quem arteria major
Impete pulſatum per corporis omnia membra
Diffundet. Motu, pro! quantum eſt artis in illo!
Vivimus hac fabricâ tantùm, ceſſante perimus.
Machina nam noſtra hæc non eſt hydraulica ſolùm,
Pneumatica eſt etiam. Auxilio ſpirabilis auræ
Indiget, ex alvo genitricis ut exiit, infans.
Quippe neceſſe priùs (materno ſanguine quando
Fœtus alebatur, ſtabatque in carcere clauſus)
Non fuit hunc aditum in pulmones eſſe patentem.
Certè non poterant inflari mollibus auris;
Et motu ſine languentes preſſique jacebant.
Ergò ſuis diverticulis tunc devius ibat,
Inque ſalutato pulmone petebat aortam
Sanguis. Cùm verò privatam vivere vitam
Incipit excluſus, jamque aëre veſcitur infans,
Inde novo versùs pulmonem tramite ſanguis
Irruit, & primos dediſcit ſponte meatus.

Purpureos autem globulos, humore natantes
In liquido (vitalis enim hæc natura liquoris)
Qui poterit per totum opifex inducere corpus,
Ni tubulos fingat, magni ceu fluminis alveos,
Qui deinde in varios diviſi ſæpe canales,
Incluſum laticem longè latéque per artus
Inſinuent; ſuccum & ſtudeant deferre liquentem
Commixti toties ipſo cum ſanguine chyli:
Ut ſine rore novo nihil, intactumque relinquant?
Nec verò membris tantùm hæc alimenta tuliſſe
Sufficiat. Quid enim torpens in partibus ipſis
Vector opum faceret? Semper ſemperque recentes

Advehat; & quidquid per ſpiramenta forati
Corporis elapſum, reparet; vivumque calorem
Perpetuis foveat decurſibus. Inde neceſſe eſt
Ociùs adverſum per iter ſine fine, morarum
Impatiens, iterum repetat præcordia ſanguis;
Trituramque novam preſſus vehementer & auras
Ætheris accipiat: renovandus ſcilicet illo
Circuitu, per quem renovantur corporis artus.

Adversos ideo per ſingula membra canales
Diducet figulus, quorum oſtia cordis in ipſâ
Sint conſtructa baſi. Princeps arteria lævo
Ventriculo, princeps at dextro vena patebit.
Illâ ſanguis eat ſubtilis & æthere fœtus;
Hâc redeat totâ jam deſpoliatus opum vi.
Nam velut in plures primùm ſe arbuſcula ramos
Dividit, ac veniunt ramo è majore minores,
Inde alii rurſum ex aliis, hoc ordine tandem
Ut minimi ſemper fiant extrema tenentes:
Nec non multivagis idem radicibus ordo
Cernitur, è terrâ quæ ſuccos undique carpunt:
Sanguinei pariter tubuli ſe corpore toto
Protendunt; atque innumeri ex ſe plurima trudunt
Segmina, quæ partes cunctas ſinuoſa pererrant:
Usque adeò, pars ut nequeat tantilla videri,
Cui non alveolus ſaltem tenuiſſimus inſit.
Sunt in membranis etiam levioribus: imò
Sunt in vaſorum tunicâ, vel in oſſibus ipſis;
Quorum pertundunt textum penetrantque medullam.
Sic paſſim irrepunt, ſic paſſim arteria venæ
Subjacet: illa fremit ſubſultu cordis & unà
Concutitur; quare texto quadruplice conſtat
Firmior, ut valeat rapidi vim ferre liquoris:
At placidum referens manet hæc immota per artus.

Alternis autem poſitas hìc aſpice valvas,
Ut ſegetum in calamis nodos: mirabile dictu!
Nempe recluduntur, quà ſe in præcordia ſanguis

Pro-

Promovet aſſiduus; juſſæ prohibere regreſſum.
Verùm quî faciet faber, ut nutritius humor
In tot dividuus rivos diſperſus & exul,
Vas tamen ipſe omnis redeat collectus in unum?
Nam ſi quà propriis è ductibus exeat, illic
Ociùs implentur foſſæ; reſtagnat; inertem
Vertitur in vappam; & pauſâ corruptus ab ipſâ,
Fit tabes: letum dabit, non munera vitæ.
Rivorum fines igitur, ſive oſtia parva
Sic prudens opifex inter ſe jungere norit,
Diverſi ut generis minimorum extrema tuborum
Proxima ſint. Nam vi, quà ſemper truditur, uno
Egrediens, lacrymas poſtquam exſudavit alentes,
Ecce alium ſubit, & venarum exordia complens
Non intermiſſo decurrit flumine ſanguis.
Majores, parvis dein concurrentibus, intrat.
Hæ rurſum in magnas coaleſcunt denique venas.
Haud ſecus Eridanum, Venetis qui mergitur undis,
Amplificant fluvii, quos hinc è rupibus Alpes,
Inde Apennini paſſim juga celſa profundunt:
Hos rivi; & parvâ rivos ab origine fontes.
Floreſcit regio tantis ditata fluentis;
Frugiferumque ſolum gregibus pomisque ſuperbit.

Sanguinis eſt autem, Quinti, ſublimior uſus,
Quòd caput irroret. Noſtræ hinc pars maxima vitæ.
Hìc cerebrum latet; hìc cuncta aut primaria ſenſûs
Organa ſunt poſita; hinc nervorum prodit origo;
(Scilicet à geminis cerebrum quibus omne tenetur,
Membranis, nec non cerebelli cortice ab ipſo)
Nervorum qui dant animos & robora membris:
Per quos Mens guſtat, ſentit, videt, olfacit, audit,
Et loquitur, corpusque movet. Quæ mira creandis,
Et quæ ducendis per ſegmina corpore toto,
Nunc geminis, nunc ſimplicibus ſolertia nervis!
Quorum ope ſubtiles animi, velut ætheris auræ,
Vivida materies, ipſique ſimillima luci,
Ire, redire, volare queant: unde ocius artus

Ad nutum flecti, ad nutumque rigeſcere poſſint;
Ceſſare interdum, vigili cùm ſeſſa labore
Temperat alternans & lenit corpora ſomnus.
Nempe quot è filis conſtant, quàm tenuibus, atque
Robuſtis, & quàm firmo ſubtemine nexis!
Quantæ in ſpiritibus vires, qui fila pererrant!

Jam-ne vides quali niteat diſpoſta labore
Corporis hæc moles, & inenarrabile textum.
Ne tamen humanæ tantùm compaginis ingens
Admireris opus, turbam aſpice circumfuſam
Omnigenarum animantûm: ipſis miracula magna
In minimis: huc verte oculos. Bombycis in anno
Ter transformandi longè eſt operoſius ovum,
Quàm Semiramidis Babylonica mœnia magnæ,
Aut impendentes præcelſis arcubus horti;
Quàm Pharos, aut Epheſina ædes, & Olympia ſigna;
Quàm Solymæ templum, vel Dædalei labyrinthi
Magnificæ ambages, Mauſoli immane ſepulcrum,
Monſtraque Pyramidum, & Rhodii portenta Coloſſi.
Nam duris homines potuere laboribus illa,
Et vigili curâ, & largo pervincere ſumptu;
Hoc non aſſequitur prudentia tota Sophorum,
Non robur populorum, aut Regum immenſa poteſtas.

Namque in eo jam dudum incluſa fuiſſe neceſſe eſt
Non modò vermiculi ſimul omnia membra futuri,
Sed diſtincta etiam triplicis primordia formæ,
Quam præfinitis ex certâ lege diebus
Induet; ut primùm reptans, pòſt chryſalis, ales
Deſinat, immoriens effuſâ prole triformi.
Hoc ritu extinctis bombycibus ante Novembrem,
Vere novo tepidis genus omne reſurgit ab ovis;
Et reliquum ſimili jactatur ſorte per annum.
Quippe duos ſimul ac menſes bombyculus egit,
Grandior & ſaturis foliorum pabula buccis
Reſpuit, ac primæ ſenſit faſtidia vitæ;
Cernitur ex imo deducens pectore fila

'e ſibi tumulum, levibusque appendere ramis:
ıtam in medio ſubtili ſtamine concham
:it membranæ ſimilem & circumundique ſeptam;
ue ibi deſidiâ torpens mollique veterno,
ɔreſſus-ne ſopore jacet, leto-ne ſepultus?
n pellem incanam nigranti mutat amictu:
: caput apparet, nec pes, nec jam ampliùs ulla
e fuerat ſpecies; ſimul omnes contrahit artus
poris, exiguam formâ referentis olivam.
nova res. Tandem intepuit cùm Siriùs ardor,
maque autumno miti deferbuit æſtas,
tinus albeſcens redimitur flore cadaver,
ɪulaque exornant anguſtam cornua frontem:
n pennæ aſſurgunt humeris; & priſtina demum
:era productam ſenſim extunduntur in alvum.
ica dente mero poſitis ergaſtula rodit
ıviis, ſtructasque priùs, nunc diruit ædes:
it avis per tecta volans, perque aëris auras.
blandis veſanus amor nova pectora telis
icitat: nubit volucris jam proxima leto,
ſoboli tota indulget; fecundaque partu
ltiplici, foliis poſtquam ova infixa reliquit,
pertæſa vices, jam prorſus inutilis Orbi,
dem omnis moritur, poſtremaque funera ſolvit.

[AUD aliter muſcæ, quanquam illis longior ætas
: quidem ſolet, haud aliter bis naſcitur omnis
ilio, pictis pennas diſtinctus ocellis;
:m florem aligerum dicas, quem lucis amantem
è dat exitio pulchræ pellacia flammæ.
ıpe hoc omne genus varium & mutabile, vermem
it antè, leves quàm cœlo ventilet alas;
ıe ſtatu medio recubans ſub carceris umbrâ,
vermis nec avis, nec vivum aut vivere ceſſans,
:ntis miranda oculis ſpectacula præbet.
ere quadrupedem multâ ſub arundine ranam
videt, & ſaltare ſolo, mox repere pigram
ɔroſas inter ſalices, atque aëris aurâ

Non ſecus ac lymphâ veſci, tum crura natando,
Et longum femur & nudos agitare lacertos,
Scirpea clamoſo latè loca rumpere cantu,
Quo pulſæ reſonant æſtivâ nocte paludes,
Crederet alterius vitæ primordia nactam,
Atque in piſciculis annum exegiſſe juventæ?
Piſcis erat capitatus: ei perlucida remum
Cauda miniſtrabat, quem flectere norat in undis;
Exiles pinnæ, teres undique corpus & atrum.
Sic ovo exivit: rana hoc in piſce latebat.
Atque id non temere aut rarò; ſed ſemper eodem
Hos peragi ludos ritu miramur ubique.

Nec ſolùm in minimis naturæ regula brutis,
Aſt etiam in magnis conſtat; ſeu corporis artus,
Seu ſtudia & mores, aut curam prolis alendæ,
Seu victum inſpicias. Nam fulvi terga Leones
Semper, & hirſuti nemoroſis montibus Urſi,
Et Tigres variæ, & latitans Crocodilus in undis
Prædæ inhiant: vexat Perdices atque Columbas
Accipiter: timido Lupus inſidiatur ovili:
Paſcua Taurus amat, cornuque laceſſere geſtit:
Frigoris impatiens terram Philomela calentem
Quærit, & ad notos cum Sole reverſa penates
Dulciſono nidi ſolatur tædia cantu,
Incola ſemeſtris patriæ, ſemeſtris & exul:
Conſuetasque domos peregrina reviſit Hirundo.
Cetera quid referam cunctis animalia terris
Et pelago: mundi quibus immutare vetuſtas
Nil potuit; ſicut neque frondem invertere laurûs,
Nec junci calamum, aut violæ vernantis odorem?
Et, ſi plantarum aut animantûm, ſæpiùs ut fit,
Degeneres aliquas vitio telluris & auræ,
Sive emendatas cultu meliore videmus,
Tu ne propterea mutuari ſemina credas:
Nam permiſſa ſibi redeunt ad priſtina ſemper,
Et quóvis detorta in ſe Natura recurrit.

Quærendum eſt igitur, quænam ſit cauſa tenoris
Perpetui. Certè nusquam reperire licebit,
In primis niſi principiis, unde illa creantur,
Atque ita diſpoſitis, ut ſemper talia prodant.
Fortuitis-ne Atomis? Atomi ſed corpora nulla,
Nullas affectant ſpecies, nec legibus ullis
Morigerantur: abeſt procul his delectus & ordo.
Principia hæc igitur ſunt ipſo in ſemine rerum,
Non allata foris, ſed fontibus hauſta paternis.
At pater unde habuit? Nimirum ſemine ab ipſo,
Unde fuit. Traducta ergò ſunt ordine quodam
A patribus primis ad natos inde ſequentes;
Et ſic ad reliquos veniunt transmiſſa nepotes
Planè eadem: cùm ſint eadem quoque facta nepotum,
Quæ patrum fuerant, moresque imitentur avitos.
At non fingere habet propriæ primordia gentis
Quæque recens ſoboles: ſed qualia repperit illa,
Tradere venturæ vel neſcia cogitur. Ergò
Jam caput ad primum ſtirpis remeare neceſſe eſt,
A quo cuncta fluant, quondam informata. Sed illi
Quis dedit? Anne ſui generis fuit ipſe repertor?
Tute negas. Forſan compegit ſemina caſus:
At caſus nihilum eſt, aut res. Rem feceris eſſe;
Ergò materiem, atque Atomis nil amplius ipſis:
Si nihilum; ergò dabis nihilo ut fabrefecerit Orbem.

Nec quia nil pugnat res, quâ ratione geruntur,
Hac fieri, idcirco caſu ſic eſſe putandum eſt.
Nonne etenim ille tibi dicatur ſtultus & amens,
Qui velit Iliacæ monumentum cladis, Homero
Ignorante, unâ vi motûs eſſe peractum;
Aut elementorum caſu per mutua nexis
Verſibus, eximium carmen prodiſſe Lucreti.
Quæ quanquam ingenium oſtentant doctumque laborem,
Nil tamen eſt cur ſic diſpoſta fuiſſe repugnet
Principiis motûs, elementorum-ve figuris.
Sic etiam noſtro quamvis in corpore membra,
Quo ſunt quæque ſitu, nihil obſtet quominus illo

Singula ſint, tamen hoc ritu potuiſſe locari,
Absque ullo proprii, quod tam ſolerter obibunt,
Muneris intuitu, Ratio negat ipſa, videtque
Conſpicuam primà viventûm in origine Mentem.

Quòd ſi non ſine propoſito, quodcunque ſit, uti
Mortales membris, aut fungi munia poſſunt,
Nec ſine propoſito membra hæc mortalibus ipſis
Sunt conceſſa. Fabro ante omnes innotuit uſus.
Cudere nam ſolertius eſt, quàm ducere aratrum;
Fœtaque ſeminibus compingere ſemina multis,
Quàm ſerere, ac ſulcis verſos mandare per agros;
Flectendo formare habilem, quàm flectere linguam;
Et digitos manibus, ſcapulis aptare lacertos,
Quàm curvare manus, & corpora prendere dextrâ.
Semina ſunt igitur magni argumenta laboris,
Magnæ Mentis opus; quæ tot miracula rerum
Abdidit in tenui: at maribus concredita ſolis,
Ut mare deciduum genus omne veniret ab uno.

Terrigenas igitur populos educere limo,
Vel genus alituum denſatâ ex ætheris aurâ,
Seu liquidum in mutos elementum cogere piſces,
Ridiculus labor eſt. Cunctis par ſufficit unum;
Unde fluat reliquum diducto ſemine vulgus.
Nec tamen hocce caput generis cujusque bifurcum
Æterno ſtatues, ni ſis delirus, ab ævo:
Quippe & ſtaret adhuc. Ortûs quæ neſcia, durant
Neſcia & interitûs. Quæ principis, una nepotum
Conditio; ut cuncti morimur, ſic primus avorum
Debuit ipſe mori; naſcimur, hic quoque naſci.
Solus at æternus, primum qui condidit, ille eſt.
Si caſus, caſum æternum cogêre fateri,
Qui nihil eſt. Si Mens, æternam credere Mentem.
Nec magis æternum ſibi ſuccedentia multa
Conficiunt, quàm multa ſibi contermina formant
Immenſum. Quidquid capimus ſine fine modoque,
Ire catenatum junctis nequit ex elementis.

Sed

SED quoniam una tibi ſemper Fortuna creatrix
Omnia compoſuit rerum primordia miſcens,
Dic, age; cur primùm tantos enixa labores
Deſtiterit ſubitò ceſſans, nec rem ampliùs ullam
Progeneret; ſed quam arripuit, cogatur eandem
Ire viam? Novitatis enim fortuna parens eſt.
Quâ ſibi vi factâ, quo nempe coërcita fræno?
Quid vetat omnigenos ultrà procudere partus?
Semina non deſunt; vis inſita ſuppetit; adſunt
Multimodi nexus, & formarum ampla ſupellex.
Dic mihi, fortunæ volucres quis reſcidit alas?
At verò caſu fieri quæcunque putantur,
(Scilicet obſcuri reſpectu finis agentem
Cauſam, nec ſolitam, caſum appellare ſuemus)
Rarò, inconſtanter fiunt; aſt omnia noſtra hæc
Tanquam ex præſcripto legis, ſerieque per ævum
Non intermiſſâ, & parili pede currere, teſtes
Nos ſumus. Adde etiam, quòd multam agnovimus artem,
Sublime ingenium, & vim magnam mentis in illis.

Ac velut in nummis dum cudere Principis ora
Sculptori viſum eſt, operoſum ante omnia cælat
Prototypum chalybe in duro; cui preſſa metalla
Cùm ſe ſe indiderint, quot erunt ſignata, neceſſe eſt
Accipiant unam effigiem: ſpiratque manetque
Primitus impreſſum, & nunquam delibile ſignum:
Sic, non caſus iners, non quævis inſcia cauſa
Principiorum eſt principium, quæ corpora quæque
Conſtituunt, viva imprimis, & ſemen eorum:
At quocunque modo libeat vocitare, ſit illa
Provida, communis, valida, atque æterna, neceſſum eſt.

PROVIDA: nimirum conceptâ ut imagine rerum,
Quas fieri voluit ſemel, & ſuccreſcere ſemper;
Ac totam ſeriem per ſæcula multa futuram
Proſpiciens, paſſu det cuncta incedere juſto:
Et ponat leges, ne quo ſe devia flexu
Linea corrumpat, neu recto tramite aberret.

Quod ſi non eſſet, jam funditus omne videres
Subverti genus, & confundi Semina multis
Intermixta modis: nulloque coërcita nexu
Cuncta brevi in natale chaos reſoluta redirent.

Communis porro: quoniam omnia cernimus uno
Semper more geri. Quippe ut vegetabilis arbos,
Sic animans proprio ſemper de ſemine naſci,
Semper ali, atque mori, ſolitosque emittere fructus,
Communem & ſemper decurrere cernitur orbem.
Atque ut pictoris facile eſt agnoſcere morem,
In tabulis quidquid celebraverit, aut fera Martis
Prælia, & horrendis quaſſatam aſſultibus urbem,
Capripedum-ve jocos, feſtivique orgia Bacchi,
Seu virides Penei ripas, & frigida Tempe,
Seu puppim alliſam ſcopulis, & naufraga ponti
Littora, & elatos ventis ad nubila fluctus:
Prodit enim ex ipſo diverſarum ordine rerum,
Fingendique modo diſpenſandique coloris,
Appoſitâque umbrâ, & diſperſâ luce, character
Cuique ſuus, veri auctoris certiſſimus index:
Sic Natura omnis fabricatorem arguit unum.

Diximus & cauſam hanc pollentem viribus eſſe.
Quis dubitet? Cui Materiæ ſit ſubdita moles
Omnis, uti limus figulo, nunc juſſus in urnam
Expandi, nunc eſſe globus, vel equeſtris imago.
Scilicet ex glebâ Moderator ſummus eâdem
Et Solem & Lunam, & fulgentia ſidera cœlo,
Et Maria & Terras, & quidquid vivit in illis,
Condidit; atque pari, quo fecit, numine ſervat.

Denique ut omnipotens, communis, providus, auctor
Sic æternus erit: quis enim dabit eſſe creanti,
A quo cuncta tenent ut ſint maneantque? Sed horum
Arte rudi quædam & firmo cum robore, vaſti
Inconcuſſa Orbis quaſi fundamenta baſesque;
Quædam perfecto ſtudioſè intusque polito

Corpore, verùm eheu! paucos manſura per annos.
Nec mirum certè ſi quo ſubtilius omne
Compoſitum fuerit, cùm ſit pars quælibet ejus
Pronior ad motum variisque obnoxia plagis,
Hoc poſſit minùs & durare, & reſpuere ictus.
Tanto nobilitas emitur, vitæque voluptas
Labilis! Idcirco brevium cauſa optima rerum
Invigilare ſimul reparandis atque creandis
Debuit, ut multis porro ex mortalibus eſſet
Immortale genus. Verùm uno ac ſimplice nutu
Fecit utrumque Deus: cùm cuncta in ſemine primo
Semina concluſit, gemini compendia ſexûs:
Cuſtodesque mares pretioſi muneris unos
Inſtituit, ſobolem maturâ ætate daturos.

Sic hominum genus omne hominis tenuiſſima primi
Pars fuit. At majora tibi miracula pando.
Non ſolùm exortos homines olim-ve futuros
In patre quemque ſuo ſtirpis comprenderat auctor,
Sed plures multo, qui nunquam ad luminis auras
Pervenient, quanquam ad lucem vitamque parati.
Quotquot enim à genitis gigni potuere viciſſim,
Qui tamen in tenebris jacuere perennibus, & quos
Oppreſſit nox atra æterno in carcere clauſos:
Et, ſi dante Deo ſpiraſſent, quotquot ab illis
Enaſci poterant, cunctos ſimul una creavit
Formavitque dies, jam membris omnibus aptos,
Jam plenos vegetante animâ, ſed mentis egentes.
At totam in maribus prolem primordia vitæ
Accepiſſe priùs, quàm ſit conjuncta marito
Femina; ſi dubitas, oculos adverte, videbis.

Nempe Microſcopium, Batavis quod nuper in oris
Divinâ ſapiens reperit Levenockius arte,
Perſpicuamque facem in tenebris dedit eſſe profundis,
Arripe & obſerva. Nihil eſt niſi vitrea lenti
Lacryma convexæ ſimilis, quam lamina duplex
Continet infixam, tenuique foramine circùm

Includit. Minimum quodcunque objeceris, ingens
Apparet viſu confeſtim, atque intima pandit.
Nec præſens adeò noſtris obtutibus unquam
Auxilium venit: novus illo ſiſtitur orbis:
Et nova Naturæ facies reſeratur, apertis
Viſceribus mixtorum, & tegmine nuda remoto.
Eſt oculorum oculus, ſine quo cæci eſſe videmur,
Saltem hebetes tardique: quibus vix antè licebat
Noſſe ſuperficiem, atque hærere in cortice ſummo,
Nunc aditus liber patet in præcordia rerum.
Nec jam veſtibulum ante ipſum atque in limine portæ
Stamus, at in medias juvat ire profundiùs ædes;
Atque ibi theſauros fluxi & reparabilis ævi
Hactenus occultos, quodque eſt ante omnia mirum,
Æternæ contemplari veſtigia Mentis
Indita Materiæ, ut ſpeculis mandatur imago.

Ne te prodigii novitas abſterreat, ut quos
Erroris timor inſipiens errare coëgit:
Ne-ve inſtrumento fingi mendacia credas,
Senſibus ac noſtris illudi: qualia monſtrat,
Talia ſunt in ſe ſe objecta; & plurima quanquam
Inſpiciuntur, adhuc plura inſpicienda ſuperſunt.
Imò & lenticulæ decies licet aucta poteſtas
Creſceret, inventiſque novis aſſurgeret ultra
Vim propriam, quantùm mortalia lumina vincit,
Semper inexhauſto non viſa relinqueret impar
Huic fundo; ſatis eſt, partem potuiſſe videri.

Ergò lenticulæ opponas, dum pura dies eſt,
Aut canis, aut galli ſtillantem è ſemine guttam;
Protinus ecce tibi ante oculos (mirabile viſu)
Vermiculorum ingens populus, quaſi in æquore magno
Mobilis, atque natans, celer, irrequietus, & omne
Per ſpatium ludens certatim ac præpete curſu.
Quàm multæ ſpectantur apes æſtate ſerenâ
Surgere confertim, totiſque erumpere cellis;
Cùm priſcis laribus pulſæ novitatis amore,

Fra.

Fragrantes cunas & cæca palatia linquunt:
Agglomerant ſe ſe in nubem, rapidasque choreas
Ad Solem exercent: pennis effera pubes,
Et magno circumvolitàt per Inane ſuſurro.
Sic genitale ſuâ tremit agmen & ardet in undâ,
Quàm durat calor ille diu quem è fonte paterno
Attulerant: ſenſim nam defervente liquore
Langueſcunt, tenuesque animas jam frigida ponunt.

His caput & caudam & membrorum cernere fas eſt
Molle rudimentum, & formæ diſcrimina quædam.
Verùm ipſis quanquam duplicem ſexum eſſe neceſſe eſt,
Haud facilè agnoſces; turbâ tamen omnis in illâ
Maſculus innatam ſobolem jam continet in ſe;
Quam ſi non habeat, quo pacto emittere poſſet;
Illo nempe die, quo plenis puber ab annis,
Ibit in amplexus avidæ conſortis; & unde
Tunc natam erueret? Cùm jam omni parte creatus,
Nil ſit adepturus venturo tempore, præter
Crementum. Tenet ille adeò, quodcunque tenebit:
Integra nimirum propriæ exemplaria gentis,
Et ſobolem quoque natorum, ſobolemque nepotum;
Fœtaque filiolis animalia geſtat, ut ipſe
In patre vivus erat, quem emiſſum tu modò cernis.

Si te percellunt tot tamque minuta minutis
Corpora corporibus prægnantia, ne tamen iſtis
Diffide; at potiùs mirare hæc omnia genti
Plantarum, atque homini, & cunctis communia brutis:
Unde his communem cauſam invigilare neceſſe eſt.
Nonne vides quàm ſit tenuis formica culexque;
Et plebecula quam nutrit gravis atque ſeneſcens
Caſeus, & quæ habitat flores ac gemina mandit,
Et quâ prunorum albeſcit violacea pellis,
Et quà obducta ſitu vel mucida corpora ſordent;
Denique qui medio deprenditur anguis aceto:
Quid minus eſſe putas minimis viventibus iſtis?
Attamen his partes multæ, multoque minores

Inveniuntur adhuc; quarum numero, ordine & uſu
Integra concreſcunt, & verè animalia fiunt.
Eſt illis cerebrum & pectus, venterque pedumque
Remigium: eſt humor quidam in præcordia manans,
Ac refluens; & particulis hæc omnia conſtant.
Sunt fibræ & glandes, ſparſi per tota meatus
Corpora; ſunt animi vitæque ac motibus apti,
Inſuper & fœtus, atque organa fœtibus ipſis;
Ac totidem moli reſpondent congrua membra,
Quot ſunt Balenæ, quot grandi ſunt Elephanto.
Nam varias partes ſuus aptè dividit ordo,
Sepoſitasque tenet: cùm decreſcentia Semen
Semina quodque habeat, ſemperque minora gradatim:
Nec magis inde tumet: nam ritu prorſus eodem
Circulus inſertos amplectitur orbibus orbes
Innumeros, nec eo fit major; & unica ſimplex
Haud gravior, quòd contineat ſine fine modoque
Pondera ſe leviora; ut fuſiùs antè probatum eſt.
Ergò proſequere, ac noſtris aſſueſce minutis;
Et quàm ſit vis Materiæ fecunda, memento.

NEC ſatis: exemplo cauſam firmare juvabit.
Unde eſt, cùm ſpecies aſini miſcetur equinæ,
Mulus ut inde oriens, ſit quamvis pronus & acer
In Venerem, generet nihil, infecundus amator?
Id quoque de Pardo, Tigris ſubmiſſa Leoni
Quem parit, atque aliis Naturam præter obortis,
Inter aves aut quadrupedes aut cetera cenſe
Quæ procul à nobis animalia protegit æquor.
Hæſit in hoc puncto rerum malè gnara vetuſtas:
Suetaque pro cauſis adducere nomina vana,
Hos infamavit monſtrorum nomine partus,
Monſtri & prolificum ſemen cujusque negavit.
Excuſanda tamen: nondum ſibi lumen in umbris
Fecerat obſcuris ars ingenioſa Sophorum,
Qui plerùmque nihil niſi ſuſpicione tenebant.
Venit clara dies; & tandem cognita cauſa,
Cur ſteriles cuncti naturâ ex diſpare fœtus,

Totaque progenies mulo ſiſtatur in uno.
Scilicet illius conſpecto ſemine, nullum
Apparet vivens animal, tantùm humor inanis:
Quandoquidem non eſt ab eo qui cuncta creavit,
Ancipitum ſpecies & formula condita rerum:
Nec poſſunt aliquo fabrefacta exſurgere caſu,
Quæ non extiterint jam pridem ab origine Mundi.
Nam quæ cauſa minor, vel quæ manus æmula ſummi
Artificis, tanto poterit contendere niſu,
Infecta ut faciat, Regemque imitetur Olympi?

Mulus at iſte, inquis, non eſt ab origine primâ
Structus; & ecce tamen venit, ac profertur in auras.
Imó ſtructus erat; ſed quid mutaverit, audi.
In patre aſellus erat multis cum millibus, antè
Quàm matrem furtivus equam violaret adulter.
Ignotis ſubiens tectis, exoticus hauſit
Non ſibi collectos peregrino è fonte liquores:
Parvula diſcordi tumuerunt viſcera ſucco:
Veſtivitque artus aſininos humor equinus;
Haud ita diſſimilis tamen, aut alienus, ut illos
Rumperet omnino, ſed qui pervertere poſſet:
Et cœpit neuter fieri ex utroque parente,
Detortâ in melius formâ, ſexuque retento.
At quoniam fœtus minimi, quos hoſpes alumnus
In ſe ſopitos immaturosque gerebat,
Inſolito nunquam victu potuere foveri,
Tunc genus extinctum eſt: quoniam ſine numine fabri
Formæ non potuit ſuppleri forma peremtæ.
Quòd ſi aliquis cladem effugeret, ſervatus aſylo
Ambigui patris, & genuinâ matre receptus,
Poſſet item naſci: verùm id contingere raró,
Nel nunquam, & ſuſpecta putem monumenta tuliſſe.
Mulus propterea vacuus venit, omne per ævum
Prolis egens, ſolâ poſthac reparabilis arte.
Quales in noſtris creſcunt regionibus herbæ
Quas Aſia, aut America recens, aut Africa mittit
Contentas in ſeminibus: frondeſcere primùm

Non dubitant; verùm flos illis caſſus, & ultrà
Semen ferre negant: fruſtra enitentibus obſtat
Temperies aliena ſoli, vel frigidus æther.
Sic ſterilis mula eſt, confuſis indole binâ
Fermentis; quotum diſcors natura duplexque
Forma vetat, ne quidquam ex his augeſcere poſſit;
Seu quia clauduntur loculi, tunicæque labantes
Flacceſcunt, ſeu pollutus contabuit humor.

Quippe hoc femineum officium eſt, ut idonea ſolùm
Præbeat interiùs pullis alimenta repoſtis:
Hoc maris, ut pullos, quorum ipſi copia multa
Semper ineſt, interdum utero transmittat alendos.
Ova quod attento tibi gallinacea monſtrant.
Namque ibi luteolum tenuit membrana vitellum
Cingit, & in lento ſuſpenſum albumine vinclis
Continet hinc atque hinc; falsò quæ germina vulgus
Autumat: hæc pelli quam teſta involvit, adhærent.
Illo nutritur ſoboles oritura vitello,
Cùm gallo genitrix eſt fecundata marito.
Hâc unâ pullus paulatim augebitur eſcâ;
Quam tenet ipſum etiam gallinæ virginis ovum,
At ſterile, & nullo capturum fomite vitam.
Nam nihil inde poteſt, ubi non fuit antea, oriri.
Quocirca multum eſt, quæ ſit prudentia Mentis
Divinæ, ut ſtupeas: quando partita laborem
Inter utrumque genus promendæ in ſæcula prolis,
In mare prolem ipſam ſtatuit; dum femina ſola
Poſſidet id quo poſſit ali & grandeſcere proles.

Atque adeò quoties genitali ardore cientur
Nativi latices, quo ſe quoque Numinis alti
Pandit provida Mens, in tempora longa propagans
Viventûm omne genus, ſubitus micat ignis amorum:
Utrumque exagitat ſevum veſana libido.
Nonnullis ſine lege venit, ſed quâlibet anni
Tempeſtate; aliis nidorum menſtrua cura;
Semeſtres aliis nexus: pars maxima tantùm

Vere novo, ac Solis reditu connubia miſcent.
Seri hoc igne calent gelido ſub marmore piſces;
Ceſſit ubi grave frigus aquis, & ab aëre lapſus
In pontum, in fontes, in flumina tranſit æſtus.
Tunc natat omnis amor, tunc flagrant humida regna,
Et laſciva Venus tepidis bacchatur in undis.
At cervos, imbelle pecus, natumque latebris,
Autumnalis agit furor in civilia bella,
Mugituque procul reboat nemus omne ſalaci.
Sic totum Natura, ſuas fecunda creatrix
Diſpertita vices, incendit amoribus annum.
Ceſſat hyems, & ſola gelu quaſi cœlibe torpet.

Quòd ſi, cùm videas partes animantibus eſſe
Non ita præcipuas nequeant ut ſtare ſine illis,
Qualia ſunt cervis & bobus cornua, quales
Nonnullis dentes, & cauda oculata ſuperbo
Pavoni, atque homini florens in corpore pubes,
Quæ matura dies affert, non ipſe dat ortus,
Hinc fortaſſe putes non ſeminis eſſe virilis
Congenitum laticem, at membris aliquando creari,
Tarda quòd in nobis veniat generoſa juventus,
Falleris haud dubiè. Nam primò ut ſingula tangam,
Quæ tu innata negas, fierique recentia dicis,
Et plumæ & pubes, dentesque & cornua, quanquam
Non excluduntur certo niſi tempore vitæ,
Formam habuere tamen propriam in radicibus imis,
Principiumque ſui. Quanto magis eſſe paratum
Debuit à teneris, quod continet omnia, ſemen!
Frigida ſed nuper genitis infantibus ætas
Non patitur validis quaſſari membra fluentis;
Nec tunicæ graciles, nec tenua vaſa reſiſtunt:
Infecundus adhuc circùm præcordia ſanguis
Volvitur, & crudi ſtillant in viſcera ſucci,
Lymphaque molliculos fluit immatura per artus.
Aſt ubi convaluit grandeſcens corpus in horas,
Firmatoque vigens adolevit robore virtus;
Tum cellis trepidare cavis, fremere atque moveri

Hactenus immotæ contracta exordia gentis.

Sic poſtquam abreptus tetris Aquilonibus aër
Horrentem brumam terris advexit & undis,
Et cecidit Mundi facies, caligine merſa
Cuncta jacent; mutæ volucres, & ſqualida Tellus;
Obductum Solis jubar, & vix nubila denſa
Permeat ambiguæ vaga quædam lucis imago.
In ſtabulis armenta, greges torpore fatiſcunt,
In ſylvisque feræ: latet intra limina paſtor.
Currere tunc rivi, tunc prata vireſcere ceſſant:
Nec jam ullæ arboribus frondes, neque gratia ruri:
Sed ſtupefacta omnis pallet Natura, ſiletque
Sub nive, ſub glacie duris obſtricta catenis:
Regnat ubique veternum, & vita ſimillima morti eſt.
Sol autem ut cœpit noctes æquare diebus
Plenius irradians, & amicum reſtituit ver;
Diſſilit acre gelu ſpirante Favonio, & Orbis
Vincla remittuntur: lenis per corpora cæca
It calor, & laxat partes, miſcetque movendo;
Arridetque anni redeuntis prima juventus.

Semina ſic teneris dormitant abdita rebus,
Donec robur ea, & juvenilis concitet ardor.
Attamen in vario genere ac molimine rerum,
Queis nova tempeſtas anteactæ damna reſarcit,
Non ullam invenies, quæ, ſi incrementa recepta
Veris ab adventu & rorantis munere cœli
Excipias, cauſâ in propriâ, dum bruma rigebat,
Non fuerit: parvæ ſed erant, imisque latebant
Principiis; magnæ nunc ſunt, oculisque patentes;
Antè quieſcebant; nunc omni ex parte moventur:
Nunc res dicuntur; ſed erant compendia rerum.
Haud ſecus ille Elephas, qui tergo pondera tanta
Suſtinet, ac turres armisque virisque refertas,
Textilis inſtar equi periit quo prodita Troja,
Naſcens parvus erat; minimus quoque matris in alvo.
At quanto minor in lumbis fuit ille paternis?

In lumbis & avi & proavi? Tamen unus & idem.
Aſpice ſublimi ferientem ſidera quercum
Vertice, rimantem radicibus infera regna,
Umbrantem patulo ramorum tegmine terras,
Et qualem Aſſyrio monſtrarunt ſomnia Regi;
Glans fuit, aut potiùs pars exiliſſima glandis:
Atque eadem in quercu, glandem quæ protulit illam,
Jam diſtincta ſuis perfectaque partibus arbos
Tota erat, exceptis, ut diximus, incrementis.
Haud aliter gens Hebræûm numeroſior aſtris,
Quæ Syriæ fines olim ditione tenebat,
Nunc ſervit latè totum diffuſa per Orbem,
Abramo ſimul in puero ſata conſtitit omnis;
Et dum vagiret, cunis requievit in iiſdem.

Verum, inquis, quo nempe queat contingere pacto,
Tam teneris, tam mobilibus cùm ſemina quæque
Particulis conſtent, quarum poſitura, modusque
Convelli facilè, ac dilabi tempore poſſunt,
Undique præterea è variis alimenta receptent
Corporibus, diſcors quibus eſt atque abſona planè
Temperies, ut tam multos intacta per annos
Sic maneant, ſerventque ſuam inconcuſſa figuram?
Plurimus id cortex facit, & preſſura coërcens.
At ne credideris vel centum è millibus unum
Proferri in lucem. Perit innumerabile vulgus
Non natum: ac, veluti ratis ipſo naufraga portu,
Poſtquam infinitis latebrarum amfractibus ægre
Se tandem eruerat, fruſtraque ad tempora venit
Expectata diu, correptum præcoce fato,
Vivendi amittit ſpem totam in limine vitæ:
Aut quia deſtruitur corpus, quod ſemina ſervat;
Aut ſata diſpereunt, ſimul & concluſa gradatim
Innumero numero plebecula ſeminiorum.
Ut vi fracta maris cùm gurgite cymba profundo
Mergitur; & cymbæ quæcunque eſt credita turba
Interit, atque unà ſorbetur merſa procellà.

Quin etiam fragilem populum necat ægra ſenectus
Aut hebetat minuitque, atque omni robore pulſo
Marcentem infringit; vis morbida ſæpe trucidat:
Præcipuè rapti quam ultrix America metalli
Miſit in Europam, pretiumque exegit avaris
Fontem ipſum vitæ inficiens; diroque veneno
Vulnera jam nimiùm metuendi inſperſit amoris.
Aſpice nunc quanta immenſum jactura per Orbem;
Quot pateant leti portæ; quot mutua bella
Mortales inter miſeros, quot ubique voraces,
Indomitæque feræ; quot ſint diſpendia frugum.
Namque & gramineum germen populatur in herbâ
Corniger, ipſe brevi pariter ceſſurus in eſcam;
Mactandæque ſues & glandem & fagina frangunt
Semina; ſic & aves avibus, granisque cibantur;
Sic pecudum gens nata mori, frumentaque creſcunt
Nata teri, propriâque hominem fulcire ruinâ.
Alterum ab alterius clade integratur, & augmen
Accipit: usque adeò res omnis debita morti
Prædatur, mox præda aliis datur ipſa viciſſim.

Sed magis inde patet, cur tanto intexta labore
Semina ſeminibus Mundi concluſerit auctor.
Prænoſcens etenim variis quâm plurima ſemper
Interimenda modis, rueret ne fluxa propago
Paulatim, tandemque internecione periret,
Juſſit inexhauſtâ compagine fœta creari;
Ut ſaltem in paucis, quæ demum intacta ſuperſunt,
Ac velut exſcidio communi erepta, manerent
Relliquiæ generum incolumes. Hinc maſculus intra
Fluctivagos piſces planè eſt ſpectabilis humor:
Piſciculorum incredibilis quem copia denſum
Efficit ac niveum; quot habet Sextilis ariſtas,
Quot ſunt in ſylvis frondes, quot littore arenæ:
Tale putes omni concretum in corpore ſemen.
Maximus in minimis certè Deus, & mihi major,
Quàm vaſto Cœli in templo aſtrorumque catervâ.

Nec te viventûm numerus perterreat ingens
Corpore in anguſto: quis enim pertingere finem
Materiæ poſſit? Quæ ſi tam immenſa videtur
Exteriùs, Cœli dum tractus ultimaque aſtra
Suſpicis, ac ſemper diffuſam intelligis ultrà;
Non eadem minùs infinita videbitur intus,
Solvere ſi tentes, penitusque extrema minutim
Quæſieris. Vanus labor undique: terminus illà
Nec creſcente fuit, nec decreſcente repertus.

Ergò Materiæ cùm ſit pars quælibet ipſa
Materies, extenſa loco, atque inſtructa figurâ,
Quid vetat abſtruſas inter prorſusque latentes
Viventûm in gremio partes, dignoſcere quasdam,
Non modò dividuas, iterumque iterumque minores,
Verùm etiam organico ritu doctâque creantis
Arte laboratas, quæ ſint primordia rerum,
Atque alias aliis immerſas? Sicut in horto
Cernimus, illuxere dies cùm veris amœni,
Surgere florentem viridi de cortice gemmam.
Aſpicis ut teneram vix audet findere pellem
Primùm inter nitidas affulgens purpura frondes?
Carpe manu, flos eſt nondum, ſed molle futuri
Principium floris; ſoles alimentaque deſunt:
Carpe manu, internosque oculo ſcrutare receſſus;
Invenies foliorum intexta volumina centum,
Et quotquot Zephyris erat expanſura coronas,
Si creviſſe roſæ juſtum licuiſſet in ævum.

Semina quin etiam, ſobolis ſpem in pyxide clauſam,
Immatura quidem, ſed tota atque integra ſervat:
Amplificante vitro quæ ſi perſpexeris, ingens
Nec priùs auditum ſubitò mirabere monſtrum:
Scilicet arboreos artus in acumine grani
Exiguo totos; diſtinctamque ordine pulchro
Radicem à ramis. Tum grana ſecunda videres
Protinus in primis, aliudque in germine germen;
Si poſſent oculi tantas penetrare latebras.

Aſt ubi deficiunt ſenſus, Mens abdita rerum
Proſequitur, ſuperatque viam. Myſteria tanta
Jam capis: ecce offert tibi ſe innumerabilis ordo
Congenitorum hominum; quos primo in ſemine clauſit
Omnipotens ſator, aggeſtoſque volumine parvo
Implicuit: ſegetem æternam, & ſine fine feracem;
Quam ſuccedentes anni, revolutaque ſenſim
Tempora multiplici fœtu, partuque recludunt:
Et populus ſurgit, populos quoque mille daturus.

At non hoc hominis proprium eſt, quod diximus: æquè
Competit organico, quod naſcitur ac petit, omni.
Ut roſa, ſic reliqui flores, herbæque virentes
Telluris decus; & multo producta labore
Vis ſegetum; & pomis dives pendentibus arbos;
Quæque tegunt altæ montana cacumina ſylvæ:
Sic acino incluſæ vites, & vitibus uvæ:
Sic in frumento ſeges eſt, & plurima meſſis:
Sic reliqua in reliquis: & quæ modò facta videntur,
Antea erant, ſed operta; at nunc revoluta pateſcunt.

Inde fit ut terræ non omnes omnia poſſint
Reddere. Nam multis Ceres aurea fulget in arvis,
Luxuriatque ſolo felici atque ubere glebæ,
Vix capita ut ſufferre queant pendentia ſylvæ
Culmorum: ridet grato ſub pondere Tellus,
Et fruges largo profundit Copia cornu.
Tales, ut perhibent, oſtentat Mœſia campos;
Tales Ægypti fortunatiſſima terra,
Niliacis poſtquam latè perfuſa fluentis,
Nigrâ conſperſas uligine ſenſit arenas.
Parte alia miſeros ſitis horrida, vel gravis humor
Vaſtat agros: ſtipulæ triſtes ſine honore fatiſcunt;
Squalet humus, victumque ægris præbere recuſat;
Et raras inter ſulci numerantur ariſtas.
Haud procul eſt humilis caſa paupertatis iniquæ;
Livida quam macies, dejectaque fletibus ora,
Et querulus dolor, & laceri teſtantur amictus.

Attamen ex uno potuit tam ſemine naſci
Dives opum, quàm macra ſeges: diſcriminis ergò
Non à ſeminibus, ratio à Tellure petenda.
Nimirum ſalibus vel nullo rore ſolutis,
Vel nimio extinctis, vel deficientibus, omne
Defuit auxilium, validique potentia nitri:
Quo ſine multiplices aperiri in germine nexus,
Detur ut augmento locus, & primordia miris
Intricata modis paulatim extendere preſſam
Compagem, atque imo nequeunt emergere centro,
Laxatisque viis tandem ad ſublimia ferri.
Pauca reluctantes igitur vicere meatus
Utcumque, & ruptis ortum cepere catenis
Exſerto capite; at fruſtra: nam protinus illis
Incubuit ſopor & languens penuria, quando
Aut malè digeſtos potarunt ebria ſuccos;
Noxius aut ardor jejuna liquore peruſſit.
Inde ſolum ſterile, inde ſati infelicis egeſtas.

Contra lætus ager, placidi quem lumina Solis
Aſpiciunt, tepidique rigant, ubi jam ſitit, imbres,
Divitias meſſemque dabit tibi farris opimam;
Si conditus erit pingui ſale, ſulphure puro;
Quæ cùm diluerit, quem Tellus ebibit humor,
Continuò Solis motum adſpirante calore
Transvehit in tubulos madefacti Seminis, omnes
Inque ſinus; aperit germen, gazamque recludit
Frugiferam: hinc ſalium liquidis mucronibus urget
Abdita principia, & vinclis erumpere cogit,
Intus alens paſtu aſſiduo; ut radicibus altè
Porrectis, valeant tandem, cùm venerit æſtas,
Inſignem gravibus ſpicis efferre maniplum.
Sic herbæ creſcunt omnes, quibus arva teguntur:
Sic genus arboreum, & quidquid ſub tegmine terræ
Partim alitur, partim ſub cœlo vivit aperto.

His patefit; quanto magis interiora cientur
Germinis, ac reſeratur apex ubi conſtat opum vis,

Hoc etiam uberiùs campis adoleſcere meſſes,
Et caput ornari Cereris; marceſcere porro,
Cùm premit otium iners fœtus in ſtirpe latentes,
Et nil ſufficitur fundo ex torpente, quod illos
Intus ſollicitet, jubeatque, abrumpere ſomnum.
Unde gravi leto dantur primordia vitæ;
Neglectumque perit genus, infinita daturum
Argumenta ſuî, terræ ſi divitis eſſet
Illecebras faciles nactum, amplexusque benignos.

Ergò age, Naturamque juva: namque arte juvari
Non dedignatur; quin ultro brachia tendit
Conanti, gaudetque ſuas oſtendere vires.
Cùmque ferenda tibi venient frumenta, memento
Ante dies aliquot medicatâ inſpergere lymphâ;
Quam fimus & cineres, levibusque volatile nitrum
Implerint ſalibus: tum granula quæque videbis
Obſervans, etſi modico ſint credita fundo,
In tam multiplices diviſa reſurgere partus,
Ut ſtupeas. Etenim bis millia terque quaterque,
(Tanta ſalis virtus) grano exorientur ab uno:
Et numeroſa phalanx calamorum, viminis inſtar
Cui caput abſciſſum jam parte repullulat omni,
Expandetur humo, & latè circumferet umbram.

At neque ſal nitri potis eſt effingere fructùs
Triticeos, ac prole novâ ditare ferentem;
Nec molles Zephyrorum animæ; nec mobilis aër;
Nec radius clarâ miſſus Titanis ab arce;
Nec lapſi nimbis latices; nec roſcidus humor;
Nec verò natale ſolum. Nam ſemper eædem
Sunt cauſæ, vegetabilibus diſcrimine nullo
Quæ cunctis adſunt, pollentes indole eâdem,
Nullius propriæ, communes omnibus æquè:
Quamvis promoveant diverſos undique fœtus,
Pro variâ rerum, quibus auxiliantur & adſunt,
Conditione ac naturâ. Sic nempe ſalubres
Paſſim mortiferis adnaſci cernimus herbas,

Dictam-

Dictamnis aconita, olera intermixta cicutis:
Cunctaque plantarum genera unus proferet hortus
Quæ pluviis iisdem, ſimul uno ſole fruentur.
Haud ſecus, ac rabidos quæ nutrit præda leones,
Hæc poterat nutrire lupos aquilasque canesque:
Nec tales ut ſint, facit; at prout invenit, auget.
Quæque etiam noſtris adventant pabula membris,
Et carnes, nervos, membranas, oſſa, liquores
Corporis inſtaurant, partis cujusque figuram
Accipiunt, non dant: multo minùs intima cudunt
Organa; ſed tantùm cuſis adjuncta cohærent.

Ergò nulla creant externæ ſemina cauſæ,
Nec rerum ſpecies, aut exemplaria formant.
Hinc fecundatæ Cereris dum fœnora tanta
Suſpicis exiguâ nitroſi aſpergine ſucci,
Semina ſeminibus latuiſſe incluſa profundis,
Et prodire putes; quoties ea vividus actor
Eruit è tenebris, ac vitæ munere donat.
Neu dicas iſtæc fieri duntaxat in herbâ
Frugiferâ, aut aliis quibus anno clauditur ætas;
Quippe dabit largos fructus, mirumque ſaporem
Alter honos ruris, populorumque alma Voluptas
Vinea, radicem ~~ſimili~~ perfuſa liquore.
Credes pampineos colles Tmoli, atque Phanæi
Deſcendiſſe tuum, quando experieris, in hortum;
Atque Palæſtinas immanis ponderis uvas
Palmitibus pendere tuis: tum lætus inemta
Vina bibes, quibus invideat Toccaia propago,
Campanis potiora etiam, potiora Falernis.

Unde hoc? Prodigii cauſa eſt, quòd vitis avara
Jamdudum, nec fota priùs niſi ſimplice cultu,
Germina quæ longos aliàs ſervaſſet in annos
Evolvenda diu & Maiis promenda futuris,
Imò etiam exſuccâ citiùs perimenda ſenectâ,
Cogitur actutum cæcâ dimittere cellâ
Scilicet impulſu nitri quatientis, & udo

Spirituum afflatu; quo multa ſupervenit eſca
Eximio ſalium penitus condita veneno.
Nec timor, ingenitas tanto molimine vires
Ne citò deficiens effœtaque diſſipet; illas
Nec minimùm labefactat: idem effectura quotannis
Lætior ubertate ſuâ; viridemque juventam
Suſtinet auxilio, quo fecundatur, eodem;
Serò fatales ſenii expertura labores.

Cùm verò plantæ, ut dictis oſtendimus, omnes
Secum innata ſui generis primordia ſemper
Poſſideant, & nil, quod non habet, hoc dare poſſit;
Omnino ratione pari primordia prolem
Ipſa ſuam ſervant: & ſicut ſemina plantæ
Fundunt ex ſe ipſis, ita dant quoque ſemina plantas.
Nec folia in ramis, fructusque ex floribus eſſent,
Ni proprio deſcripta forent in ſemine dudum
Principia, effigies rerum, gentisque futuræ.
Nec mihi quidquam obſtat, ſolito ſine ſemine quasdam
Aut ſecto ex ramo, aut ipſâ ex radice renaſci:
Eſt etenim in ramis, eſt in radicibus idem
Fertilis, & plenus granis genitalibus humor,
Is modò per ſuetos fibrarum ad ſumma canales
Paulatim aſcendens, aptâ denſatur in urnâ
Collectus, coquiturque ac matureſcit ab æſtu:
Et modò productis è cortice pendet ocellis,
Expectans aliud, quo det ſua germina, tempus,
Et clauſas manifeſtet opes. Hoc ſurculus omnis
Impletur ſucco; radix hoc omnis abundat;
Totaque fructifero turgeſcit planta liquore:
Qui cùm naſcenti, & parvæ jam obſcurus ineſſet,
Creſcentem poſthac non deſerit usquè; ſed auctus
Adveniente cibo, quem nutrix optima tellus
Suppeditat, ſpatio gaudet majore vagari
Liberior, ſenſim proprios aperitur in uſus,
Compactasque diu magis ac magis undique partes
Explicat, & vaſtum fecundat denique truncum.

Non aliam ob cauſam felix fortuna ſecuta eſt
Audax artis opus, cùm primùm imponere morem
Naturæ, ac truncis peregrinos addere fœtus,
Et plantæ cœpit vitium emendare colonus.
Nam niſi quæ fiſſo inſeritur nova virgula ligno,
Vel circumciſâ lateri cute figitur hærens,
Omnia venturæ primordia gentis haberet
In ſe ſe jam nunc, & qualia nempe gerebat,
Dum pars maternæ fuit arboris, unde reciſa eſt,
Quo pacto proprias alieno in corpore dotes
Fundaret, ſtirpemque ſuam? Quâ lege quotannis
Et florum gentilitios & frondis honores,
Et patrios fœtus, pede nil præbente niſi eſcam,
Atque alias itidem virgas effundere poſſet
Inſertari habiles? Quî caudex ferret agreſtis
Tam lepidum caput, & pomorum nobile pondus?
Hinc certè quidquid proficiſcitur, hoc ibi primùm
Adfuit incœptum, & formâ breviore coactum
In loculis; ubi ſe nodoſa oſtentat origo
Ramorum, ſpondetque tumens axilla lacertos.

Jam quæ ſponte ſuâ paſſim naſcuntur in agro,
Incultisve locis, ut ſpinæ herbæque nocentes,
Quas nullæ ſevere manus, quas nullus arator
Educat; aut in aquis veniunt fundoque paluſtri;
Ne credas terræ gremio haud concepta creari.
Namque aut ventus eò ſemen, volucrisque vel imber
Detulit; atque ipſi ſua ſunt quoque ſemina muſco:
Semina habet naſcens annoſo in robore viſcum,
Cui lignum alterius pro terrâ, vitaque furtum eſt.
Et ſua ſunt fungo, filici ſua ſemina, quamvis
Effugiant oculorum aciem: nam pulveris inſtar
Exigui rugis foliorum immerſa lateſcunt.
Nullum igitur ſperes terrâ de virgine germen.
Ac talem ſi quando voles in vaſe patenti
Ponere ſub dio, quam rarior altaque tela
Contegat, aërios facilè admiſſura liquores,
Et Phœbi radios, at ſolis invia ventis;

Aſſiduos toto fruſtra irroraveris anno.

Non erat abſimilis veterum ſtupidiſſimus error,
Quasdam beſtiolas ſine progenitoribus ullis,
Materiâ ex putri & calefactis ſordibus ortas.
Cæci! quos latuit rerum immutabilis ordo:
Siccine, Naturam incertam, morumque ſuorum
Immemorem, & tantum potuiſtis fingere monſtrum?
Diſcite primarum legum inviolabile numen,
Et ſemel incuſſos, quibus omnis machina Mundi
Dirigitur motus, nullâ vi poſſe retundi,
Nullo ſuppleri, nullo deſiſtere caſu.
Non etenim varia eſt, non futilis; at ſibi conſtat
Multiplici Natura operum in molimine ſimplex,
Propoſitique tenax. Cunctis animantibus una,
Una patet, vegetabilibus quæ janua vitæ.
Nec ſine concubitu mures in navibus eſſent:
At dum ligna fabri jungunt, & littore toto
Magnum ſurgit opus, tunc per ſecreta viarum
Intrant obſcuri, nec multo tempore gignunt;
Infeſtatque novam numeroſa colonia navim.
Qui verò abſumunt corrupta cadavera vermes,
Antè inerant taciti, atque exiles: inde ſolutis
Principiis, laxæ dum fervent undique carnes,
Pars nati creſcunt, pars excluduntur ab ovis;
Et citò; nam quibus eſt data vita breviſſima, velox
Eſt incrementum; longævis tarda juventus.
Talis ad Oceani portus fineſque Britannos
Piſces avem referens, anatique ſimillima bernax,
Nunc tabulas juxta ſenio atque humore marino
Confectas, nunc ſqualenti reperitur in algâ;
Quam ligni ex ſanie cretam, foliiſve caducis
Plebs nimiùm rudis & veri jejuna putavit:
Donec compertum eſt proprio de ſemine naſci
In ligno, aut cochleis, aut appendicibus algæ.
His igitur non ſeminium, at cunabula, ſordes.

Haud aliter, tibi ſi qua fides, divine Poëta,

Contuſi plagis tabentia viſcera tauri
Emittunt examen apum, quas nuper in ovis
Hauſerat hinc atque hinc errans per florida prata
Depoſitas. Sic immundo foſſa humida cœno
Bufones ranasque parit. Sic advena piſcis
Viſitur in ſtagnante lacu non antè repertus.
Quòd ſi difficilis captu, aut incognita cauſa eſt,
Non ideo nullam eſſe putes: verùm utere notis;
Quamque viam facilis monſtraverit, ociùs illâ
Naturam ſequere: invenies abſcondita rerum
Conjectans meliùs, teque ipſa exempla docebunt.

Aspice quadrupedem genera omnia; ſive tremendas,
Immanesque feras in ſylvis, ſive fugaces;
Et manſueta domi pecora; & genus omne volantûm,
Aut aquilam, aut muſcam; ſerpentumque horrida monſtra;
Et quæcunque natant, ſquillas, aut grandia cete,
Et conchas. Et quæ gemino gaudent elemento;
Et ſub diverſis inſecta micantia formis:
Nil niſi conjugio ſexûs utriusque creatur.
Nec bene lumbricos, oculus queis deſit & auris,
Qui fodiunt glebam, terræque per abdita vivunt,
Haud ullâ conſorte ſuam ſibi cudere prolem
Majores dixere; ſibi nam nubere vermis,
Parte ſuî geminâ, ſimul ipſe maritus & uxor
Creditus eſt; nudoque etiam qui corpore ſerpit,
Et mucoſa ſolo ſcribit veſtigia limax.
At licet androgynos, ſocio ſine fœdere amoris
Illos compertum eſt caſſo ſterileſcere fœtu.
Fortè duplex aliis quoque vermibus illa facultas
Obtigit: aſt oritur patrio ſine ſemine nullus:
Nullus avis, atavisque caret; ſi exceperis unum
Quem ſator omniparens ullo ſine ſemine finxit;
Semina concredens olli evolvenda per ævum.

ARGUMENTUM
LIBRI OCTAVI.

Hoc Libro totius Mundi machinam, quâ formâ conſtet & quomodo regatur dicendum proponit: à v. 1. ad v. 14.

Hortatur Quintium ad inquirendam Mundi cauſam: laudat eos viros qui Aſtronomiæ illuſtrandæ inſignem operam dederunt: his Epicureos comparat: à v. 14. ad v. 88.

Exponit breviter tria de Mundo ſyſtemata; ea parem vim habere dicit ad aſſerendum ſupremum Artificem; ſe tamen amore veritatis Copernici opinionem defenſurum: à v. 88. ad v. 163.

Copernicanum ſyſtema adversùs Ptolemaïcum propugnat: à v. 163. ad v. 484.

Affert Kepleri regulam, cui rebellare ſyſtema Ptolemaïcum, Copernicanum verò conſentire demonſtrat: à v. 484. ad v. 559.

Cauſam diverſitatis motuum cœleſtium, Solis in

cen-

centro vertiginem, variorum vorticum inter ſe libramen explicat: à v. 559. ad v. 678.

Proponit eas conjecturas, quas fert ſyſtema Carteſianum, de periheliis & apheliis Planetarum, eorumque variâ à Sole diſtantiâ: à v. 678. ad v. 767.

Terræ circa proprium centrum rotationem, tum tertium ejus motum, quo Stellæ magnum 26000 *annorum orbem conficere videntur, explanat: profertque varias de Cometis conjecturas:* à v. 767. ad v. 898.

Cur Planetæ diverſâ velocitate diurnum orbem conficiant, cur Terræ axis inclinetur, item æquinoctiorum, ſolſtitiorum, quatuor anni tempeſtatum rationem ſigillatim exponit: à v. 898. ad v. 1171.

Terræ prorium vorticem, Lunæ curſum, Solis & Lunæ eclipſes explicat. Hæc omnia inveſtigaſſe ſi magnæ ſit artis, feciſſe quanto ſit majoris concludit: à v. 1171. ad finem.

AN-

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER OCTAVUS.

De Mundo.

NUNC age, totius quænam ſit machina Mundi,
Quâ conſtet formâ, & motûs quâ lege regatur,
Dicere fert animus, totumque expandere Numen.
Maxima jam veniunt oculis ſpectacula noſtris.
Ac veluti crebris Aquilæ conatibus alas
Concutiunt, cùm ſe primùm è convalle profundâ
Ad cælum attollunt, & grandia corpora librant,
Et ſibi ſufficiunt cunctantes verbere ventos,

Phœbeoſque bibunt avidis obtutibus ignes;
Sic ubi ſemina per, perque hæc mortalia ſæcla
Reptando, vitæ fontes inviſimus almos,
Altiùs eniti juvat, aërioque volatu
Sidereos luſtrare oculis audacibus orbes.

Aspice quæ vaſtis regionibus aſtra vagantur;
Quæ certis affixa locis, & lumine puro
Tranſadigunt Cœlum, nativaque fulgura vibrant;
Hunc etiam lucis, tempeſtatumque parentem
Auricomum Solem, Cœli qui templa rigando
Et maria & terras fecundâ lampade luſtrat;
Protulerit-ne Deus magna hæc miracula rerum,
An caſus dederit, ceu fert doctrina Lucreti,
Quærendum ſupereſt. Cuncti noctesque dieſque
Tranſigimus, cuncti menſes numeramus & annos,
Et fruimur ſegetum renovatis meſſibus, aurâ
Ætheriâ, ſylvísque, & jugi flumine aquarum,
Et Phœbi radiis, & amico munere Lunæ:
Quis rerum curat tantarum inquirere cauſam,
Atque modum, qui cauſam aperit? Plerique verentur
Scire, quod invitos doceat cui talia debent.
Sed tu, quem Veri nunc jam tenet una cupido,
Conſule quid veterum ſcriptis inventa recentum
Addiderint, & quæ tanti peperere labores
Fac tua diſcendo. Nunc purius imbibe lumen:
Pronior in liquidam veniet ſapientia mentem.
En ſe diducunt nebulæ, & jam clarior æther
Se ſe aperit; radiis ne te, ne ſubtrahe primis:
Creſcent in validos exorta crepuſcula ſoles.

Plurima debentur priſcis ætatibus: illæ
Naturam agreſtem & ſpiſſo velamine ſeptam
Tentarunt primùm; in ſe ſuſcepere laboris
Dura rudimenta, atque operis meruere coronam
Acribus inventis: nos verſa novalia demum
Cœpimus excolere, & partim veſtigia nota
Sectati, partim auxiliis melioribus uſi,

Ma-

Majorum hæredes, propriâ diteſcimus arte;
Atque avidi fundos augemus opesque relictas.

Sic ab Ariſtarcho ſata primitus ac Philolao,
Jam doctrina diu rudis & neglecta jacebat,
Cùm ſpeculatori gratum ſubolere Polono
Cœpit, & ad ſummos rediviva aſcendit honores
Talibus auſpiciis; quam pòſt Galilæus Etruſcæ
Gentis honos, cannâ primus qui ſe intulit aſtris,
Et comites vidit Jovis & nova ſidera Cœlo,
Illuſtrem aſſenſu fecit; Keplerus adauxit
Errantûm vero curſu. Quo nomine dicam
Naturæ genium, Patriæ decus, ac decus ævi
Carteſium noſtri, quo ſe jactabit alumno
Gallia fœta viris, ac duplicis arte Minervæ;
Antè ſuos tacitura duces ac fulmina belli,
Quàm Veri auctorem eximium, mentisque regendæ:
Ingenio magnis nec deceſſura Pelasgis;
Quanquam ea gens & Ariſtotelem, diumque Platona,
Pythagoramque tulit, ſatis uno Socrate dives!
Poſt hos incedunt famâ ſuper æthera noti,
Quos Pariſina ſuos Academia tempore longo
Vidit & obſtupuit, magni Caſſinus & Huygens.
Annulus huic patuit Saturni unusque ſatelles;
Quatuor ille alios viſu deprendit acuto;
Permenſi Cœlum ac terras, tot in orbe reperta
Vulgarunt, ut jam inclareſcat fabrica Mundi.

His Epicureos, & quem mirare Poëtam
Haud, reor, æquipares. Quæ rerum inſcitia ſuaſit,
Pro pudor! ut ſtellas majores eſſe negaret,
Et Lunæ Solisque globos, quàm cuique videntur;
Exemplo tædæ procul apparentis abuſus?
Quinetiam Solem ſparſis per inania cœli
Seminibus flammæ quæ caſus mane coëgit,
Autumat extingui noctis caligine cæcâ;
Tum poſt Idæos reparatum exurgere montes.
Atque, ubi contingit ſpoliari lumine Solem

Et Lunam, dubitat monſtri num cauſa ſit umbra
Corporis oppoſiti, quaſdam potiùs-ne latebras
Tunc ſubeant, vultumque aliquò velamine celent.
Mirum, ni credat, velut Indum vulgus, in illos
Immani horrendum rictu ſævire Draconem.
Tales impietas habuit, jactatque patronos:
At pudet inſulſi commenta referre Lucreti.

Sunt tria de toto ſyſtemata cognita Mundo.
Primum conſtituit ſphæram Telluris inertem
In medio; circùm jubet omnes ire Planetas,
Inter eos Phœbum, quo cætera corpora fulgent.
Abripit aſtrorum, Ptolemæo judice, turbam,
Perpetuâque trahit ſecum vertigine ab Euris
Ad Zephyros, primum dicit quod mobile, Cœlum.
Hoc ſuper axe ſuo viginti & quatuor horis
Volvitur: impensè velox, quà dividit axem
Æquator; ſummè tardum, quà definit axis;
In duplici puncto nimirum Aquilonis & Auſtri.
Interea proprius tamen eſt Fixisque Planetisque,
At minor, à Zephyris qui tendit motus ad Euros,
Signa ſequens: hàc quisque ſuum variè exigit annum.
Vi propriâ cœlo præ cunctis Luna reſiſtit:
Frater enim contrà dum nititur ire, diebus
Bis ſex non ſpatii plus vincit, quàm ſoror uno.
Concordes gyros, ſpatio diſtante, Planetæ
Decurrunt alii; recto nunc tramite pergunt,
Nunc fugiunt retro, nunc ſtant atque otia ducunt.

Non tulit hanc Mundi ſpeciem Copernicus, etſi
Per populos longùm dominatam, ultroque faventem
Senſibus, atque uſu ſancitam & more loquendi,
Audax, inverſo penitus rerum ordine, Solem
In centro ſtatuit; Terram, cui Luna ſatelles,
Cum reliquis circa Solem fluitare Planetis,
Ac duplici voluit lumen ſibi quærere motu
Semper ad auroram directo: immobile cœlum
Interea, nullumque Polis cœleſtibus axem.

Non ægre hinc videas, qui nos ſpectacula fallant,
Ut, quæ volvuntur ſemper, tranquilla putentur;
Et motum credamus, ubi perfecta quies eſt.
Haud ſecus, ac portu cùm ſolvit nauta relicto,
Littus abit, terræ fugiunt, urbesque recedunt:
Ille, ſui motûs imprudens, omnia ferri;
Vicinam & navim, quàm dentibus anchora fundat,
Currere; ſe reſidem putat his, quibus innatat, undis.

Ast homo deluſusque oculis, animoque ſuperbus,
In placitum errorem pronus delabitur: ac ſe
Turpe Planetarum numerari de grege cenſet;
Et quæ non videat, tamen hæc ſibi ſidera paſci,
Quoque loco ſedet, hìc Mundi conſiſtere centrum
Vult & ait. Quoties Terra inclinata recludet
Partem aliquam Cœli non viſam, ea ſurgere ſigna
Continuò; quoties elatior abdet Horizon,
Hæc eadem mergi, & ſub ſe collapſa putabit:
Quinetiam tantos ideo ferveſcere motus,
Ut ſe perpetuò ſtantem Cœlum omne ſalutet;
Ac ſibi, ceu Domino, famuletur deditus Orbis.
Tu quis homo es, qui tanta tibi? Sed perſequor orſa.

Discordes inter ſectas incertus & hærens,
Magnum operæ pretium & Sapientibus utile duxit,
Si miſceret utramque Ticho, vir ſanguine clarus,
A quo & conſtructam Cœli de nomine turrim
Uranies ædem, primum ætheris amphitheatrum,
Códani ſtupuit prænobilis inſula Ponti.
Ille igitur partim populari tràctus ab aurâ,
Partim conſpicuâ perculſus imagine Veri,
Conceſſit Patribus Cœlum, Solemque moveri,
Non Terram; at Soli comites Terræque, Planetas
Diſtribuit: bonus ille quidem explorator Olympi;
At non ſidereæ gentis moderamine felix.

Haud noſtrum tantas eſſet componere lites.
Nam ſeu Terra meat, ſeu planè immota quieſcit,

Seu tempeſtatum genitor lucisque diurnæ
Sol manet in centro, ſeu fert Eclipticus illum
Circulus; ac ſolidum ſeu commovet omnia cœlum,
Seu purus liquor eſt, in quo paſſim aſtra feruntur
Ut ſoles totidem, propriisque inſtructa Planetis,
Non minùs omnipotens Numen ſplendebit ubique,
Cujus inexhauſtas æquet Sapientia vires,
A quo facta ſemel, ſemper Natura regatur.
Sed quia cogit amor Veri, ſententia totum
Me rapit illa tamen, quæ per ſe clara refulget,
Ac mihi divinam præſtantiùs explicat artem.

Altera, nam fateor, ſolitis accommoda rebus
Eſſe utcunque poteſt; nec fallet calculus illum
Qui duce Niligenâ numeret: prædicta probabit
Exitus, Eclipſes Lunæ Solisque redibunt,
Et pariter current Idus, pariterque Kalendæ.

At licet ad Terram quod pertinet, illa diſertè
Expediat, quia nempe eadem ſe præbet imago,
Vel ſi ſpectator, vel ſi ſpectata moventur,
Plura tamen Copernicio ſyſtemate clarent,
Quæ nunquam evolvat Ptolemæus. Cogitur omni
Effecto cauſasque novas aptare, ſibique
Sæpe adverſantes: nihil ipſi deniquc planum
Aut liquidum, nihil ad leges & dogmata nota
Mechanices; nihil eſt quod comprobet, omnia ponit.
Cœleſtes adeò motus & ſidereas res
Inſtituit, nequaquam ut ſunt, ſed ut eſſe videntur.
Quin Epicyclorum ambages, tot vincula miris
Intricata modis, tot multiplices Mæandros
Dum video ſphæris errantibus æthere in alto
Deſcribi Terram circum, ſe protinus offert
Cretæi ſpecies Labyrinthi, Dædalus auctor
Quem per mille vias intexuit arte magiſtrâ.
Quæ lex præterea motûs excuſet euntes
Ordine retrogado alternis, ſtantesque Planetas?
In tam confuſâ totius imagine Mundi,

Olim quæ ſtomachum Regi commovit Ibero,
Priſca ſuî liquiſſe chaos veſtigia credas.
Naturæ non eſt opus hoc; via ſcilicet olli
Simplex & conſtans, tenor immutabilis, unus.
Verùm eſt Naturæ concors, perque omnia greſſu
Ire pari felix, noſtri doctrina Poloni:
Qualem exornatam tibi nunc oſtendere conor,
Ceu Veri ſpecimen, ceu Numinis argumentum.

QUAM longè latéque patet ſine limite noto
Mundus hic, Aſtrorum locus, in quo Fixa morantur
Ut foveant ſphæras alienæ lucis egentes,
In quo Sol propriam tenet inter millia ſedem,
Vivida materies, tenuis, liquidiſſima totum
Implet, ubique ſuî ſimilis, qui dicitur æther.
Utque orbis terrarum in plurima Regna ſecatur,
Et partitur idem Provincia plurima Regnum;
Sic & vorticibus compago hæc maxima conſtat
Innumeris, alios in ſe multoque minores
Complexis. Omnes in centro, vel prope centrum
Corpus habent aliquod medium, molemque rotundam.
Incluſis quæ vorticibus ſedet intima moles,
Et minor eſt, & opaca, diemque aliunde receptam
Unâ parte ſuî tantùm perſentit, in umbris
Altera dum languet, radios habitura viciſſim.
Cingitur interdum ſimili comitum famulatu,
Subſidiumque petit ſibi luminis inde reflexi.
Maximus at vortex, unus qui continet omnes,
Poſſidet in medio, ſua ceu præcordia, ſidus
Igniferum, certâ nunquam à ſtatione recedens,
Axem ſed proprium circa vertigine gyrans
Perpetuâ, quâ corripitur circumfluus æther.
Cætera compoſitos innantia corpora motus
Concipiunt, ſparſumque legunt ex ordine lumen.
Vi propriâ ſplendent ergò, quæ fixa vocantur
Sidera; dumque ſuos agitant de more Planetas,
Attamen in medio perſtantia vortice regnant.
Tales in Cœlo Canis & Lyra, Pegaſus, Argo,

Pleïadumque chorus; tales Arcturus, Orion,
Et quot cæruleo nox explicat æthere ſoles.

Quamvis illorum nequeat ſpectare Planetas
Viſus, & immenſam celet diſtantia molem;
Quis tamen, ut formam cœli conſpexit eandem,
Phœbeisque pares radios, talemque videndum
Solem è longinquo, qualis nunc Stella videtur,
Diverſi generis Solem Stellasque micantes
Æſtimet, ac miræ vim tantam lucis inanem?
Natura omniparens non unam è divite fundo
Rem formare ſolet, ſed rerum effundere meſſem;
Et cauſæ ſimiles effecta ſimillima gignunt.

Solem adeò noſtrum, cor noſtri vorticis, atque
Luminis & motûs fontem omni parte vigentis
Ponimus in centro: vaſtum & mirabile corpus,
Quod decies centum Terrarum millia, molem
Si bene ſcrutaris, complectitur, ac diametro
Comprendit pariter centrum Terræ diametros.
Æſtuat hìc ergò Sol igneus, inque loco ſtans
Vertitur aſſiduè proprio ſuper axe diebus
Quinque & viginti, peragitque iteratque laborem.
Buxeus ut turbo, pueri quem fortè flagellant
Et ſtimulant plagis, puncto ſtat rectus in uno,
Dum celer ac tacitus multos in ſe exigit orbes.

Inter ſe formâ ſimiles, non mole Planetæ,
Quos ea vis agitat commoto flumine merſos,
Perpetuò Solem circumdant more clientûm,
Circumeuntque procul, variis tamen intervallis,
Et regnatori cùm vorticis, inter eundum,
Obvertant partes convexi corporis omnes;
Orbis ut exactus revoluto eſt corpore, totum
Exhauſere diem; perfecto denique toto
Circuitu, ſpatium claudunt remeabilis anni.

Sic minimus properat, quo nobile ducitur agmen,
Mer-

Mercurius; propior Soli non cernitur alter.
Poſt hunc luciferæ Veneris nitidiſſima Cœlo
Stella meat: ſequitur Lunâ cum ſuppare Tellus.
Hinc Mars ſanguineâ ferrugine ſubruber: olli
Nondum deprenſi comites, at fortè minores
Quàm qui noſcantur. Vivâ tum luce refulgens
Juppiter & magnus, cui Lunæ quatuor adſunt,
Auxiliare jubar: nam crebris noctibus umbras
Imminuunt ſupplentque diem. Cuſtodia major
Addita Saturno, qui vorticis incolit oras
Pallidus, extremumque piger circumplicat orbem.
Quinque illum refovent ſocii, quin lamina cingit,
Quæ transverſa globum partes diſtinguit in æquas.
Tantis longinquæ proviſum eſt undique moli
Subſidiis; etenim propè deficientia Solis.
Lumina multiplici replicant augentque repulſu.
Qualis decrepitâ confectus penè ſenecta,
Stipatur natis genitor numeratque nepotes:
Cogitur is baculo corpus fulcire labaſcens;
Appoſitique juvare oculos munimine vitri;
Et dextrâ trepidantem alienâ attollere dextram.

Dum reliquos inter communi lege Planetas
Imus, & emiſſos Phœbi radiantis ad ignes
Volvimur, en aliâ, dum nox eſt, parte videmus
Haud multùm vario currentia corpora plano.
Sed quem deſcribunt ovatum motibus orbem,
Nobis obliquè cernentibus inclinatum
Et quaſi ſub facie fuſi apparere neceſſe eſt:
Quam ſpeciem referunt florentes labra per hortos
Si quando conſpecta procul, ſeu fercula menſæ:
Linea nam duplex ultrà citráque videtur,
Et gemini fines puncto involvuntur in uno.
Dum ſua currentes rapit orbita certa Planetas,
Terricolarum oculos certus quoque decipit error;
Pro variisque locis, nunc rectà incedere credunt,
Nunc regredi, ætheriis nunc ſtare adfixa cavernis.
Atque eadem ſpecies illudit partibus iisdem.

Nam qui tres vaſto ſpatiantes æthere, circum
Et Terram & ſolem gyro exteriore feruntur,
Conjuncti Phœbo cùm ſuſpiciuntur, obire
Directos motus; veſtigia vertere retro
Oppoſiti; mox deſidiâ ceſſare videntur
In quadraturis, & anhelos ſiſtere curſus.
More quidem abſimili, ſed eâdem fraude Venusque
Mercuriusque oculis ſpectantûm illudere gaudent.
Has ſpecies Tellus, dum circuit, addit utrisque.
Hæc etenim medium Solem interioribus ambit
Tardior; at curſu prævertitur exteriores.
Ut ſi fortè lacûs per littora curva rotundi
Actus eat ſonipes, unoque tenore feratur,
Te longè poſitum, gyro ſi pergis eodem
Segnior aut citior, mendax deludet imago.
Quòd ſi Sole ſedens, quod centrum immobile motûs
Omnivagi, circumſpectes volitare Planetas,
Ire retro nullum, nullum conſiſtere credas.

Jam quid ais, Quinti? Nonne hæc prænuncia Veri
Limpida ſimplicitas? Nonne hæc ſententia Suadæ
Filia, compertis tam clarè conſona rebus,
Intortos flexus Ptolemæi & ſomnia vincit
Intricata, quibus neque lex, neque cauſa videtur?
Fac tamen hæc non eſſe ſatis; mihi majus in illum
Robur adhuc ſupereſt, & ineluctabile pondus
Argumentorum, quæ rem intellecta ſecabunt.

Qui portentoſâ Cœli vertigine raptum
Semper ad occiduas Mundi procedere partes
Phœbum arbitrantur, lux à quo defluit omnis,
Aſtrum ingens oculis potiùs quàm mente ſecuti,
At niti proprio tamen in contraria motu,
Obliquàque viâ ſub Olympi fornice vaſto,
Haud animadvertunt procul à ratione vagari,
Olli quod fruſtra genus impoſuere laboris.
Nam ſi cum toto ſtellæ moveantur Olympo,
Atque eadem circa Terram violentia Solem

Saturnumque Jovemque ferat cunctosque Planetas,
Quì fit, ut in centro tam vaſti vorticis hærens,
Tanto præterea motu circumdata Tellus,
Non etiam ſuper axe ſuo converſa rotetur?
Nam vel, ut in ſolidis, motus decreſcit eundo
Ad centrum; vel, ut in liquidis, cùm tendit ad oras;
Si prius; extemplo Tellus verſatilis iret,
Mole quidem Cœli minùs acriter, attamen iret
Axe ſuper proprio- quanquam ſtatione retentâ,
More rotæ; faciem Cœli aſpiceremus eandem
Semper; ubique dies aut nox æterna maneret:
Quòd ſi poſterius; foret infinita movendæ
Vis Terræ; Cœlumque & ſidera fulguris inſtar
Effugerent oculos; noctesque diesque redirent
Horæ momento: veluti confuſa videntur
Littora cum Pelago, rapidè ſi vertat in orbem
Navigium Boreas, aut cæcus in æquore vortex.

Nec ſatis eſt. Solem tantà vertigine Cœli
Correptum, quæ vis & ab Æquatore vagari,
Motus ubi vehemens, & verſùs utrumque viciſſim
Declinare Polum, quæve inconſtantia cogit?
Hæc etenim cauſâ fieri cogente neceſſe eſt.
Si geminis innata Polis Magnetica virtus
Errantem trahit in Tropicos, cur inde quotannis
Cùm ſemel alterutrum tetigit, remeare jubetur?
Occluſas reperit-ne vias? An denſior illic,
Quæ ſub cardinibus Mundi tam lenta putatur
Materies, vetat ulteriùs procedere Solem?
Hoc ſi eſſet, nunquam retro foret ille reflexus,
Ut pila quam lapidis facies offenſa retorquet;
At ſenſim curſum deperderet atque gradatim,
Semper eò tendens quò primùm tendere cœpit,
Donec eum premeret tandem ſopor atque veternus.
Ceu perhibent vulgò cœli decreſcere motum,
Quò magis ad fines magni protenditur axis

Hinc novus illorum ſubitò ſe detegit error.

Nam

Nam Sol in Tropicis currens, ut currere dicunt,
Sanè à cæleſti procul Æquatore receſſit,
Quàm longè diſtare poteſt; ſub fornice multùm
Reſtricto jam curvat iter, motuque minori
Ducitur, & gyrum ſpatio breviore coarctat.
Aut ergò curſum reprimit, ſed cauſa morandi
Nulla eſt; aut paſſu graditur ſi ſemper eodem,
Tunc ſolito brevius nycthemeron ut ſit, oportet.
Quòd ſi fortè velint teretis per concava Cœli
Verum Solis iter ſpeciem informare cylindri
A Tropico in Tropicum, falluntur; nec ſibi conſtant.
Nam Cœli motus, cui Sol parere jubetur,
Sphæricus eſt. An-non, ſimul ipſe ſit incola Capri,
Grandior apparet? Facit hoc vicinia Terræ.
Si verum ſtatuant, minor apparere profectò
Deberet, quia tum à Terrâ diſtantior eſſet.

Huc accedit, uti quot Cœlo Sidera toto
Fixa micant, & in occaſum migrare putantur
Unoquoque die, perpaulùm quolibet anno
Sublabi, retroque trahi ſpectentur in ortum.
Haud ſecus, ac ſi quis prono delatus ab Iſtro
Certaret remis adverſum vincere flumen;
Quippe moras tenues conatibus ille phaſelo
Præcipiti faceret, quamvis abreptus aquarum
Decurſu rapido, ſocioſque præire videret.
Sol igitur jam nunc Stellæ comes inchoat annum:
Protinus unanimes ambo, bijugique videntur,
Diſcreti verò poſthac, iterumque propinqui:
Perficiunt ita diſſimilem pro munere curſum
Quiſque ſuo. Demum tranſactis menſibus anni,
Sol redit ad Cœli punctum fuit unde profectus:
Obſerva, Stellam invenies à Sole relictam
Non procul, aſt uno diſtantem penè minuto.
Arietis ætherii ſic olim è cornibus unum
Viderat Hipparchus magni ſpeculator Olympi,
Hic ubi conveniunt Æquator & orbita Solis.
Hoc ideo ſidus pro limine Veris amœni

Con-

Conſtituere patres; nunc ſe promovit Eoum
In latus, occiduo ſenſim ſenſimque relicto:
Ac propè Zodiaci duodenâ parte recedens,
Invaſit ſedem Tauri, pepulitque Gemellos
Taurus, & in Cancrum ſe produxere Gemelli.
Præteritis adeò ſæclis ſimul omnia Signa
Mutavere locum, & mutabunt usque futuris.

Non Æquator eum, aſt Ecliptica ſola videtur
Aut motum regere aut progignere; nam ſibi cogit
Eſſe parallelum ſemper. Quare omnis ab illâ
Quæ nunc Stellarum diſtantia cernitur eſſe,
Perpetuò talisque fuit, talisque futura eſt.
Verùm Æquatori quæ proxima Sidera quondam,
Nunc ab eo ceſſere: Polum quoque deſeret ipſum
Urſa minor, Cœlo quondam ſpatiabitur amplo,
Atque aliis, quo nunc fruitur, concedet honorem;
Nec leges Hyemi dabit aut Aquilonibus atris;
Nec Mundi vertex, nec erit tranantibus æquor
Incertisque viæ ſignum immutabile nautis.
Annorum tredecim bis millia tota neceſſe eſt
Effluxiſſe priùs, repetant quàm Sidera ſedem,
Primævusque ſitus toti reddatur Olympo.
Mundus in integrum tunc omnis reſtituet ſe.
Cauſa rei quænam eſt? Veterum hanc Sententia pandat.

Primò, vel Stellas circumfert mobile cœlum
Hærentes, veluti fixos in fornice clavos,
Vel ſine compedibus fatearis nare ſolutas.
Hærentes ferri ſi dixeris, ergò remotis
Congenerem Stellis Solem hunc adamantina cœlo
Vincla ligant, rutilo ceu gemma includitur auro.
Sol quoque, ais, ſolido ſuſpenſus in orbe rotatur,
Et ſua conſtrictos torquet teſtudo Planetas;
Ac dum Terram obeunt, immotis nexibus hærent
Mercurius proprio, proprio Venus in cryſtallo,
Alter Telluri vicinior, altera Soli.
Cur igitur Solem ſupra quandoque feruntur

Mer-

Mercuriusque, Venusque? Et quâ vi denique poſſunt
Rumpere iter, Solemque effractis vincere regnis?
Scilicet immenſæ ſolida hæc laquearia molis,
Tot cryſtalla, levi, vitrum ceu futile, flatu
Dudum diſſiluere; ergò non ullus euntes
Nexus habet Stellas: quòd ſi des ire ſolutas,
Non magis expedies nodum, pejoribus imò
Implicitus laqueis. Motu nam cuncta diurno
Sidera tempus idem ſpatiis inſumere conſtat
Longè diverſis: viden', ut Cynoſura moratur
Tantumdem in parvo languens, quo circuit axem
Extremum gyro, quantùm illa celerrima turba,
Quæ medium non credibili vertigine cingit,
Æquatorem habitans, & quâ deſcribitur orbis
Maximus. Ecce igitur, quando labentibus annis
Vis ea, quæ Stellas invito turbine Cœli
Ut lentè, ſic aſſiduè detorquet in ortum,
Ipſam, alias inter, Cynoſuram adduxerit illuc,
Motus ubi citior, quia grandior orbis arandus,
Dic age, quæ virtus addet nova protinus alas
Huic aſtro? Vel quæ creſcentem in ſæcula motum
Inque dies adeò moderabitur, ut nihil ultrà
Quàm par eſt currat, nihil & minùs; ac ſuus ordo,
Et ſua ſervetur Stellis diſtantia cunctis?
Sed quando, ſimili revoluto tempore, tandem
Hoc erit, antiquas repetant ut ſidera ſedes,
Et Cynoſura Polum, torpens velut antè, reviſat;
Quæ tunc illam adeò compeſcet plumbea virtus,
Perque gradus motum poterit frenare diurnum
Illius in reditu, minimus ne intercidat error;
Atque ita ſidereas omnes, & quâlibet horâ,
Ceu filo, ad nutum regere & variare choreas,
Ut ſpatiis tam diſparibus, verumtamen uno
Tempore complendis, curſûs momenta coaptet?

Intrant in liquidum, dices, motumque ſequuntur
Materiæ circa Terram ſine fine fluentis,
Et variè, prout eſt illius ab axe remota.

Non

Non igitur ſolidâ tibi jam compage videtur
Stelliferum, ut voluere patres, conſiſtere cœlum:
Sed motum, & motûs cauſam non credere ceſſas.
Verùm, ſi ſolidum non eſt, intellige motus
Ætherios, quales liquidi natura requirit;
Et quales peragi docet experientia verax.

Corpora quæ cœlo circumvolvuntur in orbem,
Quo minùs à centro diſtant, velociùs ire,
Languidiùs verò, quo plus ſunt diſſita, conſtat.
Sanè id moris habent comites Jovis & Saturni.
Nam longè poſiti, & longos & tempore longo
Circuitus peragunt; breviores tempore parvo,
Qui propè nant. Primus legem detexit in aſtris,
Arcanamque auſus crebris obtutibus artem
Surripere, hanc nobis Keplerus tradidit auctor.
Quam Jovis explorans in quadrijugo famulatu,
Nec non inventâ Saturni nuper in aulâ,
Mirandum! omnino reperit Caſſinus eamdem.
Sic ubi noſſe voles comitum loca certa duorum,
Et quanto cœli ſpatio ſit uterque remotus
Communi à centro, ſeu corpore principis aſtri,
Amborum quadres revoluti tempora curſûs;
Quam porro inter ſe rationem tempora ſervant
Quadrata, hanc cubefacta etiam diſtantia ſervat.

Ergò, ſi veterum veſtigia trita ſequêre,
Terrâque in centro poſitâ, circumire jubebis
Sideraque & Lunam & cunctos cum Sole Planetas,
Ac totam immenſi molem exagitabis Olympi;
Corpora ſic diverſâ regas, ut proxima Terræ
Currendo citiùs quàm ſejunctiſſima gyrum
Perficiant: id enim Kepleri regula poſcit.
Verùm Luna ſuo perfuncta eſt circiter horis
Quinque & viginti; porro, quàm Luna propè abſit,
Haud neſcis: Phœbo interea, qui volvitur ultrà
Tam procul, ut Lunæ velari corpore poſſit
Quanquam prægrandis, viginti & quatuor horæ

Suf-

Sufficiunt; igitur communi à lege recedit.
De Stellis autem quid jam dicemus? Et iſtis
Præcipuè, quas tanta oculo diſtantia noſtro
Præripit, ut nimbo ſimiles videantur & albæ,
Ac teleſcopio vix percipiantur in umbrâ?
Hæ Solem, tardamque magis prævertere Lunam
Cernuntur; motu ſuperant utrumque diurno:
Unde omnes legi, quam diximus antè, rebellant.

Nunc videamus, utrùm ſedes primaria Soli
Cùm datur, & reliquis ſociatur Terra Planetis,
Motus ad hanc omnis ſe ſe concinnet amuſſim?
Mercurius primò, qui Solem proximus ambit,
Tres in circuitu menſes, Venus exigit octo.
Tempora ſi quadres, minus in majore recurret
Et ſemel & ter bis, non nil ſuper. Unde neceſſe eſt,
Si ſpatia interjecta cubes ab utroque Planeta
Ad Solem, ut toties minus in majore recurrat;
Sive, ut luciferæ Veneris diſtantia major
Contineat ſemel & ter bis cubefacta minorem.
Nunc cubica è ſeptem ſi prodeat eruta radix,
Dat ferme duo. Sic paulum reperimus abeſſe:
Quin duplo magis à Phœbo Venus aurea diſtet,
Quàm ſidus leve Mercurii perſæpe latentis
Oceano in medio radiorum, ubi lumine pleno
Mergitur, & ſpiſſos avidè bibit ebrius ignes.
A Venere occurrit Tellus, quæ volvitur annum.
Hunc ſi contuleris cum Mercurii Venerisque
Temporibus, ſimili ratione modoque videbis
Tellurem à centro Solis motûsque remotam
Ut Venus eſt cum dimidio, bis & ampliùs autem
Quantùm Mercurius. Per cuncta biennia Martis
Inſtauratur iter. Numera: diſcedere Martem
Vix minùs à nobis, quàm nos à Sole, patebit.
Tum reſcire cupis, quæ ſit Jovis orbita magni,
Quantaque? Biſſenis tantum percurritur annis.
Hinc ſuperat Martis tria Juppiter intervalla.
Poſtremò cùm ſex ægre Saturnus eundo

Luſtra terat, manet ultra omnes à corpore Solis
Diviſus, radiumque Jovis duplicare videtur,
Nec tamen omnino. Sed clarè ut ſingula cernas,
En cujusque tibi diſtantia nota Planetæ.
Mercurius diſtet ſpatiis à Sole duobus;
Bis duo ſunt Veneri propè, quinque ipſiſſima Terræ;
Mars octo, ſex & viginti Juppiter ingens,
Et quinquaginta demum Saturnus habebit.

Admiranda quidem cœleſtis regula motûs:
At mirabilior, quòd ab uno turbine Solis
Cuncta ſimul, variisque modis abrepta ferantur.
Jamque rei facilem paucis intellige cauſam.
Corpora ſæpe vides ſolida & compacta rotari:
His, quia ſunt radii ſtabiles unâque ligati,
Extima pars agitur citiùs, quàm proxima centro:
Quandoquidem longè majores cogitur uno
Temporis in ſpatio curſans abſolvere gyros:
Sed mos in fluidis & lex contraria regnat,
Quòd partes habeant laxas vinclisque carentes,
Atque ita disjungi faciles, & ab axe ſolutas.
Ortus enim à centro non vi promanat eâdem
Impetus, extremam neque pervenit omnis ad oram,
Sed minor atque minor ſenſim decreſcit eundo.
Ut lapide injecto ſi fortè exciveris orbes
In ſtagnante lacu, videas langueſcere paulum
Extremos; quia vis latè diſperſa fatiſcit:
Vix humili ſegnes crispant ſumma æquora fluctu.

Et ſanè, motus cùm ſit (quod vidimus antè)
Omnis ab impulſu, quæ corpora cunque moventur,
Et pelli, & breviore viâ, quæ recta profectò eſt,
A pellente, quoad poſſunt, diſcedere debent;
Si modò nil iſthac ferri ratione vetabit.
Id motus omnes, id clarè pondera monſtrant.
Quæ propriâ verò centrum vertigine cingunt,
Etſi diverſâ videantur lege moveri,
Haud minùs hanc normam ſervant ac cætera, quantum

Eſt in ſe; huc tendunt ſemper, nec temporis ullum
Momentum eſt, quin id conentur, tramite recto
Ut ſe ſummoveant à centro & origine motûs;
Ac per tangentem: quia tangens linea primùm
Incœpta eſt, & avent, quâ cœptum eſt, pergere porro:
Et verò hàc fugiunt ubi nil fugientibus obſtat.
Sed quia vi quâdam oppoſitâ regeruntur in illud
Unde abeunt, impulſa ſimul, pariterque repulſa,
Motibus è geminis medius conflatur, utrumque
Participans; rectæque loco deſcribere curvam
Coguntur, centrumque ſuo circumdare curſu.
At nos in curvis aliud nihil eſſe videmus
Præter rectarum infinita exordia, ſemper
Obliquè poſita, & ſemper tentata, neque unquam
Continuata; vetat ſiquidem contraria virtus.

Hæc ergò oppoſitâ quo plus virtute retundi
Corpora contingit, ſimul & brevioribus axem
Quo cingunt gyris, vehementiùs ire neceſſe eſt:
Quales ingeminant curſum ſub pontibus undæ;
Aëris aut penetrans anguſta foramina flumen.
Aſt ubi centrifugæ diſtant ab origine vires
Longiùs, ac per eas qui circumſcribitur orbis
Amplior evadit, tum linea curva gradatim
Ad rectam accedit propiùs; langueſcere tandem
Incipiunt, ac debilior fit niſus in illis;
Quòd jam laxatæ ſpatio majore fruantur.
Haud ſecus intorti chalybis cùm lamina primùm
Explicuit ſe ſe, vim magnam ex parte remittit;
Pulſat clauſtra minùs, nec jam conamine tanto
Prorumpens; thecæ latera imbecillior urget.
Sic ea materies noſtrum diffuſa per Orbem
Quæ cœli pars eſt, implens Solaria regna,
Turbine perpetuo flammantis volvitur aſtri:
Sic tamen ut motûs, cùm ſit liquidiſſima, tantum
Accipiat, quantum remanet vicina moventi;
Tantum deperdat, quantum removetur ab illo,
Et vaſtos regni fines diſtracta pererrat.

Quo plures in particulas vis tota moventis
Dividitur, tanto ſimul imminuatur oportet.
Tardiùs inde fluit regio Saturnia magni
Vorticis, atque viæ quintuplo ſegniùs inſtat,
Quàm quæ Mercurium defert amplexa volantem.

Quæ ſi Materies tanto fugit incita motu
Cùm propior centro eſt, in centro turbinis ipſo
Quàm rapidè properat! Magno eruptura tumultu,
Corticis objecti contrà niſi ſepta reſiſtant:
Unde repercuſſus liquor, atque coërcitus intra
Mœnia, conflictu valido miſcetur & errat
Mirum effervefcens, antroque exæſtuat imo.
Cortex innumeris etiam ſubſultibus ipſe
Concutitur, fluidumque ferit quo cingitur extrà:
Omni parte fremens, radios circumundique rectos
Efficit aſſiduo pulſu; quæ lucis origo eſt.
Motus hic interior, quo Solis fervere corpus
Et circumdantem jaculari cernimus æthram,
Perpetuò de congenitâ vertigine nonnil
Detrahit; hanc minuit, centroque retardat in ipſo.
Solem ideo cogit viginti & quinque dierum
Vertendo traxiſſe moram, velociùs illo
Munere functurum, ni ſiſteret intimus ardor.
Signa rei ſunt certa levi quæ tegmine diſcum
Informes maculæ percurrunt atque nigrantes.
Scilicet hunc fumum liquefacti more metalli
Exſudat Sol ignivomus fuliginis inſtar
Hærentis; quæ poſt mutatâ ſæpe figurâ,
Creſcens, decreſcens, ſolet evaneſcere tandem.

Centrifugis dixi in Mundo contendere vires
Viribus oppoſitas; verè. Nam vorticis hujus
Quem Sol usque ciet volvens, extrema premuntur
Vorticibus variis, quibus ille eſt undique cinctus.
Hi Solemque ſuum & ſua cùm vaga ſidera norint,
Turbine perpetuo, ac ſimili ratione moventur;
Propulſantque alios, propulſanturque viciſſim.

Preſſurâ ut vinci nequeant, ita vincere nulli
Conceſſum eſt, ultraque ſuos excurrere fines.
Sic obſiſtendo ſe tanta volumina librant.
Hinc fluvio, noſtrum lambens qui terminat orbem,
Quamvis directo conetur tramite ferri
Sponte ſuâ, interclusa fuga eſt: ergò ille reflexus
Cogitur incurvare vias, cogitque ſequentem.
Ecce autem in mediâ currentis materiæ vi
Magna Planetarum fluitantia corpora cernis:
Illa volubilibus raptari merſa fluentis,
Ac circum rutilos Phœbei ſideris ignes
Turmatim properare & eâdem currere, quâ Sol
Induperator iter propriâ vertigine ſignat,
Occaſum ſemper fugiens ut vergat in ortum;
Hoc Tibi jam notum & certâ ratione probatum eſt.
Quin etiam impetui cur ſic reſpondeat omnis
Illorum inter ſe diſtantia, nullus, opinor,
Ignorat. Neque quod ſupereſt aperire moleſtum.
Scire cupis variè cur ſic à Sole recedant;
Cur etiam præter communem in vortice magno
Circuitum quo cuique ſuus deſcribitur annus,
Turbine privato qui certis conficit horis
Noctes atque dies, proprio ſuper axe rotentur:
Expediam. Cauſa eſt eadem quam diximus antè.

Nam vis illa potens, quæ primùm à Sole profecta
Totum agitat fluidum, fundæque imitata vigorem,
Æthera circumfuſum ad vorticis ultima vibrat,
Quodcunque offendit condenſum ac mole reſiſtens,
Impetit, atque elata ſuprà violenter ad imum
Præcipitat centrum: quin Phœbo denique mergi
Cogeret, impulſu momenta in ſingula adaucto
(Ut ſolet in caſu gravium, fierique neceſſe eſt)
Ni radiorum acies fervens ac vivida contrà
Libraret, quæ dimidium complexa Planetam,
Suſtinet illabens conſtanti robore pondus.
Oppoſitis igitur, vi colluctantibus æquâ
Motibus, inde poteſt neutri concedere corpus

Fit mora, ſit requies; & eo conſiſtere debet
Usquè loco, fines ac centrum vorticis inter,
Quo ſemper vires æquatæ, pugna perennis;
Unde fit, adverſi niſus ſimul evaneſcant.

Nec verò locus eſſe poteſt ille unus & idem
Corporibus cunctis. Aliud nam latius offert
Majorem radiis faciem Solaribus, etſi
Fortè cavum eſt, rarique magis circum intima textûs
Denſius eſſe poteſt aliud, formæque minoris.
Diverſum idcirco pro mole ſuperficieque
Suſcipiunt à particulis ferientibus ictum;
Et magis atque minùs parte ex utrâque fugantur.
Haud ſecus ac tubulis ubi fons deductus apertis
Proſilit, & ſuavi ſe murmure tollit in auras,
Mollem erumpenti Sphæram ſi objeceris, undas
Contrahit, illa manet liquidâ ſuſpenſa columnâ,
Altiús inferiúſve quidem, prout ipſa graveſcit:
Sic tamen, ut tremulo nonnil agitata liquore
Fluctuet, ac varios uno det tempore motus.
Ergò patet Sphæræ grandes cur Solis ab axe
Communi non æqua per intervalla recedant;
Atque aliæ ſuprema colant, aliæ infima Cœli;
Quædam intermediæ fluitent in gurgite vaſto;
Omnes aſſiduè veſtigia trita revolvant;
Curriculiſque ſuis haud unquam excedere poſſint.

Sed quia difficile eſt pugnantibus è diametro
Viribus, ut cernis (volitans pila nempe docebat)
Punctum aſſignari perfectæ poſſe quietis,
Idque individuum: ceu pendula mota videmus
Multis hinc atque hinc impulſibus exagitari,
Et perpendiculum tranſcendere ſæpe, priusquam
Extincto motu tandem ſedata quieſcant:
Ceu pariter lymphis injecta liquentibus arbos
Mergitur, exſurgit crebrò, reciditque reditque,
Donec eat, propriâ ſine vi, permiſſa fluento:
Sic etiam ad Solem, cùm prævalet altera virtus,

Accedunt æquo propiùs quandoque Planetæ;
Porro hæc illorum perihelia dicimus: & cùm
Altera prævaluit, plus æquo à Sole recedunt;
Atque hæc illorum dicuntur aphelia. Quare
Non prorſus medium Sol igneus occupat Orbem,
Nec vero in centro eſt: at quæ circùm orbita currit,
Ellipſis potiùs quàm circulus eſſe videtur.
Sic autem quovis anno cujusque Planetæ
Mutantur puncta hæc extremi à Sole receſſûs,
Atque aliquem progreſſum à vorticis impete ſumunt,
Ut tandem ex illis omnino circulus extet
Annorum ſerie longâ perfectus & ingens,
In vero cujus centro ſtat regia Solis.

Hoc etiam hìs addam; confert ad pondera multum,
In quo cuncta natant fluidi natura liquoris,
Suſtentatur aquis etenim, non aëre lignum;
Et quæ Mercurius portat, ſorbentur ab undis.
Materies igitur vehementi concita motu
Non procul à centro, facta hinc ſubtilior, impar
Huic oneri ſecum geſtando fortè futura eſt;
Quod facilè illa feret, quæ centro diſſita cùm ſit
Languidior, jam deſidiâ ſit craſſior ipſâ.
Adde quòd ex illo, cœpit quo tempore Solis
Ingens aula rapi circùm, acquiſivit & ipſa
Centrifugi quiddam, quod cum vectore liquenti
Pugnat; & in cauſis motûs & in ordine certo
Qui ſervatur, habet partem, me judice, magnam.

Cuncta minutatim quòd demonſtrare nequimus
Rebus in abſtruſis, veniam dabis, optime Quinti.
Multa quidem ſunt in cœlo certiſſima, acutis
Quæ ſpectari oculis poſſunt, vel mente ſagacî:
Sunt nonnulla auſu quæ conjectura modeſto
Aſſequitur tantùm. Sed Vero proxima res eſt,
Ex his, quas retuli, coëuntibus omnia cauſis
Stare Planetarum loca, diſcernique meatus.

Tu

Tu mihi nunc, præclara novum Sapientia lumen,
Tu mihi cœleſtes animos infunde roganti;
Uranie tu vera: tuas dum proſequor artes,
Et ſuccenſus amore tuî raptusque per auras,
Ultima ſiderei motûs arcana recludo.
Duc igitur qui Te tua per veſtigia quærit,
Ne ſpatio immenſo vagus aut incertus aberret.

Sunt duo materiæ tanquam tabulata fluentis
Ducentisque globum. Superis quæ partibus inſtat,
Uberior ſanè, quia majorem occupat arcum;
Sed properat lentè: minor eſt inferna tenentis
Copia, quandoquidem breviore includitur arcu;
Sed fuga vividior. Priùs hæc manifeſta reliqui.
Penſatis utrinque modis ac viribus, unum
Fit medium quoddam, necnon æquabile momen,
Quo ſimul omne globi corpus pulſatur ab omni
Flumine: nam ſolidi partes ac membra cohærent,
Etſi tanguntur variè; neque flectitur axis.
Motus hic aſſiduus (meminiſti) perficit annum.

Causa vices eadem noctis parit atque diei.
Nam cùm Terra natet ſuperis velocior undis,
Segnior infernis, partes lambentibus imas
Objicit illa moram, & poſticâ parte reſiſtit.
Ac veluti magnis ubi molibus agger, aquarum
Intercludit iter, gemit amnis, & agmine fluctus
Agglomerant ſe ſe cumulatim; culmina donec
Ardua tranſiliunt, & largo flumine inundant:
Incurrit ſic materies effuſa natantem
In ſcopulum, quatiens à tergo quidquid in altum
Prominet. At quoniam denſum pervadere corpus
Haud potis eſt, neque ſegnitiem accelerare morantis;
Tantùm reprimitur, quanto ipſa citatior illo eſt.
Non habet ut refluat, cùm poſteriore prematur:
Nec ſubterfugio locus eſt; inhibetur ab illo
Flumine quod ſemper velociùs alluit infrà;
Quin & centrifugæ vires à Sole repellunt;

Cogitur in ſuperas ergò conſcendere partes,
Lenior eſt ubi materiæ progreſſus euntis,
Quam concedentem facili conamine vincit.
Sic valido appulſu molem amplexata rotundam
Deſuper, adradens ferit, inclinatque cacumen.
Hujus deſcenſu liquor interceptus ad ima
Truditur, impellitque globum, ſubtusque movendo
Erigit infernas partes. Ea cauſa viciſſim
Dimidio dat dimidium ſuccedere ſemper.

Vincitur idcirco ſuperi ubertate fluenti
Inferius, quanquam citiori vincere motu
Poſſe videbatur, totamque invertere Terram
Semper ad occaſum, ſinerent obſtantia. Verùm
Non ita concedit, quin vires explicet omnes.
Et quia ter novies millenâ parte (parum deeſt)
Ocius incurrit, momen Telluris in ortum
Ter novies etiam millenâ parte retardat.
Inde fit, ut rediens expleto denique Terra
Curriculo, Stellas jam non offendat eodem
In puncto Cœli; nec eò ſe dirigat axis
Quò directus erat, quando prior exiit annus;
Aſt ignara rei Stellas tantiſper ab ortu
Deſciviſſe putat, quamvis deſciverit ipſa.

Tertius hic motus geminis contrarius eſſe
Debuit, ut conſtans Terræ poſitura maneret
In fluido, vi cujus eunt annusque diesque.
Nempe aliud cùm ſit centrum gravitatis in orbe
Terreno molisque aliud, pars altera Terræ
Quæ gravior, pars quæ levior, non ſicut oportet
Motum dividerent: ex uno fine minorem,
Majorem ex alio conum deſcriberet axis.
Ergò, quod nimium ſupereſt, mora facta recidit,
Temperat exæquans motus, & corrigit axem.
Is cùm Æquatorem, quo Ecliptica linea diſtat,
Ut dictum eſt, gradibus propè quatuor & viginti,
Ad perpendiculum ſcindat; ſic diſtat ab illâ

Sexa-

Sexaginta & ſex gradibus propè: qui ſtatus axi
Perpetuus, quocunque modo ſe Terra revolvat,
Sive diem faciens, ſive annum, aut ſæcla ducenta
Cum ſexaginta; quibus actis Terra revertens
Huc unde exierat primùm, tunc reddita priſcis
Aſtra locis credet, cernens ea rurſus ibidem.

Jamque vides uno quàm bellè ac ſimplice motu
Magna Planetarum magno volvantur in orbe
Corpora, perpetuóque in ſe converſa rotentur.
Nec te is detineat nodus (quem ſolvere primo
Conatu promtum eſt, Newtoni induſtria quamvis
Nexuerit) fluidam craſſis obſiſtere molem
Corporibus; motum hinc minui, tandemque futurum
Ut pereat. Verum hoc eſſet, ſi torpida moles
Stagnaret fluidi; aut adverſo concita motu
Obluctaretur contrà venientibus aſtris:
At nemo alterutrum dicat. Fluit incitus æther,
Quò ſphæræ currunt; ſimul uno more feruntur
Unâ vi Solis, pulſuque moventur eodem.
Sic non eſt, æther ſphæris ut mole reſiſtat.
Ajunt præterea transverſos ire Cometas
Æthera per medium, neque concordare Planetis.

Nec via, nec regio nobis bene nota Cometæ,
Qui clandeſtino motu cæcoque rotatur.
Circuitûs màgni quem ſignat in æthere, partem
Conſpicimus parvam, quoties pervenerit illuc
Quò ferri poſſunt oculi, & diſtinguere lumen
Obſcurum, ſeu cauda illum, ſeu crinis honeſtat;
Hoc eſt, ſeu rectè, ſeu transverſim obvius ille eſt.
Quærendum primò, qui ſit, quem cernimus arcum;
Linea namque poteſt etiam directa videri,
Cùm verè ſit curva, & Solem cingere pergat:
Ut rectos & retrogrados quandoque Planetas
Apparere priùs monui. Si nempe Cometis
Ultra Saturnum locus eſt, tam diſſita Soli
Percurrunt ſpatia atque globo tam diſſita noſtro,

Proxima ut illorum perihelia ſint perigæis,
Nec facilè in noſtro poſſit occurrere plano.
At quem deſcribunt noſtris aſpectibus arcum
Pertenuem (quidquid ſupereſt nam cærula condunt)
Aut rectum, aut recti ſimilem perſæpe putamus,
Et nunc in Boream, nunc tendere forſan in Auſtrum,
Reverâ quamvis in partes tendat Eoas.
Nempe ex diverſo poſitu Telluris & aſtri
Judicium ferimus; quæ ſi inclinata Cometæ
Tunc fuerit, quantùm eſſe poteſt, quando ille patebit,
Senſibus illudet noſtris mirabile monſtrum.

Unde Cometa poteſt cunctis par eſſe Planetis,
Etſi perrarò ſe prodens unus & idem,
Aufugiensque brevi, diſpar videatur & exlex.
Quid? Si dixerimus peregrinos eſſe Cometas,
Alterius patriæ cives, aulæque miniſtros
Finitimæ, ſeu præcipuos, ſeu fortè minores,
Atque ibi Saturnos, ubi Sirius & Lyra regnant.
Tum nil miremur, quòd noſtri vorticis oram
Transverſi ſubeant nonnunquam, ac tramite curvo
Partim delibent, & concurrentibus illic
Motibus oppoſitis, communi à lege recedant.

In liquido certum eſt igitur vaga corpora ferri,
Et revoluta rapi fluidi torrente prementis.
Propterea toto quæ ſunt craſſiſſima cœlo
Errantes inter Stellas, fluvioque vehenti
Opponunt faciem vaſtam & vix mobile robur,
Ociùs hæc aliis multo ſudesque moveri
Cernuntur, noctesque ſuis mutare diebus;
Etſi Zodiacum perluſtrant tempore magno.
Sed contrà molis quæ ſunt formæque minoris,
Tardiùs illa diem peragunt, velociùs annum.
Ille Planetarum ſupremus in æthere princeps,
Unus præ cunctis aureo diademate cinctus,
Et qui tricenos conſumit in ariete menſes,
Non tamen undenas, teſtis ſi admittitur Huygens,

'urbine dum proprio torquetur, computat horas.
uppiter inferior, ſed nulli mole ſecundus,
:um ſociis annum ſigno cunctatur in uno:
it ſuper axe tamen denis convolvitur horis.
Aars paulo Terrâ minor eſt, Venus inclyta major;
Jnam adimit Venus è noſtris, Mars adjicit unam.
)e Veneris, fateor, dubitant vertigine, verùm
:aſſini magis arridet ſententia. Quòd ſi
Aercurium rutilo degentem in lumine Solis
'iſu ſectari perſæpe diuque liceret,
Iaud dubiè longo præ cunctis tempore motum
Iuncce viderentur (fortaſſe videbitur olim)
'erficere; errantûm ſiquidem tenuiſſimus ille eſt,
:t faciem parvam cœleſtibus objicit undis.

Noctibus inde dies planum eſt noctesque diebus
)rdine ſubſtitui certo, alternisque reverti.
Jam facies convexa globi dum vertitur, omnes
llius ad Solem diſtincto tempore partes
'oſt alias aliæ obverſæ ſiſtuntur, ituræ
'aulatim in tenebras; & quæ modò tecta latebat,
e ſe iterum liquido radiorum proluit auro.
'ix umbrâ egreditur, cùm prima crepuscula ſenſim,
:t cœlum albeſcens, & pallida ſidera cernit,
Iumentem Auroram poſthac, roſeosque colores,
:t ſuperum Phœbi limbum, quem credit oriri,
:t frontem rutilam, vultum dehinc aſpicit omnem;
:larius unde jubar, matutinosque tepores
:bibit. Hinc etiam atque etiam deſcendere pergens,
Id perpendiculum magis accedentia tela
.uminis occurſu recipit, punctumque diei
'ervenit ad medium, medio quòd in æthere Solem
: regione videt. Converti hoc tempore ſurſum
ncipit, adſcendens jam quot deſcenderat horas.
A perpendiculo tum lucida tela recedunt,
:t magis atque magis Phœbo poſt terga relicto,
)uem falsò putat occidere inferiúsque moveri,
Iujus ab aſpectu removet ſe ſe ipſa gradatim

Aſſur-

Aſſurgens; tandemque ſuis involvitur umbris.

Turbine ſic proprio noctesque diesque recurſa
Haud ſecus ac ſumptis exercitus acer in armis,
Quem tuba præmonuit, longo agmine caſtra relinqu
Protinus ingreditur campo luſtrandus aperto,
Procedunt equitum turmæ, peditumque cohortes
Ordinibus certis; ſtudet unusquisque videri,
Ac ducis attenti nemo ſe obtutibus aufert.
Ille recognoſcit cunctos, oculisque recenſet
Stans in equo, viſus redit in tentoria miles.
Sol igitur varios tali ratione Planetas
E centro, variasque plagas colluſtrat in illis:
Tellurem inter eos, quæ turbine mota diurno,
Temporis abſumit viginti & quatuor horas,
Leucarumque novem gyrando millia volvit.

Cur autem æſtivo tam longi tempore Soles,
Quæve mora hybernas producat pigra tenebras;
Cur non æquales priùs, exæquentur in ipſo
Veris & Autumni reditu; quæ cauſa duobus
Solſtitiis valeat ſolemnem imponere morem,
Ac veluti metam in Tropicis finemque vagandi;
Cur Æſtas & Hyems, Ver Autumnusque recurrant,
Sedulus exponam: quamvis ea dicere verſu
Res operoſa. Ignoſce priùs non dicta canenti.

Linea quæ partes Tellurem ſcindit in æquas
Inter utrumque Polum, motûs eſt norma diurni,
Quam globus hic ſequitur proprio ſuper axe volutans
Illius in plano ſi ſe ſe Eclipticus orbis
Volveret (hunc peragrat via ſcilicet annua Terræ)
Tum nox atque dies nullo diſcrimine tempus
Dividerent: ardor fieret ſub Sole perennis;
Æternum propiora polis loca frigus haberet;
Atque ubi nunc poſitu regnat mitiſſima cœli
Temperies, illic florerent Veris amœni
Deliciæ ſemper, tamen æſtu & meſſe carentes.

Er

Ergò, ut ſe meliùs cunctas genitabilis ardor
Spargeret in partes alternâ luce fovendas,
Utque hyberna quies æſtivi damna laboris
Et juſta effœtas repararent otia vires,
Debuit obliquè gradibus propè bis duodenis
In fluido poni Terræ verſatilis axis;
Ut re ipſâ poſitum ſemper, quócunque movetur,
Atque parallelum ſibimet perſtare videmus.

Si gravitatis idem centrum moliſque fuiſſet,
Nullo hæc vitari poterant incommoda pacto.
Huc foret Æquator, quò nunc Eclipticus ipſe
Directus, Zonam ſpectarent ætheris unam,
Ac medium Solem productus uterque ſecarent.
Ergò cuique loco tempeſtas unica ſemper,
Æqualeſque vices & par mora lucis & umbræ.
Illud ne fieret, ſic Tellus debuit eſſe
Partibus omnino variis contexta, liquentes
A ſolidis ut ſepoſitæ, ceu conſpicis, eſſent.
Sic etenim, quia pars præponderat altera molis,
Moles tota ſuo natat inclinata fluento.
Mirandum, ſitus ille unus, cùm exorſa ſequemur,
Quot poterit nobis, quantoſque exſolvere nodos.

Fingamus me teque ſolo Æquatoris in ipſo
Impoſitos; atque occiduis in partibus, unde
Cum duplici Terræ motu veniemus ad ortum.
Nox media: undecimus jamjam imminet ante Calendas
Apriles. Capiti impendens micat ignibus æther;
Sol mihi ſub pedibus velatur corpore Terræ;
Ad dextram polus eſt majorum incognitus ævo,
Alter habet lævam, atque illis finitur horizon.
Metior hæc oculis tacitus, cœlumque profundum
Aſpiciens, cerno quos inter ſidera tractus
Æquator Terræ atque Ecliptica linea ſignant.
Nam quot habet Tellus, tot habet quoque ſegmina Cœlum,
Et magni exiguis reſpondent orbibus orbes.
Tum quærens quonam in puncto concurrat uterque

Circulus (in punctis etenim concurrere binis
Atque ſibi planè oppoſitis utrumque neceſſe eſt)
Invenio punctum hoc in quo verſamur, idipſum
Temporis atque loci verè nodum eſſe duorum,
Ac veluti bivium; cui quod reſpondet in alto
Æthere, ſtare caput ſupra: quapropter habere
Antipodas ſummo directum in vertice Solem:
Nos quoque poſt horas biſſex omneſque colonos
Æquatoris, eò cùm quiſque advenerit ut ſit
Dimidiata dies, habituros eſſe viciſſim.
Omnibus eſt adeò terris nox æqua diei.
Solis enim radius terrenum interſecat axem
Ad perpendiculum, atque polis diſtantibus æquè
Partitur lumen Sol æquâ lance duobus.
Quam ſi fortè plagam alterutro ſub cardine Mundi
Incoleres, tibi Sol parte appareret ab illâ
Junctus horizonti: quin talem ſex quater horis,
Qualis in occaſu vel in ortu eſt, eſſe videres,
Lambentemque ſolum rutilâ circumire coronâ.

Ecce autem, dum Terra die convertitur illo,
In torrente natans, quò fert Eclipticus orbis,
Progreditur quiddam; pars ſexageſima quinta eſt
Supra tercentum ſpatii quod perficit anno.
Utque mari medio rapiunt vada ſæpe carinam,
Abducuntque viâ, quamvis in vela faventes
Adſpirent Zephyri, neque declinare putetur;
Inſcius erroris nautas in pontè quietos
Permittit ventiſque frui cœloque ſereno,
Et numerat, quæ non explevit millia rector:
Sic nos poſtera lux nodum tranſcendere cernit,
Deſerimuſque viam, quæ planum Solis in ipſum
Nos adducebat confectâ parte diei.
Tunc Solem incipimus paulisper habere ſiniſtrum.
Non Æquator enim, ſed circulus Æquatori
Proximus ad lævam, per planum Solis ubi lux
Dimidia eſt, tranſit; tum tertius; inde ſequentes.
Cùmque rotæ ſimilis pergat decurrere Tellus

ſuum ſervante ſitum, magis ac magis illo
ſrahimur bivio, quo Sol in vertice nobis
videbatur. Lævâ decreſcere noctes,
ı citò percipiunt Solem, tardéque relinquunt:
eri dextrâ, nam tardè cernitur illis,
itò præripitur. Lux major & acrior illic,
oribus frondes & campis elicit herbas;
epefacta novis latè ſola floribus ornat.
ior hìc & languidior compeſcere ſuccos
pit, ac pingens matureſcentia poma,
entes ſenio meditatur ſternere frondes.
ımnus Capri eſt, vernant loca ſubdita Cancro.

RES adeò menſes alieno turbine Tellus,
ı propriâ rapitur vertigine, ceſſit ad ortum:
novies denis unoquoque diebus & horis
ne viginti, Tropicorum circulus alter
ıatore minor, placuit quem dicere Cancri,
ndo ſuî ſimilem cœlo deſignat in alto,
ulit ad Solem. Tractu quicumque ſub illo eſt,
die mediâ ſupra caput aſpicit aſtrum;
tranſibit enim per planum Solis in horâ.
de corporibus nulla eſt, de montibus ipſis,
cadat umbra ſolo: quapropter viſa Syenæ
ra tunc puteis lux affulgere profundis.
eſt ſolſtitium, quo Ver fugit, advenit Æſtas.
lies toto radiat longiſſimus anno,
â parte globi geminas quæ vergit ad Arctos.
enim plano cùm proxima fiat, & omnis
ılus ad Boream ſic attenuetur ut unum
ıat in punctum, radiis immergitur amplis;
atè circùm effuſi vix parvula nocti
vallâ ſinunt, & longa crepuſcula formant.
ine perpetuo quin & Polus ipſe potitur.

TEREA (cernis) penitus contraria ſentit
ſemiglobus Terræ, qui vergit ad Auſtrum:
lis plano longè longéque receſſit:

Utque

Utque dies hìc progrediens accrevit & æſtus,
Nox illic frigusque. Polum ſex menſibus umbræ,
Caligoque tenent; cis autem infirma brevisque
Lux oritur, vix nata perit; longiſſima nox eſt
Omnibus, & Tropico, quàm poſſit maxima, Capri.
Ergò ſolſtitium Brumæ eſt regionibus illis.

Nos autem poſiti tractu Æquatoris in ipſo,
Volvimur aſſiduâ Terræ vertigine rapti.
Poſtera lux venit, & ferimur cum vortice magno.
Quarta viæ noſtro pars eſt exhauſta rotatu.
Solſtitialis apex ille eſt: procedere nobis
Tres alios igitur menſes, punctumque priori
Oppoſitum, ſoles quod rurſum noctibus æquat,
Tangere nunc opus eſt. Semper ſibi conſtat eundo,
Nativæque tenax poſituræ volvitur axis.
Nonne vides teretis quæ ſit natura figuræ,
Tota inclinato dum ſic percurritur axe?
Solis ut à plano diſceſſerat antè gradatim
Æquator Terræ, ſic ſenſim redditur illi,
Inque dies propiùs, ſerie vertiginis unâ,
Proceſſuque globi. A Tropico jam circulus omnis
Ad Solem remeat, qui ſingula puncta viciſſim
Obtinet, atque die mediâ ſuperimminet illis.
Aucta dies ubicunque fuit, decreſcere jam tum
Incipit, augeri deinceps, ubicunque locorum
Cœperat imminui. Boreæ pars omnis ab æſtu
Uritur: at glacie riget omnis terra ſub auſtro:
Donec eò fuerit repetito turbine vectus
Æquator, punctum ut, trajecto corpore Solis,
Aſpiciat, quod jam ſex menſibus antè tenebat.
Huc vix appulit, en iterum nox æqua diei.
Quosque diu campos ardens exuſſerat Æſtas,
Mitior Autumnus placidis refrigerat auris;
Excipit & flavas hilaris vindemia meſſes.
Tum quos parte aliâ pluviis nivibusque geluque
Fœda premebat Hyems, recreant primordia Veris.

HACTI

HACTENUS ætherio ſuſcepti in flumine curſûs
Dimidium exegi. Nunc inferiora juvabit
Viſere curriculi, Terrâ vectante, rotundi.
Sed quia perpetuò manet immutabilis axis,
Cuncta ex adverſo, quæ ſunt anteacta, redibunt.
Scilicet à Solis rurſum diſcedere plano
Cogitur Æquator noſter, dextrumque relinquit;
Quem ſex continuos menſes à parte ſiniſtrâ
Viderat; hunc totidem à dextrâ jam parte videbit.
Ecce dies noctesque, ſimul reparabilis anni
Commutantur ubique vices; dum circulus omnis
Æquatore minor, ſolitâ vertigine, notos
Progrediente globo gyros agit; atque gradatim
Sub perpendiculum Solis tranſire coactus,
Directos in ſe radios legit ordine miro,
Quos tunc obliquos recipit pars cetera Terræ:
Sed rurſum ſpatio Terra eſt revoluta trimeſtri.
Advenit huc tandem qui reſpicit ultimus Auſtrum
Circulus, hunc Tropicum Capri dixere priores:
Naſcitur æſtivum ſubitò regionibus Auſtri
Solſtitium, longusque dies, & maximus ardor.
Contra Solſtitium terris Borealibus unà
Hybernum eſt, longæ noctes, & frigus acerbum.

DENIQUE curriculi cùm Terra reſurgit ab imis
Partibus, Æquator, videas, ut turbine ſolo
Aſcendens, axisque mero clinamine rectus
In planum redeat ſtantis non mobile Solis;
Confectòque dies anno cum noctibus æquet,
Nota remenſurus cunctis veſtigia ſæclis.

ISTA minutatim ſic exponenda putabam:
Sed metuo ne, dum ſtudui prolixior eſſe,
Obſcurus fuerim. Quæ dicere fuſiùs ergò
Ipſe laboravi, forſan brevitate nitebunt.
Fac nempe ut Solis plano non exeat unquam
Noſter hic Æquator, ſemperque Eclipticus orbis
Ad perpendiculum Terræ transverberet axem:

Protinus æqua dies nocti; ſua cuique perennis
Tempeſtas addicta loco. Variare cupido eſt?
Axem inclinato; mutari plurima cernes:
Adjicias motum liquidi; tum plura videbis:
In liquido motum vertiginis; omnia fient.
Quis dubitet reliquos eadem præſtare Planetas?

Sæpius in campis humiles cùm flumina ripas
Exſuperant, foſſasque replent vallemque profundam,
Plurimus hinc atque hinc vortex agitatur aquarum,
Quo fruticum rami, ſegetes, abreptaque ligna,
Necnon & pecudum rapidè torquentur in orbem
Corpora: ſed quamvis illapſi gurgitis inſtar
Non eat, & proprii ſervet divortia motûs,
Vim tamen ex illo capit omnem, ad eumque refertur,
Vel dum circumagens celeri rotat impete prædam.
Sic Tellus, propriæ centrum vertiginis, etſi
Obſequitur fluido totum delata per annum;
Ipſa quoque hanc fluidi, quâ cingitur undique, partem
Mota movet, volvique rotatu cogit eodem:
Unde fit in magno mediocris vortice vortex.
Ergò ſi quam in eâ molem regione natantem
Inveniet diſcretam à ſe, penitusque remotam,
Abripiet ſecum extemplò, trahet atque rotabit
Tardiùs aut citiùs, nempe ut diſtabit ab illâ.
Verùm talis erit diſtantia corporis hujus,
Qualis erit gravitas, hoc eſt, ſubtilis in illud
Materiæ niſus centrum fugientis, eritque
Niſus, uti moles. Namque hæc per mutua necti
Vidimus, atque unâ cœleſtia lege moveri.

Hôc igitur Tellus privato in vortice Lunam
Offendit, leucis propè centum millibus à ſe
Diſtantem. Sanè tum Luna ſequatur oportet
Tellurem dominam, citiúsque agitata feratur.
Nam dum circumagitur, ſpatium percurrere tanto
Majus habet, quantùm Telluris corpore diſtat.
Interdum Soli propior ſit Luna neceſſe eſt;

Sci-

Scilicet exiguo cùm lumine cornua tingit:
Interdum ſemota magis, cùm tota refulget:
Nunc eat à latere, & lævâ dextrâque viciſſim,
Cùm partim ſplendet, partimque obducitur umbris:
Tum nos creſcentem, decreſcentemve vocamus.

Hæc nos orbe ſuo dum luſtrat, ſemper eandem
Oſtentat faciem, & regiones nomine notas,
Ipſisque in maculis clarâ loca candida luce.
Pars ea nam certè levior, centrumque coacta
Reſpicere; at Soli converſas ordine partes
Obtendit, propriæ quanquam vertiginis expers;
Nempe uno motu, quo Terræ in vortice rapta
Ducitur in radios, aut ſenſim abducitur illis.
Lentiùs idcirco cernis procedere lumen
Per varios Lunæ tractus faciemque rotundam,
Et ſuccedentes hærere diutius umbras,
Quàm ſi Telluris ritu verſatilis eſſet.
Una dies illi quippe eſt & menſis & annus.
Nam dum viginti ſeptemque octove diebus
Omnia Zodiaci rapido pede ſigna pererrans
Curriculum circa Tellurem abſolvit, in illâ
Per medium menſem ſoles ſine nocte videmus,
Per medium menſem ſolidas ſine lumine noctes.

Jamverò unde caret proprio ſic turbine Luna?
Cauſa liquet. Pars eſt vix quinquageſima Terræ,
Si molem inſpicias; nec tertia, ſi diametrum.
Haud igitur vaſto regionem in vortice magnam
Occupat. Hinc motûs parvo diſcrimine currunt
Fluminis ætherii diverſa volumina, quorum
Vi rapitur; pulſu vix ergò diſpare, non eſt
Ut magis ex illâ, minùs ex hac parte prematur.
Perpaulum titubare poteſt, non ſede moveri
Quam gravitas innata dedit: quapropter oportet
Mancipium Terræ Lunam decurrere cœlo;
Non ſecus ac cymbam velo remiſque carentem,
Quamque gubernacli vis unica dirigit inter

Curvatas alvei ripas, fluctuque ſecundo
Leniter in gyrum ſinuoſus devehit amnis.

Tali circuitu bis in omni menſe ſecatur
Area terreni curſûs: ubi trajicit illam
Luna celer, caput & caudam dixere Draconis.
Hi porro variant nodi, totieſque recedunt
Occaſum verſùs, quoties renovantur; euntque
Signorum ſeriem contra moremque Planetæ
Omnis ab occaſu nodos referentis ad ortum.
Hoc fit eò, quoniam dum vorticis ultima noſtri
Luna tenens latè circùm exſpatiatur in orbem,
Annuus interea Tellurem circulus infert
Eoas Mundi ad partes, & ſigna ſecundùm.
Indefeſſa comes rapitur ſic duplice motu.
Eſt ubi Sole procul, gemini tunc fœdere quodam
Concordant motus aliquanto tempore: verùm
Innatat in pigrâ, quia ſummâ, parte fluenti.
Antevolat Tellus, ipſam poſt terga relinquens;
Utpote quæ propior Soli, & magis incita fluctu.
Et cùm ex adverſo prope Solem Luna movetur,
Eſt ubi vis major liquidi, contraria Terræ
Tunc properat: quare nobis ſic ire videntur
Retrorſum nodi; fieri quoque ſemper in illis
Defectus varios Lunæ Soliſque neceſſe eſt.
Nam cùm Luna vagans terreni tranſmeat orbis
Planitiem, ſi tum directo tramite Solem
Dividet à Terrâ, Terram obſcurabit; & ipſa
Protinus amittit lumen, ſi dividet illam
Solis ab aſpectu directo tramite Tellus.
Altera in alterius tunc certò decidet umbram.
Propterea Solem non omni menſe videmus
Deficere, aut Lunam ſpoliari lumine Solis.
Non contingit enim ſemper tria corpora rectè
Opponi, Lunæ cùm tranſitus ille recurrit.

O mirum artificem! Quis tam præclara videndo,
Non ſtupeat genus eſſe hominum qui talia caſu

Fa-

Facta velint, & Materiæ ſine more vaganti
Accepta hæc referant; cùm non ſine mente, ſine arte,
Tot portentorum reddi mera poſſit imago.
Scilicet Aſtronomos, & qui cœleſtia quondam
Luſtrarunt oculis, & quos nova protulit ætas
Contemplatores, æterno nomine dignos
Cenſuimus, quòd ſint auſi ſignare figuram
Aſtrorum, & ſpatia, & moles variosque meatus.
Et cauſam ſupremam ipſis quæ tradidit aſtris
Materiem, formam atque ſitum, normamque movendi,
Legitimo, ingrati, laudum fraudamus honore!
Eſt grave mentis opus chartâ deſcribere Cœlum
Ac Terras, duplicique globo diverſa notare
Climata, ſidereumque rotis effingere motum:
Et potuit ſine mente fabri conſiſtere Mundus!
O pudor! O miſeræ vecors inſania gentis!

ARGUMENTUM
LIBRI NONI.

Ut præcipuas Naturæ partes in ſupremi Artificis teſtimonium vocatas abſolveret, de iis quæ Terrâ Marique continentur, diſſerere ſibi proponit. Hæc pars indicata tantùm ſupereſt: à v. 1. ad v. 26.

Sequitur totius operis concluſio, ubi præcipua quædam recolligit, Atheorum objecta refellit, eosque ultimâ quaſi impreſſione profligat.

1°. *Naturam, niſi hoc nomine Deus intelligatur, rerum artificem eſſe non poſſe: Mundum à Mente ſupremâ factum: ex conſtantiâ motuum cœleſtium, ex imbrium fluviorumque fecunditate, ex tempeſtatum certis vicibus, ex ipſâ viſione oſtendit non à caſu ſed à Deo petendam eſſe mirabilem tam multiplicis fabricæ induſtriam:* à v. 26. ad v. 269.

Ut Veri ſic Juſti certam eſſe regulam mente noſtrâ priorem, fuſiùs quàm in primo Libro probat; nec Rationis magiſtram eſſe Voluptatem, ſed Naturam, hoc eſt Dei ipſius mentem, quæ rebus omnibus & ut eſſent & ut moverentur dedit: à v. 269. ad v. 470.

 2°. Pro-

2°. *Proponit ea quæ ab Atheis objici ſolent:* 1°. *Mundum debere eſſe æternum.* 2°. *Multa eſſe in Mundi opere vitia.* 3°. *Multa etiam in moribus, quæ Deum aut non ſummè bonum, aut non ſummè potentem arguunt:* à v. 470. ad v. 551.

Reſpondet 1°. *Mundum per ſe non eſſe, ſed à Deo creatum cùm voluit, ac ſe propter.* 2°. *Mentis humanæ vitia, nam ab his incipit, non ex Deo, ſed ex abuſu libertatis oriri; ſublatâ peccandi libertate, futurum ut nec bene agere homo poſſet; ſuas ſemper ſontibus pœnas eſſe, ſed interdum ſeras.* 3°. *Ea quæ in Mundo mendoſa videntur, haud ſine cauſâ ita conſtituta eſſe; temeritatis eſſe carpere ſingula, dum univerſa ſe bellè habent. Confutat impiam illam ſententiam:* Primus in orbe Deos fecit timor: à v. 551. ad v. 854.

Probat Religionem non ex arte politicâ natam: non factitiam eſſe ideam Dei; Idololatriam hæreſim quamdam eſſe à Religione naturali divertentem: Atheum ſuis ipſum armis debellat: oſtendit eſſe aliquid infinitum: ex perceptionibus noſtris, ex corporis & mentis affectuum inter ſe communitate probat Deum eſſe, eumque nec Mundi animam, nec ex omnibus mentibus conflatum eſſe. Quintium ad virtutem & ad revelatæ veritatis indagationem excitat: à v. 854. ad finem.

AN-

ANTI-LUCRETIUS,

SIVE

DE DEO ET NATURA,

LIBRI NOVEM,

AD QUINTIUM.

LIBER NONUS.

De Terrâ & Mari.

CARIUM per iter, Quinti, at feliciùs ambo
æſis placidum tranavimus æthera pennis.
unc Terras luſtrare juvat Pelagusque profundum.
on ſpectemus uti, ſcenâ quid agatur in illâ,
uidve actum annales referant ab origine rerum:
ſanas hominum curas varioſque tumultus;
rtunam Regum & populorum triſtia bella;
pius in medio congreſſas æquore claſſes,

Submerſasque rates, & tinctos ſanguine fluctus;
Æquatasve ſolo atque exhauſtas civibus urbes;
Tranſlata imperia & Dominos ſervire coactos:
Ambitionis, avaritiæ, & per ſæcla furentis
Invidiæ partus. Hæc dum ſine more geruntur,
Percellunt animos: cùm præteriere, nihil ſunt;
Humanisque docent quantum inſit rebus inane.
Incaſſum Heroës vani monumenta laboris,
Dum pereunt ipſi, ſæpe & mentita relinquunt:
Quæ poſuere, volunt dum vincere ſæcula, delet
Ipſa dies; & vix cum nomine ſaxa ſuperſtant:
Illuduntque ſuis auctoribus ipſa cadendo
Rudera, & exeſo corrupti marmore vultus.
Mens immortalis quid tot mortalia curet!

Nos ea quæ perſtant, & nil mutantur ab ævo,
Scilicet æternum meliùs referentia Numen,
Quærimus hìc ....
....

Cetera deſiderantur.

....

CONCLUSIO TOTIUS OPERIS.

Deeſt initium.

Hos jam theſauros Pelagi, & tot ditia gazis
Viſcera terrarum vigili dum lampade luſtras,
Artificem quantum felici hæc omnia cernis
Effudiſſe manu? credin' miracula tanta
Moliri Naturam? huic par erit illa labori?
Sed Natura quid eſt? Aut illo nomine primam
Rerum cunctarum cauſam, Numenque ſupremum
Singula proſpiciens, intelligis: & Deus hic eſt:
Aut ſic appellas natam ſervire patique
Materiem, certis parentem legibus, orbam
Mente & conſilio, vi brutâ atque impete pulſam.
Dic igitur num tanta queat prudentia cæco
Principio affingi, nullum cui cernere finem,
Nullas noſſe vias datur, aut intendere quidquam?

IPSE quidem priùs edocui corpuſcula quæque,
Quantumvis brevia, imminui in breviora poteſſe;
Scindi deinde alias in partes, atque ità ſemper,
Ut frangi fragmenta queant: quia quodlibet horum
Corpus compoſitum eſt, minimoque minora tenentur.
Nec tibi tam ſubtilis erit pulviſculus; imò
Vel ſi auram ætheriam, aut aliquid ſubtilius aurâ
Proponas, cui non partes infráque ſupráque,
Et ſpatium diſtinctum inter dextram atque ſiniſtram,

Et facies varias, atque impenetrabile robur
Extemplo tribuas. Alioqui corpora nulla
Confierent; nullæ poſſent coaleſcere moles;
Totaque Materies puncto conſtaret in uno.
At licet innumeras in partes ſectilis, adſit
Ni manus artificis, non illa ſecabitur unquam.

Nec me animi fallit, vaſtâ in compagine rerùm
Quid per multiplices valeant corpuſcula formas:
Seu quàm ſculptilibus ſint apta & idonea ſignis
Ferramenta, rudes ut craſſo è marmore gibbos
Excutiant; mollesque ſinus, projectaque blandè
Lintea, levorem carnis, ſpirantiaque ora,
Mentitosque animi motus in imagine fingant:
Sed, ni incocta focis priùs inſtrumenta fuiſſent:
Ni gelido priùs extincta & durata liquore,
Ni variis; prout uſus erat, donata figuris
Cepiſſent rigidæ perfrictu cotis acumen,
Hæc neque docta manus duxiſſet marmora circum,
Saxum ſtabat iners, hebes, indigeſtaque cautes.
Sic & materies omnis, niſi regula quædam
Mente ſedens operi invigilet præſitque labori,
Et ſubigat partes agitans atque ordinet acri
Judicio, turpis ſine formâ aut more jacebit.
Eia, quam pedibus calcas, age, collige concham,
(Nam tibi divitias ultro ſubſternit eunti
Terra, pavimento mage ſplendida teſſellato)
Collige: quàm facili ſinuoſa palatia torno
Ducta nitent! Quantis ſpirarum flexibus orbes
In ſe ſe redeunt? Ut Dædaleo labyrintho
Hìc tumet, hìc impreſſa leves trahit area ſulcos,
Diſcolor ipſa ſibi, generi ſed concolor eidem,
Et paribus virgis, paribusque interlita guttis!
Hæc tibi Praxitelem conſtans induſtria vincit.
Arte laboratos intus nunc cerne Penates:
Quàm terſâ lucent veſtita cubilia cruſtâ!
Quàm vario radiant tinctu! micat ignis & aurum;
Purpureasque inter maculas diſtinguitur Iris:

Hæc

Hæc tibi pingendi ſolertia vincit Apellem.
Aſpicis in tenui quantus labor; ut neque fingi
Fortuitò poſſint vilis miracula teſtæ.
Sed qui nec potis eſt concham procudere caſus,
Num poterit vaſti molem procudere Mundi?

Præter enim quàm quod nec ſunt corpuſcula per ſe
Materiæ; per ſe nec ſunt affecta figuris;
Nec per ſe avelli, per ſe nec idonea jungi,
Aut infinitum durare illæſa per ævum;
Ac per ſe nullius habent primordia motûs,
Nec vacuam ſpatii regionem & inania regna:
Quæ ſibi Fortunæ vates fundamina jecit
Effugere ut poſſet prudentem & fallere cauſam;
Auctorem ex ipſo aſpectu Natura fatetur.
Quandoquidem quæ ſunt, vel ſic fuit eſſe neceſſum,
Præter id omne quod eſt alia ut res eſſe nequiret,
Vel fieri poterant aliter. Si dixeris illud;
Ergò in Materiâ ſpecies fuit unica motûs,
Unus item gradus, & partem proclivis in unam.
Verùm his Materiæ ratio & natura repugnat,
Quæ quocunque gradu partem eſt proclivis in omnem,
Nec magis hoc ritu per ſe quàm mobilis illo;
Atque infinitè potuit circumacta cieri.

Ergò aliter poterat, quàm ſic: nec tu ipſe negabis.
Mulorum ſiquidem pardorumque edita monſtra
Qui videt, has etiam ſpecies potuiſſe creari
Primitus, ac proprio deduci ſemine cernit,
Quæ tamen haud ita ſunt factæ. Sic currere plures
Quàm ſeptem, atque alio motu potuere Planetæ,
Et gemini Soles, atque altera Luna rotari;
Vel nullæ ſplendere faces; vel denique nullum
In terris animal, quanquam eſſent ſplendida cœlo
Sidera, ſic factum ut lumen ſecerneret umbris.
Hæc igitur quare facies apparuit Orbis,
Tantos ornatus referens tantumque decorem;
Non chaos, atque rudis ſine more, ſine ordine moles?

Aut

Aut caſûs aut Mentis opus: neque tertia cauſa eſt.
At caſum eſſe nihil, noſtris patet argumentis.
Quid ſupereſt? Niſi ut hæc Menti miracula reddas,
Et quæ magna cluent, & quæ perparva videntur;
Corporis ut fabricam noſtri, ſic non minùs albi
Papilionis aquas propter degentis & amnes;
Quem natum videt una dies, videt una peremtum.

Luna nitet; nitidoque tamen ſub lumine celat
Naturam; ſimul ignota & manifeſta videri.
Sit-ne globus Terræ ſimilis neſcimus, an olli
Planities pateat camporum, hiscatve profundo
Interrupta mari, vel montibus horreat aſpris;
An montes habeant ſylvas & luſtra ferarum
Hoſpita; ſint populi, ſint plenæ civibus urbes:
At famulam Terræ ſcimus, Terrâque minorem
Indeflexa ſequi circùm veſtigia ſemper,
Atque notho molem illius luſtrare rotundam
Lumine, dum mittit radios à Sole gradatim
Ac duplici motu acceptos, tum Solis egenas,
Obſcurasque ſuî partes offerre viciſſim,
Et ſublucentem premere inter cornua diſcum.
Ordine tam certo fiunt hæc omnia, Quinti,
Prænoſci facilè ut poſſint, ſcriptisque notari;
Inque diem, inque horam rata ſit præſentia Lunæ,
Seceſſusque; rati quoque ſint occaſus & ortus,
Fulgorisque gradus, necnon remeabilis umbræ.

Hæc omnes referunt oculis ſpectacula menſes.
Illorum at quæ ſit ratio & ſolertia, omittis
Scrutari; quoniam doctrinæ vicit amatæ
Illecebra, ex animo meditandi talia curam
Quæ tulit, & caſu regimen concredidit uni.
Si globus ille tamen noſtro ſervire paratus,
Aut minor, aut major quàm nunc eſt fortè fuiſſet;
Si magis elatus cœlo, terrisve propinquus;
Quod juvat, officeret: fidus nec jam ille Satelles,
Hoſtis at usquè ſequax iret, vel inutile pondus.

Nam

Nam propior majorve: nimis contunderet auras;
Oceani vaſtum graviori pondere corpus
Opprimeret; fluidisque means incumberet undis.
Illæ Telluris ripas, camposque per omnes
Altiùs effuſæ ruerent, omni aggere rupto
Aërias cautes & promontoria latè
Obtegerent; immenſa palus abeunte manerent
Proluvie, rurſum mox eſſent omnia pontus:
Præſertim furvæ cùm cetera concolor umbræ
Luna recens limbum naſcenti lumine ſignat,
Aut ubi jam totâ radiorum aſpergine fulgens,
Plenior oſtentat maculoſos æthere vultus:
Tunc etenim pelago & Terris oneroſior inſtat.
Sæpius interea Solem occultaret amicum,
Noſtroque ingentes tenebras offunderet Orbi.
Altior aut minor, exiguam nimis undique lucem
Spargeret; æquoreos vix lamberet ardua fluctus;
Aut nihil aut leviter preſſus, qui ſubditur aër
Staret iners; nulloque maris tunc ebria motu
Plurima quæ paſſim terebrant ſpiracula Terram,
Haud unquam injectos poſſent haurire liquores;
Unde ſcaturigo fluviorum, & fontibus almis
Perpetuus vigor, ac dulci vis indita lymphæ;
Quam per arenoſos purgatam ritè canales,
Ac ſale decuſſo, reddit procul æquore Tellus.

NAMQUE ego non credam fluvios ex imbribus omnes
Enaſci: quanquam multis ea forſan origo
Fontibus eſſe poteſt, quos fervida diſſipat æſtas,
Cùm ſemel exuſſit campos penetrabilis ardor,
Et pluvialis aquæ venas exhauſit inanes.
At rivi multùm eſt ratio diverſa perennis,
Quem non æſtivi ſoles, non torrida Cœli
Zona, nec urentes poſſunt abſumere venti:
Plurima cùm medio ſe præbeat inſula ponto,
Quâ micat in flammas ferventior orbita Solis,
Nullus ubi cadit, aut certè parciſſimus imber,
Et tamen irrigui fontes per amœna vireta

Per-

Perpetuos volvunt Neptuni ad littora fluctus.

QUALIS enim noſtro vagus errat corpore ſanguis,
Et fluit & remeat per cæca foramina certo
Cordis ab impulſu; talis Terram irrigat humor,
Quem Lunâ cogente jacit prædives aquarum
Oceanus, quoties rapidis exæſtuat undis,
Terrarumque tubos intrat violentus apertos,
Ac reducem venis rurſum regerentibus haurit
Mox in ſe contractus, & omni ex parte reſorbet.
Hoc ſine jam paucos exſanguis & arida Tellus
Emittat gremio fontes, nec prata rigentur,
Mobilibus nec lota micent pomaria rivis;
Larga nec impoſitas deportent flumina merces,
Nec diducta cavis hinc inde meatibus agros
Fecundent; languens ſitiat pecus, atque hominum gens
Deciduos tantùm ſperet de nubibus imbres.

NEC ſua deeſt ratio pluviis, quas Matris in almæ
Præcipitat gremium Pater Æther. Unde per Orbem
Tot populi, pecudumque greges, armenta, volantes
Paſcentur, nî gramen humo ſegetesque vigebunt?
Et ſegetes quî fundet humus vel gramina campis,
Si non ebiberit latices quos nubila portant?
Hæc evecta mari Sol igneus æthere toto
Attenuat; ſummæ regionis congregat algor,
Inque nivem denſata premit; ſtant pendula cœlo,
Donec ab aëriis torrentibus acta ferantur,
Et Phœbi radiis, aut Terræ ardore reflexo
In pluviam reſoluta cadant: quam fervida potat
Terra parens frugum, atque ſinu madefacta recondit;
Plantarumque cavis tradit radicibus, auctam
Antè ſuis opibus, ſalſo & medicamine tinctam.
Ergò viventum ſtatus ac natura popoſcit
Conſenſum hunc rerum. Sol, aër, nubila, venti
Vectores pluviarum, ac Tellus, Luna, profundum
Concordant, ut ſint genitabilis organa vitæ,
Teſtenturque Dei vigilem per ſingula Mentem.

Nunc operæ eſt certis attendere motibus annum
Usquè renaſcentem; quo ſe globus ordine noſter
Luminis ad fontem vertat, noctesque diesque
Afferat ipſe ſibi; ut brumæ poſt tædia mutet
Veris delicias, æſtivos deinde calores,
Ac demum Autumni poma expectata feracis.
Quis credat Mundi magnum & verſatile templum
Perpetuò volvi, aut abreptum turbine Solem,
Et circumtremere auricomis pictum æthera ſignis,
Ut Terram in medio ſtantem famula aſtra coronent,
Atque Satellitibus Cœlum ambiat omne coruſcis.
Non tanti ſumus; & ſi quo præſtamus honore
Gens hominum, eſt totus Mentis, non corporis: illa
Debetur cœlo, finitæ neſcia vitæ:
Huic autem ſatis eſt perituro, ut munera Solis
Participet, dum uſura brevis conceditur ævi.

Quanta fuit veſtri ſuper his prudentia caſûs?
Quàm bene diſpoſuit res cunctas, æmulus alti
Judicii? Melior caſu Mens nulla fuiſſet.
Colluſtrandus erat communi lampade Mundus:
Ergò materiæ perquàm ſubtilis acervum
Conglobat ingentem, rapidè movet, inde per omnes
Ætheris inſinuat globulos; concuſſa repentè
Lucida materies animantûm offendit ocellos
Fortè laboratos, at ſic feliciter, ut ſint
Vibratæ lucis, ſimulacrorumque capaces.
Cryſtallum hìc reperit, quod lucem ad rete paratum
Transvehit appoſitè; tum nervi mobile filum
Reticuli inſertum fundo, pars ultima cujus
Pertinet ad cerebrum; cerebro mens indita quædam
Fortè reperta capit motum, ſentitque quod extrà
Perculit, ac lucem, quam neſciit antè, micantem
Protinus agnoſcit. Quæ tot numeravimus, horum
Si quid defuerit, lux nulla aut irrita fulget.
O caſum prudentem! O ſanæ Mentis! Et omni
Dignandum cultu! ſapiens qui primus, opinor,
Te fecit, Fortuna, Deam, cœloque locavit;

Cauſarum cauſa omnipotens, & ſumma creatrix.

Illud in his rebus non eſt, ut omittere poſſim.
Eſt aliquid Veri, quod mens dum noſtra tuetur,
Arripit extemplo, atque intus lætatur adepta.
Mentem igitur Verumque inter cognatio quædam eſt
Inſita; corporeis veluti cognata videtur
Lux oculis. Hæc ſi facta eſt concordia caſu,
Et caſu fit, uti Mens Verum apprendere poſſit.
Atque adeò ut lucem atque oculos Fortuna creavit,
Sic Mens è punctis temere occurrentibus orta eſt.
Nec melior Veri quàm Mentis cauſa putatur.
Quod verum eſt, caſu verum. Caſu accidit ergò,
Quatuor ut binis eſſent æquata duobus.
Fortunâ factum eſt, ut Totum grandius eſſet
Parte ſuî; curvâ brevior, quæ linea recta eſt;
Resque eadem eſſe ſimul, ſimul & non eſſe nequiret.
Hæc aliter fieri poterant te judice? Veri
Non eſt lex æterna ſacri? Quæ vera reapſe
Perſpicuè, liquidò nunc ſunt, ea falſa fuiſſent,
Si nexus alios habuiſſent corpora prima,
E quibus aut mentes, aut mentibus obvia conſtant?
Quis non excipiat maleſanum dogma cachinnis?
Quod verum eſt, hoc ante Atomos & corpora quæque,
Hoc ſine corporibus verum eſt Atomiſque ſine ullis:
Cumque oculis hominum quæ convenientia luci eſt,
Hæc fuit ante oculos & lucem, cognita Menti.

Non igitur Veri caſus patet; at neque Juſti.
Juſtum nempe quid eſt, niſi Verum in moribus? Abſit
Indubia & conſtans cernendi regula Juſti,
En procul à nobis cernendi regula Veri.
Illam homo ſi finxit novus auctor, & hanc quoque finxit:
Si neutram, Natura parens utramque creavit.
Quæ facilè ut capias præfari pauca licebit,
Ac noſtræ interiùs penetralia mentis adire.

Ni-

Nimirum eſt Ratio nobis innata, perinde
Ut ſunt innati ſenſus. Non fecimus ipſi
Aures atque oculos quibus utimur; ut neque rerum
Objectas ſpecies: quas inter & organa ſenſûs
Harmoniam poſuit talem Natura creatrix,
Ut, cùm obverſantur, ſenſus ſimul hauriat illas.
Non magis artifices propriæ Rationis haberi
Poſſumus, aut Veri; quod cum Ratione ligatur
Harmoniâ tali, nequeat ſe ut pandere Verum,
Quin Ratio confeſtim apprendat & imbibat illud.
Unde quod ipſa videt, ſic, ut videt, eſſe neceſſe eſt:
Et quod ei certum eſt, certum priùs hoc erat in ſe,
Quàm foret humano Rationis lumine notum.
Quod ſi non eſſet, fruſtra loqueremur; & omnis
Mens hominum, ſermo, ſenſus, res eſſet inanis.
Nam cùm decipior, non me Ratio intima fallit;
Verùm inconſultâ quoniam Ratione ferebam
Judicium præceps, tunc me malus abſtulit error.

Hoc tota ingenito regitur Mens lumine, proinde
Non intellectus tantùm, ſed & ipſa voluntas,
Cui ſua lex inſculpta manet, ſua norma volendi.
Namque ſatis non eſt, res, ut ſunt, Mente tueri;
Præcipuè factis homines ſumus. Omnis ab uno
Lumine vivendi petitur modus, atque ſciendi.
Quod Mentem in Juſto poſſet ſi fallere noſtram,
Falleret in Vero. Sed nuſquam Regula fallit.
Aſpicis in fabricâ cum grandis & ardua moles
Tollitur, ad lapides ut ferrea norma ſecandos
Accedat, donec latera omni parte quadrentur:
Ut junctim libella pares conſidere cogat:
Et perpendiculo ſurgat directus in auras
Angulus. Interea facies circumſpicit omnes
Dux operis; prudenſque cavet ne quid minùs aptè
Promineat, fugiatve, aut exeat ordine plano.
Ante laborem, ante artificem ſtat certa laboris
Regula: Sic & mente prior ſtat regula Mentis:
Quæ nunquam erraret, ſi credendum huic nihil eſſet;

Nec malè quidquam ageret, bene ſi nihil eſſet agendum;
Aut exemplari firmo innatoque careret.

CERTUM igitur Rationis & immutabile cùm ſit
Exemplar, ſeu judiciis præeſt illa ferendis,
Seu regit affectus animorum & facta gubernat,
Sunt liquidò per ſe fieri debentia quædam
Omni hominum Ratione priùs, quæ Juſta vocamus;
Ut ſunt per ſe ſe quædam debentia credi
Omni hominum Ratione priùs, quæ Vera vocantur.
Legibus à noſtris, vel neutra, vel utraque pendent:
Hinc ſi quid verum eſt, aliquid juſtum ſit oportet.

NIMIRUM ſi quis tibi quatuor eſſe negaret
Bis duo, cerritum ſanè meritóque vocares.
Quapropter? Quoniam Ratio verum eſſe patensque
Declarat, quod ridiculus ſtolidusque negaſſet.
Eſt igitur lux in nobis quæ talia monſtrat.
Jam ſi idem Herculeas meditatus adire columnas
Iret in Ægyptum, ſitiens aut retibus undam
Colligeret, ſtultum ſanè meritóque putares.
Quapropter? Quoniam legi Rationis apertè
Pugnaret, quâ præcipitur per idonea finem
Optatum potiùs, quàm per contraria quæri.
Eſt igitur lex in nobis quæ talia dictat.

FORSAN in utilibus quiddam lex iſta ſuſurrat,
Inquis: at in rebus prorſum obmuteſcit honeſtis.
Ergò fateris in utilibus: non accidit ergò
Fortunâ, legem hanc ut haberet quisque, ſed ipſam
Primitus è ſacris Naturæ fontibus hauſit.
Juſtitiæ porro virtutem non ſua tantùm
Utilitas, divina magis commendat origo.
Conſtituit multas hominum ſapientia leges;
Id fateor: ſedenim inventrix Sapientia legum
Lex primæva fuit, quæ non inventa, ſed ipſo
Munere Naturæ ſic mentibus inſita cunctis,

Ac tanto conſenſu, ut queis præſtantior eſſet,
Hi juſtas ferrent leges, aliique libenter
Acciperent. Noſtro ſpirans hæc pectore damnat
Quidquid perverſum eſt, & honeſti inſculpſit amorem.

Est oblata viro merces, qui primus in hoſtem
Irruerit; tu primus ades, vallumque refringis,
Mercedem petis; alter habet, qui fugit & arma
Perdidit. In vinclis frater gemit; ære gementem
Ipſe tuo redimis, liber te vendere tentat:
Conquereris meritò: Sed cùm in te facta queraris,
Nonne hæc in reliquos nunquam facienda fateris?
Caupo viatorem perblandè invitat in ædes;
Exceptum dum ſomnus habet, crudo enſe trucidat:
Hic fureret dum dira fames, ut bobus & agnis
Parceret, occidit matrem, natosque voravit:
Pro! Quæ flagitia! Exclamas, quæ monſtra! Sed unde
Monſtra vocas? Si non Ratio, quæ reprobat, ulla eſt,
Immeritò reprobas; ſi qua eſt, lex inſidet ergò
Talia quæ damnat; quænam eſt? Eadem illa profectò,
Quæ monet ac prohibet ne bis duo quinque putentur.

Respondes forſan, tibi juſtum hoc omne videri
Primitus, atque ipſâ Rationis luce probatum,
Quod magis arridet: quia te nativa voluptas
Huc impellit, & hortatur nil cetera cures.
Sed mala doctrinâ quot deriventur ab illâ,
Utile quæ grato, & grato confundit honeſtum,
Usque novis augens animorum incendia flammis,
Jam ſatis oſtendi. Quòd ſi hæc Rationis ab ipſo
Lumine monſtrantur, Ratio fit cauſa malorum
Omnigenûm, toto quæ parturit Orbe Voluptas.
Illam autem ſcelerum, aut errorum dicere matrem
Æquè deſipere eſt, ac ſi quis diceret eſſe
In cauſâ fabricæ canonem, cur fabrica peccet.

Natura eſt adeò Veri Juſtique magiſtra:

Hoc à principio, Quinti, hoc à fonte petivit,
Quas humana dehinc poſuit ſapientia leges,
Naturam & legem Rationis ubique ſecuta.
Nec vetat à recto lex ſicubi prava receſſit:
Ut ſunt humanis homines qui carnibus eſcam
Non dubitant coxiſſe ſibi, interdumque paternis;
Quales Braſilii nuper, Læſtrygones olim:
Nam ſtulti quamvis à Vero ſemper aberrent,
Non exinde probes Verum nihil eſſe reapſe.
Ut Veri, in cunctis inerant ſic ſemina Juſti:
Conſopita quidem, graſſante libidinis æſtu
Per populos, tandem prudentibus excita juſſis.
Sed quæ cauſa dedit Rationem, habuiſſe neceſſe eſt;
Et quæ Juſtitiam inſpirat, juſta ipſa profectò eſt.
Nam quocunque caret, certè hoc dare nulla poteſt res.
Lex igitur primæva, Dei Mens atque voluntas:
Et legem hanc ſentire, Deum eſt audire loquentem.
Nec Verum, aut Juſtum ſterilis Fortuna creavit.

Si caſum abjicias, & ineluctabile fatum
Subſtituas, in Materiâ nihil eſſe neceſſum
Vidimus; atque aliâ quàm quâ nunc ſede refulget,
Almæ fecundam lucis potuiſſe creari
Congeriem, vel multiplici glomeramine cogi.
Sidera ſunt præter Solem & viſuntur Olympo
Innumerabilia. Hæc propriis, à vortice noſtro
Secretis, latè cumque indigenâ comitatu
Vorticibus regnant, & ibi diverſa rotantur
Privatim; at motus quos illic incita ſervant,
Vel nulli prorſus, nullo impellente, fuiſſent;
Aut alii quàm ſunt, alios ſi cauſa dediſſet;
Vel ſi ſponte ſuâ, motus foret unus eorum.
Et tu, nos rapido, Tellus, quæ turbine verſas,
Cur placidâ non ſede ſedes, Ptolemæus ut olim
Juſſerat? Hoc quianam potiùs quàm volveris illo
Exagitata modo, circumlabentia diſcors
Sidera vel ſuperans curſu, vel tarda relinquens?
Sic neque vulgares motûs per corpora leges

Demonſtrant, cur Sol hâc Cœli parte, vel Orbis
Conſiſtat quam ſemper habet, cur primitus ire
In latus hoc, illi lateri quàm obvertere frontem
Maluerit. Volvi Cœlum ſi credis ab Euris
Ad Zephyros, quidni à Zephyris decurrat ad Euros?
Par utrique modo eſt: neutro Cœlum ire repugnat.

Quæ ratio pariter, quam ſolà ducere poſſis
Ex vi Materiæ, tam firmo cardine Mundum
Transfixit, tantoque veru Cœlum, Aëra, Terram
Perterebrata tenet, rerum ſit ut unicus axis;
Dum reliqui proprios axes habuere Planetæ,
Sol etiam ipſe ſuum, quem circum tota rotando
Verſari moles maculis oſtenditur ipſis?
Nil igitur ſine Mente putes in ſidere factum:
Nil à principio motum ſine Mente. Quot errant
In Cœlo ſtellæ, ac projectum lumen opacis
Corporibus prorſum æquato moderamine ſumunt;
Quotque faces liquido nox clara accendit Olympo;
Quot ſunt in patriâ viventûm ſemina terrâ;
Et quot humus gremio ſuccos habet, atque fodinas;
Vel ſilices ipſæ, quarum de corpore duro
Eruitur ſplendens, ac Soli congener ignis;
Tot Numen cecinere tubæ: cecinere, canentque;
Quanquam Epicureas obturat perfidus aures,
Imperitare ſibi nec vult homo, quem timet. Ergò
Quid juvat ulteriùs commenta referre Lucreti?

At nunc difficiles conemur ſolvere nodos.
Ex nihilo nil fit: lex inviolabilis eſto:
Nil ruit in nihilum, clamat ſchola tota Epicuri.
Ergò ſi quæ ſunt, æterna fuere; nec unquam
Ceſſatura manent. Intermoriuntur ubique
Corpora, Materies autem quæ corpora fundat,
Semper erit, fuit, eſt: finemque ignorat & ortum.
Si Deus eſt, ſi Materies exordia ſumſit,
Unde illam Deus? Et quando? ſi fecit ab ævo,

Eſſe ea non cœpit; ſi longo tempore poſtquam
Ipſe erat, ecquo conſilio mutata voluntas
Numinis æterni? Nam ſi non eſſe decebat
Materiem ac Mundum; cur tot, cur tanta creavit?
Si fieri decuit; quidni priùs? An ſibi famam
Et cultum voluit? Quis credat honoris aventem
Naturam, ſibi quæ ſatis eſt, nihil indiga noſtri,
Sorte beata ſuâ? Quid erat, mortalibus ægris
Quòd manifeſtari dubiè, cæcâque videri
Suſpicione, coli variâ ſub imagine rerum
Omnigenûmque Deûm monſtris, aliquando negari
Funditus, interdum neſciri, paſcere litem
De ſe perpetuam, violandas ponere leges,
Ac genus humanum vitiis permittere vellet
Omnibus, inque ſuâ pateretur imagine ludi.

Præterea quamvis vaſtum disjecta per Orbem,
Quæ redolent mentem artificis, ſunt corpora quædam;
Non tamen infinitam adeò, ſumméque potentem,
Aut ſummè cautam. Siquidem vel plurima nævis
Turpia ſunt paſſim & mendosè condita; vel ſi
Partibus ac numeris dicas completa, videmus
Augeri potuiſſe: manum Spectator avaram
Arguit, inque bono melius deſiderat ipſo.
Ut ſunt arborei fructus campique feraces,
Sic etiam horrendæ cautes & inhoſpita ſaxa,
Sic Libyæ, fluctusque leves undantis arenæ.
Quid juvat aſſiduum Solem vigilare ſub Arcto
Menſibus æſtivis, portasque occludere nocti;
Quandoquidem concreta gelu per cetera torpet
Tempora, nec civem patitur nive conſita tellus?
Verberibus quot ſunt radiorum aut victa repenti
Frigore; quot rabie venti, aut rubigine cæcâ,
Aut fluviis magno latè erumpentibus alveo,
Intempeſtivis aut imbribus, atque procellâ
Grandinis intereunt ſata læta, hominumque labores?
Quot necat atra lues populos? Quot partubus ipſis
Denatæ matres? Vitæ quot ubique parantur

In-

Inſidiæ? Rem quamque ſuus circumvenit hoſtis,
Ut nec ſecutà, miſeri, brevitate fruamur.

Si Deus eſt bonus, omnipotens, ſi cuncta gubernat;
Cur mala, quæ totum fœdè graſſantur in orbem
Non averruncat? Si quæ medicamina morbis
Inſtituit; quibus hæc plerumque incognita ſervat?
Si fruges homini; num toxica tetra novercis?
Si terram, ut colerent mortales; cur mare Terras
Exſuperat? Cur nulla pati vult littora, frenum
Sæpius indignans; cur audet diluviare,
Et totas haurire refuſis fluctibus urbes?
Cur adaperta tremit, cæco vexamine Mundi
Non nunquam, & piceos niveis è montibus ignes
Ejaculatur hians tellus, ac murmure magno
Susdeque ipſa ruit, vaſtâque voragine ſorbet
Incautum genus, & lacubus ſola mergit obortis?
Cur pelago pluit, interea ſitientibus arvis?
Quosque peruſta libens bibat Africa, Caucaſus imbres
Accipit, emturus Libyci partem ipſe caloris?
Cur vorat ignis opes, hominum ſi natus in uſus?
Cur feriuntque pios, & omittunt cæca nocentes
Fulmina? Nequitiæ patiens cur optima noſtræ
Mens peccare ſinit? Si tantus criminis horror;
Impediat: vel cùm toleret, non ardeat irâ.
Si prohibere poteſt, nec vult; virtutis amore
Non capitur: ſi fortè velit, nec poſſit; inermis
Eſt illi virtus, nec jam infinita poteſtas.
Denique ſi Mentes nullo delebilis ævo
Vita manet, mercesque bonis æterna paratur,
Unde voluptatis tantæ promulſide nullâ
Illexit miſeros; imò cuppedine rerum
Implevit, quas ſpernere fas, & amare nefas ſit?
Quin nos inſontes, immortalesque creavit:
Et quantum inſtabilis vitæ leviumque bonorum,
Naſcendo tantum ipſe ſui ingeneravit amorem?

Venimus ad Syrtes. Alto cum gurgite primùm,
Et cum turbinibus ventorum, atque æquoris æſtu
Lucta fuit: nunc ad ſcopulos allidere, portûs
Ipſo in conſpectu, Proretæ dedecus eſſet.
Ergò jam totis opus eſt incumbere remis
Et ſuprema viæ ſuperare pericula noſtræ.
Qui nihil è nihilo fieri pleno ore tonabat,
Credidit è nihilo ſic omnia facta putari,
Ut nihilum quaſi materies foret unica rerum:
Ceu ſcamnum è trunco facimus, ſtatuamve rotamve?
Aut quaſi ſeminium, ut minimo de germine pinus
Alta venit? cenſes ſi talia, docte Lucreti,
Jure putas nihil è nihilo potuiſſe creari:
Namque his in rebus nil fit; mutatur earum,
Quæ jam prorſus erant, ratio, poſitura, locusque.
Sed non eſt ea lis inter nos. Quærimus utrùm
Per ſe ſint quæ ſunt; atque illa ſit eſſe neceſſum.
Nam ſi ſunt per ſe, non ſunt aliquando creata:
Si per ſe non ſunt, cœpiſſe aliquando fatendum eſt.
Quærimus hoc unum, hoc igitur ſiſtamus in uno.

At lis tranſacta eſt. Atomos non eſſe, ſed ipſam
Materiem è multis concreſcere partibus, antehac
Oſtendi: nullis nativo jure figuris
Inſtructam, nullo natam ſe impellere motu
Delectuque loci. Quin Mentes eſſe probavi
Quiddam incorporeum; ſolâque à Mente petendam
Vim motûs, quæ Materiæ ſubrepat inerti.
Supremam hinc docui Mentem conſiſtere per ſe,
Quæ moveat cuncta omnipotens, quæ cuncta creârit,
Atque ètiam ex nihilo. Sic emerſiſſe fatemur
E tenebris lucem (quamvis primordia lucis
Haud tenebræ fuerint) cùm lux ſplendeſcere cœpit,
Lux ubi non fuerat. Sibi nam dare nulla poteſt res
Surgat ut è nihilo, vel ſi infinita putetur:
Si finita, nequit per ſe conſiſtere; quando
Nil perfectius eſt, nil excellentius, imò
Nil tam infinitum, quàm taliter eſſe, nec ulli

Principium debere ſui. Cur cetera deſunt
Illi quod per ſe eſt? ſi non ab origine limes,
Unde erit? Eſte procul miſera argumenta Lucreti,
Argumentorum larvæ. Quid in arma reſurgit,
Et lacero noſtros umbone repercutit ictus
Nequicquam? Qui Materiæ primordia vana
Seminat in nihilo, è nihilo qui corpora fingit,
In nihilum nexus omnes formaſque refundit,
Et non erubuit, quòd cogitet aut velit alta
Mens hominum, ex nihilo factum id natumque fateri;
Jam toties fautor nihili, nunc omnia naſci
Ex nihilo potuiſſe negat: mavultque minutas
Particulas, quarum virtus eſt nulla, vel ipſo
Judice, nec natura ullo conamine poſſit
Deſcribi, quin principiis extrema repugnent,
Eſſe tamen per ſe, & toto genuiſſe quod Orbe eſt;
Quàm per ſe Numen ſummum eſſe, & cuncta creâſſe.

Sit rata res igitur ſemel, ac firmata perenni
Judicio inter nos, Quinti, cauſam eſſe potentem
Materiæ: facili jam cetera luce patebunt.
Non enim ab æterno, ſed Mundum ea cauſa creavit,
Cùm voluit. Nec propterea mutata voluntas,
Aſt eadem ſemper fuit, hoc ut tempore Mundus
Confieret. Quo conſilio, neſcimus: honorem
Certè haud affectans; ſatis eſt ſi condidit Orbem
Se propter, non externâ ratione coactus,
Seu cauſâ quâdam præeunte operumque magiſtrâ;
Qualia agunt homines alieno lumine ducti.
Nam Deus ipſa quidem Ratio eſt, nec legibus ullis
Vinciri potuit, leges qui condidit omnes.
At quæ mens illi fuerit, dum cuncta crearet,
Quaſque ſit ille vias, quo fine modoque ſecutus,
In multis facta ipſa docent, oculiſque loquuntur,
Facta Epicureis meliùs facunda ſuſurris.

Verùm hæc fortè tibi quondam detecta patebunt,
Quan-

Quando revelati vegetus ſacra dogmata Veri
Hauſeris, atque novo mirabere lumine victus,
Quanta Dei in noſtram fuerit clementia gentem.
Namque parum eſt, Quinti, tot per miracula rerum
Numine ab æterno cuncta eviciſſe creari:
Aggrediar poſthac (& me labor iſte juvabit)
Dictatos afflante Deo producere libros;
Legitimi normam cultûs monſtrare; diuque
Promiſſi Mundo myſteria pandere Chriſti:
Quo duce ad æternam via ſternitur unica vitam;
Quo ſine nil ipſum proſit cognoſcere Numen.
Hìc ſat erit ſolam Naturæ attendere vocem.
Clamat enim auctorem Natura, opus undique ſummum
Arguit artificem; Mens abdita corpore cernit
Nunc opus, artificem mox corpore libera cernet.
Interea mirum non eſt, ſi corpora Mentem
Præpediunt, ac futilia & terreſtria ſæpe
Ad bona detorquent, licet ad meliora vocatam
Immenſi teneat non unquam explebilis ardor,
Et ſitis implacata boni, & nativa cupido:
Quam ſi multivagis erroribus applicat ultro
Viles ad nugas, irritamenta malorum,
Hoc hominis vitium eſt, ſe ſe ipſum ſponte moventis,
Qui labefactavit Naturam, & captus inani
Perſonâ, ſpecieque boni, rem liquit, & umbram
Arripuit; dono qui libertatis abuſus
Depreſſit proprias pravo moderamine vires,
Reſtitit in ſolâ defixus imagine, Veri
Impatiens, tandemque bonorum à fonte receſſit.
Sic & lucis amans pulchræ, tenebrasque peroſus,
Solis ad intuitum ſtrictis caligat ocellis,
Nec tolerare poteſt lucis caput, atque parentem:
At ſparſam cœlo potiùs, terriſque reflexam
Quærit, & in varios detortam hinc inde colores
Cernere amat: radios omni jam ex parte libenter
Accipit infractos, & debilitate placentes.

ANXIUS indagat ſemper quâ ſe arte beatum

Et

Efficiat, reperit nusquam; ut qui curvus, anhelans
Quærendis inſudat, abeſt ubi vena, metallis.
Mortales miſeri! Quos noxia corpora fallunt.
Nec titubant ipſâ tantùm caligine Veri,
Sed magis intendunt aciem, ne cernere poſſint:
Incerti gratis, rerum per opaca vagantes,
Venantur dubitare, umbrasque in lumine quærunt.
Mox ubi nocte atrâ ſe ſe obduxere volentes,
Jam quaſi colluſtrati umbris & fluctibus ipſis
Firmati, tandem caput altum ad ſidera tollunt:
Quod renuunt vidiſſe, negant, ac ſponte receptam
Noctem oculis, audent ipſis affingere rebus.
Interea, nec longa quidem ſibi gaudia prenſant,
Nec nitida, at multo vix ſcintillantia fumo.
Attamen haud ceſſant maria omnia, ſtagna, lacusque
Verrere, ſi poſſint prædam expiſcarier undis:
Rete venit multâ vi tractum, at piſcium inane.
Confeſſi ſe tandem inopes aut undique luſos,
Stultitiæ mutant ſpeciem, reſipiſcere nolunt.
Lethargum potiùs captant, mentique remorſæ
Pacem aliquam & ſcelerum ſociis ſolatia curis.
Pax erit, hanc tibi letiferam turbare quietem,
Et conſopitos ſtimulo acri pungere ſenſus.

Computat hic nummos, & gaudia fundat in arcâ;
Cùm tandem ad cumulum vis auri maxima venit,
Non venit alma quies, auri ſitis acrior ardet.
Illum alienus honos torquet, popularis & auræ
Stridor in arma vocat generoſum & gloria mortis
Lena; rapit cita mors, aut ſi victoria læta
Contigerit, confeſtim alios meditatur honores;
Mercedemque nimis parcam, meritisque minorem
Conqueritur. Studet hic villæ, nec villa quietem
Sufficit. atque domum tandem faſtidit & hortos.
Nulla voluptatis demum pacata libido,
Dum bona proſequimur ſtulti pereuntia, quorum
Quantus inarſit amor, tantùm jactura remordet.
Adde metum hærentem, ne mox rapiantur amata:

Namque ubi nullus amor, nihil effloreſcit amœni;
At metus it ſocius, mœrorque affinis amori eſt.

Nec tamen ipſe ſibi ſatis eſt homo: ſemper inanis,
Si felix velit eſſe, foràs ſe effundat oportet.
At non incaſſum certè cupit eſſe beatus;
Quod Natura animis inſevit, futile non eſt:
Unde igitur, Quinti, felix erit? Unde beari
Explerique poteſt? Quidnam hunc ſatiabit amorem,
Ni genus omne boni; ni fons Deus ipſe bonorum?
Ergò aliquis Deus eſt: quanquam illius immemor erras,
Frivola venatus toto ludibria Mundo;
Et breve, nil ſolidi reputans, depaſceris ævum.

Non venit iſta tibi divinâ ab origine labes.
Unde profecta? ſcies; & cujus numine priſcum
Inſtaurare decus, veræque reſumere guſtum
Virtutis, patrio purgatus crimine, poſſis.
Quòd ſi hominem melius peccare haud poſſe fuiſſet,
Dic hominem meliùs ſine libertate futurum.
Nam bene vel malè agat, fuerit ſi liber, oportet.
Si non liber erit, ſed vi cogente feretur,
Nec bene, nec malè aget: quamvis bona vel mala fiant.
Si vitium nequit eſſe, nequit conſiſtere virtus.
Arbiter è ſummo nos hîc deſpectat Olympo,
Nec menti invidet arbitrium. Quò vadimus, ille
Semper adeſt: quò ſe fert ultro noſtra voluntas,
Illuc ad poſitas motûs in corpore leges
Auxilio ſequitur; pœnasque aut præmia ſervat.

Hinc ſacro haud ſemper feriuntur fulmine ſontes,
Secura & creſcunt dilatis crimina pœnis.
Illi exultantes irato ſæpe fruuntur
Numine; ſed fruſtra: quoniam Deus imminet ultor,
Inque caput vindex filo ſuſpenditur enſis.
At non humanis odiis hæc ultio fervet;
Seu ſubito lapſu cœlo ruat acta tonanti,

Seu

Seu claudo pede ſera apprenderit antevolantem.
Regula nam recta eſt, ſummi natura Parentis;
Quòd curvum reprobat; ſibi nec ſinit omne per ævum
Congruere: & falſa ut ſemper contraria veris,
Sic animi per ſe vitio contrarius ille eſt.
Nec dum peccamus, dolet aut percellitur irâ;
Sed ſua virtuti, ſceleri ſua præmia reddit,
Illæſus ſcelere, haud noſtrâ virtute beatus.

Jam quòd Natura hæc tam multâ prædita culpâ
Arguitur; Mundumne tibi, tibine organa Mundi
Facta putas? Diſce, heu! tumidos compeſcere flatus.
Quantula pars rerum, vortex, quo currimus, ille eſt!
Vorticis & pariter noſtri pars quantula Tellus,
Ac noſtræ Telluris homo! ſunt plurima nobis
Dedita, ſunt aliis quoque multa; ſed omnia ſoli
Sunt ſubjecta Deo. Si navibus æquora tentes,
Et Mare concuſſum tetris Aquilonibus obſtet,
Involvatque ratem, quereris: tibi quid Mare debet,
Aut Maris ipſe opifex? domus eſt tibi cara, crematur,
Fortunæque ruunt, atque it tua machina peſſum:
Mortiferæ nobis peſtes, noſtriſque minantur:
Scilicet huic vitæ non eſt homo natus, at illum
Altera vita manet: paucos utcunque per annos
Degentem terris, ſuſpiriaque ægra trahentem
Tot mala debacchata monent & quis ſit, & unde;
Nec veram eſſe ſibi patriam, quam transmeat exul:
Ut bona circùm effuſa docent ſimul eſſe parentem
Largificum, qui dum mutantur cetera, perſtat:
Sic mala mixta bonis, perituro corpore mixtum
Et mente haud periturâ hominem, ne flagret amore
Corporis, erudiunt; vel nobilitate tumeſcat
Immemor auctoris, ſtolidoque ſuperbiat auſu.
Jamverò in pelagus cadere & deſerta locorum
Aut pluviam, aut rorem, quando ſitit arida Tellus,
Incuſas fruſtra. Sunt legum eventa minora,
Quas toti poſuit generales Conditor Orbi.
At non propterea terris prodeſſe calorem,

Aut

Aut opportunos venturis frugibus imbres,
Aut fruges aptas animantibus eſſe negabis;
Multaque de genere hoc jam carmine prodita noſtro.

Ast auctorem operum tantorum & cuncta regentem,
Quo jure inſimulas? Tu ne illum vincere poſſe
Conſilio ſperas, faber ipſe peritior Orbis;
A quo, nil in te eſt, quod non acceperis; imò
Quo ſine, quæ verſas animo, verſare nequires?
Utrùm ego crediderim, bene ſe geſſiſſe creantem,
Omnia qui potuit; meliùs ne creanda fuiſſe,
Si tu, vilis homo qui nil potes, illa creaſſes?
O ratio humanæ mentis, quàm cæca ſuperbis!
Hæc in mente Dei, ſi quondam carcere rupto
(Atque utinam) aſpiceres, pro! quàm tibi juſta repentè
Cuncta viderentur, quæ nunc malè cognita damnas!
Nonne vides incompoſitas aliquando figuras
Depingi planâ in tabulâ; nec forma nec ordo eſt,
Nec ſibi reſpondent partes, temere omnis in arcum
Linea curvari, ſeriem nec habere putatur:
Levis at in medio ſteterit cùm fortè cylindrus,
Tunc terſam in faciem confuſos arte colores
Colligit, & vultus reddunt vaga monſtra decoros.

Observas, quid ventus atrox aut pinguibus arvis
Aut tectis noceat, quid nimbis concita grando:
Sed tempeſtatum vicibus quæ norma quotannis
Servetur, quâ quisque fide revolubilis annus
In ſe ſe redeat, promiſſaque dona reportet;
Utque canorum Ver flores, frumentáque fundat
Æſtas, & ſudans Autumnus dulcia vina,
Non curas. Neque in id conſtanti ſidera lege
Conſpirare putas, ſic uti viventibus omnem
Per Terram cibus, & ſegetes renoventur alendis.
Attamen hæc alias nanciſci corpora formas
Debuerant, aut his, quæ nunc datur eſca parari.
Non ruit è nimbis igitur temerarius imber;

Nec

Nec nimbi ſurſum è pelago ſine lege feruntur;
Nec ſine more leves inſtigant nubila venti.
Sic & vitales poſſint ut carpere ſuccos,
Arboribus ductæ radices, floribus, herbis;
Et liber, ut plantæ fibras ſuccique canales
Veſtiat, impediens hauſtus ne defluat humor.
Sic proprio ſua cuique modo ſunt organa plantæ,
Ut communi ab humo ſumtos variare liquores,
Inque ſui generis valeant convertere formam;
Et lignum & frondes unâ recreentur ab eſcâ.
Sic data, progeniem quæ ſervent, ſemina cunctis
Ac toga ſeminibus, quæ protegat undique clauſa.
Sic robur trunco, ſic vis accommoda ramis,
Ut patulum vel procerum eſt cujusque cacumen.

Haud magis ex aliquo credes errare Planetas
Conſilio, Solemque ſuis lucere Planetis,
Ut quo ardore carent, Orbes fecundet opacos,
Uniusque foci ſemper volvantur ad ignem:
Saturno atque Jovi comites adnare propinquos,
Ceu Terræ Lunam; ut noctes quaſi Sole retento
Subluſtres facere, atque abſentem reddere poſſint:
Totque alios itidem Soles, quot ſidera fixa
Sunt Cœlo, atque illis ſua colluſtranda ſubeſſe
Corpora, quæ comites alii majora ſequantur;
Una ſit, ut toti lex, unaque regula Mundo.
Vis iterum caſu hæc, aut vi contingere cæcâ,
Quas non agnoſcunt, vel parva mapalia cauſas?

O demens Epicure! Dei veſtigia paſſim
Effugis, at delere nequis; te te illa ſequuntur.
Quidquid agis, quodcunque vides, ars ipſa fatetur
Artificem. Deus hic, certè Deus. Haud timor ergò
Fecit in Orbe Deos primus, nec Jupiter uno
Creditus ex tonitru Terris regnare minaci.
Noſtra ſed in cunctis ſibi conſcia rebus egeſtas,
Multaque totius Mundi ſpectacula, noſtris

Circumfuſa oculis, quæ non fabricavimus ipſi,
Auctorem fecunda ſuum, noſtrumque perinde
Vulgarunt: ſuetique homines, miracula rerum
Obvia cùm ſpectant, primas inquirere cauſas,
Ociùs ad Numen ſe convertere paternum.
Notities tum cœpta ſuî, tum cognita mentis
Nobilitas ſociâ cum debilitate, bonique
Indefeſſus amor nullâ hîc in parte reperti,
Quale animo capitur votiſque optatur anhelis
Inſatiabiliter, precibus tentare Parentem
Compulit, afflatu quem cuncta fovere benigno,
Et noſtras audire preces, & velle juvare,
Velle & poſſe ſimul, Natura ſuaſerat auctor.
Huc timor acceſſit: quis enim bona fervidus ardet,
Quin mala continuò metuat? Mens inter utrumque
Jactatur; pariterque animos contraria tangunt.

At quia terrarum Dominis lex utilis illa eſt,
Quæ mortale Deo genus aſſerit, atque minatur
Sacrilegis pœnas, & ſpondet gaudia rectis,
Atque in ſubſidium venit, omni mente ſubactâ,
Legibus humanis, fuge credas Regibus inde
Securum ob regimen tot relligioſa reperta
Deberi: ne ſit crebro jactata tumultu
Publica res; aut infrenos diſcordia cives
Urbibus exagitet; vel compita ſanguine manent;
Atque ipſum ruat in ſolium furibundus atroxque
Libertatis amor. Nam quamvis legibus adſit
Suffragata bonis, Regum fidiſſima cuſtos
Relligio, tamen antè fuit quàm ſceptra tenendi
Jus foret, inque greges hominum conceſſa poteſtas.
Sic laudum famæque ſitis, ſic ardor habendi,
Et noſtræ opprobrium maleſuada ſuperbia mentis,
Sic pudor, & recti, Naturæ dona, voluntas,
Antè in privatis fuerant, ſapientia Regum
Provida communes quàm vertere noſſet in uſus.
Ut ratis inventor, liquidum qui currere princeps
Auſus iter, tabulâque necem ſibi diſtulit unâ,

Non

Non velis Zephyros, Zephyris ſua vela paravit.
Nil creat ars; rebus ſolùm utitur illa creatis.

Si Deus haud eſſet, nec ſe paſſim ipſe videndum
Præberet, quonam hunc poterant ſibi fingere pacto
Mortales? Mera Mens ſenſus non afficit; illam
Reddere quæ poſſit, non ulla occurrit imago.
Non hunc adſcivit ſanè in ſua vota libido,
Quem potiùs veluti cenſorem exoſa ſeverum
Detrectat. Supereſt ut homo vi luminis ipſâ
Agnorit lumen ſummum, & ratione coactus,

Inde per humanas gliſcente libidine mentes,
Vera Dei ſenſim ſpecies ſqualeſcere cœpit.
Nam populi Dominum veriti, at quis funditus eſſet
Obliti, non jam æternum, non ſimplicem & unum,
Multiplici fœdè pictum coluere figurâ:
Membratim in varios auſi diſcerpere Divos,
Atque Deas; prout uſus erat, ſuaſitve cupido.
Venit adulatrix & fallax turba clientûm:
Huc acceſſerunt Sophiæ myſteria tectæ,
Et mirabilium inventrix Facundia rerum,
Hiſtoriæ malè tuta fides, & carmina Vatum
Ingenioſa, vel affinis Pictura Poëſi.
Qui quondam in rebus Numen videre creatis,
Thure ſalutabant res ipſas: victima trunco
Plurima, vel monſtro, lapidique hominique cadebat.
Et latratorem ſapiens Ægyptus Anubim,
Simiolum atque bovem, caulesque & vilia cepe,
Et peſtem Nili Crocodilum in vota vocavit.
Ac velut infectâ deducti ab origine rivi,
Effundunt peſtem latè: ceu flamma vagando
Creſcit, & innumeros prorumpens excitat ignes,
Unde nova, inque horas majora incendia ſurgunt:
Sic totum inſulſis deceptum fraudibus Orbem
Stulta ſuperſtitio pro Religione ſubivit.
Illam, Epicure, tuis meritò convellere dictis

Fas erat; illa tuos verſus, argute Lucreti,
Promeruit; jam tunc poteras proludere Vero:
Sed furor eſt, Divùm impuras dum ſubruis aras,
Unâ ſancta Dei templa involviſſe ruinâ.

An quia Mente ſequi rem non potes infinitam?
At tibi Materies eſt infinita: neque ipſe
Finiti quidquam caperes, niſi ſemper adeſſet
Nota infiniti, teque illuſtraret imago:
Ut tenebras nemo, niſi noto lumine, noſſet.
Namque infiniti tantùm eſt abſentia finis;
Qui monſtrat, non id quod adeſt, ſed plurima deeſſe.
Ut tenebræ nil ſunt, niſi notæ abſentia lucis.
An quòd ab immenſo refugis? ſed Materiæ vis
Eſt immenſa tibi. Fortè omnipotentia lædit?
At tibi Materiæ non eſt finita poteſtas.
Æternumne? Æterna tibi ſunt ſemina rerum.
Jam video quid ſit; nimirum Numen abhorres,
Quòd tibi ſit teſtis, dominus, judexque; negaſti
Proptèrea Mentem, cùm cetera ſponte profeſſus
Totâ non dubites in rerum agnoſcere ſummâ.
Quî tibi fas Mentem è rebus delere ſupremam,
Dum tibi Mens ipſi eſt, Menti & conjuncta voluntas?
Nec modò tu, ſed cuncti homines, noſcuntque voluntque.
Ergò quam dotem res non immenſa, ſed arctis
Limitibus concluſa tenet, quam debilis atque
Invalida, hanc Regi, cunctis quam excellere rebus
Et vi ſtare ſuâ ſine fine modoque fateris,
Non tribues? Apage indocilis deliria ſectæ.

Jam ſi infinitum ex finitis partibus omne
Dixeris, ut tibi ſit rerum infinitus acervus,
Non res, quæ toti ſuperedita præſit acervo;
Deſipis. Id ſuprà Vero pugnare docebam:
Cùm de Materiæ numero punctiſque minutis
Diſſererem. Simplex, unum ſimul eſſe probavi,
Omne infinitum; non conſtat pluribus unis.

Sic

Sic æternum haud innumeris componitur horæ
Momentis; nec præterito, præſente, futuro:
Præſens perpetuum eſt. Solis ſuccedere rebus
Quæ pereunt, ſua nec ſumunt primordia per ſe,
Finitumque datur carptim percurrere tempus.
Non capis hæc, inquis? Tua Mens finita profectò
Tantùm finitas potis eſt comprendere moles:
Verùm ex finitis aut mole aut tempore rebus,
Infiniti aliquid ſe ſupra intelligit eſſe:
Cujus ad effigiem (quæ nobis inſita, rerum
Fit velut exemplar) quidquid proponitur, illâ
Parte vel hâc mancum, ſubitò revocare ſolemus.

Quòd ſi ita non eſſet, tanto durabilis ævo,
Tantâ mole tumens, vel tam perfecta videri
Res animo ſaltem & meditandi robore quiret,
Tantaque vi numeri, nihil ut perfectius unquam,
Aut durabilius, majus, numeroſius eſſet;
Vel genere in quovis cumulatius eſſe poteſſet.
Id verò, ſi corpus erit, nunquam accidit. Imò
Addimus oblatis ſemper. Nam quolibet ævo
Percipimus confeſtim aliud diuturnius ævum,
Et numerum numero majorem, & corpore grandi
Grandius. Expleri nec Mens, nec noſtra Voluntas
Usquè poteſt, niſi re infinitâ. Si nihil eſſet
Hoc infinitum, noſtrâ non Mente ſederet
Primitus: effigies nihili non ulla relucet.
Ergò eſt infiniti aliquid ſine corpore; nobis
Quod nunc percipere eſt licitum, comprendere nunquam,
Affari nondum: quò ſe irrequietus amando,
Dum nec opinatur, contemplandoque viciſſim,
Fert animus noſter; nec, dum potiatur abunde,
Stare poteſt; quamvis illum finita retardent
Interea, & veris inhiantem falſa morentur.

Tu quoque, qui Mundo nævos offendis in ipſo,
Et meliora bonis atque integriora requiris,

Perfecti effigiem geris altâ mente repoſtam.
Iſta ſed unde tibi nata eſt perceptio, & usquè
Progrediens deſiderium ulteriora fruendi?
Sanè hæc perfecti quædam exemplaris imago eſt.
An venit ex te ipſo? Non tu perfectus. An ipſis
A rebus quæ ſunt? Neque enim nihilum intulit illam:
Sed ſi à corporeis; perfectas eſſe negaſti.
Ergò à perfectâ, quæ ſit ſine corpore, cauſâ:
Corporaque atque animos ſupra celſiſſima noſtros.

Nunc age, quæ noſtrâ capiuntur mente, vel ipſis
Senſibus obvia ſunt, vel nulla prædita ſenſu.
Quînam intelligeres, quæ ſenſus acumine nullo
Aſſequitur, quæ ſponte tibi ſimulacra faceſſis,
Corporeos extra fines aliquando vagatus,
Æternum, immenſum quoties meditaris, & unum;
Has niſi Mens ideas tibi ſumma effingeret intus,
Mens incorporeos ſolers miſcere colores?
Jamverò referunt ipſi quæ corpora ſenſus,
Quî ſe depingunt animis, ut cognita fiant?
Notities etenim non eſt vicinia, motus,
Formaque Materiæ, nec progeneratur ab illis;
Diverſum genus; haud radix communis utriſque
Eſſe poteſt: ſi non ad eam mecum ipſe recurres
Quæ rerum genitrix cunctarum & cauſa profectò eſt,
Inſinuans arcana tuæ in penetralia mentis.
Denique, nec per ſe Mens ullo corpore tangi,
Nec quocunquè modo connexum impellere corpus
Noſtra poteſt. Unde eſt igitur, quod mutua ſe ſe
Commoveant; certiſque in corpore motibus ortis,
Notities menti adveniat, tum certa cupido:
Atque ex notitiâ certâque cupidine mentis,
Quidam enaſcantur motus, & corpore gliſcant?
Naturas adeò duplices quæ fibula nectit?
Quidquid enim nectit partes, ad utramque neceſſe eſt
Pertineat: ſic vitta manus, ſic lora jugales,
Vincula ſic ulmo vîtem, ſic ſtamina pannos.
At vinclum, ſi corpus erit, quî prendere Mentem;

Et

Et ſi incorporeum, quî prendere membra valebit?
Ergò Infiniti conjunxit ſola voluntas.

Propterea non Mundi animam mentemve putabis
Eſſe Deum; quaſi ſit commixtus corpore magno,
Tanquam immenſus homo, ceu nos compendia Mundi.
Nam ſi materiæ ſummam pollere ſagaci
Conſilio velles, jam te memorata refellunt,
Omni quæ noſtram ſecernunt corpore mentem.
Nec Mens una foret: ſed quot ramenta, tot eſſent
Materiæ mentes; quarum diſcordia nullos
Ad numerum, rectoris egens, componere motus
Poſſet; & ipſa ſuis rueret diſperdita membris.
Vel ſi privatis conflatam ex omnibus unam
Credideris Mentem, ceu totum è partibus, etſi
Corporis expertes non inficiabere cunctas,
Haud minùs errabis: quia Mens ex Mentibus eſſe
Nulla poteſt: nec habet varias concordia Mentes.
Quæque ſuâ vi freta, ſuo quoque libera ſeorſum
Cenſet agitque modo, nil comparis indiga prorſus;
Neſcia quod reliquæ celent. Non ulla Senatûs
Naturam Conſulta, aut Plebiſcita gubernant:
Nec regit unanimis totum Reſpublica Mundum.

Denique ſi Mundo junctam concedere Mentem
Sic libeat, qualis noſtro Mens corpore degit,
Falleris haud dubiè. Nullo ſociabile nexu
Maxima quî potuit ſibi mens adſciſcere corpus?
Non etenim, ut noſtro de corpore diximus antehac,
Vis juſſit major diſcordia vincula necti.
Præterea, vel non omnes in corpore Mundi
Illa reget motus, ut Mens non dirigit omnes
Corpore in humano; multos, licet accola, neſcit;
Unde, (nefas) Deus ex alio fit numine pendens;
Et cum Materiâ regnum partitur inerti;
Vel nihil in Mundo geritur, quin ille ſit auctor.
Tum rurſus quæram: fuerit num primitus Orbis

Abſque Deo; dederitne Deus primordia Mundo?
Si dedit, hic Deus eſt quem cernuus Orbis adorat;
Nec proprii conſors operis, verùm arbiter & Rex
Dicetur nobis: quis & aſſentire negabit?
Quòd ſi non dederit, duo ſunt æterna. Quid ergò;
Alterum ab alterius, quod per ſe eſt, Numine pendet?
Quod per ſe eſt, parte ex aliquâ pendere repugnat.
Quo pacto, niſi Materiæ penetralia noſſet,
Tantos Materiæ motus, tantâ arte cieret?
Nam neque fas nobis ita noſtrum ſubdere corpus,
Quos hujus ſtructura latet, quos organa fallunt.
Et quî pernoſcet, ſi non etiam ipſe creavit?
Ergò non aliter Deus eſt quàm credimus. Ille
Solus per ſe ſe eſt. Ex illo cetera rerum
Suntque, manentque; ex ſe in nihilum reditura repentè,
Ni teneat, ſervetque volens. Hæc unica cunctis
Cauſa potens prima. Hinc omnes corpore motus;
Hinc ideæ noſtris oriuntur mentibus omnes,

O felix nimiùm! ſi jam exitiabilis error
Excidit; ô felix! tua ſi bona denique noris:
Macte animo, Quinti; nova te via ducit Olympo.
Si Deus eſt, ſi tota Deum Natura parentem
Concelebrat, nonne hunc & gens humana fateri,
Et colere, & Numen debet redamare paternum?
Et quid amabilius perfecto? Quidve placebit
Menti hominum, ſi non placet infinita venuſtas;
Innumerabilium ſumma, & conſtantia dotum;
Et ſuperexcellens, atque immutabilis; ipſum
Omnino, veréque quod eſt? Nam cetera tantùm
Nonnihil, ac potiùs defectu cognita, quàm re:
Quæ vix eſſe putes, nihilo contermina ſemper.
Ten' moveat dulci natura precaria ſenſu,
Nec Natura movet, quam per ſe ſtare neceſſum eſt?
Quandoquidem ſola eſt, quam non ita ſtare repugnet.
Rivum admiraris, Mare non miraberis ipſum?
Hunc etiam docili ſic mente ſequamur oportet,
Ut, ſi quid credi velit, id credamus; origo

Nam Veri eſt; & ſi mendax, jam non Deus eſſet:
Tum, ſi quid fieri velit, id faciamus: ab omni
Nam famulos nutu Domini pendere fatemur.
Hinc omnis ſtat Relligio: quam ſpurca Lucreti
Rejicit impietas, & diro carmine delet;
Ut regnet ſancto pro Numine fœda Voluptas.

Jam, ſi humanarum quàm ſit confuſa tuemur
Conditio rerum, nova mentibus inde micat lux.
Juſtus enim Deus eſt: hominum gens libera. Merces
Debetur cunctis adeò; & quæ debita, tandem
Redditur. Id planum eſt. Sontes autem eſſe beatos,
Cuncta bonis adverſa, vetat lex ipſa parentis
Naturæ, nec juſtitiæ ſinit inclytus ordo.
Rectè igitur factis ſua reddi præmia verum eſt,
Pœnas flagitiis. At non ita ſemper utrisque,
Dum vivunt homines & mortis regna frequentant,
Evenit. Ergò aliud merces differtur in ævum.
Nam cùm incorporeæ Mentis naturæ ſit expers
Interitûs, atque æternæ ſibi conſcia vitæ,
Hoc fieri nequit, ut qui ſervat corporis ipſam
Materiem, juſto indotatas munere mentes,
Immemor anteacti, perdat, nihiloque reportet.
Sic animis innata Dei ſuper omnia juſti
Notities, hanc ſacrilego ſpem tollit iniquam,
Impunita ſuis deleri crimina fatis,
Æquatamque ſibi ſortem cum inſonte futuram.

Quapropter geminis fundatur noſtra columnis
Relligio; quas non timor aut maleſuada cupido,
Ipſa ſed ante oculos prudens Natura locavit:
Eſſe Deum auctorem rerum, juſtique tenacem;
Eſſe animos nullo perituros temporis ævo.
Sed quia non poterant hominum diverſa per orbem
Tot capita inter ſe concordi degere ſenſu;
Ac primam Veri effigiem turpavit in horas,
Qui paſſim infecto de fonte ſcaturiit error;

Naturæ vox conciderat, lex victa fluebat
Naturæ, humanis niſi vox divina ſonaret
Auribus; & ſanctam cui nos ſubmittere vellet,
Amoto Deus ipſe daret velamine, legem:
Ut fax Naturæ, meliori lumine fulgens;
Jam dubiæ noctis malefidas vinceret umbras.
At te vix natum, Quinti, atque à matre recentem
Non auſim extemplo ſaturare valentibus eſcis:
Suſcipies, cùm te firmârit robore adulto
Recti aſſuetudo conſtans & caſta voluptas:
Interea leve de noſtro lac ubere ſuges.

F I N I S.

INDEX RERUM

QUÆ IN HOC POËMATE TRACTANTUR.

A.

ÆTHERIS, qui Vacui vicem peragit in movendis corporibus, naturam explicat Poëta, 57. *& ſeq.* Ab æthere terram ambiente, ravitatis cauſam repetit, 122. *& ſeqq.*

Alexandri Magni impotens bellandi cuiditas, 13.

Alites. Mira in eis membrorum comoſitio, 231. *& ſeqq.*

Amor virtutis multùm diſtat à pœnæ ormidine, 10.

Anaxagoras. Epicuri de Atomis comientum cum Anaxagoræ homœomeriâ onfertur, nec minùs abſurdum eſſe proatur, 101.

Anima. Eſſe Deum, eſſe animam imiortalem, hæc duo fundamenta eſſe eligionis, 361. Vide *Mens*.

Anima belluarum. Vide *Bellua*.

Animantia. Ridiculam Epicuri de or- ac nutritione primorum animantium pinionem Poëta exagitat, 240. *& ſeqq.* eſcendit ad Epicuri & aliorum Atheoim ſententiam de generatione animanum, quæ nunc naſcuntur; eamque per las motûs leges explicari non poſſe afrmat, 247. *& ſeqq.* Animantium priium ſemen, nec à ſeipſo, nec caſu, fatum eſſe demonſtrat, 263. ergò à men- aliquâ ſummè peritâ, & æternâ, proeatum eſſe, 264. *& ſeq.* Animalium ujusque generis ſemina omnia in primo imali maſculo concluſa fuiſſe probat, 57. *& ſeqq.* Cauſam exponit infecunitatis eorum animalium quæ ex gemi- ſpecie conflantur, 270. *& ſeqq.* Intam propagandæ ſobolis curam, 272. matum animalibus ſemen, *ibid. & ſeqq.* coque tuendo Providentiæ diligenam oſtendit, 275. *& ſeqq.* Nulla anialia niſi è conjugio orta eſſe, præter num cujusque generis, in quo Deus toim genus primò condidit, 284. *& ſeqq.* ide *Bellua*.

Annus. Quatuor anni tempeſtatum rao ſigillatim exponitur, 320. Ex certis anni tempeſtatum vicibus, Mundi auctor probatur, 337.

Apum induſtria, 196. *& ſeq.*

Ariſtarchi neglecta doctrina Copernici ſtudio rediviva, 291.

Ariſtippi non ſententia pejor ſententiâ Epicuri, ſed animus veracior, 8.

Ariſtotelis doctrina de forma artifice exploditur, 244. *& ſeqq.* Quomodo de origine rerum diſtant Epicurus Ariſtotelesque, 245.

Aſtronomia. Laudat eos viros qui Aſtronomiæ illuſtrandæ inſignem operam dederunt, 290. His Epicureos, & præcipuè Lucretium, comparat, 291. Si Aſtronomiæ ſtudioſi laude digni ſint, quantò magis ipſe Aſtrorum conditor, 325. *& ſeq.*

Athei. His bellum indicit Poëta, 4. Athei quantum interſit, Deum, an ſit, inveſtigare, 33. Hos contra dimicat Poëta, ſectæ Epicureorum fundamina convellens: ſcilicet, magnum Inane, 37. *& ſeqq.* immortales Atomos, 77. *& ſeqq.* Motum perennem, 107. *& ſeqq.* Proponit varia Atheorum argumenta, 343. *& ſeqq.* Iis reſpondet, 346. *& ſeqq.* Atheum ſuis ipſum armis debellat, 356. *& ſeq.*

Atomi ex Epicuro explicantur, 38. *& ſeqq.* Epicuri conſilium in fingendis Atomis, 75. Atomi per ſe non ſunt, 76. *& ſeqq.* Innumeræ eſſe non poſſunt, 78. *& ſeqq.* Quàm abſurdum ſit illud Epicuri commentum, in Atomorum claſſibus numero finitis Atomos numero infinitas collocaſſe, 82. *& ſeqq.* Atomi nec individuæ, nec immortales eſſe poſſunt, 87. *& ſeqq.* Ex hoc quòd immortales eſſe non poſſint, ſequitur eas non eſſe ab æterno tempore, 92. Ex hoc quòd dividuæ ſint, eas ex natura ſua ſolidas non eſſe concludit Poëta, ac proinde fabro indiguiſſe ut coaleſcerent, 98. *& ſeqq.* Neceſſariæ non ſunt atomorum figuræ: at quidquid in ſe habent, vel habere putantur, id cauſæ debent, 99. *& ſeqq.* Quod Epicurus in Atomis quærit.

rit, id in ſolo Deo ineſt, 104. Atomis Democritus gravitatem tribuit ſine declinatione, Epicurus declinationem cum gravitate, 109. & ſeq. Atomorum declinationem variis argumentis refutat Poëta, 110. & ſeqq. Ex declinatione Atomorum fruſtra vult Epicurus mentis humanæ libertatem explicare, 114. & ſeqq. Gaſſendi commentum de diverſa Atomorum velocitate confutatur, 116. & ſeqq. Atomorum gravitas impugnatur, 11 . & ſeqq. Atomorum nulla potuit eſſe connexio. nullus reſultus, 139. & ſeqq. Ridiculum Democriti commentum de Atomis, quarum pars mente pollerent. pars mente deſtitutæ eſſent, 159. & ſeq. Non minùs abſurda Epicuri ſententia, qui cunctas nihil mentis habere affirmat, 160.

Attractus. Neutoniana gravitas in attractu poſita refellitur, 133. & ſeq.

B.

B*AUBACES* Polonorum, 198. & ſeqq.

Beatitudinis deſiderium probat Deum eſſe à quo compleatur, 351. Vide *Felicitas.*

Belluæ. Proponit Poëta id quod ab incredulis objicitur, belluas animâ noſtræ ſimili præditas eſſe, 194. & ſeq. Varia proferuntur ferinæ induſtriæ exempla, 195. & ſeqq. Belluarum animas è Materiâ conſtare, ergò & noſtras, contendunt increduli, 200. Anima brutorum, aut nulla eſt, aut incorporea, 201. Dubia ſaltem ſunt argumenta, quibus brutorum; certa, quibus hominum anima defenditur, 203. Per hypotheſim, Carteſii doctrinam de belluis opponit, 204. Probat ab abſurdo, non magis belluis animam concedendam eſſe, quàm plantis plurimis, 205. & ſeqq. atque etiam foſſilibus, 207. & ſeqq. Motus animalium omnes mechanicè fieri poſſe indicat, 210. & ſeqq. Ex mirabilibus brutorum factis infertur, non ſuam feris ineſſe mentem, ſed mentem aliquam adeſſe, 214. & ſeq. Belluarum motus ex eâdem causâ naſci poſſe, ac motus noſtros ſpontaneos, vel non ſpontaneos, *ibid.* Si belluis propria mens adeſſet, in his affulgerent quædam certi delectûs veſtigia, 216. Ex immutabili in belluis vivendi tenore arguit ipſas carere delectu, 217. Ex variis exemplis probat belluis non inhærere mentem, ſed præeſſe, 218. Si mens belluis attribuatur, illam cujuſcumque ſit ordinis, incorpoream fore, ac noſtræ ſimilem, imo perfectiſſimam, 219. & ſeqq. Contra adverſarios retorquet plurima ſolertiæ animalium exempla, quibus evincitur mentem humanâ præſtantiorem belluis conſulere, 221. & ſeqq. Vulgare brutorum inſtinctus nomen velut inane profligatur, 225. & ſeqq. Mirabilibus brutorum geſtis, mens illis externa arguitur, 227. & ſeq. Solvit id quod objicitur inutilia fore brutis ſenſuum organa, ſi ſenſu bruta careant, 229. & ſeqq. Epicureorum de belluis objectiones mentem noſtram non lædunt, 230. Nihil aliud ex tanto brutorum artificio inferri poteſt, niſi mentem eſſe ſummam, 231. Miram exhibet in alitibus, in piſcibus, in quadrupedibus membrorum compoſitionem, *ibid.* & ſeqq. Animalia caſu procreata non ſunt, 235. Deus ergo auctor belluarum eſt, 236. Mira brutorum, ſeu minimorum, ſeu grandium, naturæ, opificis induſtriam teſtatur, 259. & ſeqq. Vide *Animantia.*

Bombycum deſcriptio, *ibid.*

Bonum. Si nulla Boni Malique natura ſtet ante leges, jus nil juris habet, 20. & ſeq. Summum quidem bonorum eſt voluptas, modò ſcilicet inde petatur, unde petenda eſt, 30. Deus omnium bonorum fons, ſolus beatitudinis deſiderium ſatiare poteſt, 350.

C.

C*ÆSARIS* ambitio, 13.

Carteſii doctrina de Motu cum Neutoni ſententia comparatur, 137. & ſeqq. Carteſii doctrinam de belluis per hypotheſim opponit Poëta his qui brutorum animam defendunt, 204. & ſeqq. Carteſii laus, 291.

Caſſinus, magnum Pariſinæ Academiæ decus, *ibid.* Kepleri regulam in quatuor Jovis Satellitibus explorans, eamdem in Satellitibus Saturni reperit, 303.

Caſus. Ex ipſa Epicuri doctrina ruit caſus ille, Epicuro ſi creditur, divûm pater atque hominum rex, 115. & ſeq. Probat ſemina caſu, nec fieri, nec fecundari poſſe, 245. & ſeq. Animantium primum ſemen nec à ſeipſo, nec caſu factum eſſe demonſtrat, 263. & ſeq. Oſtendit non à caſu, ſed à Deo, petendam eſſe mirabilem univerſi orbis fabricæ induſtriam, 332. & ſeqq.

Chriſti myſteria pandere ſibi proponebat Poëta, 348.

Cithara ac citharœdi exemplo diverſa &

& propria illuſtrantur corporis & mentis officia, 171. *& ſeqq.*

Cœlum. Cœleſtium corporum ſyſtema ex mente Copernici deſcribit, 295. *& ſeqq.* Cauſam diverſitatis cœleſtium motuum explicat, 304. *& ſeqq.*

Cometæ. Varias de Cometis conjecturas profert, 313. *& ſeqq.*

Copernicus, Polonus ſpeculator, cujus ſtudio ad ſummos honores aſcendit rediviva Ariſtarchi & Philolai doctrina, 291. Hujus de Mundo ſyſtema ſummatim exponitur, 292. *& ſeq.* Veritatis amore opinionem Copernici defenſurum ſe profitetur Poëta, 294. Copernicanum ſyſtema adverſùs Ptolemaïcum propugnat, *ibid. & ſeqq.* planiùs exponit, 295. *& ſeqq.* inſtantiùs defendit, 298. *& ſeqq.* Kepleri regulam affert, cui adverſari ſyſtema Ptolemaïcum, Copernicanum verò conſentire demonſtrat, 303. *& ſeqq.*

Corporum perluciditas, mollities, fluor, raritasque, à Vacuo non oriuntur, 67. *& ſeqq.* Vide *Materies.*

Corpus humanum. Mens humana cum corpore conjuncta quidem eſt; at non ejuſdem naturæ, 171. Mentis & corporis diverſa & propria ſunt officia, 272. *& ſeq.* Mentis & corporis fœdus, 172. *& ſeq.* Motus in corpore voluntarii humanæ mentis quidem juſſu fiunt, at & iidem & naturales motus divinæ mentis arte procreantur, 186. *& ſeqq.* Ut oſtendat non ſine opificis induſtriâ, fabricatam eſſe hominis machinam, in ejus deſcriptione immoratur, 249. *& ſeqq.* Ex corporis ac mentis affectuum inter ſe communitate probat Deum, 357. *& ſeqq.*

D.

DEISTAS impugnare ſibi proponebat Poëta, 347.

Democritus Atomis gravitatem ſine declinatione tribuit, Epicurus declinationem cum gravitate, 109. Utrumque figmentum refellitur, 110. *& ſeqq.* Ridiculum Democriti commentum de Atomis in eas quæ cogitatione pollent, & eas quæ carent, partitis, 159. *& ſeq.*

Deus. Quàm magnum ſit opus de Numine ſummo dicere, 3. Diverſæ opiniones in quas trahuntur hominum mentes de Numine ſummo, *ibid.* Ipſum Numen Poëta invocat de Numine dicturus, 4. Vitiis iter ſtravit Lucretius, cùm ſemel Deos exegit, 6. Demto Numine, nil ſupereſt quod contineat hominem Voluptati deditum, 7. *& ſeqq.* Numine ſublato, nil juſti permanet uſquam, 19. Quantum interſit Athei, Deum, an ſit, inveſtigare, 33. Ars Epicuri in Diis convellendis perſtringitur, 42. *& ſeq.* Deus materiæ auctor & moderator, materiâ ipſe caret, 103. Quod Epicurus quærit in Atomis, id in ſolo Deo ineſt, 104. Motus in corpore voluntarii humanæ mentis quidem juſſu fiunt, at & iidem & naturales motus divinæ mentis arte procreantur, 186. *& ſeqq.* Ab operum humanorum induſtriâ probatur, quanto major eſſe poſſit divini artificis ſolertia, 229. Cuncta Deum produnt, *ibid.* Nihil aliud ex miro brutorum artificio inferri poteſt, niſi mentem eſſe ſummam, 231. Deus auctor belluarum eſt, 236. Ad demonſtrandam divini artificis manum, ab animalibus ad ſemina progreditur Poëta, 239. *& ſeq.* Ut oſtendat non ſine opificis induſtriâ, fabricatam eſſe hominis machinam, in ejus deſcriptione immoratur, 249. *& ſeqq.* Deinde tranſit ad bruta, 260. *& ſeqq.* Animantium primum ſemen à mente aliquâ ſummè peritâ, & æternâ, procreatum eſſe, demonſtrat, 264. *& ſeq.* Semina niſi à cauſâ providâ, communi, validâ, & æternâ formari non potuiſſe probat, *ibid. & ſeqq.* In conſervando animalium ſemine Providentiæ diligentiam oſtendit, 275. *& ſeq.* Maximus in minimis Deus, 277. Mundi ſyſtema inveſtigaſſe, ſi magnæ ſit artis, feciſſe, quanto ſit majoris, 324. *& ſeq.* Naturam, niſi hoc nomine Deus intelligatur, rerum artificem eſſe non poſſe, 331. Mundum à mente ſuprema factum eſſe, *ibid. & ſeqq.* Auctorem ſuum ex ipſo aſpectu Natura fatetur, 333. *& ſeq.* Mundi auctor probatur ex ipſius Lunæ conſtanti motu miràque proportione, 334. *& ſeqq.* ex imbrium fluviorumque fecunditate, 335. *& ſeqq.* ex certis anni tempeſtatum vicibus, 337. Exinde oſtendit Poëta, non à caſu, ſed à Deo, petendam eſſe mirabilem tam multiplicis fabricæ induſtriam, *ibid. & ſeq.* Veri & Juſti certam eſſe regulam, mente noſtrâ priorem, 338. *& ſeqq.* Veri & Juſti magiſtram eſſe Dei ipſius mentem, 341. Mundi cauſa, non fatum, ſed Dei voluntas, 342. *& ſeqq.* Cuncta Deum prædicant, 343. Proponit Poëta id quod ab Atheis objici ſolet, multa eſſe in moribus, quæ Deum, aut non ſummè bonum, aut non ſummè potentem arguunt, 345. *& ſeqq.* Huic objectioni reſpondet, 348. *& ſeq.* Confutat impiam illam ſententiam. Primum

in orbe Deos fecit timor, 352. *& ſeq.* Non factitiam eſſe ideam Dei oſtendit, 355. Idololatriam hæreſim quamdam eſſe à Religione naturali divertentem, *ibid. & ſeq.* Atheum ſuis ipſum armis debellat, 356. *& ſeq.* Ex perceptionibus noſtris, & ex corporis ac mentis affectuum inter ſe communitate probat Deum eſſe, 357. *& ſeq.* Deum non Mundi mentem eſſe mundo commixtam, 359. *& ſeq.* non mentem ex omnibus privatis mentibus conflatam, *ibid.* non mentem Mundo junctam, *ibid. & ſeq.* Deum eſſe, animam eſſe immortalem, duo fundamenta eſſe veræ Religionis, 361. Vide *Religio.*

Diviſibilitas Materiæ in infinitum, variis argumentis probatur, 89. *& ſeqq.* Epicureorum eâ de re ſolvuntur objectiones, 93. *& ſeqq.*

E.

EPICURUS ſectam recentem infamare fruſtrà veritus, infirma omnino frena cupiditatibus injecit, 6. Epicuri inſtitutum de ſubvertendâ Religione, & unicè colendâ Voluptate, libidini quidem eſt amicum ac ſceleribus, at moribus, humanæ ſocietati, virtuti & rationi infeſtum, *ibid. & ſeqq.* Fruſtrà juſſit Epicurus pacatos vivere, quos juſſit vivere lætos, 9. Non in Virtute Voluptatem, ſed Voluptate Virtutem ponit, 17. *& ſeq.* Fruſtrà voce tenus Virtutem laudat, quam re interficit ipſâ, *ibid. & ſeq.* Si Virtutis erat amicus, quid illi nocebat Religio? 18. Everſâ Religione, evertit ſimul regulam omnem, non Virtutis ſolùm, ſed etiam Veritatis, 19. *& ſeq.* Ejus doctrina de Voluptate, exitioſa eſt & inſana, 22. nec ulla confert in mortale genus bona, *ibid. & ſeqq.* Cùm nil Religionis amore ſit utilius, nil commentis Epicuri pejus, vincere debet Religio, 24. *& ſeq.* Epicuri doctrina nullum efficit beatum, 27. *& ſeq.* nullum in adverſis præbet auxilium, nullum ſolatium, 28. *& ſeq.* Epicuri totum Philoſophiæ corpus breviter exponitur: Vacuum & Atomi ex ipſo explicantur, 38. *& ſeqq.* Ars Epicuri in Diis convellendis perſtringitur. 42. Inane Epicureum refellitur, 43. *& ſeqq.* Epicuri fraus aperitur, Vacuum aſtruentis, ut Deum deſtruat, 54. *& ſeq.* Epicuri conſilium in fingendis Atomis, 75. Ingenioſum quidem, ſed vanum, iſtud Epicuri commentum, 76. refellitur, *ibid. & ſeqq.* cum *Anaxagoræ* homœomeria confertur, nec minùs abſurdum eſſe probatur, 101. Quod Epicurus quærit in Atomis, id in ſolo Deo ineſt, 104. Democritus Atomis gravitatem ſine declinatione tribuit, Epicurus declinationem cum gravitate, 109. utrumque refellitur, 110. *& ſeqq.* Ex declinatione Atomorum fruſtrà vult Epicurus mentis humanæ libertatem explicare, 114. *& ſeqq.* Democritus Atomos in mente præditas & mente carentes partitur, Epicurus omnes mente carere affirmat, 159. Quid de Mente fingat Epicurus, *ibid.* Ridiculam Epicuri de ortu primâque nutritione animantium opinio exagitatur, 240. *& ſeqq.* Invitus Deum commentis ponit in ipſis Epicurus, 243. Quomodo de origine rerum diſtant Epicurus Ariſtotelesque, 245. Epicurus cauſas mundi fortunæ tribuens refellitur, *ibid. & ſeq.*

Epicurei. His bellum indicit Poëta, 4. Epicureo nil ſolidum, nil verum, niſi Voluptas, 15. Dei cultores in hac etiam vitâ, Epicureo beatiores ſunt, 31. Quanta verò infelicitas poſt hanc vitam, Epicureo, ſi decipitur, imminet, *ibid.* Religio nihil Epicureo ſuadet dimittendum, niſi quæ ipſe potitus plerumque faſtidit, 32. Nullus Epicuri præceptorum obſervantior diſcipulus, quàm ipſa bruta, ſi mente prædita ſint, 229.

F.

FATUM deteſtatus ipſe adſtruit Epicurus, 115. *& ſeqq.* Mundi cauſa, non fatum, ſed Dei voluntas, 342. *& ſeqq.*

Fecunditatis & ſterilitatis terræ cauſa, 278. *& ſeqq.*

Felicitas. Epicuri doctrina nullum efficit beatum, 27. *& ſeqq.* Vide *Beatitudo.*

Fluvii non omnes ex imbribus oriuntur; aliquot ex ipſo mari profluunt, 335. *& ſeqq.*

Formam artificem Ariſtotelis explodit Poëta, 244. *& ſeqq.*

Formido pœnæ multùm diſtat à virtutis amore, 11.

Fortuna. Vide *Caſus.*

Foſſilia. Probat ab abſurdo Poëta, non magis belluis, animam concedendam eſſe, quàm ipſis foſſilibus, 207. *& ſeqq.*

Futurum. Quantùm diverſa ſors in futuris Epicureum expectat, & Religionis amantem, 31. *& ſeq.* Etiamſi de futuris eſſet dubium, in dubiis porro pars tutior ſequenda eſt, 33. Futurum ævum pro-

robat ipſa rerum humanarum confuſa onditio, 361. & ſeq.

G.

GALILÆUS, Etruſcæ gentis honos: ejus induſtria laudatur, 291.

Gaſſendus, quo duce freti quidam Epicurum malè defendunt, 16. Gaſſendi ſolers ingenium, malè ſequitur Numinis hoſtem Epicurum, 54. Vacuum à Gaſſendo perperam propugnatum, 62. Gaſſendi commentum de diverſâ Atomorum velocitate confutatur, 116. & ſeqq.

Genii. Unde Veteres paſſim Genios ſparſerunt, 206.

Gravitas corporum. Nullum per ſe corpus grave ſeu leve eſt, 120. & ſeqq. Gravitatis cauſam enuntiare aggreditur Poëta, quam repetit ab æthere terram ambiente, 122. Admonet hypotheſim ſuam à ſe non pro certiſſima adduci, ſed tamquam Epicureâ ſaniorem, 123. Diviſâ ſubtili, quæ terram circumfluit, materiâ, in plures pyramides, ex earum vi centrifugâ oriri putat corporum gravitatem, ac præterea ex æquali terreni vorticis preſſurâ, *ibid.* & ſeqq. Corpus nullum per ſe aut grave, aut leve eſſe probat variis exemplis, 126. & ſeqq. Gravitas Neutoniana in attractu poſita refellitur, 133. & ſeqq.

H.

HEROES. Habet ipſa ſuos Heroas Religio, 23.

Hobbeſii fallax de Juſtitiæ Religioniſque origine ſententia obiter refellitur, 20. & ſeqq.

Homœomeria. Epicuri de Atomis commentum cum Anaxagoræ homœomeriâ confertur, nec minùs abſurdum eſſe probatur, 101.

Huygens, Aſtronomiæ ſtudio illuſtris, 291.

I.

IDOLOLATRIAM hæreſim quamdam eſſe à Religione naturali divertentem oſtendit Poëta, 355. & ſeq.

Ignis phænomena explicantur, 161. & ſeqq.

Imbres. Ex imbrium fecunditate, Mundi auctor probatur, 336. & ſeq.

Impietas ſolo Rationis lumine devicta cadit, 139. Impietas & ſuperſtitio per inanes fabulas ſeſe pariter protegunt, 243.

Inane ex Epicuro explicatur, 38. & ſeqq. Inanis refutationem aſſumit Poëta, 43. Inane aut Deum, aut corpus, aut nihil eſſe oſtendit, *ibid.* & ſeqq. Inane nihil eſt, niſi abſentia corporis omnis, 53. Inane aſtruit Epicurus ut Deum deſtruat, 54. & ſeq. Moveri corpora poſſunt ſine Inani, 55. & ſeq. Inanis vicem peragit æther, 57. & ſeqq. Omnia plena eſſe probat Poëta, 60. & ſeq. Inane Neutoni refellit, 61. & ſeqq. Nihil in Mundo non preſſum eſſe, variis oſtendit experimentis, 65. & ſeqq. Corporum perluciditas, mollities, fluor, raritaſque, ab Inani non oriuntur, 67. & ſeqq. Inane Epicureum, mera fabula, 69. Vide *Spatium*.

Infinitum aliquid eſſe oſtendit Vates, 356.

Inſtinctûs vulgare nomen velut inane profligatur, 225. & ſeqq.

Iphigenia mortem non ſuaſit Religio vera, ſed cæca ſuperſtitio, 26. & ſeq.

Jus. Si nulla Boni Malique natura ſtet ante leges, jus nihil juris habet, 21. & ſeq. Si jus faſque frenum fuit coërcendæ Voluptati neceſſarium, hinc patet quàm per ſe exitioſa ſit Voluptas, *ibid.*

Juſtitiæ nullus locus, dum nil præerit quod æquis legibus homines contineat, 6. & ſeq. Fallax Hobbeſii de Juſtitiæ origine ſententia obiter refellitur, 20. & ſeqq. Juſti & Veri certam eſſe regulam oſtendit Poëta, 338. Veri & Juſti regulam mente noſtrâ priorem eſſe, *ibid.* & ſeqq. Veri & Juſti magiſtram eſſe naturam, hoc eſt, Dei ipſius mentem, 341.

K.

KEPLERUS verum Planetarum curſum inveſtigat, 291. Affert Poëta Kepleri regulam, cui ſyſtema Ptolemaïcum adverſari, Copernicanum verò conſentire demonſtrat, 303. & ſeqq.

L.

LEVENOCKIUS, microſcopii inventor, laudatur, 267.

Libertas. Ex hominis libertate oſtendit Poëta, & mentem eſſe, & à corpore prorſus diverſam, 183. & ſeqq. Mentis humanæ vitia, non ex Deo, ſed ex

libertatis abuſu oriuntur, 348. & ſeqq. Sublatâ peccandi libertate, nec bene agere homo poſſet, 350.

Lockii de Vacuo inſtantia refellitur, 55. Objicienti Lockio, ignorari materiæ naturam, ac proinde neſciri utrum cogitatio in materiam cadere non poſſit, reſpondet Poëta, 179. & ſeqq.

Locus cujusque-rei, quid ſit, 48. & ſeqq. Vide *Spatium*.

Lucretius, Poëta celebris, quo ſe jactant Epicurei, 4. Hunc refellere ſibi proponit Poëta, *ibid.* Illi dulce quidem melos, & gratia cantûs; at mendax ſapientia, ſugiendæque illecebræ, 5. & ſeq. Quid ſtrueret Epicurus, ipſe Lucretius libens aperit, & ſine pudore confitetur, 6. Poſitâ ſemel Lucretii impietate, exundat nefas, 20. Secum ipſe pugnat Lucretius, dum immenſo ſuperas imasque partes fingit, 44. Vanus Lucretii triumphus, 108. Doctrinæ ejus conciliatrix cupido, *ibid.* Quàm ſit abſurda ejus doctrina, 109. Secum ipſe pugnat, 118. Quàm longè vero diſſita ſit Lucretii ſententia, 138. Everſa Lucretii fundamenta, 142. Lucretius in hortis Epicureis relinquendus, 152. Poëtæ nomen, non Sapientis, ipſi concedendum, 153. Sibi diſcors, Religionem, quibus fruſtra convellere tentat, armis protegit, *ibid.* Demens pugnantia miſcet, 185. Cauſas mundi cum Epicuro fortunæ tribuens refellitur, 245. & ſeq. Iis viris qui Aſtronomiæ illuſtrandæ inſignem dederunt operam, comparatur, 191.

Luna curſum explicat Poëta, 321. Lunæ & Solis eclipſes, 324. Ex ipſius Lunæ conſtanti motu, & mirâ proportione, Mundi auctor probatur, 334. & ſeqq.

M.

Magnetis virtus, 207.

Malum. Si nulla Boni Malique natura ſtet ante leges, jus nil juris habet, 21. & ſeq.

Mare. De iis quæ Terrâ Marique continentur, diſſerere ſibi proponit Poëta, 329. & ſeq.

Materiem in infinitum dividi poſſe, variis argumentis probatur, 89. & ſeqq. Epicureorum eâ de re ſolvuntur objectiones, 93. & ſeqq. Materiæ adventitia res eſt quicumque modus, quæcumque figura, 100. & ſeqq. Materia è nihilo creari debuit, 103. & ſeqq. Motum ab *auctore* aliquo à Materiâ diverſo afflari Materiæ debere concludit Poëta, 144. & ſeqq. Si Materies per ſe mens eſt, omnis pars Materiæ, pars mentis erit, 158. & ſeqq. Mixtura Materiæ mentem efficere non poteſt, 160. & ſeqq. Nihil eſt in vi Materiæ, quod non exponi poſſit, adductis tantùm poſiturâ, mole, figurâ, motu & requie, 162. & ſeqq. Mentem nullus Materiæ efficit textus, nulla Materiæ figura, 166. & ſeqq. Quamvis ignota eſſet Materia, mentem cognoſcere liceret, 168. Materiæ dotes cum dotibus mentis nil commune habent, *ib.* & ſeqq. Mens motûs cauſa Materiam neceſſariò prævertit, 171. Objicienti Lockio ignorari Materiæ naturam, ac proinde neſciri utrum cogitatio in Materiam cadere non poſſit, reſpondet Poëta, 179. & ſeqq. Materiæ non Mentis natura eſt extendi, 181. & ſeq. Mens à Materia perſpicuè ſejungitur, etſi non omnes utriusque vires liquidò pateſcant, 182. Ex hominis libertate oſtendit Poëta mentem à Materie prorſus eſſe diverſam, 183. & ſeqq. Vide *Motus*.

Mentis humanæ libertatem fruſtrà vult Epicurus ex declinatione Atomorum explicare, 114. & ſeqq. Mentes aliquas eſſe ex ipſis humanæ mentis officiis oſtendit Poëta, 154. & ſeq. Sibi quisque ſuæ Mentis conſcius eſt, *ibid.* Mens exquirit rerum cauſas, aſtrorum curſus, terrarum diſtantias, æquoris tractus, 155. & ſeq. Mens varias condiſcit aut excogitat artes, 156. Mens occultis de rebus diſputat, vivendique leges ſtatuit, 157. Mens corporis artus dirigit, *ibid.* & ſeq. A Mente ſolâ petenda eſt motûs cauſa, 158. Mentem corpoream non eſſe ipſa materiæ natura probat, *ibid.* Ex humanâ Mente ſupremæ Mentis natura perſpicitur, *ibid.* & ſeq. Mens humana cum corpore conjuncta quidem eſt, ac non ejusdem naturæ, 171. & ſeqq. Mentis & corporis diverſa & propria ſunt officia, 172. & ſeq. Mens varios ſimul percipit & comparat ſenſus, 174. Mens una ac ſimplex eſt, nec partibus ullis conſtare poteſt, 175. & ſeqq. Mens res quædam una eſt cum corpore juncta, ſed quæ ſine corpore vivere poſſit, 177. Mentis & corporis fœdus, *ibid.* & ſeqq. Objicienti Lockio ignorari materiæ naturam, ac proinde neſciri, utrum à materiâ Mens ſejungenda ſit, reſpondet Poëta, 179. & ſeqq. Materiæ non Mentis natura eſt extendi, 181. Mens à Materiâ perſpicuè ſejungitur, etſi non omnes utriusque vires liquidò pateſcant, 182.

182. Ex hominis libertate oſtendit Poëta, & Mentem eſſe, & à Materie prorſus diverſam, 183. & ſeqq. Motus in corpore voluntarii humanæ Mentis juſſu quidem fiunt; at & iidem & naturales motus divinæ Mentis arte procreantur, 187. & ſeqq. Animam brutorum aut nullam eſſe, aut incorpoream: utrumlibet affirmari poteſt, ſalvâ Mentis humanæ dignitate, 201. & ſeqq. Ex mirabilibus brutorum factis infertur, non ſuam feris ineſſe Mentem, ſed Mentem aliquam adeſſe, 214. Belluarum motus ex eadem cauſa naſci poſſunt ac motus noſtri ſpontanei, vel non ſpontanei: nec inde infertur hominem ipſum propriâ Mente carere, 215. Si belluis propria Mens adeſſet, in his affulgerent quædam certi delectûs veſtigia, 216. Ex variis exemplis probatur belluis non inhærere Mentem, ſed præeſſe, 218. Vult Epicurus brutis concedere Mentem humanæ Menti inferiorem, 219. Mens omnis, cujuſcumque ſit ordinis, incorporea & immortalis eſt, *ibid.* & *ſeq.* Varia Mentis nomina pro diverſis ejus officiis, 220. Si Mens concedatur brutis, humanum genus non deprimitur, ſed ferinum evehitur, *ibid.* & *ſeq.* Contra adverſarios retorquet Poëta plurima ſolertiæ animalium exempla, quibus evincitur Mentem humanâ præſtantiorem belluis non ineſſe, ſed adeſſe, 222. & *ſeqq.* An inſtinctûs nomine Mens aliqua in bruto ſignari poſſit, 225. & *ſeqq.* Ex mirabilibus brutorum geſtis, Mentem illis externam præeſſe arguitur, 228. & *ſeq.* Ab operum humanorum induſtriâ probatur, quanto major eſſe poſſit divini artificis ſolertia, 229. Epicureorum de belluis objectiones Mentem noſtram non lædunt, 230. Nihil aliud ex tanto brutorum artificio inferri poteſt, niſi Mentem eſſe ſummam, 231. Animantium primum ſemen à Mente aliquâ ſummè peritâ, & æternâ, procreatum eſſe demonſtrat Poëta, 264. Veri & Juſti certam eſſe regulam, Mente noſtrâ priorem, 338. & *ſeqq.* Veri & Juſti magiſtram eſſe naturam, hoc eſt, Dei ipſius Mentem, 341. Mentis humanæ vitia, non ex Deo, ſed ex abuſu libertatis oriuntur, 348. & *ſeqq.* Ex perceptionibus noſtris, & ex corporis ac Mentis affectuum inter ſe communitate, probat Poëta Deum eſſe, 358. & *ſeq.*

Metempſychoſis ipſa doctrina probabilior eſſet, quàm Epicureorum doctrina de brutorum animâ, 227. & *ſeq.*

Microſcopii inventio & uſus laudatur, 267.

Modorum mutatio naturam rerum non mutat, 162. Modus rerum nihil eſt, niſi res hac prædita formâ, *ibid.* Quidquid conſtituit rem, ſine hoc res eſſe non poteſt: quidquid verò rei modus eſt, ſine hoc res eſſe poteſt, hoc ſine re non poteſt, 180.

Mortis prava libido, quâ quidam voluit animo mortales eſſe, ſicut & corpore, *ibid.* Fruſtra cupit ille mori, cui vivere fatum eſt, 194.

Motus corporibus tribui poteſt ſine Inani, 55. & *ſeqq.* De Motu quærendum proponit Poëta, 109. Materies omnis mobilis eſt per ſe, non per ſe mota, 121. Neutonianus Motus in attractu poſitus refellitur, 133. & *ſeqq.* Carteſiana ſententia de Motu, cum ſententiâ Neutonianâ comparatur, 137. & *ſeqq.* Spinoſæ ſententia de Motu æterno, & in ipſâ materiæ naturâ inhærente, evertitur, 143. Motum ab auctore aliquo à Materiâ diverſo afflari materiæ debere, concludit Poëta, 144. & *ſeqq.* Motus continuata ſitûs eſt mutatio, 148. A mente ſolâ petenda eſt Motûs cauſa, 158. & *ſeqq.* Mens Motûs cauſa materiam neceſſariò prævertit, 170. Motus animalium omnes mechanicè fieri poſſe indicat Poëta, 210. & *ſeqq.* Belluarum Motus ex eâdem cauſâ naſci poſſe, ac Motus noſtros ſpontaneos, vel non ſpontaneos, contendit, 215. & *ſeqq.* Per ſolas Motûs leges, animalium generatio explicari non poteſt, 247. & *ſeqq.*

Mulorum infecunditatis cauſa, 270. & *ſeqq.*

Mundi totius machinam, quâ formâ conſtet, & quomodo regatur, dicendum proponit Poëta, 289. & *ſeqq.* Quintium hortatur ad inquirendam Mundi cauſam, 290. Exponit breviter tria de Mundo ſyſtemata, 292. & *ſeqq.* Tria hæc parem vim habere dicit ad aſſerendum ſupremum Artificem, 294. & *ſeq.* ſe tamen amore veritatis Copernici opinionem defenſurum, *ibid.* Copernicanum ſyſtema adverſus Ptolemaïcum propugnat, *ibid.* & *ſeqq.* Affert Kepleri regulam, cui adverſari ſyſtema Ptolemaïcum, Copernicanum verò conſentire demonſtrat, 303. & *ſeqq.* Cauſam diverſitatis motuum cœleſtium, Solis in centro vertiginem, variorum Vorticum inter ſe libramen explicat, 305. & *ſeqq.* Proponit eas conjecturas quas fert ſyſtema Carteſianum, de periheliis & apheliis Planetarum, eo-

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]

Rationis magiſtram eſſe, non Voatem, ſed Naturam, hoc eſt, Dei ıs Mentem, oſtendit Poëta, 341. &

eligio. Epicuri inſtitutum de ſubverlà Religione, & unicè colendâ Voate, libidini quidem eſt amicum ac eribus: at moribus, humanæ ſocietairtuti & rationi infeſtum, 6. *& ſeqq.* ıdenti vitiis aſperrima eſt Religio, virtutis amanti, 18. Everſâ Religioevertitur ſimul regula, non ſolùm utis, ſed etiam Veritatis, 19. & Quanta in mortale genus conferat a Religionis amor, 23. Cùm nil Reonis amore ſit utilius, nil commentis curi pejus, vincere debet Religio, *& ſeqq.* Iphigeniæ mortem, non ſua-Religio vera, ſed cæca ſuperſtitio, *& ſeq.* Religionis amantem, dulcia emolliunt, aſpera non frangunt, 30. ſincerè Religionem colunt, puram ent fruſtraque aliis quæſitam, voluem, *ibid. & ſeq.* in hac etiam vitâ, cureo beatiores ſunt, 31. *& ſeq.* poſt vitam, etiamſi fallerentur, nullas ris darent pœnas, 32. Nil Epicuro let dimittendum Religio, niſi quæ ipotitus plerumque faſtidit, *ibid.* Quampræſtet Religionis amor, Voluptatis itio, 33. *& ſeq.* Religionem non ex politica natam probat Poëta, 354. *eq.* Deum eſſe. animam verò eſſe ortalem, hæc duo eſſe veræ Reliis fundamenta, 361.

velatio. Ad revelatæ veritatis indaonem adhortatio. 362.

S.

ARDANAPALI miſer exitus, 29.

mina. Ad demonſtrandam divini Ars manum, ab animalibus ad ſemirogreditur Poëta, 239. *& ſeq.* Proſemina, caſu nec fieri, nec fecunpoſſe, 246. *& ſeqq.* Animantium um ſemen, nec à ſeipſo, nec caſu fa-ı eſſe demonſtrat, 263. *& ſeq.* ergò ente aliquâ ſummè peritâ, & æternâ, reatum eſſe, 264. *& ſeq.* Ex coni generationum ſimilitudine, earumarte eximiâ, probat, ſemina niſi à l providâ, communi, validâ & æterformari non potuiſſe, *ibid. & ſeqq.* ina omnia animalium cujusque genei primo animali concluſa fuiſſe pro-267. *& ſeqq.* Innatum animalibus n, 272. *& ſeqq.* in eoque tuendo Providentiæ diligentiam oſtendit, 275. *& ſeqq.* Supra fidem non eſſe tantum ſeminum numerum tantulo ſpatio contineri, demonſtrat exemplo florum ac plantarum, 277. *& ſeq.* In cunctis vegetabilibus generis ſui ſemina inſunt, *ibid. & ſeq.* Suos eſſe in ſeminibus fœtus, ſua in fœtibus ſemina probat Poëta, 280. *& ſeqq.* Exponit cur ſine ſolito ſemine plantæ quædam ex ramo aut radice repullulent, vel inſitione fecundentur, 282. *& ſeqq.* Ex ſeminibus oriri eas ipſas quæ ſponte ſua, ac temerè oriri videntur, 283.

Senſus. An brutis concedi poſſit ſenſus à mente ſejunctus, 219. *& ſeqq.* Epicurus, dum ſenſum concedit brutis, plus quàm putaverat, concedit. 221. *& ſeqq.* Solvit Poëta id quod objicitur, inutilia, fore brutis ſenſuum organa, ſi ſenſu bruta careant, 229. *& ſeq.*

Sina. Quòd apud Sinas fama quosdam refert nullo mercedis amore virtutem colere, non tamen eſt aliquâ ſine Religione, ſpecioſa hæc morum regula, 15.

Solem inter Planetas ponit Ptolemæus, Terram in Mundi centro, 292. In centro Solem, Terram inter Planetas ponit Copernicus, *ibid.* Solem, non Terram, moveri exiſtimavit Ticho: at Soli Terræque comites diſtribuit Planetas, 293. Rurſus de Sole, ex mente Copernici, tractat Poëta, 296. *& ſeqq.* Solis in centro vertiginem explicat, 307. Explicat Solis & Lunæ eclipſes, 324.

Spatium cum Numero & Tempore comparatur, 47. *& ſeqq.* Tria hæc mera nomina ſunt, & aſpectus rerum, non res, *ibid.* Spatium nihil eſt, niſi corporis ipſa menſura, 51. Nil refert Spatium immobile poni, 52. *& ſeq.* Si deſtruantur res, Spatium ſimul deſtruetur, 54. *& ſeq.* Vide *Inane.*

Spinoſa, omnigeni Dei fabricator. Abſurdam eſſe ejus unitatem oſtendit Poëta, 95. *& ſeqq.* Sententia ejus de Motu æterno, & in ipsâ Materiæ naturâ inhærente, evertitur, 143. *& ſeqq.* Sententia ejus de Mente refellitur, 179. *& ſeqq.*

Sterilitatis & fecunditatis terræ cauſa, 270. *& ſeqq.*

Superſtitio & impietas per inanes fabulas ſeſe pariter protegunt, 244.

T.

TEMPUS. Spatium cum Numero & Tempore comparatur, 47. *& ſeqq.* Tria hæc

hæc mera nomina ſunt, & aſpectus rerum, non res, *ibid.*

Terram in Mundi centro ponit Ptolemæus, Solem inter Planetas, 292. Terram inter Planetas, in centro Solem, ponit Copernicus, *ibid.* Solem, non Terram, moveri exiſtimavit Ticho; at Soli Terræque comites diſtribuit Planetas, 293. Terræ circa proprium centrum rotationem, tertiumque ejus motum, quo Stellæ magnum 26000 annorum orbem conficere videntur, explanat Poëta, 302. & *ſeqq.* Cur Terræ axis inclinetur, 316. & *ſeq.* Terræ proprium Vorticem explicat, 322. & *ſeq.* De iis quæ Terrâ Marique continentur, diſſerere ſibi proponit, 331. & *ſeq.*

Ticho, Aſtronomiæ ſtudio celebris. Hujus de Mundo ſyſtema breviter exponitur, 293.

V.

VACUUM. Vide *Inane.*

Vegetabilia. In cunctis vegetabilibus generis ſui ſemina inſunt, 277. & *ſeq.*

Veritas. Rationis lege peremptâ, nihil amplius verum eſſe neceſſe eſt, 19. & *ſeq.* Veri & Juſti certam eſſe regulam oſtendit Poëta, 337. & *ſeq.* Veri & Juſti regulam mente noſtrâ priorem eſſe, 338. & *ſeqq.* Veri & Juſti magiſtram eſſe naturam, hoc eſt, Dei ipſius mentem, 341. Ad revelatæ veritatis indagationem adhortatio, 362.

Virtus. Epicurus non in Virtute Voluptatem, ſed in Voluptate Virtutem ponit, 17. & *ſeq.* Quæ ſit Virtus, *ibid.* Fruſtra Epicurus voce tenus Virtutem laudat, quam re ipsâ evertit, *ibid.* & *ſeq.* Gaudenti vitiis aſperrima eſt Religio, non Virtutis amanti, 18. Everſâ Religione, evertitur ſimul Veritatis regula, 19. Everſâ Virtutis regulâ, evertitur ſimul regula Veritatis, *ibid.* & *ſeq.* Ad Virtutem adhortatio, 360.

Unitas Spinoſæ abſurda eſſe oſtenditur, 95. & *ſeq.*

Voluptas. Epicuri inſtitutum de ſubvertendâ Religione, & unicè colendâ Voluptate, libidini quidem eſt amicum ac ſceleribus; at moribus, humanæ ſocietati, virtuti & rationi infeſtum, 6. & *ſeqq.* Demto Numine, nil ſupereſt quod contineat hominem Voluptati deditum, 7. & *ſeq.* Nullus pudor continet hominem Voluptati deditum, qui nil umquam ſe peccaſſe putat, 8. Voluptatem ſequitur germana Tyrannis, 9. Voluptate victâ, torquetur Voluptati deditus, delectatur Religionis amans: vincente autem Voluptate, porta datur flagitio, 10. Si cui mactanda Voluptas, eſt mactanda Deo, *ibid.* Plurima non ulli obnoxia legum patrantur crimina, in quæ omnia, ſi aberit Deus ultor, proruet homo Voluptati deditus, 11. Quemque trahit ſua Voluptas, quam ſi quiſque ſequi debeat, fas eſt quodcumque lubebit, 13. & *ſeq.* Fruſtra Rationis frenum Voluptati ſe injeciſſe jactat Epicurus, quod inane vanumque putari ipſe jubet, 14. & *ſeq.* Si Ratio moribus præſit, fit Voluptatis domitrix; ſi Voluptas, fit Rationis domina, 16. & *ſeq.* Epicurus non in Virtute Voluptatem, ſed in Voluptate Virtutem ponit, 17. & *ſeq.* Si jus faſque Voluptati frenandæ neceſſarium fuit, hinc patet quam per ſe exitioſa ſit Voluptas, 21. Homo Voluptati deditus toti ſit inutilis orbi, 23. Summum quidem bonorum eſt Voluptas, modò ſcilicet inde petatur, unde petenda eſt, 30. Ad ſinceros divinæ mercedis amantes pura fruſtraque aliis quæſita venit Voluptas, *ibid.* & *ſeq.* Quantum præſtet Religionis amor, Voluptatis ſervitio, 33. & *ſeq.* Rationis magiſtram eſſe, non Voluptatem, ſed naturam, hoc eſt, Dei ipſius mentem oſtendit Poëta, 341.

Vorticum variorum quibus conſtat Mundi compago, inter ſe libramen, explicat Poëta, 307. & *ſeq.*

FINIS.

CATALOGUE
DES
LIVRES
DE
MARC MICHEL REY,

Libraire à Amſterdam, *qu'il a imprimés ou achetés avec les droits de Copies* 1748.

ACademie Militaire ou les Heros Subalternes 12. 6 parties 1747.

Abregé de la Grammaire Françoiſe de Reſtaut 12. 1745.

——— de l'Hiſtoire Ancienne de Rollin, par l'Abbé Tailhié 12. 4 vol. fig. 1744.

Acajou & Zirphile Conte avec la reponſe du Public 12. 1744.

Amours de Valerie & du noble Venitien Barbarigo, par Mr. Galli de Bibiena 12. 1741.

——— de St. Froid Jeſuïte & d'Eulalie fille devote 12. 1742.

——— de Zeokinizul Roi des Kofirans, ſeconde edition fort augmentée 8. fig. 1748.

* *Anti Lucretius* du Card. de Polignac 8. *Amſt.* 1748

BArboſa & Taboris, *Theſaurus Locorum communium Juriſprudentiæ fol.* 2 *vol.* 1737.

A Ber-

Bernoulli (Joannis) Opera Omnia, tam antea ſparſim Edita, quam hactenus inedita 4 *vol. fig. Lauſ. & Geneva* 1742.

——— *& Leibnitz Commercium Litterarium* 4. 2 *vol. fig. ibid.* 1744.

Becheri (Joh. Jacob) Phyſica Subterranea &c. 4. 1738.

CIceron Tuſculanes avec des Remarques par Mr. Bouhier & d'Olivet 12. 3 vol. Amſt. 1739.

* ——— Penſées, traduites pour ſervir à l'Education de la Jeuneſſe par Mr. l'Abbé d'Olivet 12. ibid. 1746.

Cenſeur Impartial ou Reflexions Morales Critiques & Comiques 12. 1741.

Coligni Tragedie, nouvelle edition, revuë corrigée & augmentée conſiderablement 8. 1744.

Chef d'Oeuvre d'un Inconu 8. 2 vol. fig. 1744.

Conte du Tonneau du Docteur Swift &c. nouv. edition, augmentée de la ſuite de cet Ouvrage par le même Auteur 12. 3 vol. fig. 1742.

Cent nouv. nouv. contenant les Cent Hiſtoires nouveaux &c. 8. 2 vol. avec plus de 100 planches en taille douces gravées ſur les deſſeins du fameux Romain de Hooge Amſt. 1736.

Contes & nouvelles Poëſis diverſes du Sr. Vergier & de quelques Auteurs anonymes nouvelle edition 8. 3 vol. 1743.

* Cuiſinier Royal & Bourgeois avec des deſſeins de Tables 12. 3 vol. fig. Amſt. 1734.

* Controlleur du Parnaſſe ou nouveau Memoires de Litterature Françoiſe & Etrangere en forme de Lettres, pour ſervir de préſervatif contre les

faux

faux jugement de la partialité &c. par Mr. le Sage de l'Hydrophonie 12. 3 vol. Amſt. 1748. la ſuite eſt ſous preſſe.

Conſolation Philoſophiques de Boëce, nouv. trad. avec la vie de l'Auteur &c. 8. 2 vol. 1744.

Chronique de Frederic Roi de Pruſſe &c. 8. 1745.

Ceremonies Religieuſes de tous les Peuples du Monde avec les planches, deſſinées, gravés par B. Picart fol. 9 vol. Amſt.

——— ——— idem volumes ſéparez.

Codex Theodoſianus fol. 7 vol. Lipſiæ 1744.

Coccæi Jus Civile controverſum 4. 2 *vol.* 1729.

Cæpolla Tractatus de Servitutibus 4. 1737.

——— ——— *de Cautelis* 4. 1742.

Caldas Pereyra & Caſtro (Juriſconſ. Luſitani) Opera Omnia Juridica, Civilia & Canonica, cum Repertorio generali fol. 7 *vol.* 1745.

Carvalho novus & methodicus Tractatus de una & altera quarta de ducenda, vel non Legitima, Falcidia, & Trebellianica, ad Cap. Raynaldus de Teſtamenti fol. 1746.

DIctionnaire Géographique Univerſel & Portatif 8. 2 vol. 1748.

——— Militaire 12. 1744.

Dialogues Critiques & Philoſophiques par l'Abbé de Chartelivri nouv. edition 12. Lond. 1735.

* Diſſertations Melées ſur divers ſujets importans & curieux &c. 8. 2 vol. 1748.

De Crouſa Horatii Logica 12. 1739.

De Bochat Diſſertatio Antiquitates &c. 4. *fig.* 1741.

Dionyſii Halicarnaſſei Opera Omnia Græc. & Lat. fol. 2 vol.

Eſſai ſur l'Homme par Alex. Pope, traduction Françoiſe en Proſe, par Mr. Silhouette nouvelle edition avec l'original Anglois ; ornée de 5 grandes Planches du Portrait de l'Auteur, de Vignettes, Culs de Lempes & Lettres griſes le tout en taille-douce 4. Lauſanne 1745.

—— —— idem 12. 1737

Eclairciſſemens & Reflexions ſur les Prophetis & Avertiſſemens de N. S. Jeſus-Chriſt par Mr. Barnaud 4. 1739.

Examen des fondemens de la Connexion de la Religion Naturelle, & de la Revelée, traduit de l'Anglois de Sykes 12. 2 vol. Amſt. 1742.

Etat de l'Homme dans le Pêché originel 12. 1741

Ecumoire Hiſtoire Japonnoiſe par Crebillon 12. 2 vol. 1746.

Entretiens ou Leçons Mathematiques ſur la maniere d'Etudier cette ſcience & ſur les principales utilités, avec les Elemens d'Arithematique & Algebre rangez dans un nouvel ordre & démontré ſans calcul litteral 12. 2 vol. 1743.

Entretiens ſur divers ſujets de Politique &c. 8. 1747.

Euleri (Leon.) Methodus inveniendi Curvas maximi minus proprietate gaudentes, ſive ſolutio Problemati Iſoperimetrici latiſſimo ſenſu accepti 4. fig. Lauſ. & Genevæ 1744.

—— *Introductio in Analyſin Infinitorum* 4. 2 *vol. fig. ibid.* 1748.

Le

—— Le Tom. I. eſt diviſé en 18 Chapitres, qui contiennent tout ce qu'on peut dire de plus utiles ſur les *Fonctions*, ſur les *Logarithmes*, les *Sinus*, les *Series recurrentes* &c.

—— Le Tom. II. à 22 Chapitres qui renferment une *Géometrie de Courbes* complette, nouvelle & très lumineuſe. L'Auteur y a ajouté par forme de Suplement en VI Chapitres, un *Traité des Surfaces* &c.

* *Epiſtolæ obſcurorum Virorum &c.* 12. *Lond.* 1742.

Fuller Pharmacopea Extemporanea &c. 8. 1737.

GRammaire François de Mr. Reſtaut, derniere edition fort augmentée 12. 1748.

—— Allemande & Françoiſe de Peplier 8. 1747.

Guazzini Opera Omnia Juridica, Criminalia & Moralia &c. fol. 4 *vol.* 1738.

* HIſtoire d'une Grecque Moderne par l'Abbé Prevoſt 12. 2 vol. Amſt. 1741.

—— Ancienne de Rollin 12. 13 vol. fig. Paris 1746.

—— —— idem en 7 vol. 4. fig.

—— Critique des Journeaux par Mr. C***. 12. 2 vol. Amſt. 1734.

Hiſtoire Critique de Manichée & du Manicheiſme par De Beauſobre 4. 2 vol. Amſt. 1734-1740.

—— de l'Academie Françoiſe par Pelliſſon & d'Olivet 12. 2 vol. ibid. 1717-1730.

—— —— idem par l'Abbé d'Olivet depuis 1652 juſqu'à 1700. 12. ibid. 1730.

—— Critiques des Pratiques Superſtitieuſes qui ont ſéduit les peuples & embaraſſé les Sçavans, par le P. le Brun 8. 4 vol. ibid. 1733.

—— —— idem le Tom. 4. ſéparement 1736.

Harpprecbt ad Inſtituta (Editio quarta) *in qua multa, quæ in prioribus Germanice ſcripta occurrebant continuo Latine orationis ſtilo, in gratiam exterorum adornantur, Interprete & curante B. Pb. Vicat Jcto fol. 4 vol.* 1748.

Hiſtoria Morborum qui annis 1699, 1700, 1701, 1702. *Vratiſlaviæ graſſati ſunt a Colleg. Acad. Leopold. Nat. Cur. Vratiſlavienſ. in lucem edita. Opus variis Caſibus & Cautelis Practicis, Judiciis item de Remediis, & vera curandi ratione inſtruction. Accedit appendicis loco* 1. *Tractatus de Experientia. In quo natura Experientiæ deſcribitur, & quam caute comparanda ea ſit, explicatur.* 2. *Obſervationes practicæ de Hydrope Pectoris &c. cum Præfatione Alberti Haller* 4. 1747.

Hoppy ad Inſtituta 4. 1736.

* ILluſtres Françoiſes Hiſtoire Veritables, nouvelle edition augmentée de Memoires Hiſtoriques & Critiques, touchant la vie & les ouvrages de leur Auteur 12. 4 vol. fig. Amſt. 1748.

Jour-

* Journées Amuſantes par Mad. de Gomez 12. 8 vol. fig. Amſt. 1731.

KEes Comment. ad D. Juſtiniani Inſtitutionum Imperialium fol. 1742.

LA Logique, ou Reflexions ſur les Forces de l'entendement Humain, & ſur leur légitime uſage dans la connoiſſance de la Vérité, par Mr. Chr. Wolff, ſeconde edition miſe en meilleur ordre 8. 1744.

Logique de De Crouſaz 12. 6 vol. 1741.

Lettres de Henri IV. à Mr. de Villeroy & Puiſſieux &c. 8. Amſt. 1733.

——— Peruviennes dédiée à Mad. de Pompadour, par Mad. de Groffigny 12. 1748.

——— d'un Seigneur Anglois à Mr. W. Th. ſur les affaires Politiques &c. 8. 1747.

Lanzoni Opera Omnia Medica &c. 4. 3 *vol.* 1738.

* MEmoires du Cardinal de Retz 8. 4 vol. Amſt. 1748.

* ——— de Joly & de la Ducheſſe de Nemours 8. 3 vol. ibid. 1748.

* ——— & Reflexions ſur les principaux Evenemens du Regne de Louïs XIV. par Mr. de la Farre 8. ibid. 1734.

——— Critiques pour ſervir d'Eclairciſſemens

ſur divers Points de l'Hiſtoire Ancienne de la Suiſſe, & ſur les Monumens d'antiquité qui la concernent, par Mr. de Bochat 4. 2 vol. avec figures 1747-1748.

——— pour ſervir à l'Hiſtoire de la fête des Foux, qui ſe faiſoit autrefois en pluſieurs Egliſes; par Mr. du Tilliot 4. fig. 1741.

* ——— de Mademoiſelle Bontemps, ou la Comteſſe de Marlou par Gueullette 12. 2 vol. Amſt. 1741.

† ——— Inſtructifs contenant tout ce qui a été découvert de plus Intéreſſant & de plus Curieux ſur l'Hiſtoire, la Mythologie, la Géographie Ancienne & Moderne, l'Aſtronomie, la Phyſique, l'Hiſtoire Naturelle, ſur les Arts, les Mœurs, la Religion & le Gouvernement des différens Peuples parmi leſquels les Miſſionnaires ſe ſont établis tant en Aſie, qu'en Afrique & Amerique tirés du Recueil des Lettres Édifiantes & Curieuſes; ce Mrs. formera 4 vol. in 12. & 2 vol. in 4. auquel on joindra autant de planches que les ſujets le demanderont, ſous preſſe.

NEceſſité (la) du Culte Public parmi les Chrétiens établi & défendu contre la Lettre de Mr. D. L. F. D. M. ſur les aſſemblés des Religionnaires en Languedoc &c. par Mr. Armand de la Chapelle 12. 2 vol. 1747.

Nouveau (le) Newcaſtle, ou nouveau Traité de Cavalerie, Géometrique, Théorique & Pratique 8. 1744.

Nou-

Nouvelles (les) de Michel de Cervantes ; augmentées de trois Nouvelles, qui n'avoient point été traduites en François & de la Vie de l'Auteur, 12. 2 vol. fig. 1744.

Newtoni (Iſaaci) Opuſcula Mathematica, Philoſophica & Philologica. Collegit partimque Latine vertit ac recenſuit Joh. Caſtillioneus, acceſſit Commentariolus de Vita Auctoris, 4. 3 *vol. cum figuris Lauſ. & Genevæ* 1744.

——— *Opticæ, ſive de Reflexionibus, Refractionibus, Inflexionibus & Coloribus Lucis, Libri tres Latine reddidit Sam. Clarke editio noviſſima* 4. *fig. ibid.* 1740.

OEuvres de Madame la Marquiſe de Lambert, raſſemblées pour la prémiere fois. On y a joint diverſes Pieces qui n'ont point encore paru, avec un Abregé de ſa vie 12. 1748.

——— de Rabelais 4. 3 vol. Amſt. 1740. nouvelle Edition, augmentés de nouvelles Remarques de celles du Rabelais Anglois, de pluſieurs Pieces nouvelles & Curieuſes. &c. avec des fig. de B. Picart.

——— diverſes de Locke 12. 2 vol. Amſt. 1732.

* ——— de Racine, contenant les Poëmes ſur la Religion & la Grace, des Poëſies nouvelles, les Reflexions ſur la Poëſie, & les Memoires ſur la Vie & les Ouvrages de Jean Racine ſon Pere 12. 6 vol. Paris 1748.

Ouvrages pour & contre les ſervices Militaires Etrangers conſiderés du côté du Droit & de la Morale &c. par Mr. Louis de Bochat 8. 3 vol. 1738.

Origine de la Grandeur de la Cour de Rome & de la Nomination aux Evêchés & aux Abbayes de France, par Mr. l'Abbé de Vertot 12. 1745.

PAmela ou la Vertu recompenſée trad. de l'Anglois 12. 4 vol. fig. Amſt. 1744.

Penſées Philoſophiques & Penſées Chrétiennes miſes en parallele ou en oppoſition avec quelques Reflexions d'un autre Auteur 12. 1747.

Pratique (la) des Vertus Chrétiennes, ou tous les Devoirs des Hommes, avec les Dévotions particulieres pour diverſes occaſions ordinaires & extraordinaires, traduit de l'Anglois 5 Edition Françoiſe, miſe en meilleur ordre & beaucoup plus correcte que les précedentes : Livre néceſſaire dans chaque famille 8. 1747.

Préſervatif contre un Ouvrage intitulé, Lettres ſur la Religion Eſſentielle à l'Homme, par Mr. De Roches 8. 2 vol. 1740.

REflexions de Mr. de Crouſaz ſur l'Ouvrage intitulé la Belle Wolfienne, auxquelles on a joint pluſieurs éclairciſſemens ſur le Traité de l'Eſprit humain 8. 1743.

——— ou Sentences & Maximes Morales de Mr. de la Rochefoucault nouvelle édition, qui renferme de plus les Maximes de Made. la Marquiſe de Sablé, les Penſées diverſes de Mr. L. D. & les maximes Chrétiennes de Mr. *** 8. 1747.

Ré-

Récreations (les) des Capucins, ou Deſcription hiſtorique de la vie que menent les Capucins pendant leurs Récréations 12. 1744.

Recueil des Lions deſſinez d'après Nature, par divers Maîtres & gravez par B. Picart diviſez en 6 Livres, chacun de 6 Feuilles ou 42 Planches 4. 1729.

——— de Voyages au Nord, contenant des Memoires très utiles au Commerce & à la Navigation, des Relations de la Tartarie, Siberie, Carée, Japon, Nord de l'Amerique, Miſſiſipi, Georgie, Nord de l'Europe, Ruſſie, Samoyedes, Iſlande, Groenland &c. 12. 10 vol. fig. Amſt.

——— de Voyages qui ont ſervi à l'Etabliſſement des Hollandois aux Indes Orientales &c. 12. 7 vol. fig. ibid.

——— de Voyages de Fr. Coreal aux Indes Occidentales Mexique, Perou, Chili, &c. avec les plans des principales Villes occupés par les Eſpagnols en Amerique &c. 12. 3 vol. fig. ibid.

Reflexions ſur la Rhetorique ſur la Poëtique, Dialogue ſur l'Eloquence par meſſire François de Salignac de la Mothe Fenelon &c. 12. ibid. 1730.

——— ſur la Poëſie Françoiſe par le Pere du Cerceau, ſur l'Eglogue & ſur la Poëſie Paſtorale par l'Abbé Genêt &c. 12. ibid. 1730.

SUpplement à l'Hiſtoire de la Guerre des Huſſites de Mr. Lenfant; auquel on a joint 1. l'Examen de la nouvelle Hypotheſe de Mr. Mosheim touchant les Nazaréens. 2. Des Obſervations

critiques ſur l'Extrait que Mr. du Pin a donné des Livres d'Optat, par feu Mr. de Beauſobre 4. 1745.

Sermons de feu Mr. de Beauſobre ſur le XIIme. Chapitre de l'Epitre de S. Paul aux Romains 8. 2 vol. 1744.

——— de Tillotſon 8. 8 vol. Amſt. 1729-1743.

Soupers (les) de Daphnis & les Dortoirs de Lacedemone Anecdotes Grecque 12. 1740.

Schultingii Jurisprudentia Vetus Ante-Juſtinianea [illegible] 4. *Lipſiæ* 1737.

TRaité de la Comete qui a paru en Decembre 1743. & en Janvier, Fevrier & Mars 1744. contenant outre les Obſervations de l'Auteur, celles qui ont été faites à Paris par Mr. Caſſini, & à Geneve par Mr. Calendrini. On y a joint diverſes Obſervations & Diſſertations Aſtronomiques, le tout accompagné de figures en taille douce, par Mr. de Cheſeaux 8. 1744.

——— des Armes, par Girard Officier de Marine enſeignant la maniere de Combatre de Pointe ſeule, toutes les gardes Etrangeres, l'Eſpadon, les Piques, Hallebardes, Bayonnetes au bout du Fuſil, fleaux briſés & batons à deux bouts, à faire de bonne grace les Saluts de l'Eſponton, l'Exercice du Fuſil & celui de la Grenadiere &c. 4. avec 116 planches. Haye 1740.

——— de l'Exiſtence de Dieu, de la Religion Naturelle &c. par S. Clarke 8. 3 vol. Amſt. 1727.

——— des Etudes de Rollin, ou maniere d'Enſeigner & d'Etudier les Belles Lettres 4. 2 vol.

Tur-

Turretini (Jo. Alphonſi) in Pauli Apoſtoli ad Romanos Epiſtolæ Capita XI. Prælectiones Criticæ, Theologicæ & Concionatoriæ 4. 1741.

VIe de Pierre Mignard Peintre du Roi &c. 12. Amſt. 1731.

— de l'Abbé de Choiſy de l'Academie Françoiſe, connu ſous le nom de la Comteſſe des Barres 8. 1742.

Voyages de Tavernier 8. 3 vol fig. Amſt.

Vitriarii (Philip Reinh.) Inſtitutiones Juris Naturæ & Gentium, &c. ad Methodum Hugo Grotii in opere ſuo de Jure Belli & Pacis; conſcriptæ & auctæ a Dno. Joh. Jac. Vitrario, Juriſconſulto & Anteceſſ. Ordinar. Recenſuit, & nove edidit cum notis David Ludovicus Vullyamozius Juriſconſultus Lauſannenſis &c. 4. 1747.

Velaſco (Gabr. Alvar.) de Privilegiis Pauperum & Miſerabilium Perſonarum, editio tertia. Accedunt J. Mar. Novarii de Privilegiis Miſerabilium Perſonarum; item de Incertorum & male Ablatorum Privilegiis folio 2. *vol.* 1739.

——— ——— *Judex Perfectus, ſeu de Judice Perfecto Chriſto Jeſu Domino noſtro unice Perfecto, Vivorum & Mortuorum Judici dicatur folio* 1740.

We-

WEtenfelſii (Samuelis) Opuſcula Theologica, Philoſophica & Philologica. Editio altera, ab Auctore recognita, emendata & aucta in quarto 2 vol. 1739.

Wolffii (Chriſtiani) Compendium Elementorum Matheſeos Univerſæ; in uſum Studioſæ Juventutis adornatum in octavo 2 vol. cum figuris 1742.

LIVRES ESPAGNOLS.

HIſtoria general de Eſpaña, compueſta, emendada y añadida por el Padre Juan de Mariana de la Compañia de Jeſus en XI Tomos, con la Continuacion en V. Tomos de la medema Hiſtoria, deſde la muerte del Catolico Rey D. Fernando, aſta a el principio del Reynado del Rey D. Phelipe III. por el R. P. Fray Joſ. Man. Miñiana del orden de la Santiſſima Trinidad en doze XVI Tomos 1737-1739.

——— de la Conquiſta de Mexico, Poblacion y Progreſſos de la America Septentrional, conocida por el nombre de nueva Eſpaña. Eſcriviola Don Antonio de Solis, Secretario de ſu Majeſtad, y ſu Coroniſta mayor de las Indias. Nueva Edicion, enrequezida con diverſas Eſtampas, y aumentada con la Vida del Auctor, que eſcriviò Don Juan de Goyeneche fol. 1741.

——— de el Cardenal Don Fray Franciſco Ximenes de Ciſneros. Traducida en Lengua Caſtillana, de la que eſcrivio en Frances el Illuſtr. Eſprit Flechier Obiſpo de Nimes, nueva edicion corregida y augmentada en octavo 2 Tomos 1740.

——— de las Variaciones de las Igleſias Proteſtantes, eſcrita por el Illuſtriſ. Santiago Benigne Boſſuet Obiſpo de Meos, y nuevamente traducida del Frances en Eſpañol en doze 4. Tomos 1737.

Obras de la Glorioſa Madre Santa Tereſa de Jeſus, Fundadora de la Reforma de la Ordan de nueſtra Señora del Carmen de la Primera Obſervançia; nueva impreſſion, emendada y corre-

regida ſegun el Original, con las Cartas en 2 Tomos de la medema Santa Tereſa, con Notas de D. Juan de Palafox Obiſpo de Oſma, y del Padre Fray Pedro de la Anunciacion, Lector de Theologia de los Carmelitas Deſcalços de Pamplona: todas las dichas Obras con las Cartas dividas en IV Tomos en quarto 1740-1742.

Sermones de el R. P. Luys Burdalue de la Compañia de Jeſus, nueva impreſſion, reviſta, juntada, y traducida del Frances en Eſpañol, por otro Padre de la miſma Compañia, dividos en XII Tomos in doze 1740.

Rollin Abreviado, ò Compendio de la Hiſtoria Antigua del Señor Rollin, reducido y traducido del Frances en Langua Caſtellana, por el Abbate de San Martin de Chaſſonvila, in 12. 4 Tomos. 1746.

Diferencia (de la) Entre lo Temporal y Eterno criſol de Deſengaños, con la memoria de la Eternidat, poſtrimerias humanas, y principales Miſterios dividos. Por el Padre Juan Euſebio Nieremberg, de la Compañia de Jeſus. Nueva impreſſion, corregida de muchas erratas, y enriqueſcida con muy lindas Eſtampas en octavo Amberes 1746.

O NOT [illegible]LATE